

**T.C.
GAZI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**SİNEMA FİMLERİ YOLUYLA ŞEREF VE HAYSIYETİN
İHLÂLİ VE UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR**

MAHMUT BİNGÖL

RADYO, TV VE SİNEMA ANABİLİM DALI

AĞUSTOS 2017

**SİNEMA FİMLERİ YOLUYLA ŞEREF VE HAYSİYETİN İHLÂLİ VE
UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR**

Mahmut BİNGÖL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RADYO, TV VE SİNEMA ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2017

Mahmut Bingöl tarafından hazırlanan “Sinema Filmlerinde Şeref ve Haysiyetin İhlâli ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, TV ve Sinema Anabilim Dalında Radyo, TV ve Sinema Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Başkan: Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

Radyo, TV ve Sinema, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye : Prof. Dr. Murat Sadullah ÇEBİ

Gazetecilik, Gazi Üniversitesi

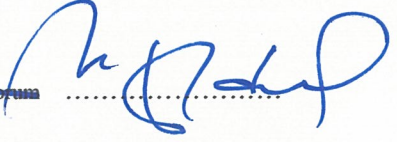
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Üye : Prof. Dr. Mustafa Fadıl Yıldırım

Özel Hukuk, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~ .....

Tez Savunma Tarihi: 21/08/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

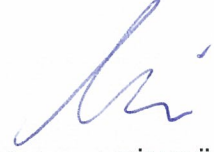
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
  - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
  - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
  - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
  - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mahmut BINGÖL

21/08/2017

SİNEMA FİMLERİ YOLUYLA ŞEREF VE HAYSIYETİN İHLÂLİ VE
UYGULAMADA ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Mahmut Bingöl

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2017

ÖZET

Sinema filmleri topluma yön veren ve kitleler üzerinde etkili olan en önemli araçlardan biridir. Sanatsal bir faaliyet ve büyük bir endüstri olan sinema filmlerinin başlıca güç kaynaklarından birisi, ifade hürriyetinin tesis edildiği ortamlardır. Sinema, özgür düşüncenin olmadığı ortamlarda resmî ideolojilerin propaganda aracı olmaktan öteye geçemez. Öte yandan, ifade hürriyetinin sınırsız olması durumu da demokratik anlayışla bağdaşmaz. Çünkü kişilerin özgürce kendilerini geliştirmelerinin aracı olan ifade hürriyeti, başkalarının şeref ve haysiyeti ve özel hayatı gibi kişisel varlıklarının ihlâlinin de sebebi olabilmektedir. Bu yüzden, ifade hürriyeti ile kişilik hakları arasında bir çatışma söz konusudur. Nitekim şeref ve haysiyet; Anayasa, Borçlar Hukuku, Medenî Hukuk ve Ceza Hukukunun yanında film mevzuatında korunan temel bir değer olmasına rağmen, sürekli saldırılara maruz kalmaktadır. İşbu çalışmada, mevzuat ve doktrin ışığında, hangi durumların şeref ve haysiyete tecavüz olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği örnek filmlerle ele alınmaktadır.

Bilim Kodu : 2232
Anahtar Kelimeler : Sinema filmleri, sinema, film, şeref ve haysiyet, insan onuru, kişilik hakkı, şeref ve haysiyet ihlâli.
Sayfa Adedi : 233
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

VIOLATION OF HUMAN DIGNITY THROUGH MOTION PICTURES AND
EMERGING PROBLEMS CORRESPONDING WITH ENFORCEMENT

(Master's Thesis)

Mahmut Bingöl

GAZI UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

August 2017

ABSTRACT

Movies (Motion Pictures) are one of the most important tools directing societies and influencing masses. One of the main sources of power for movies, an artistic activity and a major industry, is the environment in which freedom of expression is established. Where there is no free thought, cinema is only the propaganda tool for some official ideologies. On the other hand, if freedom of expression is unlimited, it is incompatible with democratic understanding. Freedom of expression, which is the means by which people freely develop themselves, can also be a violation of the personal values of others, such as honor and dignity (human dignity) and private life. That is why there is a conflict between freedom of expression and personality rights. Despite human dignity is protected as a fundamental value by law such as Constitution, Law of Obligation, Criminal Law, Civil Law and film legislation, it is constantly exposed to attacks. In this work, in the light of legislation and doctrine, which cases can be evaluated as attacks to human dignity or can not be evaluated through sample films which are studied and examined in detail.

Science Code : 2232
Key Words : Cinema, Motion Pictures, film, honor and dignity, human dignity, personality rights, violation of human dignity
Page Number : 233
Supervisor : Prof. Dr. Ahmet ÇİFTÇİ

TEŞEKKÜR

Bu Tez, sinema filmleri yoluyla, şeref ve haysiyetin ihlâlini araştıran ulusal literatürdeki ilk çalışmadır. Elbette, ilk çalışma olmasının ayrıca bir külfeti de olmuştur. Öncelikle, vücuda getirilmesinde, başlangıcından itibaren her türlü desteği sunan Tez Danışmanın “Prof. Dr. Ahmet Çiftci”ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, Tezin son hâlini almasına yapıcı eleştirileriyle katkısı bulunan “Arş. Gör. Ozan Kocabaş”a şükranlarımı sunarım. Tezin yazımının tamamlanmasından sonraki süreçle ilgili rehberliklerinden ötürü “Arş. Gör. Merve Can Maraşlı”ya ve “Öğr. Gör. Ahmet Koçyiğit”e de teşekkür ederim.

Son olarak, yaklaşık iki yıl gibi sürede hazırlanan bu Tez nedeniyle yeterince ilgilenemediğim başta ailem olmak üzere tüm dost, akraba ve arkadaşlarıma da anlayışlarından ve manevî desteklerinden dolayı minnettar olduğumu belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xvi
RESİMLERİN LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR.....	xix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK BOYUTLU YAPISIYLA SİNEMA FİMLERİ

1.1. Tanımlar	9
1.1.1. Sözlük Tanımları	9
1.1.2. İletişim Terimleri Sözlüklerine Göre.....	10
1.1.3. Doktrin Tanımları.....	12
1.1.4. “Sinema Filmi”nin Mevzuat Tanımı.....	12
1.2. Sinema Filmlerinin Tarihçesi	14
1.2.1. Sinemanın Doğuşu.....	14
1.2.2. Sessiz Sinema Dönemi	15
1.2.3. Sesli Sinema	15
1.2.4. Türkiye’de Sinema Tarihine Kısa Bir Bakış	16
1.3. Sinemada Türler ve Akımlar	19
1.3.1. Başlıca Sinema Akımları	20
1.3.1.1. Avant-garde (Avangart).....	20

	Sayfa
1.3.1.2. Dışavurumculuk (Expressionism).....	20
1.3.1.3. Dijital film kuşağı (Digital Film Era)	20
1.3.1.4. Dogma 95 (Dogme 95)	20
1.3.1.5. Fransız yeni dalga (French New Wave /The New Wave)	21
1.3.1.6. Gerçeküstücülük (Surrealism).....	21
1.3.1.7. İtalyan yeni-gerçekçiliği (Italian Neorealism).....	21
1.3.1.8. Sovyet montajı (Soviet Montage).....	22
1.3.1.9. Üçüncü sinema (Third Cinema)	22
1.3.2. Literatürde Başlıca Film Türleri	22
1.3.2.1. Animasyon/Canlandırma (Animation)	22
1.3.2.2. Anime.....	23
1.3.2.3. Belgesel (Documentary)	23
1.3.2.4. Bilimkurgu (Science Fiction)	23
1.3.2.5. Biyografi/Yaşamöyküsel (Biography)	23
1.3.2.6. Cinsellik (Sexuality).....	24
1.3.2.7. Dinî (Religious)	24
1.3.2.8. Distopik film (Dystopia)	24
1.3.2.9. Fantastik (Fantastic)	25
1.3.2.10. Kısa film (Short film).....	25
1.3.2.11. Komedi (Comedy)	25
1.3.2.12. Korku (Horror)	25
1.3.2.13. Melodram (Melodrama).....	26
1.3.2.14. Müzikal (Musical)	26
1.3.2.15. Polisiye (Crime Film).....	26
1.3.2.16. Romantik (Romantic)	27
1.3.2.17. Spor (Spor)	27

	Sayfa
1.3.2.18. Tarih (History)	27
1.3.2.19. Western / Kovboy (Western).....	27
1.3.3. Mevzuata Göre Film Türleri.....	28
1.4. Sinema Filmlerinin Fonksiyonları, İşlevleri ve Önemi	28
1.4.1. Bir Sanat Olarak Sinema.....	29
1.4.2. Bir Endüstri Olarak Sinema.....	31
1.4.3. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Sinemanın İşlevleri.....	33
1.4.3.1. Sinema bir ifade aracıdır	34
1.4.3.2. Sinema eğlence aracıdır	34
1.4.3.3. Sinema kültür aktarım ve üretim aracıdır	35
1.4.3.4. Eğitim aracıdır.....	37
1.4.3.5. Propaganda aracıdır	38
1.5. Sinema Filmlerinde Denetimin Gerekliliği.....	39
1.6. İfade Hürriyeti Bağlamında Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Sinema Filmleri	42
1.6.1. Uluslararası mevzuatta sinema filmleri.....	42
1.6.1.1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (10 Aralık 1948).....	43
1.6.1.2. Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme (4 Kasım 1950).....	43
1.6.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989).....	44
1.6.1.4. Avrupa Konseyi Değiştirilmiş Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi.....	45
1.6.1.5. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	46
1.6.1.6. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi	46
1.6.2. Türk Mevzuatında İfade Hürriyeti ve Film Denetleme Kriterleri	47

İKİNCİ BÖLÜM**KİŞİLİK HAKKI VE ŞEREF VE HAYSIYET**

2.1. Genel Olarak	51
2.2. Kavramlar	51
2.2.1. Kişi Kavramı	51
2.2.2. Kişi Türleri	52
2.2.2.1. Gerçek kişiler	52
2.2.2.2. Tüzel kişiler	53
2.2.3. Kişilik Kavramı.....	54
2.2.3.1. Kişiliğin başlangıcı ve sonu	54
2.2.4. “Kişisel Varlıklar” (Kişisel Değerler, Şahsî Varlıklar) Kavramı Ve Kapsamı.....	55
2.2.5. “Hak” Kavramı	55
2.2.6. “Kişilik Hakkı” Kavramı	56
2.2.7. Kişilik Hakkının Özellikleri	59
2.2.7.1. Kişilik hakkı mutlak haklardandır	59
2.2.7.2. Kişilik hakkı devredilemez	59
2.2.7.3. Kişilik hakkından vazgeçilemez	60
2.2.7.4. Şahıs varlığı haklarındanır	60
2.2.8. Kişilik hakkının konusu ve sınıflandırılması	61
2.2.8.1. Maddî (bedensel) kişisel değerler	63
2.2.8.2. Manevî (duygusal) kişisel değerler.....	65
2.2.8.3. Meslekî ve ekonomik (ticari) kişisel değerler.....	69
2.2.9. Kişilik Hakkının İhlâli	69
2.2.9.1. Genel olarak	69
2.2.9.2. Enformasyon çağında kişilik hakkı ihlâlleri	74
2.2.10. İfade hürriyeti ile kişilik hakkının karşı karşıya gelmesi	77

Sayfa

2.2.11. Kitle iletişim araçları yoluyla ifade hürriyetinin kullanımı ve kişilik hakkı	80
2.3. Manevî Bir Varlık (Değer) Olarak Şeref ve Haysiyet	83
2.3.1. Genel Olarak	84
2.3.2. Şeref Ve Haysiyet Kavramı	85
2.3.3. Şeref ve Haysiyetin Kapsamı	88
2.3.4. Şeref Ve Haysiyet Türleri	89
2.3.4.1. Genel olarak	89
2.3.4.2. Verilen (doğal) şeref ve haysiyet	90
2.3.4.3. Kazanılan şeref ve haysiyet	91
2.3.4.3.1. Hukuksal şeref ve haysiyet	91
2.3.4.3.2. Ahlâkî şeref ve haysiyet	92
2.3.4.3.3. Meslekî ve ekonomik şeref ve haysiyet	92
2.3.4.3.4. Toplumsal şeref ve haysiyet	93
2.3.5. Şeref ve Haysiyete Saldırılı İşaret Eden Durumlar	93
2.3.6. Şeref ve Haysiyetin İhlâlinde Hukuka Uygunluk Sebepleri	95
2.3.6.1. Genel olarak	95
2.3.6.2. Mağdurun rızası	96
2.3.6.3. Üstün kamu yararı ya da özel yarar	97
2.3.6.4. Kanunun verdiği yetki	98
2.3.6.4.1. Bir görevin ifası	99
2.3.6.4.2. Meşru müdafaa	99
2.3.6.4.3. Zorunluluk hâlleri	99
2.4. Şeref ve Haysiyetin Sinema Filmleri Yoluyla İhlâline Karşı Hukukî Koruma	100
2.4.1. Genel Olarak	100
2.4.2. Kendi Hakkını Koruma	100

	Sayfa
2.4.3. İhtiyatî Tedbirler	101
2.4.4. Düzeltme ve Cevap Hakkı (Tekzip Hakkı).....	101
2.4.5. Dava Yolları	103
2.4.5.1. Kusuru Şart Koşmayan Davalar.....	103
2.4.5.1.1. Tespit Davası.....	103
2.4.5.1.2. Önleme Davası (Saldırının Önlenmesi)	104
2.4.5.1.3. Durdurma Davası (Saldırının Durdurulması)	104
2.4.5.1.4. Düzeltmenin Bildirilmesini veya Yayınlanmasını İsteme Davası	105
2.4.5.1.5. Sebepsiz Zenginleşme Davası	106
2.4.5.1.6. Gerçek Olmayan Anlamda Vekaletsiz İş Görmeden Doğan Dava	106
2.4.5.2. Kusuru Şart Koşan Davalar	107
2.4.5.2.1. Maddî Tazminat Davası.....	107
2.4.5.2.2. Manevî Tazminat Davası	108
2.4.6. Hukuksal Korumada Taraflar	109
2.4.6.1. Sinema Filminde Şeref ve Haysiyeti İhlâl Edilen Kişi	109
2.4.6.2. Sorumlu Kişiler.....	109
2.5. Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Şeref ve Haysiyetin Korunması	110
2.5.1. Genel Olarak	110
2.5.2. Uluslararası Mevzuat	110
2.5.2.1. Birleşmiş Milletler bünyesinde.....	110
2.5.2.1.1. Birleşmiş Milletler Antlaşması	111
2.5.2.1.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	111
2.5.2.1.3. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi	112
2.5.2.1.4. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi.....	112
2.5.2.1.5. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	113

Sayfa

2.5.2.1.6. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	114
2.5.2.1.7. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme	114
2.5.2.2. Avrupa Konseyi İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme.....	115
2.5.2.3. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	116
2.5.2.4. Avrupa Konseyi Değiştirilmiş Avrupa Sınırötesi Televizyon Konvansiyonu (ASTS).....	116
2.5.2.5. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi'nin 10 Mart 2010 Tarih ve 2010/EU Sayılı Görsel-İşitsel Medya Hizmetlerinin Sağlanması Hükümüne İlişkin Üye Devletlerdeki Kanun, Düzenleme veya İdari Eylem Yoluyla Oluşturulan Belirli Hükümlerin Eşgüdümü Hakkındaki Yönerge (Görsel- İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi)	117
2.5.3. Ulusal Mevzuat.....	117
2.5.3.1. 1982 Anayasası	117
2.5.3.2. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (MK).....	118
2.5.3.3. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)	118
2.5.3.4. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (BK).....	121
2.5.3.5. 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun	121
2.5.3.6. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK).....	122
2.5.3.7. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu	122
2.5.3.8. 5187 sayılı Basın Kanunu	123
2.5.3.9. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun.....	124
2.5.3.10. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun.....	125
2.5.4. 1932'den Günümüze Sinema Mevzuatında Şeref ve Haysiyet	126
2.5.4.1. Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname	126
2.5.4.2. Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname	127

Sayfa

2.5.4.3. Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük	128
2.5.4.4. Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesine İlişkin Tüzük	129
2.5.4.5. 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu (SVMEK)	130
2.5.5. 5224 Sayılı Kanun'a Göre Sinema Filmlerinde Denetim ve Şeref ve Haysiyet	131
2.5.5.1. Genel olarak	131
2.5.5.2. Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu ve alt kurullar.....	132
2.5.5.3. 5224 Sayılı Kanunun Getirdiği Değerlendirme ve Sınıflandırma Esasları	133
2.5.5.4. 5224 sayılı Kanun ile şeref ve haysiyetin korunması	136

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**SİNEMA FİMLERİ YOLUYLA ŞEREF VE HAYSİYETİN İHLÂLİ: ÖRNEK FİMLER**

3.1. Genel Olarak	139
3.2. Gerçek Kişilere Yönelik Saldırıları	140
3.2.1. The Interview/Diktatörle Görüşme (2014)	140
3.2.2. İstanbul Kanatlarımın Altında (1996).....	148
3.2.3. A Serbian Film (Bir Sırp Filmi) (2010)	152
3.3. Din Üzerinden Saldırıları	156
3.3.1. This Is the End (Buraya Kadar) (2013).....	156
3.3.2. The Last Temptation of Christ (Günaha Son Çağrı) (1988)	159
3.3.3. Noah (Nuh: Büyük Tufan) (2014).....	162
3.4. Mesleğe (Mesleki Şeref ve Haysiyete) Yönelik Saldırıları	164
3.4.1. Sümela'nın Şifresi: Temel (2011).....	164
3.4.2. Dönerse Senindir (2016).....	165

	Sayfa
3.5. Devlet ve Kurumlarına Karşı Saldırılar	171
3.5.1. Midnight Express/Gece yarısı Ekspresi (1978)	171
3.5.2. Snowden (2016).....	176
3.5.3. No Escape	183
3.6. Milliyet (Irk) Üzerinden Saldırılar	185
3.6.1. Kahpe Bizans (1999).....	186
3.6.2. Recep İvedik 5 (2017)	187
3.7. Kültürel ve Ekonomik Saldırılar	189
3.7.1. Madımak	189
SONUÇ	193
KAYNAKÇA.....	197
EKLER.....	207
EK-1. İlgili Mevzuat.....	208
EK-2. Mevzuat.....	216
Ek-3. İlgili Mevzuat	225
Ek-4. İlgili Mevzuat	228
Ek-5 İlgili Mevzuat	231
ÖZGEÇMİŞ	233

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Sıradan kişiler ile kamuya mâl olmuş kişilerin yaşam alanları.....	68
Şekil 2.2. "Özel hayat"a ve "gizlilik alanı"na gizli dinleme ve gözetleme yolu ile sızma görünümleri.	76
Şekil 2.3. Kitle iletişim araçların "Eğlendirme" ve "Bilgilendirme" özellikleri bakımından renk skalası üzerinde konumlandırılışı. (Sayılar yüzdelik payı göstermektedir.)	81
Şekil 2.4. İçerik gösteren işaret ve ibareler	135
Şekil 2.5. Uyarıcı nitelikteki işaret ve ibareler	135

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Füzenin fırlatıldığı andan bir kare.....	142
Resim 3.2. Drakula: Başlangıç filminde, Osmanlı Devleti'nin çocuklara yaptığı zulm anlatılırken ekrana yansıyan görüntülerden bir kare	147
Resim 3.3. 4. Murat ile Musa'nın birlikte geçirdikleri romantik geceden bir kare	148
Resim 3.4. Romantik geceyi anlatan sahneden yakın plan bir kare	149
Resim 3.5. Ramanujan, İngiliz askerlerince darp edilirken ekrana yansıyan sahneden bir kare	151
Resim 3.6. A Serbian Film filminde küçük çocuk babasının porno filmlerini izlerken.....	153
Resim 3.7. Milos, ekrandaki küçük kıza bakarak erekte olurken	153
Resim 3.8. Bir pedofili, alenen doğum yaptırdığı kadının çocuğuna cinsel tacizde bulunurken	154
Resim 3.9. Franco ve arkadaşları, yaşananları değerlendirirken	157
Resim 3.10. Yehuda, Hz. İsa'yı döverken	160
Resim 3.11. Mecdelli Meryem bir genelevde diğer müşterilerin gözleri önünde fahişelik yaparken Hz. İsa'da onu izleyenler arasında	161
Resim 3.12. İsa ile Meryem'in cinsel ilişki sahnesi. Sözde koruyucu melek her an İsa'ya eşlik etmektedir.....	162
Resim 3.13. Hz. Nuh, duygusal davranıp Tanrının emrini yerine getirmediği için hayatından vazgeçmiş sürekli içip sızan bir ayyaş olarak tasvir edilmekte	163
Resim 3.14. "a", "b", "c": Mini etekli hemşireler, eski bir ambulans ile gelip Mehmet'e ilk müdahaleyi yaparken (Görüntüler ntv.com.tr'den alınmıştır.).....	166
Resim 3.15. Ne Olacak Şimdi? filmindeki efsaneleşmiş sahne	168
Resim 3.16. Geceyarısı Expressi filminde en başarılı avukatlardan biri olarak gösterilen Nejdet Yeşil	170
Resim 3.17. Hayes uçağa binmeden önce sakinleşmek için lavabodayken....	172

Resim	Sayfa
Resim 3.18. Duruşma sırasında Türk hakim bir kadının bacaklarına bakarken	174
Resim 3.19. Gardiyanın Hayes'i falakaya yatırıp işkence ettiği sahneden bir kare	174
Resim 3.20. Savaş Tanrısı filminde on binlerce boş mermi kovanı üzerinde Orlov	179
Resim 3.21. Orlov ile resmî üniformalı bir kişinin diyalog sahnesi.....	181
Resim 3.22. "a", "b": Filmin açılış sekansında ABD bayrağı yanarken.....	182
Resim 3.23. Kamboçya'daki kaos ve karmaşalardan görüntüler.....	185
Resim 3.24. "Kahpe Bizans" filminin afişi	187
Resim 3.25. Azerbaycanlı Türklerin tepkisini çeken sahneden bir kare	188
Resim 3.26. Geceyarısı Expressi filminde homoseksüel ilişkiyi örneklendiren bir kare	190
Resim 3.27. "a", "b", "c": Türk kültürü ve mutfağının aşağılandığı sahnelerden görüntüler	191

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Komisyonu
AK	: Avrupa Konseyi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
ANY	: Anayasa
ASTS	: Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi
AT	: Avrupa Toplulukları
BBFC	: British Board of Film Classification
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
EĞİTEK	: Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
EU	: European Union
FCC	: Federal Communications Commission
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
GİMHY	: Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (The Audio-Visual Media Services Directives)
Hız.	: Hazreti
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
m.	: Madde
MK	: Medeni Kanun
MPAA	: Motion Picture Association of America

No	: Numara
R.G.	: Resmî Gazete
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa
SVMEK	: Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TV	: Televizyon
Vb.	: ve benzeri
YEĞİTEK	: Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

GİRİŞ

Bir bütün olarak kitle iletişim araçları, sahip olduğu özelliklerle topluma yön veren en önemli unsurlardan biridir. Bunlar, görsel (gazete, dergi, vb), işitsel (radyo, teyp, ses kayıt cihazları, vb.) yahut hem görsel hem de işitsel (sinema, televizyon, vb.) veyahut çoklu ortama vücut veren (internet) araçlar olarak; haber verme, bilgilendirme, denetleme, kamuoyunu oluşturma ve eğitime gibi temel kamusal faaliyet ve görevlerinin yanında eğlendirme, dili ve devletlerarası ilişkileri geliştirme ve mal ve hizmetleri tanıtmaya dahil pek çok hak ve görevi bünyesinde barındırmaktadır.

Bir kitle iletişim aracını tüm yönleriyle anlamanın öncelikli yolu, onu tarihi bağlamından koparmadan, doğup geliştiği yapı içerisinde ve söz konusu zamanın şartlarına sadık kalarak konumlandırmaktan geçer. Zira, herhangi bir kitle iletişim aracının bir eseri, ait olduğu dönemde, ait olduğu toplumsal yapının izlerini taşıırken aynı zamanda o yapı içerisindeki mevcut konumunu da yansıtır.

Siyasî ve sosyal hayatı en iyi yansıtan kitle iletişim araçlarından biri de sinemadır. İcat edildiği dönemin genel vaziyetine bakıldığında siyasî sınırların sürekli değiştiği ve endüstrileşmenin etkisiyle toplumsal yapıda önemli dönüşümlerin yaşandığı görülmektedir. Kırsal alanlardan kentlere yoğun göçlerin yaşandığı bu dönemde, kentte yaşayanların kitle iletişim araçlarına erişiminin daha kolay olması nedeniyle bu araçlarla etkileşimde olan nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı hızlı bir şekilde artmıştır. Nitekim, pek çok alanda olduğu gibi sinema sektöründe de artan nüfus artan talebe, artan talep de kitle iletişim endüstrisinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla, sinema da yeni endüstri kuşağında yeni bir kitle iletişim aracı olarak yerini almıştır.

Sinemanın kitlelere hitap edebilir duruma gelmesi sansür ve denetimi de beraberinde getirmiştir. Başka bir ifadeyle sinema, ortaya çıktığı daha ilk yıllardan itibaren kontrol altına alınmak istenmiştir. Bu sansür ve kontrol uygulamaları ülkelerin siyasî ve kültürel yapılarına bağlı olarak farklılık göstermiş ve farklı dönemlerde farklı boyutlar kazanarak süregelmiştir. Günümüzde temel bazı denetim türleri adı altında sınıflandırılabilir hemen her ülkenin kendine has bir

denetim ya da sansür sistemi mevcuttur. Örneğin, kendi içerisinde farklılıklar barındırmakla birlikte, Almanya ve İngiltere gibi kimi ülkelerde öz denetim uygulaması mevcutken; İran, Rusya, İsrail, Pakistan, Afganistan gibi ülkelerde görece katı kuralların olduğu bir sansür mekanizması işletilmektedir.¹

Ülkemizde sinema filmlerinin kontrol ve denetimi önemli merhalelerden geçmiştir.1932 yılında çıkarılan *Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname*² den 2004 yılında çıkarılan 5224 sayılı *Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun*'a³ kadar denetim usul ve esaslarında önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1932 Talimatnamesi en liberal mevzuat metni olurken, 1939 Nizamnamesi ile 1977 ve 1983 Tüzüklerinde katı kurallar egemendir. 1986'da, sinema mevzuatımızdaki ilk kanun olan 3257 sayılı *Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'nun*⁴ (SVMEK) yürürlüğe girmesiyle katı sansür kuralları, yerini oldukça liberal bir ortama bırakmıştır. 5224 sayılı Kanun ise, Avrupa Birliği'ne (AB) uyum sürecinde sinema mevzuatında yaşanan dönüşümün son basamağıdır.

5224 sayılı Kanun, sinema filmlerinin denetlenmesi hususunda 1932 Talimatnamesi hariç, şimdiye kadarki en özgürlükçü mevzuat hükümlerini içermektedir. Sinemaya gereken önemin ve desteğin verilmesine vurgu yapmasının (m.1) yanında denetim kriterlerinin azlığı [(m.4/5), (Yönetmelik: m.11)] bunu açıkça göstermektedir. Kanunun 4/5. maddesi ile *Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*'in⁵ 11. maddesi değerlendirme ve sınıflandırma esaslarını düzenlemektedir. Buna göre; oluşturulan kurullar, gösterim ve iletim biçimlerini de dikkate alarak, "kamu düzeni, genel ahlak, küçüklerin ve gençlerin ruh ve beden sağlığının korunması ve insan onuruna uygunlukla birlikte Anayasada öngörülen diğer ilkeler" doğrultusunda sinema filmlerinin değerlendirme ve sınıflandırmasını yapacaktır.

---

¹ İçel, K., (2017). Kitle İletişim Hukuku, 12. Baskı, Beta, İstanbul, s.444-448.

² R.G., 19.07.1932 Sayı.: 2153.

³ R.G.: 21.07.2004, Sayı: 25529.

⁴ R.G.: 23.1.1986, Sayı: 19012.

⁵ R.G.: 18.02.2005, Sayı: 25731.

5224 sayılı Kanununun 7/1. maddesi, ülke içerisinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin, “ticari dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce kayıt ve tescile de esas olacak şekilde değerlendirme ve sınıflandırmasının yapılmasını” öngörmektedir.

İşbu çalışmanın konusunu, sinema filmlerinde, “insan onuruna uygunluk” (şeref ve haysiyetin korunması) ilkesi zemininde ortaya çıkan sorunlar oluşturmaktadır. Ayrıca, “Ticari dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce kayıt ve tescile de esas olacak şekilde değerlendirme ve sınıflandırmanın yapılması” ibaresi, sinema filmlerinin denetiminin bir “n denetim” mekanizmasıyla işlediğini göstermektedir.⁶ İşbu alışma, bu ön denetim mekanizmasına rağmen ortaya çıkan sorunlardan biri olan şeref ve haysiyetin ihlâline odaklanmaktadır.

Sinema filmlerinin bir ifade aracı olması nedeniyle, Anayasa bu hürriyetin kullanılmasını güvence altına almıştır (ANY. M.26/1). Fakat sınırsız bir ifade hürriyeti başkalarının hürriyetini sınırlayıp, kişilik hakkı ihlllerinin yolunu açacağından, bu hürriyetin düzenlenmesi gerekmektedir. Nitekim sinema filmleri yoluyla genelde kişilik hakları, özelde de şeref ve haysiyet ihlâlleri meydana gelmektedir. Söz konusu şeref ve haysiyet ihlâlleri yalnızca kişilerle sınırlı kalmayıp her türlü kurum, kuruluş, millet, cinsiyet, din ve meslek gibi kişisel varlıkları da içine almaktadır. Buradan hareketle “hr fakat sorumlu bir sinema” anlayışının işlerlik kazanmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kişilik hakkı, Anayasa ve yasalarla koruma altına alınmış, ancak kavramın tanımı ve kapsamı doktrine bırakılmıştır. Bunun başlıca nedeni ise, kişisel değerlerin çok çeşitli olması ve kavramın dinamik yapısıdır.⁷

İşbu alışma, yukarıda belirtilen değerlendirme esaslarından insan onuruna uygunluk kriterini merkeze almaktadır. Çalışmada insan onuru kavramı yerine mevzuat ve ilgili doktrinde daha sık olarak kullanılan “şeref ve haysiyet” kavramları tercih edilmiştir. şeref ve haysiyet manevi (duygusal) değerlerden (varlık) olup kavramın tanımı ve içeriği kişilik hakkında olduğu gibi doktrine ve itihata

⁶ İçel, K., (2017). A.g.e., s.478.

⁷ Tokbaş, H. (2009). Türkiye Mevzuatında şerefi İhlâl, Adalet, Ankara. s. 47.

bırakılmıştır. Genel anlamıyla şeref ve haysiyet, toplum tarafından bir kimseye verilen objektif değer yargılarıdır.⁸

Bu çalışmanın amacı, kişi şeref ve haysiyetinin korunması ilkesini araştırarak, sinema filmlerinde ortaya çıkan ihlaller ve sorunları değerlendirip, hem hukuk hem de sektör bazlı bu sorunlara yönelik çözümler geliştirmektir.

Diğer kitle iletişim araçlarıyla (yazılı basın, radyo, televizyon, internet, vb.) olduğu gibi, sinema filmleri yoluyla da kişilik hakkı ihlalleri söz konusudur. Literatürde sinema filmleri yoluyla genelde kişilik hakkı, özelde de kişi şeref ve haysiyetinin korunması ilkesini araştırmaya odaklanan başka herhangi bir çalışmanın olmaması bu Tezi önemli kılmaktadır.

Bir kitle iletişim aracı olarak, toplum üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, sinemanın bir denetim mekanizmasına ihtiyaç duyduğu kanaatindeyiz. Ancak bu denetim, katı sansür kuralları koyup sinemayı kısıtlayarak değil, Anayasa ve kanunların belirlediği sınırlar çerçevesinde devletin, toplumun ve sinemanın menfaatlerini gözetleyerek onu kanalize etmek şeklinde olmalıdır. Bu anlayıştan hareketle bu Tezde, “hür fakat sorumlu medya” düsturunu ilke edinen toplumsal sorumluluk teorisi benimsenmiştir. Esasen Anayasanın 12/2. maddesine göre kişinin temel hak ve hürriyetleri topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı görev ve sorumlulukları da ihtiva etmektedir. Yani, kişi temel bir hak olarak ifade hürriyetini kullanırken kendisine yüklenen görev ve sorumluluk bilinciyle hareket etmek durumundadır. Aksi hâlde, yapılan eylem başkalarının kişisel değerlerine (varlıklarına) zarar verecek sonuçlar doğurabilir.

Bir ülkede sinemanın gelişmişlik düzeyi, ilgili sektörün denetim ve destek sistemleriyle doğrudan ilişkilidir. Türkiye’de bir asırlık geçmişi olmasına karşın, sinemanın, son yıllara kadar ağır sansür sistemlerinin uygulandığı bir arka plana sahip olması nedeniyle bugün istenilen seviyede bir ilerleme kaydedemediği görülmektedir. Bu konuda, Avrupa Birliği’ne uyum süreciyle ilgili son yıllarda

---

⁸ Kılıçoğlu, A. (1982), Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılarından Hukuksal Sorumluluk, Çağ Yayınevi, Ankara, s. 62.

yapılan düzenlemelerin olumlu sonuçlar verdiği açıktır. Bu durum göstermektedir ki, uygun denetim ve destek mekanizmaların kurulması, sinema sektörünün gelişmesine yardımcı olabilir. Buradan hareketle bu çalışmada, toplumun genel konjonktürünü de göz önünde bulundurarak, kamusal yarar adına, bir denetim mekanizmasının gerekliliği varsayımını desteklemektedir. Ayrıca bu çalışmada, aşağıdaki varsayımlar üzerinden hareket edilmesi planlanmaktadır:

1. Sinema sektörü ve film yapım teknikleri sürekli gelişmektedir. Klâsik film türlerine ilâveten yeni film türleri ortaya çıkmaktadır.
2. Günümüzde, sinema başlı başına bir faaliyet alanı bir işletme yani bir sektör haline gelmiştir. Aynı zamanda bir sanat olan sinemanın diğer sanat dallarından ayrı bir yerde konumlandırılması gerekir.
3. Sinemanın toplum üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda topluma karşı sorumlu olmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.
4. Kitle iletişim araçları, genelde toplum, özelde çocuklar ve gençler üzerinde fiziksel, ruhsal ve sosyolojik açıdan etkilidir. Dolayısıyla sinema filmlerinin de benzer etkiyi göstermesini beklemek gerekmektedir.
5. Diğer kitle iletişim araçlarıyla olduğu gibi sinema filmleri yoluyla da düşünce ve kanaatler etkili bir şekilde açıklanmaktadır.
6. İfade hürriyeti temel bir kişilik hakkıdır. Buna rağmen ifade hürriyeti ile genelde kişilik hakkı özelde de insan onuru arasında bir ters orantı söz konusudur. İfade hürriyetinin sınırlarından birini de kişilik hakkı ve bu bağlamda şeref ve haysiyet oluşturur.
7. Sinema filmleri yoluyla kişilerin şeref ve haysiyeti ihlâl edilebilir.
8. Şeref ve haysiyet kavramının kapsamı evrensel değil bölgesel ve kültürel bir yapıya sahiptir. Bu yüzden bir millet ya da toplum için normal kabul edilen bir tutum ve davranış, bir başkası için ihlâl sayılabilir.
9. Filmlerin değerlendirilmesi hususunda, 5224 sayılı Kanunda öngörülen değerlendirilme esasları ile kurulların uygulamalarında farklılıklar söz konusudur.
10. Sinema mevzuatı tarihinde, şeref ve haysiyetin korunması bağlamında bir dönüşüm yaşanmıştır.
11. Şeref ve haysiyetin tanımı ve kapsamı konusunda kültürel ve sosyolojik farklılıklar mevcuttur.
12. Basının kişilik hakkıyla çatışması durumunda "üstün kamusal yarar" söz konusu olursa, ihlâl hukuka uygun kabul edilmektedir. Bu hak sinema için de söz konusudur.

Öncelikle bu Tez, Türkiye’de üretilen ve ithal edilen sinema filmleri ile sınırlıdır. Yine bu çalışma; 5224 Sayılı Kanun’da sinema filmlerini değerlendirme ve sınıflandırma esasları olarak düzenlenen “kamu düzeni, genel ahlâk, küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve içeriklere ilâve olarak Anayasada belirtilen diğer ilkeler” arasından “insan onurunun korunması (kişilerin şeref ve haysiyetinin korunması)” ilkesine odaklanmaktadır. Zira tüm ilkelerin ilgili filmler ışığında hukukî ve sosyolojik açıdan detaylı bir şekilde değerlendirmesini yapmak araştırmanın belli konuda derinleşmesini zorlaştırmasının yanında, amaçlanan sürede tamamlanamamasına neden olabilir. Yine, eldeki kısıtlı imkanlarla sayısız filmin araştırılması ya da araştırmada tüm örnek filmlerin değerlendirmesini yapılması muhal olduğundan, şeref ve haysiyetin ihlâlüne her yönüyle örnek teşkil edecek sınırlı sayıda film ele alınmıştır.

Birinci ve ikinci bölümler için verilerin toplanması, dolaylı gözlem yöntemi ile yapılmıştır. Dolaylı gözlem yönteminde literatür taraması tekniği kullanılarak konuyla ilgili yerli ve yabancı (İngilizce) kaynaklar ve filmler taranarak gerekli veriler toplanmıştır. Üçüncü bölümde ise, analiz için rastgele örneklem tekniğiyle filmler seçilmiştir.

Filmlerden konuyla ilgili olarak alınan görüntü ve diyaloglar, birinci ve ikinci bölümdeki veriler ışığında değerlendirilerek hangi durumun şeref ve haysiyete saldırı anlamına gelip gelmediği saptanmıştır.

Tez, üç bölümden oluşmaktadır. 1. Bölüm, çalışmaya esas teşkil eden sinema filminin çeşitli veçheleriyle açıklanmasına ayrılmıştır. Bu amaçla, sinemayı ifade eden temel kavramların sözlük, ilgili alan ve doktrin ışığında tanımları yapılmıştır. Kısaca sinema filmlerinin tarihçesine değinildikten sonra mevzuat ve doktrine göre yaygın film türleri belirtilmiştir. Daha sonra, sinema filminin temel nitelik ve özellikleri ile fonksiyonları açıklanmıştır. Son olarak uluslararası ve ulusal mevzuatta sinema hürriyetini düzenleyen sözleşme ve belgelerdeki ilgili hükümler sıralanmıştır.

Tezin 2. Bölümünde, mevzuat ve doktrine göre kişi, kişilik, kişisel varlıklar (değerler) ve kişilik hakkı kavramları üzerinde durulmuştur. Ardından kişilik hakkının başlıca

özellikleri ile kavramın doktrindeki sınıflandırmalarına değinilmiştir. Böylece, kişisel değerler (varlıklar) arasında şeref ve haysiyetin yeri tespit ve tayin edilmiştir. Ancak şeref ve haysiyete giriş yapmadan önce, konunun bütünlüğü için, kişilik hakkının ihlâli açıklanmış ve ardından genelde ifade hürriyeti özelde de kitle iletişim araçları yoluyla ortaya çıkan ihlâllere değinilerek konunun sinemayla ilişkisi vurgulanmıştır. Bundan sonra, şeref ve haysiyet kavramı, kapsamı ve türleri açıklanmıştır. Şeref ve haysiyete saldırı anlamına gelecek durumlar üzerinde durulup, ardından saldırıda hukuka uygunluk sebeplerine değinilmiştir. Uluslararası ve ulusal mevzuatta kişi şeref ve haysiyetinin korunmasını öngören başlıca düzenlemeler açıklandıktan sonra Türkiye'nin sinema mevzuatında şeref ve haysiyetin yeri ve önemi, tarihsel bağlamda değerlendirilmiştir.

Tezin 3. Bölümünde, ikinci ve üçüncü bölümdeki kuramsal bilgiler ışığında, hangi durumun şeref ve haysiyetin ihlâli olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği filmlerden alınan örneklerle somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde şeref ve haysiyete saldırı durumları 6 başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar; gerçek kişilere yönelik saldırılar, din (inanç) üzerinden saldırılar, mesleğe yönelik saldırılar, devlet ve kurumlarına karşı saldırılar, milliyet (ırk) üzerinden saldırılar ve kültürel ve ekonomik saldırılar şeklinde sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK BOYUTLU YAPISIYLA SİNEMA FİLMLERİ

Tezin ilk bölümü, çalışmaya esas teşkil eden sinema filminin çeşitli veçheleriyle açıklanmasına ayrılmıştır. Bu amaçla, sinemayı ifade eden temel kavramların sözlük, ilgili alan ve doktrin ışığında tanımları yapılmıştır. Kısaca sinema filmlerinin tarihçesine değinildikten sonra mevzuat ve doktrine göre yaygın film türleri belirtilmiştir. Daha sonra, sinema filminin temel nitelik ve özellikleri ile fonksiyonları açıklanmıştır. Son olarak uluslararası ve ulusal mevzuatta sinema hürriyetini düzenleyen sözleşme ve belgelerdeki ilgili hükümler sıralanmıştır.

1.1. Tanımlar

Sinema (cinema) kelimesi, Lumière Kardeşler tarafından 1895 tarihinde icat edilen ve adını cinematographie (sinematografi) koydukları bir aygıtın adının kısaltılmışıdır. Yunanca kineina, -atos = devinim (hareket) ile graphein = “yazmak” sözcüklerinden türetilen sinematograf, “devinimi yazan, devinimi saptayan” anlamına; sinematografi de “devinimi yazma, saptama” anlamına gelmektedir.⁹

1.1.1. Sözlük Tanımları

Türk Dil Kurumu resmî web sitesinde “sinema”, “herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir ekran veya perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işi”, olarak tanımlanmaktadır. TDK’nın kavrama verdiği ikinci tanım ise, “güzel sanatların dalı olarak yansıtılmaya uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı”dır. TDK’da “sinema”, “beyaz perde” ve “yedinci sanat” kavramlarının eş anlamlısıdır. ¹⁰ TDK’ya göre “film” kavramı “bir oyunun bütünü taşıyan şerit veya şeritlerin bütünü” ve “sinemalarda gösterilen eser” olarak tanımlanmaktadır.¹¹

⁹ Özön, N. (2008). Sinema Sanatına Giriş, Agora Kitaplığı, s.3.

¹⁰http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56a4e4fc2befc4.07303166

¹¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57234319afa9b2.73408699

Sözlükte “sinematograf”ın kelime anlamı, “görüntüleri film üzerine kaydetmeye yarayan araç”¹², “sinematografi ise “sinemacılık”¹³ olarak tanımlanmaktadır.

Oxford Advanced Learner’s Dictionary’de “Sinema salonlarında ya da televizyonda gösterilen, herhangi bir konusu (hikâyesi) olan sesli ve hareketli resimler dizisi”¹⁴ olarak tanımlanan ve Türkçeye İngilizceden geçen “film” (Sözlük: film) kelimesi, özellikle İngiliz İngilizcesinde kullanılırken, Amerikan İngilizcesinde bu kelimenin yaygın karşılığı “movie”dir. Yine, “sinema” (Sözlük: cinema) kelimesinin ilk anlamı “filmlerin gösterildiği yapı/bina”¹⁵ olarak tanımlanırken, kavramın ikinci anlamı, “film”/“movie”dir. Ayrıca, “sinematografi” (Sözlük: cinematography) kavramının, “film yapma işi ya da sanatı”¹⁶ ve “film” kavramının birebir karşılığı olarak kullanılmaktadır.

1.1.2. İletişim Terimleri Sözlüklerine Göre

Sinema Terimleri Sözlüğü’nde “Film” sözcüğü, “sinema filmi meydana getirmek üzere kullanılan, selüloitten saydam, ince, bükülebilir, çeşitli endüstriyel kuşak”¹⁷ olarak tanımlanmaktadır. “Sinema”, daha kapsamlı ve çok anlamlı bir kelime olarak şöyle tanımlanmaktadır: “Hareketi yazan” anlamına gelen ve Lumière Kardeşler’ce, yaptıkları ilk sinema aygıtına verilen “sinematograf” sözcüğünün kısaltmasıdır. Kavramın diğer anlamları “Sinema filmi oynatılan yer” ve “sinema salonu”dur.”¹⁸

Dictionary of Media and Communications’ta, “Sinema” (sözlük: cinema) terimi, “Esasen hareketli resim teknolojisiyle geliştirilen film yapım işi, endüstrisi ya da film sanatı” “sinematografi” (sözlük: cinematography) ise, “film çekim tekniği ya da sanatı” olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Sözlükte “film” (sözlük: film), kavramı ise, “İnce sac; ya da geliştirilmiş fotoğraf negatiflerinin ya da diyapozitiflerinin şeridi.”²⁰ olarak

¹²http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572343648363f5.19079304

¹³http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.572343648363f5.19079304

¹⁴ Hornby, A. S. (Ed: Wehmeier, S.). (2000). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English*, Sixth Edition, Oxford University Press, s. 496.

¹⁵ Hornby, (2000). a.g.e., s. 221.

¹⁶ Hornby, (2000). a.g.e., s. 222.

¹⁷ Özön, N. (1963). *Sinema Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı 210, s.44.

¹⁸ Özön, (1963). a.g.e., s.108.

¹⁹ Danesi, M. (2009). *Dictionary of Media and Communications*, M.E. Sharpe, s. 61.

²⁰ Danesi, M. (2009). a.g.e., s. 122.

tanımlanmaktadır. Kavram, ayrıca “motion picture”, “movie” “film” ifadelerinin anlamdaşı olarak “Bir perdeye hızlı aralıklarla birbiri ardına yansıtılan, kesintisiz hareket izlenimi veren, film üzerindeki hareketsiz fotoğraflar dizisi.”²¹ olarak tanımlanmaktadır.

Dictionary of Mass Communication “Sinema” (sözlük: cinema), “sinema salonu”; Sinematograf (sözlük: cinématographe), ise “Hem kamera hem de projektör olarak görev yapan bir alet” olarak tanımlanmaktadır.²² “Sözlükte sinematografi” (sözlük: cinematography), “Film yapımında fotoğraf sanatı”²³ olarak tanımlanmaktadır.

Amerikan Film Terimleri Sözlüğü’nde Sinematografi (cinematography) “Hareketli fotoğraflar sanat ve bilimi.”²⁴ olarak tanımlanırken Film (film), teriminin ilk anlamı “Sinemada gösterilen film”, İkinci anlamı ise, “Fotoğraf görüntüleri saptamak için kamerada, saptanmış görüntüleri perdeye yansıtmak için de projektörde kullanılan, asetat tabanlı, bir yanı duyar tabaka kaplanmış, hareketini sağlayan tamburlardan geçmesi için kenarları delikli şerit”.²⁵ şeklinde tanımlanmaktadır.

Son olarak, *Medya Terimleri Sözlüğü*’nde “Sinema”, “Herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işi” olarak tanımlanmaktadır. “Sinematograf”, “Auguste ve Louis Lumière’in tasarladığı, 13 Şubat 1895’te Fransa için patentini aldıkları, görüntüleri kaydetmeye ve bir ekran üzerinde yansıtmaya yarayan aygıt”ın adıdır. “Sinematografi” ise, “Bir hareketi yeniden canlandırmak için başvuru usul ve taktiklerin tümü” olarak tanımlanmaktadır.²⁶

²¹ Danesi, M. (2009). a.g.e., s. 201.

²² Demers, D. (2005). *Dictionary of Mass Communication & Media Research*, Marquette Books, s. 50.

²³ Demers, D. (2005). a.g.e., s. 51.

²⁴ Singleton, R.S. (1969). *Amerikan Film Terimleri Sözlüğü*, (çev: Taylaner, S.), Es yayınları, s. 20.

²⁵ Singleton, R.S. (1969). a.g.e., s. 36.

²⁶ Darıcı, S. (2014). *Medya Terimleri Sözlüğü*, Nobel Akademik Yayıncılık, s. 223.

1.1.3. Doktrin Tanımları

Truffaut'un "sinemanın Aristo'su"²⁷ olarak işaret ettiği André Bazin sinemayı bir dil olarak tanımlamaktadır.²⁸ Fotoğrafın, resim sanatına üstünlüğüne vurgu yapan Bazin'e göre, resim sadece benzerliğin yaratılmasına muktedir olurken, fotoğrafik görüntü nesnenin kendisidir. Mekanik bir sanat olarak fotoğraf zamanı mumyalar ve çürümeye karşı koyar. Bu açıdan sinemayı "zamanın tarafsızlığı" olarak tanımlar. O, sinemayla birlikte nesnelerin görüntülerinin içerisine artık zaman boyutunun da dahil olduğunu, sinemayı resimden ayıran en temel özelliğin de, bu zaman boyutu olduğunu savunur.²⁹

İnsan müdahalesinin olmaması ve mekanik bir üretim aracı olması sebebiyle sinemayı gerçekliğin kendisi olarak yorumlayan Bazin'e paralel olarak Godard, fotoğrafın gerçekliğinden yola çıkarak sinemayı "saniyede 24 kere gerçek" şeklinde tanımlamaktadır.³⁰ Onaran ise sanat ve teknik özelliklerini birleştirerek sinemayı; "anlatımı, hareket halindeki görüntüler aracılığıyla sağlama sanatı"³¹ olarak tanımlamaktadır.

1.1.4. "Sinema Filmi"nin Mevzuat Tanımı

Sözlük ve doktrin tanımlarının yanında "sinema filmi" kavramı mevzuatta da tanımlanmaktadır. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun (FSEK)³² 5. maddesinde *sinema eserleri*, "(Değişik: 21/2/2001 - 4630/3 md.) sinema eserleri, her nevi, bedîî, ilmî, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisi" olarak tanımlanmaktadır.

²⁷ Bazin, A. (2011). Sinema Nedir?, (çev: Şener, İ.), Doruk Yayınları, s.8.

²⁸ Bazin, A. (2011). a.g.e., s.21.

²⁹ Bazin, A. (2011). a.g.e., s.19,20.

³⁰ Tamer, Ü. (1989). Sinema Dedi ki..., Afa Yayınları, s.12.

³¹ Onaran, A.Ş. (1986). Sinemaya Giriş, Filiz Kitapevi, s. 14.

³² R.G.,13.12.1951, No.: 7981.

5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'un³³ 3/b maddesinde *sinema filmi* şu şekilde tanımlanmaktadır:

Sinema filmi; sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen belgesel, kurgu, animasyon ve benzeri türlerde; konulu veya konusuz, uzun veya kısa metrajlı, tespit edildiği materyale bakılmaksızın elektronik, mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisinden ibaret filmleri ifade eder.

Ayrıca, 5224 sayılı Kanuna istinaden çıkarılan *Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*³⁴ (m. 4/d) ile *Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik*³⁵ (m. 4/d) dayandığı Kanunda geçen tanımı aynen almıştır.

Son olarak, günlük yaşamda “sinema”, “film”, “sinema filmi” gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bunlardan “film” ile “sinema filmi”, sinema eserini ifade ederken, “sinema” bu anlamların yanında, bağlamına göre, filmin gösterildiği binayı, faaliyet alanı olarak bir sektörü ve bir sanat türünü karşılamaktadır. Son olarak “sinemalar” şeklindeki çoğul kullanım, sinema salonları ile bu salonlarda gösterime girecek filmleri ifade etmektedir.

Tüm bunlara ilâve olarak sinema filmi, kanımızca şöyle tanımlanabilir:

Mekanik, elektronik ve benzeri araçlar vasıtasıyla üretilip kullanılan, siyah-beyaz veya renkli, sessiz ya da sesle senkronize olarak birbiriyle ilişkili hareketli görüntülerden oluşan, farklı akım ve türleri olan, hem bir kitle iletişim aracı hem de bir sanat olarak kabul edilen endüstrileşmiş dinamik bir güçtür.

---

³³ R.G., 21.7.2004, No.: 25529.

³⁴ R.G., 18.2.2005, No.: 25731.

³⁵ R.G., 13.11.2004, No.: 25642.

1.2. Sinema Filmlerinin Tarihçesi

1.2.1. Sinemanın Doğuşu

1826'da fotoğrafın icadının, teknik anlamda sinemaya giden yolun açılmasında en büyük faktör olduğu kabul edilmektedir. Çünkü sinemanın temel mantığı, birbiriyle ilişkili fotoğrafların belirli sıklıkta bir araya getirilmesiyle oluşturulan hareket yanılsamasına dayanmaktadır. Ancak fotoğrafın ilk yıllarında, pozlama süreleri uzunluğu, saniyede en az 12 kare gerektiren hareket yanılsaması oluşturmayı imkânsız kılmaktaydı.³⁶

1877-1880 yılları arasında Amerikalı fotoğrafçı Edward Muybridge büyük ve karmaşık bir aletle koşan bir atın devingenliğini kaydederek ilk sinematografik çalışmayı gerçekleştirmiştir.³⁷

1888'de Emile Reynaud, kenarı delikli film şeridinin patentini almıştır. Reynaud, *Praksinoskop* adını verdiği aletle, deliklerden çevrilerek dönen resimlerle oluşturulan canlı görüntüleri müzik eşliğinde yüzlerce seyirciye izletmiştir.³⁸

1892'de Thomas Edison, görüntüyü yalnızca bir kişinin izlemesine imkân veren ve "saniyede 12 kare"³⁹ görüntü elde edebilen *Kinetograf* isimli bir aletin patentini almıştır.⁴⁰

Sinematografiyi icat eden Louis Lumière 22 Mart 1895'te halka açık ilk gösteriyi *Ulusal Sanayiye Özendirme Derneği* üyeleri önünde gerçekleştirmiştir. Lumière'nin Sinematografi'si aynı yılın 28 Aralık tarihinden itibaren Grand Kafe'nin bodrum katında halka gösterilmeye başlanmıştır.⁴¹

³⁶ Bordwell, D. Thopson, K. (2012), (çev: Yılmaz, E., Onat, S.E.). *Film Sanatı*, Deki, 9. Baskı, s.455.

³⁷ Bazin, A., (2011). a.g.e., s.23.

³⁸ Betton, G. (1986). Sinema Tarihi, Yeni Yüzyıl kitaplığı, s.6.

³⁹ İçel, K., (2017). A.g.e., s.443.

⁴⁰ Betton, G., (1986). a.g.e., s.6.

⁴¹ Betton, G., (1986). a.g.e., s.6.

1.2.2. Sessiz Sinema Dönemi

İlk filmler açık havada çekilen durağan, bir senaryosu ve konusu olmayan görüntülerden oluşmaktadır. 1895'ten sonra George Melies, bu buluşun ardındaki büyük ticarî potansiyeli gören ilk kişi olmuştur. Melies 1914'e kadar bazıları 700 m uzunluğunda 4000'den fazla film çekmiştir.⁴² Bunlardan 1902'de çektiği "A Trip to the Moon" (Ay'a Seyahat) (16 dakikalık)⁴³ ticari potansiyeli olan ilk film olarak kabul edilmektedir. Aynı dönemlerde Pathe, Gaumont ve Eclair gibi film yapım şirketleri kurulmuş ve sinema başta ABD, İngiltere ve Fransa olmak üzere tüm dünyada hızla yayılmaya başlamıştır.⁴⁴

1.Dünya Savaşı Amerikan sinemacılığı açısından bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemde ABD'nin Los Angeles eyaletine 20 km mesafedeki 200 kişilik bir yerleşim yeri olan Hollywood'da şirketler kuran ve Bağımsızlar olarak bilinen grup, önce Amerika, ardında da tüm dünya sinema piyasasına egemen olmaya başlamışlardır. Hollywood sinemacıları, özellikle Avrupa sinemasının savaş nedeniyle içine düştüğü buhrandan en iyi şekilde faydalanarak, bir daha kaptırmamak üzere liderlik koltuğuna oturmuşlardır.⁴⁵

1.2.3. Sesli Sinema

1925'lere doğru radyo yaygınlaşmış ve sinemaya rakip olmuştur. Bundan sonra, sessiz filmler yapan sinema şirketleri için iki sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri seyircilerin sinema tutkusunu canlı tutmadır. Diğer sorun ise, ortaya çıkan sesli sinemanın sessiz sinemanın çıkarlarını tehdit etmesi durumudur. Niketim, *Warner Kardeşler Vitafon* plak kayıt sistemini kullanarak sesli sinemaya geçişi yapmıştır. Los Angeles'te ilk senkronize müzikli film olan *Don Juan*'ı gösterimi büyük ses getirmiştir. Lâkin, *Fox* şirketinin *Movieton* ve *Westren Electronic* şirketinin *Fotofon* olarak isimlendirdikleri peliküle ses kaydı yapma tekniği daha fazla benimsenmiş ve Warner Bross da bu tekniği kullanmak zorunda kalmıştır. 1928'in sonuna

⁴² Lo Duca, J. M. (1993). Sinema Tarihi, (Çev: Sarıdoğan, N.), Remzi Kitapevi, s.20.

⁴³ Lo Duca, J. M., (1993). a.g.e., s.20.

⁴⁴ Betton, G., (1986). a.g.e. s.7.

⁴⁵ Betton, G., (1986). a.g.e., s.9.

gelindiğinde bütün Amerikan şirketleri sesli-sözlü filmler yapmaya başlamış ve böylece, sinemada sesli ve sözlü film dönemine girilmiştir.⁴⁶

Sesli sinemaya geçiş, halk tabanında olumlu bir karşılık bulmuştur. Fakat, sektörden bu yeniliğe karşı çıkan yahut ayak uyduramayan şirketler yok olmuştur. Sesin sinemada kullanımı ilk başlarda sanatsal anlamda sinema açısından sancılı bir süreç olmuştur. Tekniğin gelişmesini beklemekle birlikte oyuncuların yeni sisteme adapte olmaları ve sinemanın sanatsal tınısını yakalaması yıllar sonra mümkün olabilmektedir.

Bu dönemde ses kayıt aletlerinin geliştirilmesi ve diğer dillere dublaj tekniğinin ABD’de ortaya çıkması Amerikan sinemasını dünya sinemasına hakim kılan en önemli etmenlerden bir diğeri olmuştur.⁴⁷ 2. Dünya Savaşı sırasında sinema, bir eğitim ve propaganda aracına dönüşmüştür.⁴⁸ 1950’lerden itibaren Asya ve Avrupa’da Fransız Yeni Dalga, İtalyan Yeni Gerçekçiliği gibi Klasik Hollywood sinemasına rakip olabilecek sinema akımları ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak aynı dönemde televizyonun icadı ve yaygınlaşmaya başlaması sinema sektörüne bir karabasan gibi çökmüş, sinema eski cazibesini kaybetmeye başlamıştır. Son olarak 1980’lerden itibaren bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler sinema açısından yeni bir dönemin kapısını aralamıştır.⁴⁹

1.2.4. Türkiye’de Sinema Tarihine Kısa Bir Bakış

Sinemanın Türkiye’de ilk gösterimi, Betrand isimli bir Fransız tarafından 1896’da Yıldız Sarayında gerçekleştirilmiştir. Bunu, Fransız Film yapım şirketi olan *Pathe* İstanbul temsilcisi Polonyalı Musevi Sigmund Weinberg’in İstanbul’un muhtelif yerlerindeki gösterileri izlemiştir. Halkın sinemaya rağbetini gören Weinberg, 1908’de Türkiye’deki *Pathe Sineması* olarak bilinen ilk sinema salonunu yaptırmıştır. Ardından İstanbul’da *Palas Sineması*, *Majik Sineması* açılmış ve bunları *Ali Efendi*, *Kemal Bey*, *Manevî Sinema*, *Opera* ve *Elhamra* izlemiştir.

⁴⁶ Betton, (1986). a.g.e., s.30.

⁴⁷ Betton, (1986). a.g.e., s.31-33.

⁴⁸ İçel, K. (2017). a.g.e., s.444.

⁴⁹ Baykal, K.C. (2015). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde 5224 Sayılı Kanun Çerçevesinde Sinema Filmlerinin Denetlenmesi ve Ortaya Çıkan Sorunlar, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 2015, s. 17-18.

İstanbul'da ilk sinemanın açılışından bir yıl sonra 1909'da İzmir'de *Pathe* ve *Kramer* sinemaları faaliyete geçmiştir.⁵⁰

Türkiye'de çekilen ilk filmler, Makedonya asıllı Manaki Kardeşler (Yanaki ve Milton)'in 1907'den itibaren çektiği belge türü çalışmalardır. Türk sinemacılığının başlangıcını ise, Fuat Uzkınay'ın çektiği Ayestefanos anıtının yıkılışını gösteren belge film çalışması oluşturmaktadır.⁵¹ Ancak böyle bir filmin varlığına dair ne bir belge ne de bir tanık vardır.⁵²

1. Dünya Savaşı sırasında yurtdışından film ithal edilememiştir. Bu durumdan yararlanmak isteyen Sedat Simavi, *Müdafa-i Milliye Cemiyeti* müdürü Dr. Hikmet Hamdi Bey'e film yapma teklifinde bulunmuş ve bu teklif dernek yönetimi tarafından olumlu karşılanmıştır. İlk iş olarak Çemberlitaş'ta bir film stüdyosu kurulmuş ve Mehmet Rauf'un *Pençe* isimli oyunu sinemaya uyarlanmıştır. Bu film aynı zamanda içerdiği sahneler nedeniyle *ilk cinsel konulu film* olarak kabul edilmektedir.⁵³ Cemiyet, bu filmi takiben *Casus* isimli ikinci bir film daha çekmiştir. Ardından *Alemdar Vakası* isimli film çekilmiş ancak savaş sona erdikten sonra mütareke gereği askerî teçhizat işgal kuvvetlerine teslim edilmiştir. Bu sebeple, filmin kurgusu yapılamadığı için film gösterilememiştir. Ancak Müdafi Milliye Cemiyeti elindeki malzemeleri *Malûl Gaziler Cemiyeti*'ne devrederek işgalcilerin eline geçmesini önlemişlerdir. Bundan sonra, Malûl Gaziler Cemiyeti 1919'da *Mürebbiye* ve *Binnaz* isimli iki film çevirmiştir. Mürebbiye filminin, Fransız işgal güçlerince onur kırıcı olarak görülmesi sebebiyle Anadolu'da gösterimi yasaklanmıştır. Böylece Mürebbiye, sansüre uğrayan ilk Türk filmi olmuştur.⁵⁴

Türk sinemasında 1922 ile 1939 yılları arasındaki döneme Tiyatrocular Dönemi denmektedir. Bunun sebebi ise bu yıllarda sinemaya tiyatro kökenli Muhsin Ertuğrul'un egemen olmasıdır. 17 yıl boyunca yalnızca Muhsin Ertuğrul ile anılan bu dönem, Türkiye'de sinemanın önemin hâlâ anlaşılmadığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.⁵⁵

⁵⁰ Onaran, A.Ş. (1994). Türk Sineması I, Kitle Yayınları, s.11,12.

⁵¹ Onaran, (1994). a.g.e., s.12,13.

⁵² Özgüç,A., (1990). Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlkler, Yılmaz Yayınları, s. 12.

⁵³ Özgüç, (1990). a.g.e., s. 17,18.

⁵⁴ Onaran, (1994). a.g.e., s.15.

⁵⁵ Onaran, (1994). a.g.e., s. 21.

Muhsin Ertuğrul'un İstanbul'da ilk filmi *İstanbul'da Bir Facia-i Aşk*'tır. Teknik ve sanatsal yetersizliklere rağmen konusu sebebiyle ilgi gören bu filmi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Nur Baba* isimli eserinin uyarlaması takip etmiştir. Bektaşilerin tepkisini çeken filmin gösterimi durdurulmuş, kitap olarak basılmış ve 1923'te *Boğaziçi Esrarı* adıyla gösterilebilmiştir. 1923'te Halide Edip Adıvar'ın aynı isimli romanından uyarlanan *Ateşten Gömlek*, Muhsin Ertuğrul'un unutulmaz filmlerinden biri olmuştur. Bu filmde, Bedia Muvahhit ile Neyyire Neyyir de ilk Türk kadın oyuncular olarak yer almışlardır.⁵⁶

1939'dan sonra Türk sinemasında bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Batıya sinema alanında eğitim almak için giden Faruk Kenç, Baha Gelenbevi, Şadan Kamil, Turgut Demirdağ ve Aydın Arakon gibi genç yönetmenlerin dönmesiyle sinema, tiyatronun etkisinden kurtulmaya başlamıştır.⁵⁷

1952 ile 1963 arası döneme *Sinemacılar Dönemi* denmektedir. Bu dönem, Lütfi Ömer Akad'ın *Kanun Namına* isimli filmi ile başlamıştır. Bu döneme *Sinemacılar Dönemi* denmesinin sebebi, Akad'ın, *Kanun Namına* filmi ve sonrasındaki tüm filmlerini sinema öğeleriyle çekmiş olmasındandır.⁵⁸ Ayrıca bu dönem, Akad'dan başka, Metin Erksan, Atıf Yılmaz ve Memduh Ün gibi Türk sinemasına damga vuran yönetmenlerle maruftur.

Türk sinemasında 1963 ile 1980 yılları arası, *Yeni Türk Sineması* dönemi olarak bilinmektedir. 27 Mayıs 1960 ihtilâlinden bir yıl kadar sonra kabul edilen 1961 Anayasası'nın, "basın özgürdür, sansür edilemez" hükmü muvacehesinde sinemanın da önü kısmen açılmıştır. Bu dönem Türk sinemasında üç ana akım göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki toplumun gündelik sorunlarına eğilen *Yeni Gerçekçilik*; ikincisi, Anadolu'daki bin yıllık kültürel birikimize odaklanan *Ulusal Sinema* ve üçüncüsü de, batılılaşmaya muhalif olarak ulusal ve manevî değerlerimizi ön plana çıkaran *Manevî Sinema* akımlarıdır. Bu dönemde, özgürlükçü Anayasa'dan istifade edip, yurt ve toplum sorunlarına eğilen başarılı yönetmen ve filmler olduğu gibi kaliteden tamamen uzak arabesk, melodram ve absürt güldürü filmleri de

---

⁵⁶ Onaran, (1994). a.g.e., s.22,23.

⁵⁷ Onaran, (1994). a.g.e., s.35.

⁵⁸ Onaran, (1994). a.g.e., s.53.

yaygınlaşmıştır. Ayrıca, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte sinemanın içine düştüğü sıkıntılı duruma çözüm olarak seks filmi furçasının başlaması, bu dönem Türk sinemasının bir başka özelliğidir.⁵⁹

1980'lerin sonlarından itibaren Türkiye'de faaliyetlerini artıran uluslararası film yapım ve dağıtım şirketlerinin etkisiyle yerli film sayısında ciddi azalmalar görülmüştür. Ayrıca, 90'lı ve 2000'li yıllarda, Anayasa ve film mevzuatının özgürlükçü hükümleri ve denetim açığı sebebiyle, sinemada sınırlayıcı hükümlere mugayir filmler de yaygınlaşmıştır.⁶⁰

1.3. Sinemada Türler ve Akımlar

Sinema, bir dil gibi devingen bir yapıya sahiptir. İlk dönemlerinden itibaren zamana, şartlara ve teknolojiye bağılı olarak hem teknik ve teknolojik hem de tür ve akım anlamında sürekli bir gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür.

Bir sinema filmini tam olarak bir tür ya da akım belirleyip o kalıba sokmak muhaldir. Bir film bazı teknik ve tematik özellikleri sebebiyle belirli bir tür ya da akımın içerisine yerleştirilebiliyor olsa da, başka tür ve akımlardan da özellikler taşıması kaçınılmazdır. Yalnız, bunun sinema eserleri açısından menfi bir durum teşkil ettiği söylenemez. Zira türler arasındaki bu şeffaflık, yeni türlerin ortaya çıkmasına ve sinema ve literatürünün zenginleşmesine zemin hazırlamaktadır.⁶¹

Sinema filmlerini bir tür içerisine yerleştirmenin en yaygın yolu senaryo bazlı yapılan ayırmadır. Olayın işleniş biçiminden, uygun karakterlerin seçimi, kamera açıları ve diyaloglara kadar tüm senaryo unsurları bir filmin türüne ilişkin ipuçları taşır. Aşağıda, mevzuatta tanımlanan film türleri ile yaygın olarak kullanılan film akım ve türleri ve bunların genel karakteristikleri sıralanmaktadır.⁶²

⁵⁹Onaran, (1994). a.g.e., s.103-105.

⁶⁰ Baykal, K.C. (2015). A.g.e., s. 20,21.

⁶¹ Özön, N. (2008). A.g.e., s. 192.

⁶² Butler, A.M., (2011). Film Çalışmaları, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, s. 119-120.

1.3.1. Başlıca Sinema Akımları

1.3.1.1. Avant-garde (Avangart)

Avant-garde sinema, 1. Dünya Savaşı itibariyle dünya piyasasına egemen olan klasik Hollywood sinemasına karşı bir anlayışla ortaya çıkan geniş anlamli bir sinema akımıdır. Klarke'in tanımıyla Avant-garde, "... izleyicinin konformist konumuyla ve genel geçer beklentileriyle mücadele için stratejiler arayan bir sanatsal yönelimi ifade eder."⁶³ Avant-garde sinemanın, birçok sinema akımını da içinde barındıran genel bir sanat filmi anlayışını ifade ettiği söylenebilir.

1.3.1.2. Dışavurumculuk (Expressionism)

Dışavurumculuk, genellikle yirminci yüzyılın başı Alman sanatını ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Sanatçı, çevresinde gördüklerini, olduğu gibi yansıtma eğiliminde değil bilakis kendi iç dünyasına ve duygularına göre biçimlendirerek ve yeniden bir form kazandırarak sunar.⁶⁴

1.3.1.3. Dijital film kuşağı (Digital Film Era)

Günümüzde herkes, bilgisayar ve görüntü kayıt teknolojilerine erişip, onları kullanabilmektedir. Dijital fotoğraf makinelerinden akıllı cep telefonlarına kadar tüm basit kayıt teknolojileri ile bunların içeriğini zenginleştiren fotoğraf ve video kurgu programlarının gelişmesi ve yaygınlaşması dijital film çağını ifade etmektedir. Artık birçok profesyonel film yönetmeni bile bu teknolojik imkânlardan yararlanmaktadır.⁶⁵

1.3.1.4. Dogma 95 (Dogme 95)

Danimarkalı yönetmen Lars von Trier ve çevresine toplanan bazı yapımcı ve yönetmenlerin stüdyo yapaylığından uzak, olayların meydana geldiği yerde, tamamen doğal ışık ve ses kullanımına dayanan ve her türlü melodramatik

---

⁶³ Klarke, J., (2011). Sinema Akımları, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, s. 75.

⁶⁴ Klarke, J., (2011). A.g.e., s. 60.

⁶⁵ Klarke, (2011). a.g.e., s. 194,195.

unsurlardan kaçınarak film çekeceklerine dair manifestodur.⁶⁶ Bu akım ayrıca Avant-Garde akımının da içerisinde yer almaktadır.

1.3.1.5. Fransız yeni dalga (French New Wave /The New Wave)

1950'lerin sonları, 1960'ların başlarında ortaya çıkan bir Fransız sinema akımıdır. Bu akım, yapaylıktan uzak gerçek mekânlara, profesyonel olmayan oyunculara, ahlâkî belirsizliğe ve açık uçlu sonlara sahip bir sanat sineması ya da karşı sinemadır.⁶⁷

1.3.1.6. Gerçeküstücülük (Surrealism)

Gerçeküstücülüğün çıkış noktasını, 1920'lerde Fransa'da, gerçekçiliğin öyküleme tutumuna karşı alışılmış olanı dönüştürme düşüncesi oluşturmaktadır. Animasyon türü bu akımın en bilindik formunu teşkil etmektedir.⁶⁸

1.3.1.7. İtalyan yeni-gerçekçiliği (Italian Neorealism)

Gerçekçilik akımı, en kaba tabirle toplumsal sorunlara ve hayatın içerisine odaklanan sanatsal çalışmaları ifade etmektedir. Gerçekçilik denilince akla ilk gelen isim, Fransız düşünür ve eleştirmen Andre Bazin'dir. O, "Fotoğrafik Görüntü Ontolojisi" isimli tartışmasında, fotoğrafın gerçeğin kendisi olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁹ Sinemada gerçekçiliğin en önemli durağı İtalyan yeni-gerçekçiliğidir. Bu akım, Mussolini İtalya'sında, sinema endüstrinin tarihsel filmleriyle beraber elit kesim melodramlarına (beyaz telefonlu filmler) bir tepkidir. Ülkedeki ekonomik, politik ve kültürel sorular bu akımın ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında rol oynamıştır.⁷⁰

⁶⁶ Butler, A.M., (2011). A.g.e., s. 147.

⁶⁷ Butler, (2011). A.g.e., s. 149.

⁶⁸ Klarke, (2011). a.g.e., s. 99.

⁶⁹ Bazin, (2011). a.g.e., s.19.

⁷⁰ Bordwell ve Thompson, (2012). a.g.e., s. 468.

1.3.1.8. Sovyet montajı (Soviet Montage)

Bolşevik ihtilâlinden sonra özel mülkiyetin kamulaştırılması ve dışarıdan film ithalatının kesilmesi Rusya'da Sovyet montajı denilen yeni bir ulusal sinema akımının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Devlet Sinema Sanatı Okulu'nda ders veren Kuleshov'un farklı filmleri tekrar kurgulayıp devamlılık izlenimi uyandırması bu akımın temelini oluşturmuştur.⁷¹

1.3.1.9. Üçüncü sinema (Third Cinema)

Arjantinli yönetmenler Solanas ve Getino'nun 1969'da geliştirdikleri bir sinema akımıdır. Birinci (Klasik Hollywood) ve ikinci sinema (Avrupa Sanat Sineması) akımlarına karşı olarak gelişen toplumsal ve kültürel özgürleşme düşüncesinden hareket eden Marksist bir sinema akımıdır.⁷²

1.3.2. Literatürde Başlıca Film Türleri

Literatürde farklı kaynaklarda farklı film türlerine rastlamak mümkündür. Burada, literatürde öne çıkan başlıca film türlerine kısaca değinilmiş ve bu türlere örnekler verilmiştir.

1.3.2.1. Animasyon/Canlandırma (Animation)

Birbirinden çok az farklı resimlerin art arda ve seri bir şekilde gösterilmesiyle hareket illüzyonu yaratılması tekniğine dayanan bir film yapım türüdür. 2D animasyonlar saniyede ortalama 12 kare resimle oluşturulurlar. Bilgisayar teknolojilerinin ve tasarım programlarının gelişmesiyle birlikte 3D animasyon dönemi başlamıştır. İlk profesyonel 3D uzun metraj animasyon film 1995'te gösterime giren Toy Story'dir. Yerli yapım olan Fırıldak Ailesi, bu türe başka bir örnektir.

---

⁷¹ Bordwell ve Thompson, A.G.E., s. 468.

⁷² Wayne, M., (2011). Politik Film Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği, Yordam Kitap, İstanbul, s. 14,15.

1.3.2.2. Anime

Japon film yapımcılarının Batı'daki animasyon tekniğinden ilham alarak geliştirdikleri kendine has çizim tekniği olan ve aksiyon, dram, erotik gibi her türlü konuda film yapımına olanak veren bir film türü ve tekniğidir. Animeler, genellikle çizgi romanlardan (manga) esinlendiği için onlarla birlikte anılırlar.⁷³ Shiki (2010).

1.3.2.3. Belgesel (Documentary)

Belgesel, canlandırma dahil –ki o da kurmacadır- diğer tüm kurmaca film türlerinin dışında başlı başına bir sinema alanıdır. Onu farklı kılan en büyük özelliği ise, adından da anlaşılacağı gibi gerçek olan ya da gerçek olduğu düşünülen konuları belgelere dayalı olarak yansıtmasıdır. Belgeseller, çalışılan konu üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarla objektif olmayı ve eseri estetik kaygıyla oluşturmayı gerektirir.⁷⁴ Fahrenheit 9/11 (2004), 12 Mart: İhtilalin Pençesinde Demokrasi (1994).

1.3.2.4. Bilimkurgu (Science Fiction)

Bilimsel deneyler, gelişmiş teknoloji ve icatlar, uzaylılar, gezegenler, farklı türde yaratıklar, gibi unsurlarla kurgulanan genellikle ütopyik bir atmosferde korku-gerilimle harmanlanmış film türüdür.⁷⁵ Matrix (1999), Prometheus (2012).

1.3.2.5. Biyografi/Yaşamöyküsel (Biography)

Tanınmış bir kişinin hayatını ya da hayatından bir kesiti konu alan film türüdür. Bu kişi tarihe mâl olmuş şahsiyet olabileceği gibi, hâlâ yaşayan, hatta hiç var olmayan bir kişi de olabilir. Biyografi filmleri nesnellik kaygısı gütmeden, gerçeğin yeniden kurgulanmasına dayanır. Bu yüzden filmi yapılan kişi ile gerçekte var olan kişi çok yerde birbirinden farklı olabilir.⁷⁶ Akıl Oyunları/A Beautiful Mind (2001), Schindler'in Listesi (1993).

⁷³ Butler, (2011). A.g.e., s. 144.

⁷⁴ Özön, N. (2008).A.g.e., s. 196.

⁷⁵ Butler, (2011). A.g.e., s. 146.

⁷⁶ Özön, N. (2008).A.g.e., s. 209.

1.3.2.6. Cinsellik (Sexuality)

Cinsellik filmlerini, belli bir kalıp içerisinde net bir şekilde tanımlamak mümkün değildir. Zira bir filmin bu türe ait olup olmadığı toplumun kültürel yapısına bağlı olarak değişmekte, değişen kültürel yapıya bağlı olarak yeniden yorumlanmaktadır. Genel olarak; erotik, müstehcen, porno (seks) ve hard porno gibi alt türleri vardır. Erotik filmler, aşkın arzuya harmanlanışının estetik bir değer oluşturacak şekilde sunumu olarak tanımlanabilir. Müstehcen filmler, oldukça açık cinsel içerikli sahnelerin olduğu ve çoğunlukla cinsel birleşmenin gösterilmediği filmlerdir. Porno filmleri ise, estetik kaygıdan uzak ve doğrudan insanların şehevi duygularının sömürüldüğü filmlerdir. Son olarak hard porno, hiçbir sınırının olmadığı, tüm cinsin sapkınlıkların, ensest ilişkilerin ve sadist duyguların bir arada bulunduğu filmlerdir. 9 Songs (2004), Kışkırtma (2000).

1.3.2.7. Dinî (Religious)

Din, toplumsal ve kültürel hayatı şekillendiren önemli bir faktördür. Sinemanın propaganda etkisi, büyük dinler başta olmak üzere dinlerin büyük çoğunluğunu cezabetmektedir. Bu doğrultuda dini ve mistik öğeleri merkeze alan filmler, sinemanın önemli bir türünü oluşturmaktadır. Bu filmlerde, peygamberlerin hayatları ya da hayatlarından kesitler, dinin önde gelenleri, kutsal kitaplardan alıntılar, tasavvuf ve benzeri temalar işlenir. Dinlerin tarihi bir arka planı olduğu için tarihi film türüyle de iç içedir. The Message (1976), Günaha Son Çağrı/The Last Temptation of Christ (1988).

1.3.2.8. Distopik film (Dystopia)

Genellikle otoriter- totaliter sistemlerden duyulan rahatsızlıkların konu alındığı filmlerdir. 7/24 gözetim ve kontrol altındaki insanlar, özgür düşünce ve eylemlerin sansürü, duyuların ve duyguların dışlanması, yapıya muhaliflerin en ağır şekilde cezalandırılması, sisteme başkaldırı gibi öğelerle kurgulanan filmler distopik filmlerdir. V for Vendetta (2005), Otomatik Portakal/Clockwork Orange (1971).

1.3.2.9. Fantastik (Fantastic)

Gerçek hayatta olmayan hayali karakterlerle kurgulanan filmlerdir. Bu filmlerde gerçek mekân ve kişilerin yanında, genellikle sıra dışı yaratık ve mekânlar, yine sıra dışı bir olay örgüsüyle sunulur. The Lord of the Rings: The Fellowship of the Ring (2001), Malefiz (2014).

1.3.2.10. Kısa film (Short film)

Sinema tarihinin ilk filmleri kısa metrajlı filmlerdir. Bu yüzden kısa filmler sinema filmlerinin tohumlarıdır. Bu filmlerin süresi genellikle otuz dakikanın altındadır. Az zamanda çok şey anlatma sanatı olarak da tanımlanır. Uzun metrajlı filmler, maliyet itibariyle genellikle profesyonellerin uğraşı alanı olurken kısa filmler, film çekmek isteyen herkese bu olanağı sunmaktadır. Inside (2002), 7 Santimetre (2016).

1.3.2.11. Komedi (Comedy)

Gülünç ya da mizahi yolla kurgulanan filmlerdir. Salt güldürmeye yönelik olabileceği gibi güldürürken düşündürmeyi veya duygulandırmayı da hedefleyen türleri vardır. Bu tür, düşünce ve kanaatlerin açıklanması ve rahatsızlık veren şeylerin eleştirilmesinde etkili bir araçtır. Abartı (absürt) Komedi, Belden Aşağı Komedi, Romantik Komedi gibi alt türleri vardır. Tosun Paşa (1976), Salak ile Avanak/Dumb and Dumber (1994), Ay Lav Yu (2009).

1.3.2.12. Korku (Horror)

Karanlık ve tekin olmayan mekânlar, evrim geçirmiş yaratıklar, hayaletler, cinler, vampirler, virüsler, seri katiller ve benzeri varlıklarla kurgulanan ve kişinin bolca adrenalin hormonu salgılamasına olan ve bu yüzden kan şekerini yükselten bol gerilimli filmlerdir. Sadist ve durdurulamayan bir seri katilin kurbanlarını kesip biçtiği bol kanlı işkenceleri konu alan korku filmleri, kesme-biçme filmleri⁷⁷ diye de isimlendirilir. Vücudun bir virüs tarafından ele geçirilip evrim geçirmesini –bu bazen

⁷⁷ Özön, (2008). a.g.e., s. 247.

zombi olur- ele alan korku filmleri ise vücut korku⁷⁸ olarak isimlendirilir. Testere/Saw (2004), Muska (2014).

1.3.2.13. Melodram (Melodrama)

Gündelik hayata dair olayları konu alan filmlerdir. Bu türde; aşk, evlilik, ihanet, ayrılık, ölüm gibi temalar işlenmektedir. Klasik Yeşilçam'da sık rastlanan film türüdür. Bu filmlerde genellikle senaryolarda kalıplaşmış değerlere rastlanır. Kocasına ihanet etmeyen ve ettiği sanılan bir kadın, daima ezilen iyilerin birden ortaya çıkan bir kurtarıcı tarafından kurtarılması, sevginin ve masumiyetin zaferi, Masum birisinin bir mafyaya –katile- dönüşmesi gibi kalıplaşmış basit senaryolu filmlerdir. Hıçkırık (1965), Selvi Boylum, Al Yazmalım (1977), Cennetten Çok Uzakta/Far from Heaven (2002).

1.3.2.14. Müzikal (Musical)

Müzik ve dansa senaryoda bolca yer verilen filmlerdir. Bu dans ve müzikler filmin önemli bir bölümünü teşkil etmekle birlikte, işlenen temaya da uygun olması önemlidir. Bazen diyaloglar bu şarkılardan akıntılarla zenginleştirilmektedir. Yeşilçam'da adeta plak tanıtımına dönüşen arabesk film furyası da müzikal filmin bir çeşidi olarak düşünülebilir. Singin' in the Rain (1952), (Kırmızı Değirmen/Moulin Rouge (2001).

1.3.2.15. Polisiye (Crime Film)

Seri katiller, işlenen cinayetler, fuhuş, uyuşturucu, silah ya da insan kaçakçılığı gibi daha birçok illegal ve gizemli faaliyetler ve bunları çözmeye çalışan genellikle başına buyruk dedektifler bu filmlerin bilindik unsurlarıdır. Bazen olay iki taraf için de bir intikama dönüşür ve genellikle kötü olanın yok edilmesiyle sona erer. Yedi/Seven (1995), Labirent (2011).

---

⁷⁸ Butler, (2011). a.g.e., s. 157.

1.3.2.16. Romantik (Romantic)

Genellikle birbirine aşık olan ya da olacak olan iki karşı cins ve aşk üçgeninde gelişen olayları konu almaktadır.. Aşkla bezenmiş ifadeler, büyümlü bakışlar, hayaller, sahiller, yıldızlar ve benzeri unsurlarla kurgulanan filmlerdir. Erkek ile kız arasındaki bu romantik ilişki bazen komedi unsurlarıyla harmanlanarak romantik komedi olurken, bazen işlerin beklendiği gibi sonlanmaması şeklinde kurgulanarak romantik dram olmaktadır. Sevmek Zamanı (1965), Titanik/Titanic (1997).

1.3.2.17. Spor (Spor)

Spor filmlerinin başında spor müsabakası şeklinde kurgulanan boks, karate, tekvando, kung-fu gibi dövüş sanatları ile ilgili filmler gelmektedir. Bunların yanında futbol, basketbol gibi takım sporlarıyla ilgili filmler de bu türden sayılmaktadır. Bu tür filmlerde, normal şartlarda kazanacağına ihtimal verilmeyen kişiyi (genellikle ana karakterdir), zihninde canlanan düşünce son anda zafere ulaştırır. Kızgın Boğa/Ragging Bull (1980) Creed (2015).

1.3.2.18. Tarih (History)

Tarihsel filmler, konusunu tarihi kişi(ler) ya da olay(lar)dan alan ama gerçekliğinden koparılarak kostüm, dekor ve mekânlarla gerçeklik algısı yaratılan film türüdür. Yukarıda da değinildiği gibi bu filmler, dekor, kostüm, mekân, ışık tasarımlarıyla konu edindiği tarihin izlerini taşır. Bu filmlerde konu; savaş, zafer, kahramanlık, destan, sadakat, ihanet, aşk gibi temalar ile inşa edilir. Battal Gazi destanı (1971), Cesur Yürek/Braveheart (1995), Hükümet Kadın (2012).

1.3.2.19. Western / Kovboy (Western)

İkonografisi; silahlı çatışmalar, kovboylar, atlar, Kızılderililer, Teksas, kurak topraklar, ve kendine has mekân ve kostümleriyle kolaylıkla tanınan film türüdür. Sessiz sinema döneminden 1960'lara kadar olan dönemde çokça rağbet edilen bir tür olmuştur. İyi, Kötü ve Çirkin/The Good, the Bad and the Ugly (1966), Django Unchained/Zincirsiz (2012).

1.3.3. Mevzuata Göre Film Türleri

5224 Sayılı Kanun'un⁷⁹ sinema filmini tanımlayan 3. maddesinin b bendinde zikredilen ve tanıma örnek teşkil eden kurgu, belgesel ve animasyon filmlerinin tanımları, ilgili maddenin sırasıyla c, d ve e bentlerinde yapılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, tanımda geçen film türleri yaygın film türlerinden olup, "ve benzeri türlerde" ibaresi daha birçok film türüne işaret etmektedir.

"Kurgu film: Yaratıcı bir fikre dayalı olarak, sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen konulu filmleri,
Belgesel film: Bilimsel, güncel, tarihî, doğal ve benzeri olgu veya düşüncenin sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile araştırıldığı, anlatıldığı ve kurgulandığı filmleri,
Animasyon film: Ağırlıklı olarak canlandırma tekniğinin kullanıldığı, sinema sanatına özgü dil ve diğer teknik ve yöntemlerle meydana getirilen filmleri, ifade eder."

İşbu Kanun'a istinaden çıkarılan Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik'in⁸⁰ 4. maddesinin h bendi kısa film, "Yaklaşık süresi otuz dakikanın altında olan, kurgu, belgesel, animasyon veya diğer biçimlerdeki sinema filmleri" olarak tanımlamaktadır.

1.4. Sinema Filmlerinin Fonksiyonları, İşlevleri ve Önemi

Kendine has bir yöntem ve teknikle üretilen ve sahibine özgü eserler olan sinema filmleri, roman, hikaye, şiir, tiyatro gibi diğer sanatları estetik kaygılarla yeniden yorumlama yetisiyle bir sanat olarak kabul edilmektedir. Ayrıca sinema filmleri, heterojen yapıdaki kitlelere hitap etmesi sebebiyle bir kitle iletişim aracıdır. Son olarak, yapım, üretim, gösterim ve dağıtım süreçleriyle büyük kitlelere iş imkânı olması ve farklı sektörlerle içi içe girmiş yapısıyla da bir endüstri ve faaliyet alanıdır. Bu sebeptendir ki sinema, yalnızca bir sanat yahut bir kitle iletişim aracı ya da bir endüstri olarak değil bu üç temel özelliğini kapsayan bir perspektiften değerlendirilmelidir.

⁷⁹ R.G., 21.7.2004, Sayı :25529.

⁸⁰ R.G.,13.11.2004, No.: 25642.

1.4.1. Bir Sanat Olarak Sinema

Sinema filmleri mevzuatımızda fikir ve sanat eserleri statüsünde değerlendirilmektedir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, sahibinin hususiyetini taşıyan her nevi fikir ve sanat eserleri arasına sinema filmlerini de dahil etmektedir (m.5). Kanunda öngörülen eser sahibi ise, aynı kanunun 8. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre, “Sinema eserlerinde; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı, eserin birlikte sahibidirler. Canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde, animatör de eserin birlikte sahipleri arasındadır” (m. 8/3).⁸¹

Sinema filmlerinin bir sanat eseri olarak kabul edilmesi, Anayasal olarak onların güvence altına alınmasını da sağlamaktadır. Nitekim, Anayasanın 27. maddesi bilim ve sanat hürriyetini, 64. maddesi ise sanat ve sanatçının korunması ve desteklenmesini öngörmektedir.

Sinemanın bir sanat olup olmadığı ya da herhangi bir filmin sanat eseri olup olmadığı doktrinde tartışma konusudur. Öncelikle, sinemanın mekanik bir yeniden üretim aracı olması sebebiyle bir sanat olmadığını savunanlar olduğu gibi; onun her bir açısının, perspektifinin ve dolayısıyla görüntüsünün bir diğerinden farklı olduğu için mekanik bir yeniden üretim olmadığını; ve ayrıca, duyguları harekete geçiren bir fotoğrafın ya da filmin sadece mekanik bir üretime indirgenemeyeceği için bir sanat olduğunu savunanlar da mevcuttur.⁸² Benjamin, bir sanat eserinin en kusursuz biçimde çoğaltılmış kopyasında bile o eserin zaman ve uzam içindeki buradallığının ve meydana getirildiği yerdeki biricik varlığının eksik olacağını, dolayısıyla da sinema filminin “aslı” sanat eseri iken, teknik araçlarla çoğaltılmış olanların yalnızca “kopya” olduklarını vurgulamaktadır.⁸³ Özön de, her çeşit konuyu ve her çeşit duygu ve düşüncüyü kendine has yöntemlerle ortaya koyan bir dil olduğu için sinemanın bir

⁸¹ Diğer tür fikir ve sanat eserlerinde (ilim ve edebiyat, güzel sanat, musiki eserleri) genel olarak bir kişinin veya bazen birden çok kişinin eser sahipliği söz konusudur. Burada, “eser sahipliği” ile “birden çok kişinin eser sahipliği” birbirine karıştırılmamalıdır. Sinema filmleri, yönetmenin, özgün müzik bestecisinin, senaryo ve diyalog yazarının – şayet canlandırma tekniği kullanılmışsa – animatörün fikrî emeklerinin ürünü olduklarından, bunlar birlikte filmin eser sahipleridirler.

⁸²Arnheim, R., (2002). Sanat Olarak Sinema, Öteki Yayınevi, Ankara, s. 14-16.

⁸³ Bkz: Benjamin, W. (2012). Fotoğrafın Kısa Tarihi: Teknik Araçlarla Yeniden-Üretim (Çoğaltma) Çağında Sanat Eseri, (Çev: Akınbay, O.), Agora Kitaplığı, İstanbul, s.48.

sanat olduğunu vurgulamaktadır.⁸⁴ Ayrıca Onaran, bir beşerî tezahürün, taşıdığı değerlerle hatırı sayılır bir seviyeye ulaşması durumunda sanat eseri sayılacağı için sinemanın da bir sanat olduğunu ifade etmektedir.⁸⁵

Ayrıca, ilk yerli sinema dergilerinden “Sinema Yıldızı”, isimli derginin tanıtım yazısında sinemaya “yedinci sanat” vurgusu yapılmaktadır. Derginin “Yedinci Sanat” başlıklı yazısında sinemanın bilim ve teknikle paralel olarak sanatsal inkişafı şöyle vurgulanmaktadır:

İçerisinde yaşadığımız asr-ı medeniyetin bihakkın iftihar edeceği muvaffakiyeti, hiç şüphe yok ki sinemadır. Günden güne tekmil ederek vasıl olduğu bugünkü kudretli sanat mevkisi, sinemayı bir ilim, bir fen hatta bir kuvvet hâline inkılâp ettirmiştir. Bundan sekiz on sene evvele irca tehaddür edecek olursak, bu pek yakın maziyi tetkik edecek nazarlarımıza sinema her türlü sanat ruhundan uzak bir eğlence vasıtası şeklinde görünür. Bu sabık şekli bugünkü müterakki, mütekemmil hâli ile mukayese etmeye kalkışırsak aradaki farkın vaziyeti karşısında hayrete düşeriz. Bediiyat-ı mütehassıslarının "yedinci sanat" diye tavsif ettikleri bugünkü sinema artık on sene evvelki gibi basit bir eğlence vasıtası değildir. Bugünkü sinema, bir ders sahnesi, bir bediiyat kürsüsü, sanayii nefisenin ve deha-i beşerin en ince, en hassas bir meşheri ve mizanı olmuştur. "Sinema" bugün gözden dimağa ve kalbe en kestirme yolu bulan ve açan bir kudrettir. Yüksek şairlerin kalpleri ile terennüm etikleri şaheserleri halk şimdi gözleri ile görüyor ve o eserleri bizzat şair kadar, belki daha canlı, daha kudretli yaşıyor.⁸⁶

Buradan hareketle sinema;

1. Diğer sanatlar gibi kendine has yöntem ve tekniğinin olması,
2. Eser sahibinin hususiyetlerini taşıması,
3. Tarihsel süreçte, resim ve fotoğraf sanatının mirasçısı olması,
4. Duyulara ve duygulara hitap ederek onları harekete geçirecek güçte olması,
5. Tiyatro, Hikaye, roman, şiir gibi diğer tüm sanatları kendine has bir şekilde yeniden yorumlamasıyla, kendisini “yedinci sanat” olarak kabul ettirmiştir.

---

⁸⁴ Özön, (2008). a.g.e. s.7.

⁸⁵ Onaran, A.Ş. (1986). A.g.e., s. 12.

⁸⁶ Rauf, M. (1924). Sinema Yıldızı, *Yedinci Sanat*, n.1, s.1.

1.4.2. Bir Endüstri Olarak Sinema

Sinemanın, maliyetinin üzerinde hasılat elde etmesi, onun endüstrileşmesinin de önünü açmıştır. Sinemanın icadından itibaren büyük film yapım şirketleri kurulmuştur. Bu şirketlerden bazıları kendi dağıtım ve gösterim ağlarını oluşturarak sinemada dikey tekelleşmenin öncüsü olmuşlardır. Örneğin, Fransız film yapım şirketi Pathe, 1898'de ilk film yapım şirketini açmasından takip eden yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan sürede, Avrupa ve Amerika dahil dünyanın birçok yerinde filmin imalinden, üretim, dağıtım ve gösterimine kadar tüm aşamalarında söz sahibi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda ulusal sinemaların kan kaybı, Hollywood şirketlerinin dünya sinema pazarına girişinde elini güçlendirmekle kalmamış, bu şirketler kısa zamanda dünya piyasasını ele geçirmiştir. Dünya sinema merkezinin kesin olarak Hollywood olmasından sonra asıl rekabet kendi film yapım ve dağıtım şirketleri arasında yaşanmaya başlamış, kızışan rekabette küçük şirketlerin birçoğu ya yok olmuş ya da büyük şirketlerin kontrolüne geçmiştir. Bunun yanında Edison, Biograph, Vitagraph, Essenay, Melies, Pathe ve Lubin gibi büyük şirketler arasındaki rekabet, bazıları arasında bir konsorsiyum ile, bazılarının da kendi bağımsız dağıtım ve gösterim ağlarını kurmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece piyasaya Motion Picture Patent Company (MPPC), General Film Company (GFC) ve Independent Motion Picture Company (IMPC) gibi mega şirketler çıkmıştır. Bu şirketler tröstleri vasıtasıyla kendi filmlerini kendi dağıtım kanallarıyla dağıtmış ve kendi salonlarında göstermişlerdir.⁸⁷

Günümüze, Hollywood mega film yapım ve dağıtım şirketleri Walt Disney, Warner Bross, Sonny Pictures, Paramount, Twentieth Century Fox, Universal, MGM/UA, ve Dream Works/SKG dünya piyasasındaki egemenliklerini sürdürmeye devam etmektedir. Başka ülkelerde başarılı olan yapımcı, yönetmen ve oyuncular kendi bünyelerine katarak o ülkedeki güçlerini artırmakta; film dağıtım ve gösterim gelirlerine ilâve olarak sinemayla alâkalı piyasaya sürdükleri her türlü mal ve hizmet (oyun, oyuncak, kıyafet, yiyecek gibi) ile holdingleşmektedirler. Hollywood'un gücü

⁸⁷ Akbulut, H., (2013). Medya Ekonomisi ve İşletmeciliği, Anadolu Üniversitesi, s. 140-142.

öylesine aşıkardır ki, 2004 yılı verilerine göre en az film ihraç ettiği Fransa'da bile sinema piyasasının %52'sini elinde bulundurduğu görülmüştür.⁸⁸

Sinemadaki bu rekabetin sebebinin ve Amerika'ya sinemanın katkısının daha net anlaşılması için Amerika Sinema Birliği (Motion Picture Association of America-MPAA)'nin verilerine bakılabilir. Buna göre, günümüzde Amerika'da sinema ve televizyon sektöründe irili ufaklı 108 bin işletme bulunmaktadır. Toplamda 104 milyar dolarlık iş hacmine sahip olan bu sektörün ihracat geliri 14.3, devlete katkısı ise 16.7 milyar dolardır.⁸⁹ Keskin'in aktardığı verilere göre sinema, küresel ölçekte 200 milyar dolarlık piyasasıyla ilaç ve silah sanayinden sonra en büyük endüstri konumundadır.⁹⁰

Yine MPAA'nın küresel bazdaki sinema verilerine göre, dünyada 2014 yılında yalnızca biletten elde edilen gelir 36.4 milyar dolardır. Bunun 10.4 milyar doları ABD-Kanada, kalan 26 milyarı diğer tüm ülkelerin payıdır. Bu 26 milyar doların 12.4 milyarı Pasifik, 10,6 milyarı Avrupa, Orta Asya ve Afrika, 3 milyar doları ise Latin Amerika ülkelerinden elde edilmiştir. Türkiye'de ise 300 milyon dolarlık gişe hasılatı elde edilmiştir.⁹¹

Sinemanın ekonomik boyutu yalnız kendisiyle sınırlı değildir. Turizm faaliyetleriyle ülkenin tanıtım ve imajına, mal ve hizmetlerin tanıtımına aracılık etmesiyle de genel piyasanın canlanmasına katkıda bulunmaktadır. Nitekim, Özdemir, sinemanın ülke tanıtımındaki etkilerini; ülke hakkında bilgi vermek, ülke ile ilgili bakış açısı sunmak, ülke imajı oluşturmak ve bu imajı yönlendirmek şeklinde sıralamaktadır.⁹² Bir ülkenin imajı da; tarihi, kültür ve sanatı, rejimi, sosyo-ekonomik durumu ve coğrafi özellikleri gibi faktörlerin dış dünyadaki temsili ve sunumuyla doğrudan ilişkilidir. Olumsuz bir

---

⁸⁸ Akbulut, (2013). a.g.e., s. 145.

⁸⁹ Motion Picture Association of America: (2016). <http://www.mpa.org/> , The Movie &TV Industry., (Alındığı Tarih: 11.05.2016).

⁹⁰ Keskin, S., (2008). Türk Sinemasının Mali Yapısı ve Problemleri, (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 2.

⁹¹ Motion Picture Association of America: (2014). Theatrical Market Statistics, s.2-5. Web: <http://www.mpa.org/wp-content/uploads/2015/03/MPAA-Theatrical-Market-Statistics-2014.pdf> (Alındığı Tarih: 11.05.2016)

⁹² Özdemir, A., (2009). Ülke Tanıtımında Sinema Filmlerinin Etkisi: Çağdaş Türk Sinemasında Türkiye İmgisinin Değerlendirilmesi, (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 1.

temsil ülke için ciddi bir değer kaybı olacaktır. Örneğin, *Midnight Express* (1978)⁹³ Türk insanının karalandığı ve Türkiye'nin uyuşturucu, terör, insan hakkı ihlalleri ile lanse dildiği bir filmidir. Benzer bir örnek olarak *The Last Templar* (2009) filmine bakılabilir. Filme göre olay Bodrum'da geçmektedir; fakat Bodrum olarak gösterilen yer sahrada bir bedevi köyünü andırmaktadır. Üstüne bir de bölge insanı ilkel bir kabile gibi sunulmaktadır. Bunun gibi karalayıcı filmler Almanya, Rusya, Çin, Japonya, Afganistan, Pakistan, Irak gibi ülkeler başta olmak üzere çoğu ülkenin sorunudur. Kanımızca, bununla başa çıkmanın en iyi yollarından biri ülke tanıtımına katkıda bulunacak daha başarılı filmler yapmaktır.

1.4.3. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Sinemanın İşlevleri

Endüstrileşmiş bir sanat olmasına ilâve olarak sinema aynı zamanda bir kitle iletişim aracıdır (mass media). Onun kitle iletişim boyutu, duygu ve düşünceleri yazı, resim ve ses aracılığıyla, çoğaltarak anonim nitelikteki kitlelere aktarabilen teknik kabiliyeti ile alâkalıdır.⁹⁴ 1969 yılında yayımlanan "Towards a Sociology of Mass Communications" kitabında Mcquail kitle iletişim araçlarının ortak özelliklerini yedi başlıkta sıralamaktadır. Buna göre;

1. Kitle iletişim araçları genellikle kompleks yapıli organizasyonları gerektirir.
2. Kitle iletişim araçları büyük kitlelere hitap eder.
3. kitle iletişim araçları umumidir ve içerikleri herkese açıktır.
4. Hedef kitle heterojendir.
5. Farklı yerlerdeki farklı topluluklarla eşzamanlı olarak iletişim kurar.
6. Hedef kitle ile medya çalışanları arasındaki iletişim aracılıdır.
7. Hedef kitle, kitle kültürünün bir parçasıdır.⁹⁵

⁹³ Oliver Stone'nun yazdığı ve Alan Parker'ın yönettiği *Midnight Express* (Geceyarısı Ekspresi) (1978) yaşanmış bir hikayeden uyarlandığı iddia edilmiş ve film, Türkiye'nin imajına ciddi zararlar vermiştir. Filme konu olan kişi, Amerikalı bir öğrenci olan Alan Hayes'tir. Havalimanında esrarla yakalanıp beş yıl hapis yattıktan sonra kaçan Hayes hapis yattığı yıllarda anılarını yazmıştır. Bundan hareketle yapılan film ise Türkiye ve Türk halkını karalamaktadır. Halbuki Hayes, filmde gerçeğin saptırıldığını birçok röportajında dile getirmiştir. İnternette Hayes'le yapılan röportajlara ulaşmak mümkündür. Ayrıca bakınız: *Midnight Express Gerçeği*: <https://www.youtube.com/watch?v=WMSNPCVbNhw>

⁹⁴ İçel, K., (2017). A.g.e.,s. 45-46.

⁹⁵ Danesi, (2009). a.g.e., s. 188.

Konu, sinema bağlamında değerlendirildiği zaman sinemanın bu özelliklerin tamamını haiz olduğu görülmektedir. Yukarıdaki özellikleri de kapsayacak şekilde bir kitle iletişim aracı olarak sinemanın nitelik ve fonksiyonları, beş ana başlık altında aşağıda sıralanmaktadır.

1.4.3.1. Sinema bir ifade aracıdır

Onaran, görüntüler yoluyla duygu ve düşünceleri kendine has bir üslupla ifade ettiği için sinemanın bir dil olduğunu ifade etmektedir.⁹⁶ Gerçekten, duygu ve düşünceler sinema tekniğiyle hareketli görsel-işitsel imajlara (motion audio-visual pictures) dönüştürülebilmektedir. Bu imajlar; sinema salonlarında ya da televizyon, internet, VCD ve DVD gibi gösterim ve dağıtım araç ve kanallarıyla kitlelere ulaşmaktadır. Böylece, bir kitle iletişim aracı fonksiyonu kazanan sinema filmleri, eser sahiplerinin duygu ve düşüncelerinin büyük kitlelere ulaşmasına aracılık etmektedir.

Anayasanın 26. maddesinde sinema, bir ifade aracı olarak düzenlenmiştir. Nitekim ilgili maddenin ilk fıkrasında, “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.” cümlesi içerisindeki “veya başka yollarla” ibaresi ifade aracı olarak kullanılabilmesi sebebiyle sinemayı da şümuldür. Yine, aynı fıkranın son cümlesinde geçen “radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla” ibaresinden de sinemanın bir ifade aracı olduğu anlaşılmaktadır.

1.4.3.2. Sinema eğlence aracıdır

Sinema için bu çağın endüstrileşmiş eğlence aracı olduğu söylenebilir. Lumière kardeşler ve Edison tarafından “ticari bir geleceği olmayan bilimsel bir merak konusu”⁹⁷ olarak değerlendirilen sinemadaki potansiyeli ilk keşfeden Georges Melies olmuştur.⁹⁸ İcat edildikten çeyrek asır sonra hemen hemen dünyanın her yerine yayılan sinema, başlangıcından günümüze kadar en önemli eğlence ve boş

---

⁹⁶ Onaran, A.Ş. (1986). A.g.e., s. 12.

⁹⁷ Betton, G., a.g.e., s. 7.

⁹⁸ Betton, G., a.g.e., s. 7; Özön, N., (1985). Sinema Uygulayımı Sanatı Tarihi, Hil Yayın, s. 156; Bazin, A., a.g.e., s.28-29.

vakit geçirme araçlarından biri olmuştur. Postman, sinemanın yanı sıra radyo, televizyon ve bilgisayarın icadının izlediği yirminci yüzyılı “gösteri çağı” olarak adlandırmıştır. Zira bu çağın temel karakteristiklerinden biri, eğlence dünyasında yaşanan küresel düzeydeki hareketliliktir. Artık her şey ait olduğu zaman ve mekândan soyutlanarak yeniden şekillendirilip yorumlanarak gösteri (show) ve eğlence dünyasında bir edere dönüşmektedir.⁹⁹ Örneğin, İkinci Dünya Savaşından bir kesiti konu alan, Nazi zulmüne maruz kalan Yahudileri kurtarmak için mücadele eden bir Almanın hikâyesini konu alan Schindler’s List/Schindler’in Listesi (Spielberg, 1993) filmi ile tarihî bir olay sinema aracılığıyla yeniden yorumlanarak küçük bir bedel karşılığı gösteri dünyasında bir eğlenceye dönüştürülmüştür.

Aslında eğlendirme fonksiyonunun sinemanın başlıca amacı ve özelliği olduğu söylenebilir. Zira bir filmin temel amacı maliyetinin üzerinde hasılat elde etmek suretiyle kâr etmektir. Bunun yolu ise, izleyiciler nezdinde filmin hoş vakit geçirmek için cazip bir seçenek olabilmesidir.

1.4.3.3. Sinema kültür aktarım ve üretim aracıdır

Genelde kitle iletişim araçları ve özelde sinema filmleri bağlı bulunduğu kültürle şekillenirken aynı zamanda o kültürün değiştirilmesine ve yeni bir kültür üretimine de aracı olurlar. Sinema ve kültür ilişkisi hakkında Özkan, sinemanın toplum beğenisini kazanmak ve insanların dikkatini çekmek için yoğun bir şekilde kültürel kodlara başvurduğunu ve sinema filmleri aracılığıyla farklı kültürlerin birbirini tanıdığını anladığını ve insanların önyargılarından kurtulduğunu ifade etmektedir¹⁰⁰ Buradan hareketle sinema filmlerinin üretildiği ya da ait olduğu ülkenin kimliğini yansıttığı söylenebilir. Örneğin Bollywood filmlerine aşına olan biri izlediği bir filmin sahne, kostüm, dekor, konu ve diyalog gibi film bileşenleri ile onun bir Hint filmi olduğunu rahatlıkla tahmin edebilir. Çünkü bu filmlerde genellikle din ve mezhepler, kendine has makyaj ve rengârenk kostümler, uzun ve kalabalık bölgesel dans ve müzik gösterileri gibi kültürel öğelere rastlanmaktadır. Bu bağlamda, sinema filmleri

⁹⁹ Postman, N., (1985). Televizyon: Öldüren Eğlence (4.basım),Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.97.

¹⁰⁰ Özkan, Z. Ç., (2014). Kültürlerarası Etkileşimde Sinemanın Rolü: Ferzan Özpetek ve Fatih Akın Filmlerinde Kültürlerarasılık, International Journal of Science Culture and Sport, s.340.

üretildikleri yerin kültürel değerlerini yaşatma ve başka ülkelere taşıma ve tanıtma rolünü üstlendiği söylenebilir.

Özellikle 1960'lardan sonra adını duyuran küreselleşme kavramı dünyanın modernleşme adı altında tek bir bütün olarak yapılaşması sürecini ifade etmektedir.¹⁰¹ Başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere Avrupa'da Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Birliği (AB), Asya'da Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Amerika'da Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ), ile Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası kurum ve organizasyonların neo-liberal politikaları yeni bir kültürün de kurgulayıcısı olmaktadır.¹⁰² Ekonomik temelli atılan bu adımların elbette hukukî ve sosyo-kültürel alanda köklü etkileri olmuştur ve olmaktadır. Örneğin, konuya AB ve Türkiye – AB ilişkileri bağlamında bakıldığında; Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) adıyla ekonomik bir sektörel işbirliği olarak kurulan AB, zaman içerisinde gelişerek hukukî, siyasî ve kültürel pek çok alanda ortak politikalar üreten ve geliştiren uluslarüstü (supranational) bir statüye sahip olmuştur. AB'ye üye olmak isteyen Türkiye ise, politikalarını Birliğin her alandaki kriterlerine (AB müktesebatı (Acquis communautaire)) uyumlaştırmak (harmonization) mecburiyetindedir. Nitekim 35 başlık halinde yürütülen üyelik müzakerelerinden 10. fasıl "bilgi toplumu ve medya"dır. Başta televizyon olmak üzere sair kitle iletişim araçları, Birliğin politikalarını yaymak ve benimsetmekteki misyonu doğrultusunda ayrıca önem arz etmektedir. Bu amaçla Türkiye, Birliğin ifade hürriyeti (freedom of speech) ve çoğulculuk (pluralism) politikaları çerçevesinde tüm medya mevzuatını güncellemiştir.

Bilhassa serbestleştirme ve katı kurallardan arındırma (deregulation) ve yeniden düzenleme (reregulation) politikaları sinema üzerindeki devlet denetimi ve baskılarının azaltmış yabancı sinemanın ulusal sınırlardan içeri girmesini kolaylaştırmıştır. Böylece sinema, kültürel kalıpların değişmesi ve farklı kültürlerin tanınmasının adeta bir jönprömiyesi olmuştur. Son olarak, Atatürk'ün sinema

---

¹⁰¹ Esmer, H., (2011). Kültür Tarihi, Anadolu Üniversitesi, s. 245.

¹⁰² Özönur, D., (2005). Değişen Kültür Politikaları Değişen Film Denetleme Sistemleri, Selçuk İletişim, s.23-26.

konusundaki düşünceleri aynı zamanda sinemanın kültürel boyutuna da ışık tutmaktadır:

Sinema öyle bir keşiftir ki bir gün gelecek barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok, dünya uygarlığının görünüşünü değiştireceği görülecektir. Sinema dünyanın en uzak uçlarında oturan insanların birbirlerini tanımalarını, sevmelerini sağlayacaktır. Sinema, insanlar arasındaki görüş, görünüş farklarını silecek, insanlık ülküsünün gerçekleşmesine en büyük yardımı yapacaktır. Sinemaya lâayık olduğu önemi vermeliyiz.¹⁰³

1.4.3.4. Eğitim aracıdır

Esasında tüm sinema filmleri belli bir takım mesajların aktarılmasına ve öğretilmesine aracılık eder. Bu yönüyle her filmde alınacak bir ders vardır. Ancak eğitim aracı olarak ilk akla gelen film türlerinden biri belgeseldir. Çünkü belgeselin temelinde, belli araştırmalar neticesinde gerçekliğı herkesçe ya da bazı çevrelerce kabul edilen konuların yansıtılması vardır. Temel gayesi gerçeğin etkili bir şekilde öğrenilmesine aracılık etmek olan belgesel filmler sinemanın en önemli türlerinden biridir. Kaldı ki, sinemanın tarihi aynı zamanda belgeselin de tarihidir. Sinema tarihinin ilk filmlerini yapan Lumière Kardeşlerin ilk eserleri de küçük belgesel türündedir.¹⁰⁴

1910'da Amerika'da, binden fazla film, Eğitim Filmleri Kataloğunda kiralık listesine alınmış, 1916'da Ford Motor Company, tasarım, tarih, coğrafya gibi farklı konularda filmler yaptırmıştır. Yine 1923 yılında Yale Üniversitesinde Amerikan tarihiyle ilgili filmler gösterilmiş, 1933'te ilkokullarda birçok derslerde filmlerle eğitimler verilmiştir. 2. Dünya Savaşı boyunca Amerika ordusunu eğitim filmleriyle motive etmiştir. 1954 yılına gelindiğinde Amerika'da ilkokulların dörtte üçünde eğitim maksatlı filmlerden yararlandığı bilinmektedir.¹⁰⁵

Türkiye'de filmler, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitim ve tanıtım faaliyetleri aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Gezici araçlarla köy ve kasabalarda Cumhuriyetin nitelikleri ve inkılapların yanında, tarım ve kalkınma gibi konularda filmlerden yararlanılmıştır. 10.2.1937 tarih ve 3122 sayılı mülga *Öğretici ve Teknik*

¹⁰³ Alarslan, B., Bir Kaynak Olarak Sinema, Sinematek, s. 71.

¹⁰⁴ Klarke, J., (2011). a.g.e., s. 119.

¹⁰⁵ Baykal, K.,C., (2015). A.g.e., s. 30-31.

Filmler Hakkında Kanun'un 3. maddesinin ilk bendinde esas filmle birlikte öğretici veya teknik bir filmin de gösterilmesi mecburiyetini getirmiştir. Buna ilâveten 1951'de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde *Öğretici Filmler Merkezi* kurulmuş ve burada çeşitli konularda eğitim içerikli filmler yapılmıştır. Bu kurum, 1997'de *Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü* (EĞİTEK), 2011'de ise *Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü* (YEĞİTEK) adını almıştır.¹⁰⁶

Günümüzde tarım ve hayvancılık temalı medya hizmet sağlayıcılarda çiftçilik ve hayvancılıkla ilgili çeşitli konularda gösterilen içerikler de bu kapsamda değerlendirilebilir.

1.4.3.5. Propaganda aracıdır

Özön'e göre bütün sanatların amacı, okuru, izleyiciyi ya da dinleyiciyi etkileyen, insanın duyularını çeşitli yönlerden uyaran, onları belirli bir tepkiye yönelten bir ürün ortaya koymak olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁷ Burada sinema bu etki ve tepkiyi kitlesel ölçekte ve daha hızlı şekilde ortaya koyma gücüyle diğer sanatlardan farklı bir konumdadır. Sinemanın kitleleri etkileme gücü onun bir propaganda aracı olmasındaki temel koşuldur. Ayrıca sinemanın yaygınlaşmaya başladığı dönemin siyasî koşulları da göz önünde bulundurulduğunda propaganda boyutu daha anlamlı hâle gelmektedir. Bununla alâkalı Erdoğan ve Alemdar, ticari amaçla yaygınlaşan sinemanın 1900'lü yılların siyasî koşullarında hızlı şekilde bir propaganda aracı olarak kullanılmaya başlandığını belirtmektedirler.¹⁰⁸ Özellikle Nazi Almanya'sında ve Sovyet Rusya'sında sinemanın tamamen devletin kontrolü altına alınıp, salt propaganda aracına dönüştürüldüğü görünmektedir.

Sinemanın bir propaganda aracı olarak kullanılması yalnızca totaliter ve baskıcı rejimlerin bir özelliği değildir. Sinema çok kez zaten ekonomik ilişkiler gereği belli çıkar gruplarının güdümünde, onların ideolojilerine hizmet eder durumdadır.

¹⁰⁶ Baykal, K.,C. (2015). A.g.e., s.31.

¹⁰⁷ Özön, (2008). a.g.e.. s.10.

¹⁰⁸ Erdoğan, İ., Alemdar, K., (2002). Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Erk Yayınları, Ankara, s. 26.

Buradaki çıkar grubu kişi(ler), grup(lar) ya da zümre(ler) olabileceği gibi bir devlet ya da devletler topluluğu da olabilir.

Günümüzde sinema filmleri özellikle neo-liberal politakalar çerçevesinde çoğu devlet tarafından desteklenmektedir. Bu destekler o devletlere propaganda aracı olarak geri dönmektedir. Bu durumu en iyi yansıtan örnek Hollywood sinemasıdır. Nitekim ABD’de sinemanın, devletin çeşitli kurumları tarafından desteklendiği ve bunun karşılığı olarak iç ve dış politikalarında bir propaganda aracına dönüştürüldüğü açıktır.¹⁰⁹ Yalnızca Vietnam, Afganistan ve Körfez savaşlarıyla alakalı bile Amerikan propagandası yapan binlerce filmin bulunması bu durumu kanıtlamaktadır.

Tüm bunların yanında sinema filmleri, diğer medya organlarında olduğu gibi denetim ve eleştiri aracı olarak da kullanılabilir. Yine sinema filmleri vasıtasıyla kamuoyu oluşturulabilir ve oluşturulan kamuoyu açıklanabilir. Ayrıca sinema filmleri, dilin değişmesi ve gelişmesinin yanında yozlaşmasında da etkili bir araçtır. Son olarak sinema filmlerinin devletlerarası ilişkileri olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilecek potansiyelde bir güç olduğunu da unutmamak gerekir.

1.5. Sinema Filmlerinde Denetimin Gerekliliği

Doğada debisi yüksek rejimi düzensiz bir akarsu, ilk bakışta insan ve doğa için doğal bir potansiyel tehdittir. Özellikle karın eridiği ya da bol yağışlı geçen dönemlerde bu tehdit ciddi felaketlerin sebebi olabilir. Ama bu potansiyel güç kontrol altına alınıp, bir takım teknik ve teknolojik aşamalardan geçirilip kinetik enerjiye dönüştürülmesi neticesinde insanlığın bugün hemen her yerde istifade ettiği yenilenebilir bir enerji kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Keza ateş, bıçak ya da dinamit. Tüm bu ve bunun gibi buluşlar iyi maksatla kullanıldığında tehdit değil hayatı kolaylaştıran birer araçken aksi yönde kullanıldığında taktirde bir silaha dönüşebilmektedir. Hülâsa doğada tehdit olarak algılanan şeyler dahi doğru hamlelerle etkili ve faydalı bir güce dönüştürülebilmektedir. Mesele onu kontrol altında tutup ondan tüm insanlık olarak istifade etmenin çarelerini aramaktır. Sinema için de durum böyledir: Şayet

¹⁰⁹ Jenkins, T., (2009). Get Smart: A Look at the Current Relationship between Hollywood and the CAI, Historical Journal of Film, Radio and Television, s.2/229.

fizyokratların savunduğu gibi “laissez-faire, laissez-passer” anlayışıyla hareket edilirse, diğer bir ifadeyle potansiyel enerjisi kendi doğasında salıverilirse bunun kısa ve orta vadede sermayedarlarından başkasına bir yararı olmayacak ve başta kişilik hakkı ihlalleri olmak üzere sosyo-kültürel tahribatı da kaçınılmaz olacaktır. Ama onun kendini gerçekleştirme için uygun şartlar sağlanır; o, hak ve sorumlulukları çerçevesinde kanalize edilirse bilaistisna tüm toplumun benimseyeceği ve istifade edeceği etkili bir araç olarak telakki edilecektir.

Konuya en başından, yani kitle iletişim araçlarının etkileri ve bu alanda yapılan çalışmalardan bazı örnekler ışığında girmek konunun anlaşılması ve çalışmanın bütünlüğü açısından önemlidir. Çünkü bir kitle iletişim aracı olarak sinemanın denetlenmesi meselesine dayanak oluşturacak çalışmalara “kitle iletişim araçlarının etkileri” üzerine yapılan araştırmalarda ayrıca rastlanmaktadır. Nitekim iletişim literatürü, kitle iletişim araçlarının etkilerini içeren çalışmalarla doludur. Bu doğrultuda, aşağıda bu çalışmalardan bazılarını kısaca değinilmektedir.

XX. Yüzyılın ilk yarısında iletişim ve kitle iletişimin etkileri konusunda araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Henüz ilk çalışmalarda ortaya çıkan bulgular kitle iletişim araçlarının toplum üzerinde çok güçlü hatta sınırsız bir etkiye sahip olduğu yönündedir. Bu sonuçlar en fazla dönemin siyasetçilerini ve belli çıkar gruplarını memnun etmiştir.¹¹⁰ Bunun nedeni ise açıktır: Siyasîler kendi propagandalarını yaparak, sermaye sahipleri ise bu alana yatırım yaparak güçlerine güç katacaklardır.

Payne Vakfı, 1927- 1932 yılları arasında bu alanda ilk önemli araştırmaları yapan kurum olmuştur. Vakıf, sinemanın çocuklar üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir dizi araştırma yapmıştır. Savaş, aşk, porno, şiddet gibi farklı türden filmleri her bir gruba yalnızca bir film türünü izleterek çocuklarda bu filmlerin etkilerini ölçmeyi amaçlayan Vakfın çalışmaları önemli sonuçlar içermektedir. Bulgulara göre her grup içerisindeki çocuklar mental ve davranışsal olarak izledikleri türde filmlerden yoğun bir şekilde etkilenmektedirler. Bunun gibi, 1938’de sosyal psikolog Hadley Cantril ve arkadaşlarının yaptığı bir deney de kitle iletişim araçlarının etkisini göstermesi bakımından önemlidir. Amerikalılar CBS’te Orson Welles’in romanından uyarlanmış

---

¹¹⁰ Güngör, N., (2013). İletişim/Kuramlar ve Yaklaşımlar, Siyasal Kitapevi, s. 79-81.

“Yıldız Savaşları” oyununu dinlerken aniden yayın kesilir ve spiker araya girer. Dünyayı Marslıların istila ettiğini ve uzaylı askerlerin ellerinde silahlarla New York’a doğru geldiklerini ve herkesi yok edeceklerini bildirir. Olayı bir panik havasında anlatan spiker “Eyvah yayın da gitti” der ve susar. Yapılan araştırma, en az altı milyon insanın yayını dinlediğini ve bir milyon dinleyicinin de panikle New York’un dışına doğru kaçmaya başladığını ortaya koymuştur. Yine Amerikalı psikiyatrist Fredrich Wertham da yaptığı araştırmalarda kitle iletişim araçları ve çizgi romanların çocukların masumiyetlerini sömürdüğüne, onları edilgenleştirdiğine, ve izledikleri karakterlerden etkilenecek onları taklit ettiklerine vurgu yapmaktadır.¹¹¹

İletişim araştırmalarında 1940'lara kadar araç etken, izleyici edilgen anlayışı egemen olmuştur. 1940'lardan itibaren yapılan çalışmalarda ise kitle iletişim araçlarının sanıldığı kadar sınırsız bir etkiye sahip olmadığı, bireyin medya karşısında aslında aktif bir konumda olduğu anlayışı yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle Lazerfeld'in öncülüğünde, klinik araştırmalarının yerine, bireyi ait olduğu kültürel ve toplumsal çevresiyle bir bütün olarak değerlendirilmesi ile daha isabetli neticeler alınabileceği anlayışı egemen olmuş ve bundan sonra iletişim araştırmaları sosyolojik zemine doğru kaymaya başlamıştır. Özellikle 1950'lerden itibaren kitle iletişim araçları yaygınlaşıp güçlendikçe, bunların etkileri konusunda ilgili doktrinde ciddi eleştiriler yükselmeye başlamıştır. Bu eleştirilere karşı liberal çoğulcu anlayış izleyici merkezli çalışmalarla adeta topu izleyicilere ve topluma atmıştır. Yani sorumluluk iktidardan ve medya sahiplerinden alınıp, izleyicilere yüklenmiştir. Buna göre İzleyiciler kendileri için neyin iyi neyin kötü olduğunun bilincinde olarak istediklerini izleme ve alma ya da reddetme konusunda muktedirler. Örneğin bu dönemin en bilindik kuramlarından birisi “kullanımlar ve doyumlar” yaklaşımıdır. Bu anlayışa göre insanlar medyayı kendi gereksinimlerine göre kullanmaktadırlar. Son olarak, 1960 ve 1970'lere gelindiğinde egemen olan liberal anlayışın karşısına Marksist yaklaşımların da çıkmasıyla liberal çoğulcu anlayışın alanı daralmıştır.¹¹² Salt liberal çoğulcu yaklaşımın karşısına eleştirel anlayışın çıkması toplumsal sorumluluk teorisinin benimsenmesi ve yaygınlaşması bakımından önemlidir.

¹¹¹ Güngör, N., (2013). A.g.e., s. 82-89.

¹¹² Güngör, N., (2013). A.g.e., s.101-132.

Yukarıda anlatılanlar yalnızca sinema bağlamında düşünüldüğünde bu etkinin çok daha fazla olacağı düşünülebilir. Çünkü sinemanın en öncelikli misyonu izleyiciyi etkilemektir. Bunu bir sanat olarak gerçekleştirme gücünü daha da pekiştirmektedir. Dolayısıyla, yukarıda bahsedilen fonksiyon ve özellikleri ile birlikte ilgili alanda yapılan çalışmalar bağlamında düşünüldüğünde sinemanın denetim altında tutulması gerekliliği açıktır.

İşte bu ve benzer sebeplerden ötürü en liberal demokrasilerde bile sinema tamamen özgür bırakılmamıştır. Denetim, bazı ülkelerde devlet tekelinde, bazılarında ortak denetim ve bazılarında da yalnızca öz denetim sistemleriyle yürütülmektedir. Artık, egemen görüş sinemanın topluma karşı sorumlu olması gerektiği yönündedir. Bu doğrultuda Türkiye’de iletişim özgürlüğü bir taraftan anayasa ve yasalarla temel hak olarak teminat altına alınırken, diğer taraftan bu hakkın sorumluluk ve sınırlılıkları belirlenmiştir.

1.6. İfade Hürriyeti Bağlamında Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Sinema Filmleri

Bir ifade aracı ve sanat eseri olması, sinema filmlerinin hukukî açıdan fikir ve sanat hürriyeti bağlamında değerlendirilmesinin önünü açmaktadır. Pek çok uluslararası sözleşme ve belgenin yanında, ulusal mevzuatta ya başlı başına sinema ile alâkalı, ya da ifade hürriyetinin bir aracı olarak, sinema filmlerine göndermede bulunmaktadır. Aşağıda sinema filmlerinin serbestisi ve denetlenmesi hususunda doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili uluslararası ve ulusal belge ve mevzuat hükümleri sıralanmaktadır.

1.6.1. Uluslararası mevzuatta sinema filmleri

Sinema filmleri, pek çok uluslararası mevzuatta ifade hürriyeti aracı olarak düzenlenmiştir.

1.6.1.1. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (10 Aralık 1948)¹¹³

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmî Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması" kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.

Madde 19: Her ferdin fikir ve ifade hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzu bahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.

Buradaki "her vasıta ile" ibaresinin içerisine sinema filmleri de girmektedir.

1.6.1.2. Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme (4 Kasım 1950)¹¹⁴

Türkiye'nin 20 Mart 1952 tarihinde imzaladığı sözleşme ile 10 Mart 1954'te 6366 sayılı Kanun numarası ve 19 Mart 1954 tarihinde 8662 RG numarası ile yayımlanmıştır. Türkiye, Sözleşmenin Ek Protokol ikinci maddesine 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu hükümleri koruma gereğince ihtirazi kayıt koymuştur. Sözleşmenin 10. maddesinin ilk fıkrası ifade hürriyetini temin etmekte ikinci fıkrası ise ifade hürriyetinin sınırlandırılmasını düzenlemektedir. Bu sınırlamalardan bir tanesi de Tezin konusunu teşkil eden "başkalarının şöhret veya haklarının korunması"dır.

Madde 10- İfade özgürlüğü

¹¹³ 6.4.1949 günlü, 9119 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, R.G., 27.05.1949, No.: 7217

¹¹⁴ R.G., 19.03.1954, No.: 8662;Düstur, cilt 35, s.1567.

- 1) Her fert ifade ve izhar hakkına maliktir. Bu hak içtihat hürriyetini ve resmî makamların müdahalesi ve memleket sınırları mevzuubahis olmaksızın, haber veya fikir almak veya vermek serbestisini ihtiva eder. Bu madde, devletin radyo, sinema veya televizyon işletmelerini bir müsaade rejimine tâbi kılmalarına mâni değildir.
- 2) Kullanılması vazife ve mesuliyeti tazammun eden bu hürriyetler, demokratik bir toplulukta, zarurî tedbirler mahiyetinde olarak, millî güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya âmme emniyetinin, nizamı muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın veya ahlâkın, başkalarının şöhret veya haklarının korunması, gizli haberleri ifşasına mâni olunması veya adalet kuvvetinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için ancak ve kanunla muayyen merasime, şartlara, tahditlere veya müeyyidelere tâbi tutulabilir.

1.6.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989)¹¹⁵

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989'da Kabul edilmiş ve Türkiye tarafından 14 Eylül 1990'da 17, 29 ve 30. maddelerine ihtirazi kayıt konularak Kabul edilmiştir.

Madde 17 - Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini Kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâkî esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler;

- a. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla Uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

---

¹¹⁵R.G., 11.12.1994, No.:22138.

- e. 13 ve 18. maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler”.

1.6.1.4. Avrupa Konseyi Değiştirilmiş Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi¹¹⁶

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (ASTS) Avrupa Konseyi tarafından 5 Mayıs 1989’da imzaya açılmış, 1 Mayıs 1993’te yürürlüğe girmiş ve Avrupa Antlaşmaları Serisinde (CETS) 132 no ile yayımlanmıştır. Bu Konvansiyonu değiştiren protokol ise 9 Eylül 1998’de Bakanlar Komitesince kabul edilmiş CETS 171 no ile yayımlanmıştır. Türkiye, Avrupa Konseyi’ne üye olduğu için bu Konvansiyonun şartlarına uymak durumundadır.

İşbu Sözleşmenin 4. maddesinde,“Taraflar İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Konvansiyonunun madde 10’nuna göre ifade ve haber alma özgürlüğü sağlayacaklar ve alma özgürlüğü temin edeceklerdir ve topraklarında bu konvansiyonun şartlarına uygun program hizmetlerinin yeniden iletilmesini kısıtlamayacaklardır.” hükmü ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda ifade ve haber alma hürriyetini temin etmektedir.

Ayrıca, sözleşmenin 7. maddesi yayıncının sorumluluklarını düzenlemektedir. Sözleşme, televizyon yayınlarını düzenlese de sinema filmlerinin televizyon vasıtasıyla gösterilmesini (yöndeşme) içermesi bakımından ilgili maddenin ilk iki fıkrası önemlidir. Buna göre;

- 1) Program hizmetlerinin sunuş ve içerik bakımından bütün unsurları, insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olacaktır.

Program hizmetleri özellikle;

- a) Edebe aykırı olmayacak ve pornografi içermeyecek,
- b) Şiddet eğilimini körüklemeyecek ve ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmayacaktır.

---

¹¹⁶R.G.,4.09.1993, s.3915.

- 2) Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişimini zedeleyebilecek türden program hizmetleri, bunların seyredilebileceği zaman ve saatlerde yayınlanmayacaktır.

1.6.1.5. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa Birliği tarafından hazırlanıp 7-8 Aralık 2000'de "Nice Zirvesi"nde onaylanan bu belge, Birliğe tam üye olan devletleri kapsamaktadır. Tam üyeliğe aday olan Türkiye, tam üyelik öncesi ilgili mevzuatını buna uyumlaştırmak zorundadır.

İlgili belgenin 11. maddesi ifade ve haber alma hürriyetini açıklamaktadır. Buna göre; "Herkes, ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ulusal sınırlarla kısıtlanmaksızın bir görüşe sahip olma, haber ve düşünceleri elde etme ve bunları ulaştırma özgürlüğünü içerir" (m.11/1).

1.6.1.6. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi

Avrupa Konseyi'nin düzenlediği ASTS'ye paralel olarak Avrupa Birliği de 7.10.1989'da Sınırsız Televizyon Direktifi'ni (STD) (Television Without Frontiers Directive) kabul edip 3.10.1991'de yürürlüğe sokmuştur. Ancak AB, 2010 yılında Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesini (GMHY) (Audio-Visual Media Services Directive) yürürlüğe koyarak STD'yi ilga etmiştir. Türkiye AB'ye tam üye olmadığı için bu Yönergeye taraf olmamakla birlikte, aday olduğu için görsel – işitsel alandaki medya mevzuatını tam üyelikten önce buna uyumlaştırmak zorundadır.

Yönergenin Dibacesinin 12. maddesinde, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında tanınan ilkelere, özellikle 11. maddeye uyuma dikkat çekmektedir. Yine Dibacedeki 22. madde ile "görsel-işitsel" kavramını "sesli veya sessiz hareketli görüntülere, sessiz filmleri kapsayacak şekilde atıf" olarak tanımlayarak radyo ve ses aktarımını bunun dışında tutmaktadır. Buradan hareketle Yönergenin televizyon vasıtasıyla sinema filmlerinin gösterimi hususunu da düzenlediği anlaşılmaktadır.

Yönergenin 22. maddesi televizyon yayıncılığında küçüklerin korunması meselesini düzenlemektedir. Buna göre;

1. Üye Devletler, yargı yetkileri altındaki yayıncıların televizyon yayınlarında, küçüklerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimlerine ciddi şekilde zarar verecek, özellikle pornografi veya ölçsüz şiddet içeren programlara yer vermemelerini sağlamak amacıyla uygun önlemler alacaktır.
2. 1. paragrafta belirtilen önlemler, yayın zamanını seçerek veya herhangi bir teknik önlem kullanarak yayının iletildiği alandaki küçüklerin bu tür yayınları normal şartlarda görmelerine veya duymalarına engel olunmasının sağlandığı durumlar haricinde küçüklerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimlerini etkilemesi muhtemel diğer programlara da uygulanacaktır.
3. Bunun yanısıra, bu tür programların şifresiz yayınlanması halinde, Üye Devletler, bu programlardan önce sesli bir uyarının yapılmasını veya tüm yayın süresince görsel bir işaret kullanarak tanımlanmasını sağlayacaktır.

1.6.2. Türk Mevzuatında İfade Hürriyeti ve Film Denetleme Kriterleri

Anayasanın 26. maddesi düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetini temin etmektedir. İlgili maddenin ilk fıkrası “herkesin düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahip olduğunu” öngörmüştür. Burada “başka yollarla” ibaresi bir ifade aracı olarak sinema için de geçerlidir. Bunun yanında sinema filmleri bir sanat faaliyeti olduğuna göre Anayasanın bilim ve sanat hürriyetini öngören 27. maddesinin ilk fıkrasıyla da teminat altındadır. Nitekim burada, “herkesin bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda serbestçe araştırma yapma hakkına sahip olduğunu” vurgulamaktadır. Yine 64. madde ile “sanat ve sanatçının korunup desteklenmesi” öngörülmektedir.

Bununla birlikte Anayasanın 12. maddesinin ikinci fıkrası “temel hak ve hürriyetlerin kişinin topluma, ailesine ve diğer fertlere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva ettiğini” vurgulamaktadır. Buradan temel bir hak olan ifade hürriyetinin kullanılmasının sınırsız olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim bununla alakalı 26. maddenin ikinci fıkrası bu sınırlılıkları açıklamaktadır. İlgili fıkra şu şekildedir: (Değişik: 3/10/2001-4709/9 md.) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu

düzeni, kamu güvenliği Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının yani şeref ve haysiyetlerinin, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla sınırlanabilir.

İşbu maddeler bir temel hak olarak ifade hürriyetini ve bu hürriyeti sınırlayıcı hususları düzenlerken, 5224 sayılı kanun münhasıran sinema filmleri ile alâkalı düzenlemeleri içermektedir. Nitekim aynı Kanunun 4. maddesinde ve yine aynı maddeye istinaden çıkarılan değerlendirme ve sınıflandırma esaslarını düzenleyen Yönetmeliğin 11. maddesinde denetleme kriterleri belirlenmiştir. Bu kriterler; kamu düzeni, genel ahlâk, küçüklerin ve gençlerin ruh ve beden sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkelere dir.

Son olarak, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 8. maddesi yayın ilke ve esaslarını düzenlemektedir. Televizyonun sinema filmlerinin gösterildiği başlıca mecralardan biri olması sebebiyle bu yayın hizmeti ilkelerinin film açısından önemi yadsınamaz. Madde hükmü şöyledir:

MADDE 8 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkrada yer alan ilkelere uygun olarak sunarlar. Yayın hizmetleri;

- a) Türkiye Cumhuriyeti Devletin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı olamaz.
- b) Irk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturamaz.
- c) Hukukun üstünlüğü, adalet ve tarafsızlık esasına aykırı olamaz.
- ç) İnsan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.
- d) Terörü övemez ve teşvik edemez, terör örgütlerini güçlü veya haklı gösteremez, terör örgütlerinin korkutucu ve yıldırıcı özelliklerini yansıtıcı nitelikte olamaz. Terör eylemini, faillerini ve mağdurlarını terörün amaçlarına hizmet eder şekilde sunamaz.

- e) Irk, renk, dil, din, tâbiyet, cinsiyet, özörlölük, siyasî ve felsefî düşünce, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrımcılık yapan ve bireyleri aşağılayan yayınları içeremez ve teşvik edemez.
- f) Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlâka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.
- g) Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.
- ğ) Çocuklara, güçsüzlere ve özörlölere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.
- h) Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz.
- ı) Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak ve toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz; haberin verililişinde abartılı ses ve görüntüye, doğal sesin dışında efekt ve müziğe yer verilemez; görüntülerin arşiv veya canlandırma niteliği ile ajanslardan veya başka bir medya kaynağından alınan haberlerin kaynağının belirtilmesi zorunludur.
- i) Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse suçlu ilân edilemez veya suçluymuş gibi gösterilemez; yargıya intikal eden konularda yargılama süresince, haber niteliği dışında yargılama sürecini ve tarafsızlığını etkiler nitelikte olamaz.
- j) Haksız çıkarlara hizmet eden ve haksız rekabete yol açan unsurlar içeremez.
- k) Siyasî partiler ve demokratik gruplar ile ilgili tek yönlü veya taraf tutar nitelikte olamaz.
- l) Genel sağlığa, çevrenin ve hayvanların korunmasına zarar verecek davranışları teşvik edemez.
- m) Türkçenin, özellikleri ve kuralları bozulmadan doğru, güzel ve anlaşılır şekilde kullanılmasını sağlamak zorundadır; dilin düzeysiz, kaba ve argo kullanımına yer verilemez.
- n) Müstehcen olamaz.
- o) Kişi veya kuruluşların cevap ve düzeltme hakkına saygılı olmak zorundadır.
- ö) Bilgi iletişim araçları yoluyla yarışma veya lotarya içeremez, dinleyici ve seyircilere ikramiye verilemez veya ikramiye verilmesine aracılık edemez.
- p) Medya hizmet sağlayıcı tarafından yapılan veya yaptırılan anket ve kamuoyu

yoklamalarının, hazırlık aşamasından sonuçların ilânına kadar noter nezaretinde gerçekleştirilmesi zorunludur.

- r) Kişileri fal veya batıl inançlar yoluyla istismar edemez.
- s) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez.
- ş) Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz.

(2) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimine zarar verebilecek türde içerik taşıyan programlar bunların izleyebileceği zaman dilimlerinde ve koruyucu sembol kullanılmadan yayınlanamaz.

(3) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcıları, çocuk ve gençlerin fiziksel, zihinsel veya ahlâkî gelişimini olumsuz etkileyebilecek nitelikteki yayın hizmetlerinin, bunların bu tür hizmetleri normal şartlar altında duymayacakları ve görmeyecekleri şekilde sunulmasını sağlamakla yükümlüdür.

Bu ilklere aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcılara ise, ihlâlin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak idarî ve adlî yaptırımlar uygulanacağı Kanununun 32 ve 33. maddelerinde açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, sinema filmi yoluyla ifade hürriyetinin kullanımı ile çatışan kişilik hakkı ve kişisel değerler ile bu değerlerden biri ve aynı zamanda bu Tezin temel konusu olan şeref ve haysiyet kavramı üzerinde durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİLİK HAKKI VE ŞEREF VE HAYSIYET

2.1. Genel Olarak

Şeref ve haysiyet, doktrinde manevî bir kişilik hakkı olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden konuya kişilik hakkı ile başlamak konunun bütünlüğü açısından önem arz etmektedir. Bu doğrultuda öncelikle mevzuat ve doktrine göre kişi, kişilik, kişisel varlıklar (değerler) ve kişilik hakkı kavramları üzerinde durulacaktır. Ardından kişilik hakkının başlıca özellikleri ile kavramın doktrindeki sınıflandırmalarına değinilecektir. Böylece, kişisel değerler (varlıklar) arasında şeref ve haysiyetin yeri saptanmış olacaktır. Ancak şeref ve haysiyete giriş yapmadan önce, konunun bütünlüğü için, kişilik hakkının ihlâli açıklanacak ve ardından genelde ifade hürriyeti özelde de kitle iletişim araçları yoluyla ortaya çıkan ihlâllere değinilerek konunun sinemayla ilişkisi vurgulanmış olacaktır. Bundan sonra, şeref ve haysiyet kavramı, kapsamı ve türleri açıklanacaktır. Şeref ve haysiyete saldırı anlamına gelecek durumlar üzerinde durulup, ardından saldırıda hukuka uygunluk sebeplerine değinilecektir. Uluslararası ve ulusal mevzuatta kişi şeref ve haysiyetinin korunmasını öngören başlıca düzenlemeler açıklandıktan sonra Türkiye'nin sinema mevzuatında şeref ve haysiyetin yeri ve önemi, tarihsel bağlamda değerlendirilecektir.

2.2. Kavramlar

2.2.1. Kişi Kavramı

Kişi (şahıs) kavramı, Almandaca *person*, Fransızcada *personne*, İngilizcede *person*, Latince de ise *persona* ifadelerini karşılamaktadır. *Şahıs* kavramı Türk Hukuk Lûgatı'nda, "Kendilerine hukukun hak ve borç sahipliği salâhiyeti tanıdığı varlıklar"¹¹⁷ olarak tanımlanmaktadır. *Kişi* kavramı Türk Dil Kurumu'nun Güncel

¹¹⁷ Türk Hukuk Kurumu, (1998)., Türk Hukuk Lûgatı, 4. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, s. 307.

Türkçe Sözlüğünde “kadın veya erkeğe verilen genel ad” olarak ifade edilmektedir.¹¹⁸

Kişi kavramı, en sade şekilde hak ve borçlar edinebilen varlık olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁹ Doktrinde kişi kavramının biri dar, diğeri geniş olmak üzere iki anlamı mevcuttur. Dar anlamda kişi, “hak ehliyetine sahip bulunan varlık” anlamını ifade etmektedir. Geniş anlamda ve yaygın kullanımda ise kişi kavramı, “yalnızca hak ehliyetine sahip olan değil, hukukî koruma sağlanan değerlerden oluşan varlık” anlamında kullanılmaktadır.¹²⁰ Gözübüyük, kişiyi, hukuk kuralının tanıdığı yetkilerden yararlanan, yükümlülüklerden sorumlu olan varlık olarak tanımlamaktadır.¹²¹

2.2.2. Kişi Türleri

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’na (MK) göre kişiler iki grupta incelenmektedir. Bunlar; gerçek kişiler (real person) ve tüzel kişiler (legal person)’dir.¹²²

2.2.2.1. Gerçek kişiler

Gerçek kişi, insanın kendisidir. MK’ya göre gerçek kişilerin, biri hak *ehliyeti diğeri fiil ehliyeti* olmak üzere iki ehliyeti vardır. Buna göre her insanın hak ehliyeti vardır (m. 8/1). Bunun sonucu olarak, bütün insanlar hukuk düzen içerisinde haklara ve borçlara ehil olmada eşit kabul edilmektedirler (m. 8/2).

¹¹⁸ TDK; Güncel Türkçe Sözlük: Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58ac1e233ebf41.20669191

¹¹⁹ Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). Medenî Hukuk (Temel Bilgiler), 6. Baskı, Turhan Kitabevi, 6. Baskı, Ankara, s. 154; Akıntürk, T., Ateş Karaman, D. (2013). Medenî Hukuk 6098 Sayılı yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış, 18. Baskı, Beta Basım, İstanbul, s. 107; Bozkurt, E., (2005). Hukukun Temel Kavramları, Gözden geçirilmiş 4. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s. 120.

¹²⁰ Özsunay, E., (1979). Gerçek Kişilerin Hukukî Durumu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.9; Özel, S., (2004). Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s.26; Kocaman, A., (2003). Temel Hukuk Bilgisi, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 7. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.39; Oğuzman, K., Barlas, N., (2012). Medenî Hukuk 18. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, s. 55.

¹²¹ Gözübüyük, A.Ş., (2014). Hukuka Giriş ve hukukun Temel Kavramları, 36. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, s.87.

¹²² Çiftci, A., (2015). Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları, Geliştirilmiş 4. Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, s.70; Özsunay, E., (1979)., A.g.e., s.9.

MK'ya göre fiil ehliyeti, ayırt etme gücüne sahip, kısıtlı olmayan her ergin kişinin sahip olduğu ehliyettir (m. 10). Bu yetilere sahip tüm gerçek kişiler hak edinebilir, borç altına girebilmektedir (m. 9). Fiil ehliyetinin ilk şartı erginliktir. Erginlik için 18 yaşının doldurulması gerekir (m. 11/1). Fakat evlenme kişiyi ergin kılmaktadır (m. 11/2). Ayrıca 15 yaşını dolduran kişi kendi isteği ve ailesinin rızasıyla ergin kılınabilmektedir (m. 12).

MK'ya göre fiil ehliyete sahip olmanın bir diğer şartı, "ayırt etme gücü"dür (m.14). Buna göre; yaşının küçük olması, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk, ya da buna benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde hareket etme yeteneğinden yoksun olmayan herkesin ayırt etme gücü vardır (m. 13).

2.2.2.2. Tüzel kişiler

Esasen kişi kavramının içerisinde, gerçek kişilerle (insan) beraber "belli bir amacın gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla, ve bu amacın sürekli olarak gerçekleştirilmesini sağlayacak örgütlenmeye sahip"¹²³, diğer bir deyişle, "gerçek kişilerin sürekli amaçlara hizmet etmek üzere bir araya gelerek oluşturdukları"¹²⁴ *tüzel kişiler* (şirket, dernek, belediye, köy, üniversiteler, devlet, TRT, RTÜK vb.) de dahil olmaktadır.¹²⁵ Güriz, tüzel kişileri, "insan olmadıkları hâlde insan gibi kişi olarak kabul edilen kuruluşlar (hükümî şahıs)" olarak tanımlamaktadır.¹²⁶

Medeni Kanun, başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal topluluklarının, kendileriyle ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanacaklarını öngörmektedir (m. 47/1). Ancak, amacı hukuka ve ahlâka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzel kişilik kazanamazlar (m. 47/2). Tüzel kişilerin de hak ve fiil ehliyeti bulunur (m.48,49).

¹²³ Gönen, D. (2011). Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s.6.

¹²⁴ Hatemi, H., (1992). Kişiler Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 15.

¹²⁵ Oğuzman, K., Barlas, N., (2012), A.g.e.s. 55; Eren, F., (1986). Türk Basınının Sorunları Sempozyumu, *Basında Hukukî Sorumluluk*, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara, s.36; Akıntürk, T., Ateş Karaman, D. (2013). A.g.e., 110; Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008), A.g.e., s. 154.

¹²⁶ Güriz, A., (2003). Hukuk Başlangıcı, 9. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara. S. 176.

Doktrinde tüzel kişiler, “kamu hukuku tüzel kişileri” ve “özel hukuk tüzel kişileri” olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Birinci kategorideki kişilikler kamu hukukuna bağlı olarak oluşturulmuş tüzel kişilikleri ifade ederken, ikinci kategorideki kişiler, özel hukukla kurulmuş kişi ve mal topluluklarıdır.¹²⁷

2.2.3. Kişilik Kavramı

Kişilik (şahsiyet) (personality) (individualité) kavramı, TDK’da “Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevî ve ruhsal niteliklerinin bütünü” olarak; Toplumbilim Terimleri Sözlüğünde ise “bireyin toplumsal yaşamı içinde edindiği alışkanlıklarının ve davranışlarının tümü” biçiminde tanımlanmaktadır.¹²⁸ Ayrıca şahsiyet kavramı, Türk Hukuk Lügatinde “hukuk süjesi olma hâli” ve “Hukuk süjesinin mameleğine değil, öz şahsına taallük eden ve haksız tecavüze karşı hukuken korunan nimet ve menfaatler” olarak tanımlanmaktadır.¹²⁹

Doktrinde, “kişilik” kavramı, dar anlamıyla kişi kavramına eşdeğer olarak hak ve borçlara sahip olmayı ifade etmektedir. Kavramın geniş anlamı ise; kişinin hak ehliyeti, fiili ehliyet, kişilik hâlleri ve kişilik haklarını kapsamaktadır. Yani geniş anlamda kişilik kavramının içerisine kişi ile birlikte, kişinin ehliyetleri, kişinin hâlleri ve kişilik hakları da girmektedir.¹³⁰

2.2.3.1. Kişiliğin başlangıcı ve sonu

Kişiliğin başlangıcı ve sonu, MK’nın 28. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kişilik, kişinin tam ve sağ bir şekilde doğumuyla (tüzel kişilerde, tüzel kişiliğin oluşturulmasıyla) başlayıp; kişinin ölümüyle (tüzel kişilerde ise, tüzel kişiliğin sona etmesiyle) de nihayete ermektedir. Yine, kişinin sağ olarak doğması koşuluyla, ana

¹²⁷ Özsunay, E., (1979)., A.g.e., s.11.

¹²⁸

TDK

Web:

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58186642ee5a40.76713034 , (Alıntı Tarihi: 01.11.2016).

¹²⁹ Türk Hukuk Kurumu, (1998)., A.g.e., s. 308.

¹³⁰ Bozkurt, E., (2004). Hukukun Temel Kavramları, Gözden geçirilmiş 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, s. 222; Tüfek, Ö.F.,(2007). Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlâli ve Bu İhlâle Karşı Özel Hukuk Ceza Hukuku ve İ.H.A.S. Koruması, 2. Basım), Adalet Yayınevi, Ankara, s.9-11; Kocaman, A., (2003). Temel Hukuk Bilgisi, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 7. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.39; Akıntürk, T., Ateş Karaman, D. (2013). A.g.e., s.108.

rahmine düşmesiyle beraber hak ehliyetini elde edeceği ilgili maddenin 2. fıkrasında ifade edilmektedir.

2.2.4. “Kişisel Varlıklar” (Kişisel Değerler, Şahsî Varlıklar) Kavramı Ve Kapsamı

Kişilik hakkı konusuna geçmeden önce üzerinde durulması gereken nosyon, kişilik hakkını açıklayan ve anlamlandıran “kişisel varlıklar” kavramıdır. Kaldı ki doktrinde Özsunay, Eren, Kılıçoğlu, İçel, Acabey gibi pek çok yazar kişilik hakkını doğrudan kişisel varlıklar kavramı üzerinden açıklamaktadırlar. Örneğin Kılıçoğlu, kişilik hakkını “çok genel anlamda kişisel varlıklar üzerinde şahsa bağlı bir mutlak hak” olarak tanımlamaktadır. Buradaki kişisel varlıklar, kişiyi bir insan olması hasebiyle demokratik bir hukuk devletinde sahip olduğu yaşam, sağlık, özgürlükler, şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim, resim gibi varlıklar oluşturmaktadır.¹³¹ Aslında buradaki kişisel varlıklar kavramının kapsamı kanunda öngörülmemiştir. Bunun nedeni, kişisel varlıkların nelerden oluştuğu ve nelerin bu varlıklara saldırı anlamı taşıdığı mevzusunun zamana, ihtiyaçlara ve teknik gelişmelere bağlı olarak değişmesidir.¹³²

2.2.5. “Hak” Kavramı

“Hak”, hukukun temeli, amacı ve en önemli kavramlarından biridir. Hukuk literatüründe en önemli kavram kişidir ve onu tamamlayan değer hak kavramıdır. Hak, “hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanınan menfaat” olarak tanımlanmaktadır.¹³³ Ayrıca Güriz, hak kavramını “bir şeyi yapmak veya başkalarından belirli bir şekilde davranmayı veya bir şeyi yapmayı isteme yetkisi” olarak tanımlamaktadır.¹³⁴ Çiftci, hak kavramını “hukuken tanınan ve korunan bir yetki olarak” tanımlamaktadır. Buna göre hak, hukuk kuralından doğmaktadır. Yani bir hukuk kuralı yoksa orada bir hak da söz konusu değildir.¹³⁵

¹³¹ Kılıçoğlu, A., (1982). Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk, Çağ Matbaası, Ankara, s.4.

¹³² Tokbaş, H., (2009). Türkiye Mevzuatında Şerefi İhlâl, Adalet Yayınevi, Ankara, s.47; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.4,5; Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 13; Özsunay, E., (1979). A.g.e., s. 97-98.

¹³³ Oğuzman, K., Barlas, N., (2012). A.g.e., s.141.

¹³⁴ Güriz, A., (2003). A.g.e., s.44.

¹³⁵ Çiftci, A., (2015). Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları, Geliştirilmiş 4. Baskı, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, s.162.

Hak kavramı, hukuk literatüründe mal varlığı hakları (mamelak haklar) ve şahıs varlığı hakları şeklinde iki kısımda ele alınmaktadır. Mal varlığı hakları ekonomik değeri olan hakları ifade ederken,¹³⁶ şahıs varlığı hakları, para ile ölçülemeyen, daha çok manevî değeri olan ve mal varlığı haklarının dışında kalan haklar olarak tanımlanmaktadır.¹³⁷

Niteliklerine göre haklar, *mutlak haklar* ve *nispî haklar* olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır. Mutlak haklar, herkese karşı ileri sürülebilir ve herkesin ihlâl edebildiği haklardır. Nispî haklar ise, genellikle borç ilişkisinden kaynaklanan ve yalnız ilişkinin taraflarına karşı ileri sürülebilir haklardır.¹³⁸

2.2.6. “Kişilik Hakkı” Kavramı

Doktrinde Zevkliler, Havutçu ve Gürpınar¹³⁹, Bozkurt¹⁴⁰, Çetin¹⁴¹ gibi bazı yazarlar “kişilik hakları” kavramını kullanırken; Kılıçoğlu, Özsunay, Serozan¹⁴², Hatemi¹⁴³ Sırabaşı¹⁴⁴ gibi bazı yazarlar “kişilik hakkı” kavramını tercih etmektedirler. Hatemi, MK'nın 24/1 maddesinde kavramın “kişilik hakkı” olarak geçtiğini ve bu yüzden tek haklar yerine hepsini kapsayan bir “kişilik hakkı” kavramının kullanılması ve bu hakkın koruması alanına giren kavramların bu başlık altında incelenmesinin daha doğru olacağını savunmaktadır.¹⁴⁵ Hatemi'nin MK'nın 24/1 maddesine göre “kişilik hakkı” kavramını seçmesi kanımızca eksik bir referanstır. Çünkü aynı maddenin 2. fıkrasında “kişilik hakları” ibaresi geçmektedir. Ayrıca kişinin her bir kişisel varlığı üzerinde ayrı ayrı hakkı vardır ve bunlar somuta indirgenmiş olduklarından, bunların her biri için tekil kullanım; birden fazlası için ise çoğul kullanım daha uygun kabul edilebilir. Bunun yanında tüm kişisel değerler üzerinde mutlak bir kişilik hakkı söz konusu olduğu için, buradaki kişilik hakkı somuta indirgenmemiş genel bir kavram

¹³⁶ Oğuzman, K., Barlas, N., (2012). A.g.e., s.145.

¹³⁷ Oğuzman, K., Barlas, N., (2012). A.g.e., s.160-161.

¹³⁸ Atay, E. E., (2013). Hukuk Başlangıcı, Gazi Kitabevi, Ankara, s.283-287.

¹³⁹ Oğuzman, K., Barlas, N., (2012), A.g.e.s. 111.

¹⁴⁰ Bozkurt, E., (2005). A.g.e., s. 222.

¹⁴¹ Çetin, E. (2008). Son Değişikliklerle Basın Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 88.

¹⁴² Serozan, R., (2014). Medenî Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, s. 452.

¹⁴³ Hatemi, H., (1992)., A.g.e., s.101.

¹⁴⁴ Sırabaşı, V., (2003). İnternet ve Radyo Televizyon Aracılığıyla Kişilik Haklarına Tecavüz (İnternet Rejimi), Adalet Yayınevi, Ankara, s.22.

¹⁴⁵ Aktaran: Doğan, P.B., (2014). Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı, Ankara Barosu Dergileri, s.480.

olarak mevcut durumdadır. Buradan hareketle, kavramı genel ve soyut anlamda ve her bir kişisel değer üzerindeki hak bağlamında ele alırken “kişilik hakkı”; birden çok kişisel değer üzerindeki haklar bazında ele alırken de “kişilik hakları” olarak kullanmak daha yerinde olacaktır.

Kişilik hakkı konusunda gerçek ya da tüzel gerçek ya da tüzel kişiliğe bağlı bir sınırlandırma söz konusu değildir. Kavram, Medenî Hukuk’un kişi olarak kabul ettiği tüm şahıslar üzerindeki haklarda söz konusudur. Bununla ilgili olarak Ovidiu, kişilik hakkının yalnızca tüzel kişilerle sınırlı olmadığını, hukukun konusu olan tüm insanları ve fiziksel, biyolojik ve sosyal gerçekliği ile beraber insanların tüm veçhelerini kapsadığını ifade etmektedir.¹⁴⁶

Esasen mevzuatta kişilik hakkının bir tanımı bulunmamaktadır. Tanımı ve kapsamı öğreti ve mahkeme kararlarına bırakılmıştır.¹⁴⁷ Özek’in Dönmezer ve Erman’dan yaptığı alıntıda kişilik hakkı, “kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini temin eden hakların tümü üzerindeki haklar” olarak tanımlanmaktadır. Özek, bu sebeple kişinin toplum içerisinde onur ve saygınlığına zarar verecek tüm saldırıların kişilik hakkına saldırı anlamına geldiğini ifade etmektedir.¹⁴⁸ Eren, kişilik hakkını, “bir şahsın, kişi olma sıfatıyla sahip bulunduğu, kişiliğine bağlı hak” olarak tanımlamaktadır.¹⁴⁹ Çetin, kişisel varlıklar üzerinde şahsa bağlı mutlak bir hak olarak tanımlarken¹⁵⁰, Bozkurt, kişilerin maddî, manevî ve ekonomik bütünlüğü ve varlıkları üzerinde sahip buldukları mutlak haklar olarak tanımlamaktadır.¹⁵¹ Ayrıca, Zevkliler, Havutçu ve Gürpınar, kişinin kişisel değerlerinin tümü üzerinde geçerli olan hak olarak tanımlamaktadırlar.¹⁵² Hatemi kişilik hakkını, kavramı oluşturan değerler üzerinden “beden bütünlüğü, şeref, özel hayat, hayat, sağlık, kişi hürriyeti gibi değerleri kapsamına alan ve koruyan mutlak

¹⁴⁶ Ovidiu, U., (2005)., The Right to Honor and the Riht to Dignity, *ACTA Universitatis Lucian Blaga*, Vol. Supplement, pp. 1-20, s.1.

¹⁴⁷ Belli, D.B., (2008). Basın Yoluyla Kişilik Hakkına Saldırıdan Doğan Hukukî Sorumluluk, Yetkin Yayınevi, Ankara, s.24.; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.11,13; Acabey, M.B.,(2013). Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı, *Journal of Yasar University*, Sayı. 8, s.10; Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s.480; İçel, K. (2013). “Kitle İletişim Hukuku”, Beta, 10.Baskı, İstanbul, s.308.

¹⁴⁸ Özek, Ç., (1978). *Türk Basın Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, s.229. Ayrıca Bakınız: Gönen, D. (2011). A.g.e., s. 19-20.

¹⁴⁹ Eren, F., (1986). A.g.e., s.36.

¹⁵⁰ Çetin, E. (2008). *Son Değişikliklerle Basın Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 133.

¹⁵¹ Bozkurt, E., (2004). A.g.e., s.222.

¹⁵² Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). *Medenî Hukuk (Temel Bilgiler)*, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, 6. Baskı, Ankara, s. 111.

bir hak” olarak tanımlamaktadır.¹⁵³ Tokbaş’ın, Karahasan’dan yaptığı iktibasta ise kişilik hakkı, “kişinin toplumda mevcut olabilmesi, bir yer edinebilmesi ve bunu devam ettirebilmesi ile, toplumdaki diğer kişilerden ayırt edilmesini sağlayacak, yani ferdileşmesi için gerekli olan tüm değer ve varlıklar üzerindeki hak” olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁴ Ayrıca, Acabey, kişilik hakkını, kişinin var olmak, maddî ve manevî kişiliğini korumak ve geliştirmek, özgür olmak ve toplumda saygın bir konuma sahip olmak üzere sahip olduğu bütün kişisel değerleri üzerinde geçerli olan, şahsa bağlı mutlak bir hak olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁵ İçel, kişilik hakkını yaşam, sağlık, özgürlükler, şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim, resim, duygu yaşamı gibi kişisel varlıklar üzerindeki hakları ifade eden bir kavram olarak; kişinin toplum içindeki saygınlığını ve kişiliğini serbestçe geliştirmesini sağlayan değerlerin tümüne ilişkin hakkı şeklinde tanımlamaktadır.¹⁵⁶

Doğan, kişilik hakkını “para ile ölçülemeyen, manevî bir değere sahip ve kişilerin manevî değerleri üzerinde (onur ve saygınlık, özgürlük, giz, ehliyet gibi) geçerli olan haklar” olarak tanımlamaktadır.¹⁵⁷ Kanımızca bu tanım eksik ve yanıltıcıdır. Öncelikle kişilik hakkı yalnızca manevî değerler üzerindeki haklar değildir. Örneğin bir kimsenin bedeni, yaşamı ve sağlığı üzerindeki hakları maddî değerlerdir. Yine kişinin meslekî ve ekonomik varlıkları üzerindeki haklarını da salt manevî varlıklar üzerindeki haklar olarak ele almak hatalıdır. Kaldı ki Doğan, çalışmasının bir sonraki paragrafında kişilik haklarını doktrinde en fazla kabul gördüğü üzere üç başlık altında sıralamaktadır: “Maddî haklar”, “manevî haklar” ve “meslekî ve ekonomik haklar”. Dolayısıyla kişilik hakkının muhteviyatını maddî (bedensel), manevî (duygusal) ve meslekî ve ekonomik varlıkların tamamı üzerindeki hakları oluşturmaktadır.

Bu bilgilerden hareketle, efradını cami ağıyarını mâni bir bir tanım geliştirilecek olursa, kişilik hakkı, tüm kişisel varlıklar üzerinde, şahsa bağlı olan, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez nitelikte çeşitli kişisel varlıklardan oluşan mutlak bir hak olarak tanımlanabilir.

---

¹⁵³ Hatemi, H., (1992)., A.g.e., s.103.

¹⁵⁴ Tokbaş, H., (2009). Türkiye Mevzuatında Şerefi İhlâl, Adalet Yayınevi, Ankara, s.47.

¹⁵⁵ Acabey, M.B.,(2013). A.g.e., s.13.

¹⁵⁶ İçel, K., (2017). A.g.e., s.317.

¹⁵⁷ Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s.480.

2.2.7. Kişilik Hakkının Özellikleri

Bazı yazarların, kişilik haklarının doğuştan kazanıldığını, bazılarının ise bu hakların temel insan hakları olduğunu savunduğunu ifade eden Ovidiu, aslında kişilik haklarının bir imtiyaz olduğunu savunmaktadır. Ona göre bu haklar dava açma hakkı veren sübjektif haklar olarak düşünülebilir. Birey bu imtiyazları bir hak olarak doğumuyla kazanmaktadır.¹⁵⁸

2.2.7.1. Kişilik hakkı mutlak haklardandır

Mutlak hak kavramı, hak sahibi tarafından herkese karşı ileri sürülebilir ve herkesin uymak ve ihlâl etmemek yükümlülüğünün bulunduğu haklar olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁹ Doktrinde, kişilik hakkının mutlak haklardan olduğuyla ilgili bir ihtilaf söz konusudur. Çünkü bir hakkın mutlak bir hak olarak kabul edilmesi için, öncelikle herkese karşı ileri sürülebilir olması ve başkalarının saldırısından korunmasını isteme hakkının söz konusu olması gerektiği ileri sürülmektedir.¹⁶⁰ Nitekim kabul gören görüşte ve bazı mahkeme kararlarında kişilik hakkı mutlak haklardandır. Bu yüzden herkese karşı ileri sürülebilir. Ayrıca, kişilik hakkının mutlak oluşu kişiye, kişisel değerlerine başkalarının müdahalesini önleme hakkı vermektedir.¹⁶¹

2.2.7.2. Kişilik hakkı devredilemez

Kişilik hakkı tekeldir (inhisaridir). Bu hak, kişiye bağlı olarak doğumla başlayıp ölümle nihayete erer. Bu hak haczedilemez, el konulamaz veya rehin verilemez. Örneğin bir kimsenin ölümüyle kişisel varlıkları üzerindeki hakları değil maddî sonuçları olan miras ya da borç mirasçılara geçer.¹⁶² Ancak bu durum kişinin şeref ve itibarının sona erdiği anlamına gelmez. Örneğin birer dinin kurucuları olan Hz

¹⁵⁸ Ovidiu, U., (2005)., A.g.m., s. 1.

¹⁵⁹ Oğuzman, K., Barlas, N., (2012), s. 161.

¹⁶⁰ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 8; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.15; Özel, S., (2004). A.g.e., s.29; Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 111; Hatemi, H., (1992)., A.g.e., s.103.

¹⁶¹ Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 111; Belli, D.B., (2008). S, 26,27; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 8,9; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.15;16; Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s. 480,481; Özel, S., (2004). A.g.e., s.29.

¹⁶² Belli, D.B., (2008). S, 27,28; Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 111-112; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 7; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.16; Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s. 480,481; Özel, S., (2004). A.g.e., s.29; Sırabaşı, V., (2003)., A.g.e. s. 25.

Muhammed ve Hz İsa'nın korunan bir şeref ve haysiyeti vardır. Bunun gibi, 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun ile Atatürk'ün manevî kişiliği koruma altına alınmaktadır. Kanunun 1. maddesinin ilk fıkrası doğrudan Atatürk'ün şeref ve itibarını korumaya yönelik olarak hakaret ve sövme suçlarını düzenlemektedir. Buna göre, Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2.2.7.3. Kişilik hakkından vazgeçilemez

Kişilik hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olup kişinin bu haklardan feragat etmesi söz konusu değildir. Bir kimsenin kişisel varlıkları üzerinde bir ihlâl meydana geldiğinde, kişinin hak iddia etmekten vazgeçmesi demek kişilik hakkından vazgeçmesi demek değildir. Bu, yalnızca kişilik hakkını ihlâl eden suçun yaptırımından vazgeçmek demektir. Nitekim MK'da 23. maddenin ikinci fıkrasındaki "Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ve ahlâka aykırı olarak sınırlandıramaz." hükmü kişilik hakkının vazgeçilmez olduğuna işaret etmektedir.¹⁶³

2.2.7.4. Şahıs varlığı haklarındandır

Kişilik hakkı kişinin sahip olduğu malvarlığı değil, şahıs varlığı üzerindeki haklarıdır.¹⁶⁴ Bu yüzden mal varlığı haklarında olduğu gibi sınırları açık seçik belli değildir. Diğer bir deyişle kişilik hakkını oluşturan değerler tadadî değildir. Yine mal varlığı haklarının aksine para ile ölçülemezler. Manevî haklardan olduklarından doğrudan ekonomik bir değeri yoktur.¹⁶⁵ Bu haklar kişiye sıkı sıkıya bağlı olup ondan ayrı düşünülmemeyeceğinden ölümlerle birlikte (tüzel kişilerde tüzel kişiliğin sona ermesiyle) sona ermektedir. Bu yüzden ölen kişinin kişilik hakkından söz edilemez ve bu haklara saldırılardan dolayı bir kişilik hakkı ihlâli söz konusu değildir. Ölüme yapılan saldırı yakınlarının his yaşamları üzerinde bir etkiye sahip olduğundan bu,

¹⁶³ Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 111; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.16; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 7; Belli, D.B., (2008). s.28; Acabey, M.B.,(2013). A.g.e., s.14,15; Sırabaşı, V., (2003)., A.g.e. s. 24.

¹⁶⁴ Özel, S., (2004). A.g.e., s.29; Özek, Ç., (1978). A.g.e. s.231; Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 112; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 7; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.27; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.17; Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s. 480,481; Sırabaşı, V., (2003)., A.g.e. s. 24.

¹⁶⁵ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.17.

ölünün yakınlarının kişilik haklarına saldırı olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁶ Bu yüzden, bu durum TCK'da "ölünün hatırasına hakaret" başlığı altında ayrı bir suç olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁷

Burada, ölen kişinin kişilik haklarının sona ermesi konusunda bir belirsizlik olduğu görülmektedir. Bir taraftan kişilik haklarının kişinin ölümüyle sona erdiği ifade edilirken diğer taraftan, şeref ve haysiyetin doğmuş ve ölmüş her kişi için söz konusu olduğu¹⁶⁸ ifade edilmektedir. Kanımızca, ölmüş kimsenin şeref ve itibarının vikayesi ile korunmak istenen değer ölünün toplum nazarındaki manevî değeri, diğer bir ifadeyle imajıdır. Nitekim şeref ve haysiyet, toplumun kişi hakkındaki genel kanısı olduğuna göre, bu kanı o kişiden bağımsız olarak ölümüyle de devam etmektedir. Kişinin imajının toplum nezdinde azalmasına sebep olacak söz ve fiiller, kişinin şeref ve saygınlığına saldırı anlamına geldiğine göre, ölü kişiye yapılan bir saldırı, toplumun o kişi hakkındaki genel kanısına (yakınlarının ve sevenlerinin his yaşamı) yapılmaktadır. Örneğin, Atatürk'e yapılan bir hakaret ve karalama, Atatürk'ün fiziksel varlığından bağımsız olarak canlı ve baki olan manevî değerinin toplum nazarında zedelenmesini mümkün kılacaktır. Kısaca, imaj canlı ve bâki olduğuna göre, sona ermemektedir ve buna yapılacak saldırı da şerefe karşı saldırıdır. Ayrıca, şeref ve saygınlığa saldırı -yaşarken ya da ölüyken- her koşulda mümkün olduğuna göre şeref ve itibarın ölümle nihayete ermesi kendisiyle çelişir. Buradan hareketle, şeref ve haysiyetin yaşayan ve yaşamış olan her kişi için söz konusu olduğu söylenebilir.

2.2.8. Kişilik hakkının konusu ve sınıflandırılması

Kişilik hakkını, farklı çiçeklerden oluşan bir bukete benzetmek mümkündür. Nasıl bu buket çeşitli çiçeklerden oluşuyorsa, kişilik hakkı da özünde bir bütündür ve pek çok kişilik değerlerinden oluşmaktadır. Yine çiçek demetinin kişinin anlayış ve zevklerine

¹⁶⁶ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 7; Özek, Ç., (1978). A.g.e. s.145; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.27; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.15.

¹⁶⁷ R.G.: 12.10.2004, No.: 25611. İlgili madde şudur:

Madde 130- (1) Bir kimsenin öldükten sonra hatırasına en az üç kişiyle ihtilat ederek hakaret eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Ceza, hakaretin alenen işlenmesi halinde, altıda biri oranında artırılır.

(2) Bir ölünün kısmen veya tamamen ceset veya kemiklerini alan veya kemikler hakkında tahkir edici fiillerde bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

¹⁶⁸ Bkz: Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 63.

göre farklı şekillerde oluşturulması gibi, kişilik hakları da farklı yazarlarca farklı şekillerde tanımlanıp sınıflandırılmaktadır.

En sade ifadeyle kişilik hakkının konusu tüm kişisel değerler üzerindeki hukukî haklardır. Lâkin, kişilik haklarının ve bu hakların konusunu oluşturan kişisel varlıkların neler olduğunun tam hatlarıyla ve mutlak suretle saptanıp düzenlenmesi muhaldir. Bu yüzden doktrinde bu varlıkların kapsamı ve sınıflandırılması konusunda farklı çalışmalar mevcuttur. Örneğin Kılıçoğlu, *maddî varlıklar* ve *manevî varlıklar* olarak iki kısımda incelemektedir. Bunlardan maddî kişisel varlıkların içerisine, vücut tamlığı ve sıhhat; manevî kişisel varlıkların içerisine ise, şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim ve resim gibi varlıkları dahil etmektedir.¹⁶⁹ Egger, kişisel varlıkları *iç kişisel varlıklar* ve *dış kişisel varlıklar* olarak olmak üzere ikiye ayırmaktadır. İç kişisel varlıklar, kişinin insan olması hasebiyle sahip olduğu bedensel bütünlüğe ilişkin vücut, yaşam, sağlık gibi varlıklarla beraber ruhsal varlıkları üzerindeki haklarına işaret etmektedir. Dış kişisel varlıklar ise kişinin sosyal bir varlık olması neticesinde toplum içerisinde sahip olduğu değerler bütünüdür.¹⁷⁰

Eren, kişilik hakkını hukukî korumanın konusuna göre *fizikî* (maddî), *duygusal* ve *sosyal* kişilik değerleri olarak üçe ayırmaktadır. Buna göre fizikî (maddî) kişilik değerleri, daha çok gerçek kişilerde söz konusu olan, yaşama, vücut, sağlık ve cinsel özgürlük gibi haklardan oluşur. Duygusal kişilik değerleri ise, kişinin yakın çevresi ve ailesi ile kurmuş olduğu ilişkiye saygı gösterilmesini isteme hakkıdır. Son olarak sosyal kişilik değeri ise, kişinin şeref ve haysiyet, özel hayat, isim, resim vb. haklarına saygı duyulmasını ihtiva etmektedir.¹⁷¹

Zevkliler, Havutçu ve Gürpınar, kişisel değerleri, *maddî bedensen değerler*, *manevî değerler* ve *meslekî-ticari manevî değerler* olarak üç başlık altında toplamaktadır. Buna göre maddî bedensel değerleri kişinin yaşam, beden bütünlüğü ve sağlığı gibi varlıklar oluşturmaktadır. Manevî değerleri ise özgürlükler, onur ve saygınlık, giz çevresi, ad, resim gibi değerler oluşturmaktadır. Son olarak, meslekî-ticari manevî değerler ekonomik özgürlük ve varlık, meslekî onur ve saygınlık, meslekî ve ticari

¹⁶⁹ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 5.

¹⁷⁰ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 18,19; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 6; Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.98.

¹⁷¹ Eren, F., (1986). A.g.e., s.36.

giz çevresi oluşturmaktadır.¹⁷² Özek kişilik hakkını, *bedensel kişisel değerler, toplumsal yaşayıştan türeyen kişisel değerler, şeref ve haysiyet, özel hayat, isim hakkı, yazı ve resimler üzerindeki haklar, meslekî onur ve saygınlığı* gibi bazı temel başlıklarda ele almaktadır.¹⁷³

Çolak, kişilik haklarını *maddî ve manevî haklar* olarak ikiye ayırmaktadır. Buna göre, maddî haklar kişinin sahip olduğu ve maddî bir değeri ve varlığı olan haklardır. Bunlardan ilki, gerçek ya da tüzel kişinin para ile ölçülebilen değer taşıyan hak ve borçlarının tamamını ifade eden mal varlığı haklarıdır. Buradaki haklar malvarlığının aktif kısmını, borçlar ise pasif kısmını teşkil etmektedir. İkinci maddî hak, bedensel haklardır. Bunun içerisine kişinin hayat ya da yaşama hakkı ile vücut bütünlüğü hakkı gitmektedir. Kişilik haklarının ikincisi manevî haklardır. Çolak'a göre manevî haklar "kişilerin işkence görmelerinin engellenmesine yönelik haklardır." Bu hakların içerisine isim, resim, onur ve saygınlık, özel hayatın dokunulmazlığı hakları dahil edilmektedir.¹⁷⁴

Diğer bir sınıflandırmada ise kişisel varlıklar üç ayrı başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar kişinin *psişik alanı, fizik alanı ve sosyal alanıdır*. Psişik alanı kişinin duygu dünyasını, fizik alanı bedensel dokunulmazlığı, sosyal alanı ise kişinin toplum içerisindeki konumunun korunmasını ifade etmektedir. Şeref ve haysiyetin korunması da sosyal alana dahil olan bir temel haktır.¹⁷⁵

2.2.8.1. Maddî (bedensel) kişisel değerler

Kişinin yaşamı ve vücut bütünlüğü ve sağlığıyla ilgili tüm değerleri üzerindeki haklarını ifade eder. Bunlardan ilki olan yaşama hakkı, tüm hakların üzerinde ve en önemlisidir. Zira tüm haklar için öncelikle kişinin var olması ve yaşıyor olması gerekir. Kişinin yaşamı üzerinde hiçbir varlığın tasarrufu söz konusu değildir. Bu yüzden pek çok Batı demokrasilerinde ölüm cezaları kaldırılmıştır. Ancak ABD ve Kanada bunun en önemli istisnaları arasındadır. Pullman, Gerek ABD'de ve gerekse Kanada'da, kişi şeref ve haysiyeti hususunun, ölüm cezası tartışması sebebiyle

¹⁷² Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 112-119.

¹⁷³ Özek, Ç., (1978)., A.g.e., s.231.

¹⁷⁴ Çolak, N.İ., (2010). Kitle İletişim Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul. s. 225-228.

¹⁷⁵ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 6.

önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Bununla alâkalı olarak Kanada Yüksek Adalet Mahkemesi Yargıcı Sopinka; "İnsan hayatına saygıyı öz değer olarak gören ve her bireyin doğuştan bir onura sahip olduğunu kabul eden bir toplumun bireyleri olarak, her ne sebeple olursa olsun, bizim birinin yaşamını sona erdirmeye hakkımız olduğunu, en temel değerlerimizi içine alan Anayasaya dahil edebilir miyiz?" şeklinde bir soruyla eleştirisini ifade etmektedir.¹⁷⁶

Türkiye AB'ye uyum bağlamında, ölüm cezalarıyla ilgili maddeleri evvelâ 5.7.2004'te, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"¹⁷⁷ ile Anayasadan, 14.07.2004'te "Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" ile de 5218 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndan çıkarmış ve böylece ölüm cezaları tamamen kaldırılmıştır.

Ayrıca, Anayasanın 17. maddesinde "herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir" ibaresiyle kişinin yaşamı üzerindeki hakkı teminat altına alınmıştır. Kaldı ki bu hak üzerinde ne bir başkasının ne de kişinin kendi tasarrufu söz konusudur.¹⁷⁸ Vücut bütünlüğü ve sağlığı üzerinde de kural olarak kişinin tasarrufu söz konusu değildir.¹⁷⁹ Çünkü kişinin vücut bütünlüğü ve sağlığı yaşamıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak, "tıbbi zorunluluklar ve kanunda öngörülen hâller" ile kişiye bu hususta sınırlı tasarruf yetkisi sağlanmaktadır.¹⁸⁰ Vücut bütünlüğü ile sağlık yakın ilişkili kavramlar olsalar da esasında farklı anlamları ifade ederler. Vücut bütünlüğü, kişinin doğumuyla sahip olduğu tüm bedensel yapıdır. Oysa sağlık, bu organizmanın düzenli işleyişiyle alâkalıdır.¹⁸¹

---

¹⁷⁶ Pullman, D., (1996). Dying with Dignity and the Death of Dignity, *Health Law Journal*, Vol. 4, pp., 4 Health L.J., 197-220, p.198.

¹⁷⁷ Kanunun 5. maddesiyle Anayasanın 38. maddesinin dokuzuncu fıkrası madde metninden çıkarılmış, onuncu fıkrası "ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez" şeklinde değiştirilmiştir. Bkz: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5170.html>

¹⁷⁸ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.30; Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 113.

¹⁷⁹ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s.20

¹⁸⁰ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s.21.

¹⁸¹ Zevkliler, A., Havutçu, A., Gürpınar, D., (2008). A.g.e., s. 114.

2.2.8.2. Manevî (duygusal) kişisel değerler

Manevî varlıklar, kişiyi maddî varlıklarıyla birlikte tamamlayan ve toplum içerisinde konumlandıran, kişinin özgürlüğü, düşünce ve inançları, hayat alanı, şeref ve haysiyeti, ismi ve resmi gibi varlıkları üzerindeki haklarıdır.¹⁸²

Özgürlükler, kişiye insan olması sebebiyle tanınan ve ona sıkı sıkıya bağlı değerlerdir. Bir kişinin hukuk düzenince belirlenen sınırlar dahilinde yaşamını özgür ve korkusuzca sürdürmesi, dilediği yerde yaşaması, dilediği gibi düşünmesi, dilediği gibi konuşması gibi durumların hepsi özgürlüğün somutlaşmış halidir.¹⁸³ Özgürlükler, Anayasa ile güvence altına alınmış ve özgürlüğün temin ve tesisi Devletin temel amaç ve görevleri arasında gösterilmiştir. Nitekim Anayasanın 5. maddesinde “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü ... kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak” devletin temel amaç ve görevleri arasında sıralanmaktadır. Ayrıca, Anayasanın 12. maddesiyle temel hak ve hürriyetlerin niteliği düzenlenmiştir. Buna göre, temel hak ve hürriyetler “herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez” niteliktedirler. Ancak ilgili maddenin ikinci fıkrasıyla bu hak ve hürriyetlerin “kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva” ettiği öngörülmektedir. Ayrıca bu hüküm, medyanın (sinema dahil) toplumsal sorumluluk gereğinin temelini oluşturmaktadır. Yine Anayasanın 19. maddesi de, “herkesin kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip” olduğunu temin etmektedir. Son olarak, MK madde 23/2’de “kimsenin özgürlüklerinden vazgeçemeyeceği ve bunları hukuka ve ahlâka aykırı olarak sınırlandıramayacağı” ifade edilmektedir.

Düşünce ve inançlar, kişinin manevî varlıklarındandır. Aslında düşünce ve inançların mevcudiyeti ile özgürlükler birbirinin mütemmimidir. Çünkü bunlar, ideal anlamda özgürlüklerin olduğu yerde anlam kazanır. Buna ilâveten insanı diğer

¹⁸² Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 5; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.32-41; Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s. 481.

¹⁸³ Çetin, E. (2008). A.g.e. s.133.

varlıklardan ayıran başlıca özelliklerinden bir tanesi, sürekli olarak üzerine koyabilme kabiliyetidir. Avcılık ve toplayıcılıkla ve mağaralarda yaşadıkları ilkel dönemlerden günümüze kadar geçen süreçteki değişim ve gelişimin temelinde, hep düşünme, düşündüğünü üretme ve daha ileriye taşıma kabiliyeti vardır. Nitekim, insanın toplumda bir düzen içerisinde yaşaması, maddî ve manevî gelişimini sağlaması ve böylece çevresine ve diğer insanlara da katkı sağlayabilmesi, kamu düzeni, toplumun genel ahlâkı ve öngörülen temel sınırlamalara aykırı olmamak kaydıyla, özgür düşünce ve kanaatlerin gelişmesine ve inançlarını gerçekleştirmesine imkân sağlayacak ortamın tesis edilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bununla ilgili olarak Anayasanın 24. maddesi “herkesin vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahip” olduğunu; 25. maddesi ise “herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğunu” öngörmektedir.

Bir diğer manevî değer ise yaşam (hayat) alanıdır. Öğretide yaşam alanı, “kamuya açık yaşam alanı”, “özel yaşam alanı” ve “gizli (sır) yaşam alanı” olmak üzere üçe ayrılmaktadır.¹⁸⁴ Sır alan ve özel yaşam alanına yapılacak her türlü müdahale kişilik hakkının ihlâlidir.¹⁸⁵ Ayrıca Jäggi tarafından yapılan ayırmada, bu alanlar “sır alanı”, “dar anlamda özel yaşam alanı” ve “ortak yaşam alanı” olarak geçmektedir.¹⁸⁶

Bunlardan gizli yaşam alanı, kişinin yalnızca kendisinin bildiği ya da bilmesini istediği kişilerle paylaştığı olayların yer aldığı alanı ifade eder. Ancak bir konu ya da düşüncenin sır alanına girebilmesi için, herkes tarafından izlenebilir ve öğrenilebilir olmaması anlamına gelen “objektif şart” ve sır sahibinin sır tutma iradesini ifade eden “sübjektif şart” özelliklerine sahip olması gerekmektedir.¹⁸⁷

Özel yaşam alanında, kişinin sosyal yaşam alanı içerisinde yakın ilişkide bulunduğu kişilerle paylaştığı olaylar yer alır. Gerçekten, “Herkesin özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahip olduğu” ve “özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamayacağı” Anayasanın 20. maddesiyle koruma altına

¹⁸⁴ Çiftci, A., (1986). Kişilik Hakkının Basın Yoluyla İhlâlinden Doğan Sorumluluk ve Özellikle Manevî Tazminat Davası, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, s.46; Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s.28; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.36; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 83; Özek, Ç., (1978)., A.g.e., s.260; Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.126; Özel, S., (2004). A.g.e., s.31; Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 233.

¹⁸⁵ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 233.

¹⁸⁶ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.83.

¹⁸⁷Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 84-89. Özel, S., (2004). A.g.e., s.32.

alınmıştır. Ayrıca Anayasanın 22. maddesiyle korunan “haberleşme özgürlüğü” özel hayatın konusuna dahil olmaktadır. Yine, TCK’nın 132 ile 140 arasındaki maddeleri de özel ve gizli hayat alanını korumaktadır. Kanunun “Özel hayatın gizliliğini ihlal” kenar başlıklı 134. maddesinin ilk fıkrası, kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimsenin, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağını; gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek cezanın bir kat artırılacağını öngörmektedir. Ayrıca, maddenin ikinci fıkrası, kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağını, ifşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunacağını öngörmektedir (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.). Burada basın yayın yoluyla yayınlanması ibaresi sinema filmleri için de geçerlidir. Nitekim bir sinema filmin ile, kişilerin özel hayatına ilişkin ses ve görüntülerin hukuka aykırı olarak yayınlanması mümkündür.

Hayat alanlarının üçüncüsü olan kamuya açık alan, kişilerin toplum içerisinde anonim kişilerden korumaya ihtiyaç duymadığı olayların yer aldığı, yani herkese açık olan hayat alanını ifade etmektedir.¹⁸⁸ Ortak yaşam alanı olarak da bilinen bu alan, bir kişisel değer olarak kişilik hakkının korunmasından yararlanamaz.¹⁸⁹ Kamuya açık alan, hukukî korumanın kapsamı dışında olduğundan hukukî korumadan yararlanamaz. Burada asıl sorun, kamuya açık alan ile özel yaşam alanının sınırlarının tespit edilmesidir.¹⁹⁰

Özel hayat ihlâli ve korunması konusunda ayrıca dikkat edilmesi gereken husus, kişinin “kamuya mâl olması” durumudur. Politika, spor ve sanat insanların ortak alanına giren olayların açıklanması özel hayatın ihlâlini sonuçlamaz.¹⁹¹ Çünkü bu kişilerin faaliyetleri yalnızca kendileri ve çevreleriyle sınırlı kalmayıp, kamuoyu üzerinde yönlendirici, değiştirici ve düzenleyici yahut tahrip ve tağyir edici etkiye sahip olabilmektedir. Bu konuda Çiftçi, yaşam alanlarının, kamuya mâl olmuş

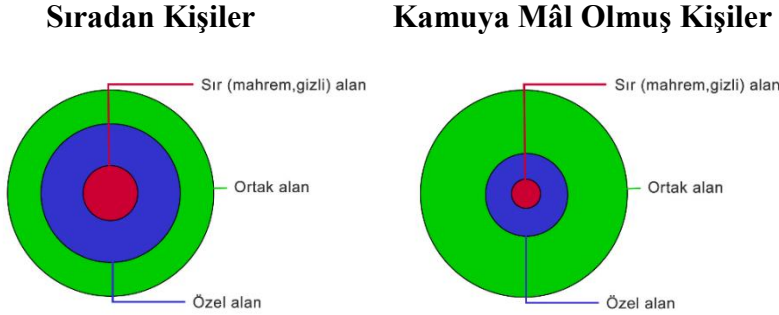
¹⁸⁸Eren, F., (1986). A.g.e., s.39; Özsunay, E., (1979). A.g.e. s.126-127; Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s.21.

¹⁸⁹Özel, S., (2004). A.g.e., s.31.

¹⁹⁰Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 234.

¹⁹¹ Eren, F., (1986). A.g.e., s.39; Özel, S., (2004). A.g.e., s.52. Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 232.

kişilerle, sıradan kişiler arasındaki farkı aşağıdaki (Şekil 2.1) gibi ortaya koymaktadır.

Şekil 2.1. Sıradan kişiler ile kamuya mâl olmuş kişilerin yaşam alanları (Çiftçi, A.)

Buna göre, sıradan kişilerin yaşam alanları kamuya mâl olmuş kişilerin yaşam alanlarından farklıdır. Sıradan kişilerin sır alanları ile özel yaşam alanları, kamuya mâl olmuş kişilere nispeten çok daha büyük bir alanı kapsamaktadır. Yani sıradan bir kişi için sır ya da özel alanda kabul edilebilecek bir olay veya bilgi veyahut hayat tarzı, kamuya mâl olan kişinin sır ya da özel alanına değil, bilakis ortak alanına dahil edilebilecek bir durum arz edebilir.

Burada kamuya mâl olmuş kişiler yalnızca bir insanla kayıtlı olmayıp, tüzel kişilik ve grupları da kapsamaktadır. Nitekim AİHM'in, Castells kararı bu konuya bir örnektir. Bir milletvekilinin Bask bölgesinde meydana gelen olaylardan hükümeti sorumlu tutan yazısının yayımlanmasından sonra dokunulmazlığının kaldırılıp hakaret suçundan mahkum edilmesinden sonra AİHM, "hükümete yönelik eleştirinin sınırı sade bir vatandaşa hatta bir politikacıya yönelik eleştiri sınırından çok daha geniştir. Demokratik sistemlerde hükümetin eylemleri yalnız yasama ve yargı organlarının değil basın ve kamuoyunun da yakın incelemesine tabi olmalıdır." şeklinde karar vermiştir.¹⁹²

Kişilik hakkının korumasından yararlanan bazı diğer haklar ise, kişinin ismi (adı) (MK: m. 26) ve toplum içerisindeki işi ve konumu itibarı ile kazandığı ve ismine eşlik eden diğer unvan ve simgeler üzerindeki haklardır. Çolak, manevî değerler arasında korunması gereken en önemli değer ismi üzerindeki hak olduğu ifade etmektedir.

¹⁹² Cankaya, Ö., Yamaner, M. B., (2006). Kitle İletişim Özgürlüğü, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 49.

Çünkü isim, toplum içerisinde kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kişinin bir aileye mensup olduğunu gösteren ve onun ferdileşmesini sağlayan bir haktır.¹⁹³ Ayrıca resim, ses ve fotoğrafı da kişilik hakkının koruması altındadır.¹⁹⁴ Nitekim bunlar, kişinin sîretini ve suretini dış dünyaya yansıtması bakımından kişiye özeldir.

Son olarak manevî kişisel varlıklardan bir tanesi de şeref ve haysiyettir. Bu hak, çalışmanın konusunu teşkil ettiği için ileride detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2.8.3. Meslekî ve ekonomik (ticari) kişisel değerler

Kişisel varlıkların üçüncüsü, meslekî ve ekonomik haklardır. Demokratik toplumların da ötesinde insan topluluğunun barındığı her yerde toplumsal hayatın vazgeçilmez koşulu olarak bir iş bölümü vardır. Devletin idaresinden, ticari faaliyetlere kadar tüm dinamikler bu mekanizmanın tamamlayıcı unsurlarıdır. Ancak demokratik sistemlerin ayırt edici yönü, kişinin kişiliğini geliştirmesine ve kendisi için uygun bulunduğu meslekî ve ekonomik zeminin yaratılmasına yönelik uygun hukuksal ve iktisadî zemini hazırlamasıdır. Kişilerin meslekî ve ekonomik varlıkları üzerinde de hakları vardır. Doğrudan Devletten ya da üçüncü kişilerden gelecek saldırılara karşı Devlet, kişilerin bu varlık ve haklarını korumaktadır. Zaten, meslekî ve ekonomik şeref ve haysiyetin de kişinin bu varlıklara karşı tutumu ve duruşu neticesinde kazandığı toplumsal kanıdan ibaret olduğu söylenebilir.

2.2.9. Kişilik Hakkının İhlâli

2.2.9.1. Genel olarak

Kişilik hakkının ihlâlini doğuran fiillerin yalnızca kanun ile belirlenmiş olması durumu, öngörülemeyen kişilik hakkı ihlâllerinin önünü açması suretiyle, bu koruyucu kanunların kendisiyle çelişmesini sonuçlandı.¹⁹⁵ Bu sebeple Türk Borçlar Kanunu'nda (BK), öngörülemeyen ihlâllerin saptanması ve tazmini hususunda hâkime geniş yetki verilmektedir. Nitekim BK 49/2'de "Zarar verici fiili yasaklayan bir

¹⁹³ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 228.

¹⁹⁴ Acabey, M.B.,(2013). A.g.e., s.19-20; Özel, S., (2004). A.g.e., s.33-34; Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 230.

¹⁹⁵ Özek, Ç., (1978). A.g.e., s.143.

hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlâka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de bu zararı gidermekle yükümlü” kılınarak öngörülemeyen ihlâllerin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Hâkim, kişilik hakkı ihlâli kapsamında önüne gelen davada öncelikle gerçekten bir kişisel varlığın bulunup bulunmadığını araştırır. Bunu yaparken önce yazılı hukuka, sonra örf ve adet hukukuna bakar. Şayet yazılı hukuk ile örf ve adet hukukunda böyle bir kişisel varlık bulamazsa bizzat hukuk yaratmak suretiyle bu varlığın, korumaya değer bir varlık olup olmadığına karar verir.¹⁹⁶

Ayrıca, MK madde 24/2 ile kişilik hakkının ihlâline sebebiyet verecek saldırıların sınırları belirlenmektedir. Buna göre kişinin rızası dışında olarak daha üstün özel ya da kamu yararı bulunmadıkça veya kanunun verdiği yetkinin kullanılması ile haklı kılınmadıkça her saldırı hukuka aykırı kabul edilmektedir.

Kişilik haklarının ihlâli hukuksal bir işlem sebebiyle olabileceği gibi maddî ve maddî olmayan fiillere dayalı olarak hukuk dışı bir şekilde de olabilir. Ayrıca kişilik hakkı, kişinin malvarlığı değil şahıs varlığı üzerindeki haklarıdır. Böyle olması zararın yalnızca manevî olacağı anlamına gelmez. Ya da tam tersi, maddî (bedensel) bir saldırı da maddî olmayan bir saldırı etkisi gösterebilir.¹⁹⁷ Bu minvalde, kişisel varlıklara yönelik saldırılar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1- Manevî varlıklara yönelik ihlâller: Bu ihlâller kişinin manevî varlıklarına yönelik olarak hukukî veya hukuk dışı bir fiille olabilir. Manevî varlıklara yönelik saldırılarla verilen ya da amaçlanan zarar manevî olabileceği gibi maddî de olabilir. Örneğin bir kimseye onurunu rencide edici söz sarf etmek manevî ihlâl iken, bir kimsenin gizli görüntülerini paylaşmak suretiyle intihar etmesine sebep olmak manevî bir yolla maddî (bedensel) bir zarardır. Sinema filmlerindeki ihlâller genellikle kişinin manevi varlıklarına yöneliktir. Yönetmenliğini Vincette Aranda'nın yaptığı La Pasi3n Turca/Türk Tutkusu (1994) filminin afişinin Türk bayrağının üzerine çıplak bir kadın koyulması şeklinde tasarlanması manevî varlıklara yönelik

¹⁹⁶ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 14.

¹⁹⁷ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 17; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.9-10

saldırıya bir örnektir (Resim:2.1). Zira devletlerin tüzelkişiliği haizdir ve bu itibarla şeref ve haysiyetleri vardır.

Resim 2.1. "La Passion Turca" filminin afişi

2- Maddî (bedensel) varlıklara yönelik ihlâller: Bu ihlâller kişinin maddî varlıklarına yönelik olarak hukukî veya hukuk dışı bir fiille olabilir. Maddî varlıklara yönelik saldırılarla verilen ya da amaçlanan zarar maddî (bedensel) olabileceği gibi manevî de olabilir. Örneğin, bir kişinin düğünde sıkılan maganda kurşununa hedef olması maddî (bedensel) bir zarar iken, bir hemşirenin yoğun bakımdaki yarı çıplak hastasının önünde selfie çekmesi ve bunu sosyal medyada paylaşması, özel hayatın gizliliği ile şeref ve haysiyet ihlâlidir. Sinema filmlerinde özellikle kadın, çocuk ve gençlerin fiziksel istismarı bu başlık altındaki ihlâllere örnek olabilir. Bernardo Bertolucci'nin yönettiği 1972 yapımı *Ultimo tango a Parigi/Pariste Son Tango* filminin başrolündeki erkek oyuncu Marlon Brando'nun, senaryoda olmadığı halde, kadın başrol oyuncusu Maria Schneider'e gerçekten tecavüz ettiği sahne filme eklenmiştir. Bu yüzden Maria'nın psikolojisinin bozulması ve uyuşturucu bağımlısı olması buna bir örnektir.¹⁹⁸ Zira Maria'nın tecavüze uğraması ile tecavüz sahnesi sonrasında, psikolojik sorunlarının ortaya çıkması ve uyuşturucu hap kullanması doğrudan fiziksel varlığına bir saldırıdır. Pornografik bir filmde oynamak istemediği halde böyle bir sahnenin çekimi ise toplum nazarındaki imajına saldırı olarak değerlendirilebileceği için manevî varlığına bir saldırıdır. Son olarak, Maria'nın psikolojisinin bozulması ve uyuşturucu hap kullanması gibi sonuçlar, aynı zamanda mesleki ve ekonomik varlıklarına yönelik ihlâllere örnektir. Pier Giuseppe Murgia'un 1977 yapımı *Maladolescenza* filmi ise çocukların istismarına örnektir. Filmde, çocukların bedenleri teşhir edilmiş ve çocuklar cinsel fantezi aracına dönüştürülmüşlerdir.

3- Meslekî ve ekonomik varlıklara yönelik ihlâller: Bu ihlâller kişinin meslekî ve ekonomik (ticari) varlıklarına yönelik olarak hukukî veya hukuk dışı bir fiille olabilir. Bu saldırılarla verilen ya da amaçlanan zarar bedensel, manevî ya da ekonomik olabilir. Örneğin, işi elinden alınan bir çalışanın intihar etmesi bedensel; bir parti liderinin gizli görüntülerini internette servis ederek istifa etmesine sebep olmak manevî ve ekonomik; karalama kampanyalarıyla bir firmanın zarar ettirilmesi ise, ekonomik zararı olan ihlâllerdir. Hiçbir sahnesi Bodrum'da çekilmediği hâlde bir bedevi kasabasını Bodrum diye gösteren *The Last Templar* (2009), film yoluyla ekonomik varlıklara yönelik saldırıya bir örnektir. Türkiye'nin önemli tatil

¹⁹⁸ Milliyet, (2016). O filmdeki tecavüz sahnesi gerçekmiş! (Alındığı tarih: 2.2.2017)
<http://www.milliyet.com.tr/o-filmdeki-tecavuz-sahnesi-magazin-2356264/>

merkezlerinden biri olan Bodrum'un adeta bir sahra gibi, insanların ise kaba, görgüsüz ve vahşi bir şekilde gösterilmesi, başta Bodrum olmak üzere Türkiye'nin özellikle ekonomik ve ticarî varlığına yönelik saldırıya bir örnek olarak değerlendirilebilir.

2.2.9.2. Enformasyon çağında kişilik hakkı ihlalleri

Bilgi, iletişim ve teknoloji çağının en önemli sorunlardan biri, bunların, öngörülen ya da öngörülemeyen pek çok kişilik hakkı ihlâline mahal vermesidir. Bu ihlaller hukukî bir yolla olabileceği gibi hukuk dışı bir fiille ve bazen etik dışı ve gayri ahlâkî bir mahiyette de olabilmektedir. Ayrıca ihlallerin, özel kişilerle sınırlı kalmayıp tüm özel ya da kamu tüzel kişilerini kapsamaması da mümkündür.

Günümüzde, amaca ve kullanılan araca göre kişilik hakkı ihlallerini, doğrudan ve dolaylı olarak iki grupta toplamak mümkündür. Doğrudan ihlaller; gözetim, denetim ve güvenlik gerekçelerinin yanında, illegal amaçlarla, kişi(ler) ya da kurum(lar)ca uydular, dinleme ve izleme cihazları vb. ile yapılan ihlalleridir. Bu fiiller, çoğu zaman huzur ve güvenlik gerekçesiyle hukuka uygun olarak yapılırken, bazen de tamamen hukuka aykırı bir şekilde, kişilerin ve kurumların en mahrem yaşam alanlarını ve sırlarını ifşa edecek kadar ileri gidebilmektedir.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak kişiler, çok daha fazla tehdit ve tehlikeye açık hâle gelmektedirler. Örneğin, ajanların ve köstebeklerin yaptıklarını, çok daha mahir olan mikro boyuttaki kayıt cihazları kusursuz bir şekilde yapabilmektedir. Yahut bir mekânda, güvenlik gerekçesiyle kameralarla korunduğunu düşünen bir kişinin görüntüleri, her türlü kişisel varlığına yönelik bir tehdide dönüşebilmektedir. Gelişen bilgisayar programları ile kişiler, sesleri ve görüntüleri kullanılarak veya hesapları ve bilgileri çalınarak kendilerini, münasebetlerinin olmadığı suçların içerisinde bulabilmekte veya ağır ekonomik kayıplar yaşayabilmektedirler.

Dolaylı ihlaller ise, asıl amacının dışında, kişilik hakkı ihlallerine mahal verebilecek potansiyele sahip her türlü araç ile kişi ya da kurumların yapmış oldukları ihlallerdir. İşte kitle iletişim araçları, bu türden kişilik hakkı ihlallerine zemin hazırlayabilecek potansiyele sahiptir. Çünkü, haber vermek, bilgilendirmek, yorumlamak,

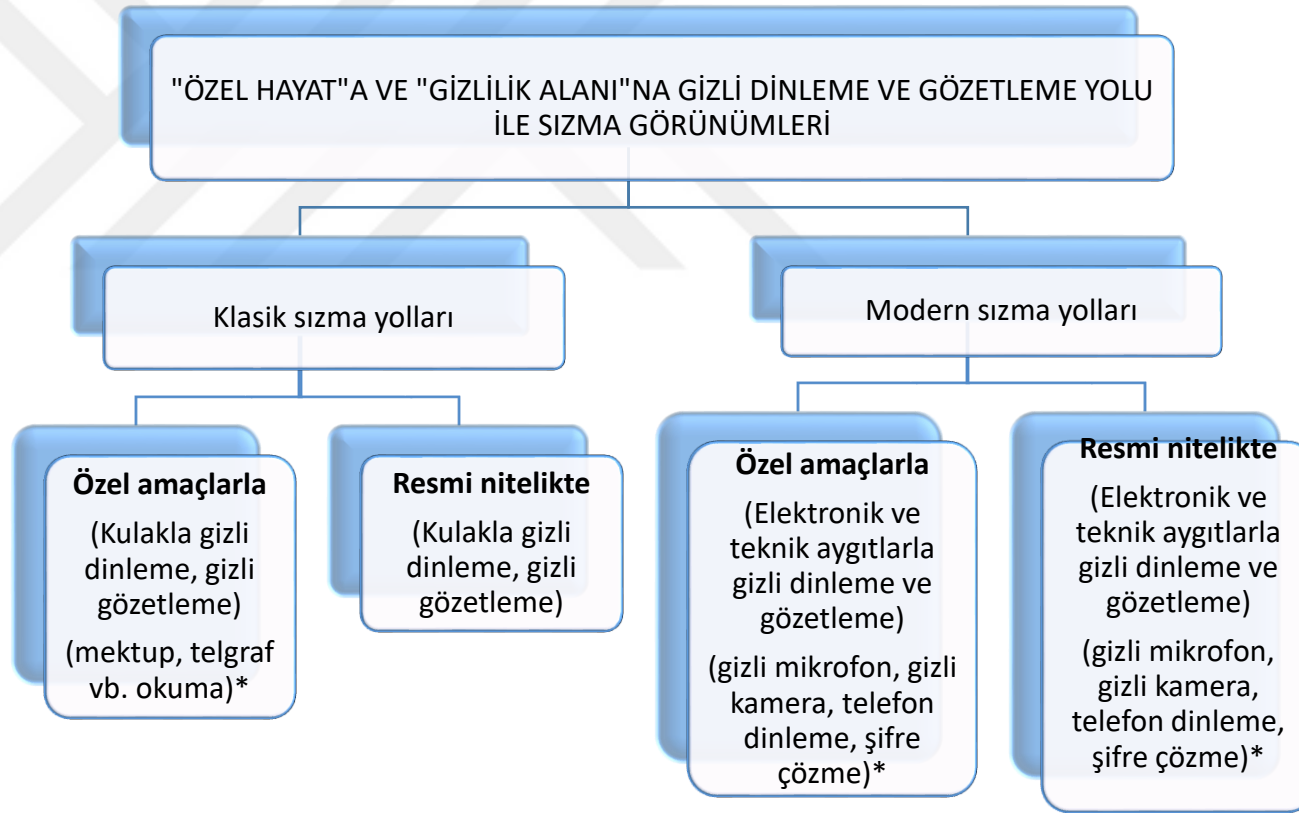
denetlemek, eleştirmek ve eğlendirmek gibi amaçları olan bu araçlar vasıtasıyla kasten yahut taksirle veyahut da kazaen başkalarının şeref ve haysiyetleri ile özel yaşam alanları ihlâl edilebilmektedir.

Günümüzde, kurumlar ve insanlar hemen her türlü faaliyetlerini artık internet üzerinden yapabilmektedirler. Ancak bu faaliyetlerin gerçekleşebilmesi, kişisel verilerin internete taşınmasıyla mümkündür. 2016 yılı itibarı ile global ölçekte, tekil internet kullanıcı sayısı bir önceki yıla nazaran %10'luk bir artışla 332 milyon artarak 3 milyar 419 milyon kişiye ulaşmıştır.¹⁹⁹ Bu rakam yalnızca internet kullanıcı sayısı olup, kendisi internet kullanmadığı hâlde kamu ve özel kurumlarca kişisel bilgileri internete taşınan kişilerin sayısı bu verilerin dışındadır. Daha spesifik bir şekilde, Türkiye verilerine bakıldığında; 2016 yılı verilerine göre 79.14 milyon nüfusu olan Türkiye'nin %58'i aktif internet kullanıcısı durumundadır.²⁰⁰ Lâkin, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ve Sosyal Güvenlik Kurumu gibi kurumların internet serverlarında tüm vatandaşların kişisel verileri mevcut durumdadır. Yine hemen her türlü kamu hizmetleri ile özel mal ve hizmetlerine erişim, belli kişisel verilerle internet üzerinden sağlanmaktadır. Ayrıca sosyal medya kullanmayanlar dahi yakın çevrelerinin hesaplarıdaki paylaşımlarıyla görünür ve ulaşılabilir hâle gelebilmektedirler. Sonuç olarak, özel ya da tüzel kişilerin, kamuya açık ya da gizli bilgilerini internete yüklemeleri ve pek çok faaliyetlerini internet üzerinden gerçekleştirmeleri, zaman zaman kişisel varlıklarının ihlâl edilmesine zemin hazırlamaktadır.

Özsunay, özel hayata ve gizlilik alanına, gizli dinleme ve gözetleme yolu ile sızma görünümlerini, klasik ve modern sızma yolları olarak ikiye ayırmaktadır (Şekil 2.2.). Klasik sızma yolları, fizikî olarak ve duyu organları vasıtasıyla özel ya da resmî nitelikte gerçekleştirilen saldırıları kapsamaktadır. Modern sızma yolları da özel ve resmî amaçla, elektronik ve teknik araçların kullanımıyla gerçekleştirilen gizli dinleme ve gözetlemeye dayanan sızmaları ifade etmektedir.

¹⁹⁹ We Are Social, (2016). Last Year's Global Report,
Web: <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016> Alıntı Tarihi: 12.12.2016.

²⁰⁰ We Are Social, (2016). Last Year's Global Report,
Web: <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016> Alıntı Tarihi: 12.12.2016.

Şekil 2.2. "Özel hayat"a ve "gizlilik alanı"na gizli dinleme ve gözetleme yolu ile sızma görünümüleri (Özsunay, E., (1979). A.g.e. s.132.)

*İlâveler Prof.Dr. Ahmet Çiiftci tarafından yapılmıştır.

2.2.10. İfade hürriyeti ile kişilik hakkının karşı karşıya gelmesi

İfade hürriyeti, modern toplumlarda korunan temel haklardan biridir. Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin bir içtihadında ifade özgürlüğü, "İnsanın özgürce fikir edinebilme, edindiği fikir ve kanaatlerinden dolayı kınanmama, bunları meşru yöntemlerle dışa vurabilme imkân ve özgürlüğü" olarak tanımlanmaktadır.²⁰¹ Kelly, First Amendment'e atıfla, ifade hürriyetinin yazı ve konuşmayla sınırlı olmadığını bilakis, dilin konuşma dışı faktörleri de kapsadığını ve bu yüzden ifadeyi kapsayan her şeyin ifade hürriyetinin koruması altında olduğunu belirtmektedir.²⁰² Gunther ise, First Amendment'in yalnızca ifade hürriyetini değil, basın hürriyetini de koruduğunu ifade etmektedir.²⁰³ İfade hürriyetinin kapsamına haber, düşünce ve kanaatlere sahip olma ve bunları serbestçe alma, açıklama ve yayma ile birlikte açıklamama özgürlükleri girmektedir. İşte, bu düşünce ve kanaatleri açıklama ve yayma ediminin gerçekleşmesinde basılmış eserler, sinema filmleri, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçlarının rolü öne çıkmaktadır. Kaldı ki demokratik yapılarda bu araçlara, yönetenlerle toplum arasında bağ kurarak, kamusal yarar ve toplumsal ilgi barındıran konularda halkı bilgilendirme, daha iyiye ulaşma amacı doğrultusunda denetim ve eleştiriler getirme, kamuoyu oluşturma ve oluşan kamuoyunu açıklama görevi ve hakkı verilmiştir. Nitekim Anayasanın 25/1. maddesinde "Herkesin düşünce ve kanaat hürriyetine sahip olduğu; 26/1. maddesinde, herkesin bu düşünce ve kanaatleri "söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahip olduğu", ve 28/1. maddesinde basının hür olduğu ve sansür edilemeyeceği öngörülmektedir. Ancak, sınırsız bir ifade hürriyeti, başta bir temel hak olan kişilik hakkı olmak üzere ("... başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının... korunması... amaçlarıyla sınırlanabilir." (Any: m.26/2)) çeşitli ihlâllere sebebiyet vereceğinden Anayasanın 26/2 ve 27/2. maddeleri ile sınırlandırılmaktadır. Diğer bir deyişle, ifade ve sinema dâhil basın-yayın hürriyetinin sınırlandırılmasında 26. ve 27. maddelerin hükümleri uygulanmaktadır. Bu sınırlandırmalarla ilgili olarak Özek, ifade hürriyeti ile

²⁰¹ Yar.19. CD.'nin 02.06.2016 T., ve 2015/17811 E., 2016/18949 K. No'lu kararı.

²⁰² Kelly, K. A., (1994). Moral Rights and the First Amendment: Putting Honor before Free Speech, *University of Miami Entertainment And Sports Law Review*, Vol. 11, Issue 2 pp. 211-250, p. 239.

²⁰³ Gunther, G., (1985). *Constitutional Law*, The Foundation Press, 11.Basım, New York. S. 973.

amaçlanan şeyin, kişinin kişiliğini geliştirmesi olduğunu, ama bu hürriyetin kişisel değerlere tümünden zarar vermesine imkân tanımının, bu hakkın kendisiyle çelişmesi anlamına geleceğini ve dolayısıyla bu hürriyetin kabulünün mantığıyla bağdaşmayacağını belirtmektedir.²⁰⁴ Benzer şekilde Eberle de, genel itibarla düzen, barış ve sosyal uyum karşısında, ifade hürriyetinin tartılması ve toplumsal yapının makul bir şekilde ve bir düzen içinde devam etmesi için bu özgürlüğe bir sınırlamanın olması gerektiğini ifade etmektedir.²⁰⁵

Problem, temel iki değer olan ifade hürriyeti ve basın-yayın hürriyeti ile kişilik hakkının çatışması durumudur. Aslında, ifade hürriyeti de kişilik hakkını oluşturan değerlerden biridir. İfade edilen çatışma, kişilik hakkı değerlerinden biri olan ifade hürriyeti ile şeref ve haysiyet, özel yaşam gibi diğer bazı kişilik hakkı değerlerinin karşı karşıya gelmesi durumudur. Yani, kişisel varlıkların sıkı korunmasının, bir başka kişisel varlık olan ifade hürriyetini kısıtlamasıyla, ya da düşünce ve kanaatlerin özgürce açıklanmasının diğer kişisel değerlerin ihlâl edilmesiyle sonuçlanması kaçınılmazdır. Burada çözüm, sabit bir şekilde bir hürriyeti diğerine üstün kabul etmek değildir. Zaten, hukuk değerlerinin farklı korunması eşitlik ilkesine aykırı kabul edilmektedir. Kaldı ki Anayasa ve diğer yasalarda birinin diğerinden üstün olduğu yönünde bir emare de bulunmamaktadır.²⁰⁶ Ancak haklar ve değerler arasında niteliksel bir derecelendirme olması gerekliliği açıktır. Sözelimi yaşam hakkının söz konusu olduğu bir yerde hiçbir şekilde ifade hürriyetinin tercih edilmesi veya üstünlüğünden bahsedilmesi söz konusu olamaz.²⁰⁷

Çatışan iki değerden hangisinin tercih edileceği, MK madde 24/2'de öngörülmektedir. Buna göre, "kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikteki bir özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı çıkarılmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırı" olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, ifade hürriyetinin kullanılmasında bir kişilik hakkı ihlâlinin ortaya çıkıp çıkmadığına, bu kriterlere göre hükmolunmaktadır.

²⁰⁴ Özek, Ç., (1978). A.g.e., s.143.

²⁰⁵ Eberle, E. J., (1997). A.g.e., 965.

²⁰⁶ Eren, F., (1986). A.g.e., s.45).

²⁰⁷ Çolak, N.İ., (2010). Kitle İletişim Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul. s. 225.

Yargıtay da, ifade edilen çatışmayla alâkalı olarak, kamu yararı bulunduğu takdirde kişilik hakkı ihlâlinin hukuka aykırı olarak kabul edilmemesi ve söz konusu durumda ifade hürriyetinin tercih edilmesi gerektiği görüşündedir:

Yönetimde meydana gelebilecek yolsuzlukları ve usulsüzlükleri kamuoyuna duyurmak, bu yolda tartışmalar başlatmak ve yapmak basın görevleri arasındadır. Basın kamuoyunu aydınlatma, haber verme, eleştiri ve incelemede bulunma hakkına sahiptir. Verilen haberde veya eleştiride hukuka aykırılıktan söz edilebilmesi için gerçeklik, güncellik, kamusal ilgi, toplumsal yarar, haber verme ve eleştiri hakkının sınırlarının belirlenmesi ile saptanır. Bu ögeler belirlenirken basın özgürlüğü ile kişilik haklarına saldırı bulunup bulunmadığı değerlendirilirken büyük özen gösterilmesi; kamu yararı bulunan hâllerde basın özgürlüğüne üstünlük tanınması gerekir.²⁰⁸

AİHM, basın özgürlüğü ile ilgili davalarda basının demokratik toplumlarda bekçi köpeği rolü oynadığına vurgu yapmaktadır. Basın, kamuoyunu ilgilendiren konularda örneğin politikacıların, yargıçların ya da devlet memurlarının görev ve sorumluluklarını hakıyla yapıp yapmadıkları hususunda güçlü bir kontrol mekanizmasıdır.²⁰⁹ Görüldüğü üzere basına, ifade hürriyetinin kullanılmasında, “kamu hizmeti ve kamusal faaliyet”²¹⁰ ya da diğer bir deyişle “kamu yararına faaliyet”²¹¹ olarak ayrıca bir önem ve görev yüklenmektedir. Nitekim Anayasada basın özgürlüğü, ifade hürriyetine ilâve olarak 28. madde ile ayrıyeten düzenlenmektedir. Buna göre basının hür olduğu ve sansür edilemeyeceği öngörülmektedir. Ayrıca Basın Kanunu (BK) madde 3’te “Bu özgürlüğün; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerdiği” vurgulanarak, basın yoluyla ifade hürriyetinin kullanımının kapsamının yanı sıra sınırlılıkları düzenlenmiştir.

Basın hürriyetinin Anayasada ayrı bir hak olarak düzenlenmesi, bunun ifade hürriyetinden farklı bir hak olarak telâkki edilmesi anlamına gelmemelidir. Basının etkisinin ve etkinlik alanının yaygınlığı, bu hakkın Anayasada ayrıca düzenlenmesini gerekli kılmaktadır.²¹² Ayrıca, basın-yayının “haber verme”, “denetim ve eleştiride bulunma” ve “kamuoyunu açıklama ve oluşturma” görevlerinin basın için bir hak ve

²⁰⁸ İçel, K.,(2017)., A.g.e., s.319; 4. HD. 20.05.2002, E: 2002/734, K:2002/6038.

²⁰⁹ Çankaya, Ö., Yamaner, M. B., (2006). Kitle İletişim Özgürlüğü, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 47-48.

²¹⁰ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.46; Kılıçoğlu, A.,(1982)., A.g.e.,s.130.

²¹¹ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 224.

²¹² Özek, Ç., (1978)., A.g.e.,s.33-34.

hukuka uygunluk sebepleri olarak özel hukukça düzenlenmesi²¹³ ihtiyacı bunun bir başka nedenidir. Konunun özünde, ister basın, televizyon, sinema filmi gibi kitle iletişim araçlarıyla olsun, ister tek başına, araçsız ve aracısız olarak olsun, bu hakkın temelinde fikir ve kanaatleri açıklama hürriyeti düşüncesi yatmaktadır.

2.2.11. Kitle iletişim araçları yoluyla ifade hürriyetinin kullanımı ve kişilik hakkı

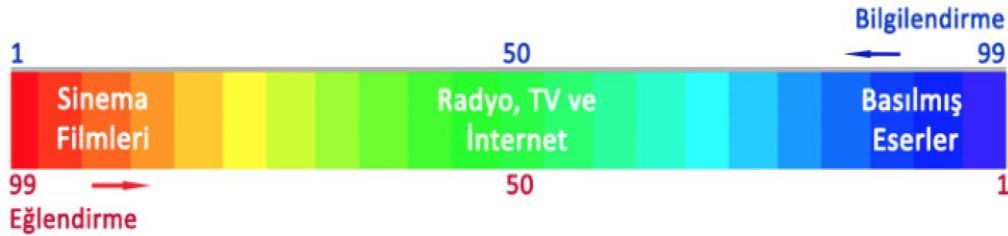
İfade hürriyetinin kullanılmasında en çok yararlanılan araçların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Ancak tüm kitle iletişim araçları, temelde ortak bazı özellikler barındırır da, sahip oldukları niteliklerle beraber amaç ve kullanım alanları, onları birbirinden farklı olarak değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Aslında bu araçların hiç birisi, sahip olduğu nitelikler bakımından bir diğerinin yerini tutmamaktadır. Genellikle, bu araçların her biri başka zaman ve zeminlerde, farklı amaçlarla, ayrı ihtiyaçların temin edilmesinde rol oynamaktadır. Esasen, kitle iletişim araçlarının mevzuatta ayrı ayrı kanunlarla düzenlenmesi, birbirinden farklı nitelik ve özelliklerinin bir gereği ve neticesidir. Bu farklılıklar, bunların her biri vasıtasıyla ifade hürriyetinin kullanımı ve sınırlılıkları ile denetim usul ve esaslarını da şekillendirmektedir. Örneğin, basılmış eserlerde yayın öncesi bir denetim bulunmazken, radyo ve televizyon yayınlarında, yayından sonra, sinema filmlerinde ise, film ticari dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce (ön denetim) denetimin yapılacağı mevzuatta ayrı ayrı düzenlenmektedir.

Konu, temel kullanım amaçları ve beklentiler üzerinden değerlendirilirse, nihayetinde hepsi birer "ifade aracı" olmasına rağmen farklı hukukî düzenlemelerin önemli bir nedeni de ortaya çıkacaktır. Basılmış eserlerin insan zihninde çağrıştırdığı ilk niteliği, "haber verme ve bilgilendirme" iken, sinema filminin akla ilk gelen özelliği "eğlendirme"dir. Kanımızca, kitle iletişim araçlarının başlıca işlevlerinden "eğlendirme" ve "bilgilendirme"nin, bu araçlara göre konumlandırılışı, aşağıdaki renk skalası (Şekil 2.3.) üzerinden değerlendirilebilir. Buna göre, skalanın sol tarafı kırmızı renkli olarak eğlendirme işlevini ve sağ tarafı mavi renk olarak bilgilendirme işlevini göstermektedir. Orta kısım ise, hem bilgilendirme hem de

---

²¹³ İçel, K.,(2017)., A.g.e., s.319.

eğlendirme fonksiyonlarını benzer şekilde haiz kitle iletişim araçlarını göstermektedir.

Şekil 2.3. Kitle iletişim araçlarının “Eğlendirme” ve “Bilgilendirme” özellikleri bakımından renk skalası üzerinde konumlandırılması. (Sayılar yüzdelik payı göstermektedir.)

Sinema filmleri, icat edildiği zamandan itibaren temelde toplumun eğlence ve hoş vakit geçirme aracı olmuştur. Bugünkü yaygınlığı ve ticari başarısının temelinde, insanları eğlendirme fonksiyonu yatmaktadır. Günümüzde hâlâ başlıca eğlenme ve boş zamanı değerlendirme araçlarından biridir. Ancak bu durum, sinema filmlerinin bilgilendirme fonksiyonundan yoksun olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim her filmde, alınacak bir mesaj, edinilecek bir bilgi vardır. Kaldı ki, kabul edilen gerçeklerin canlandırıldığı belgeseller ve eğitim ve tanıtım amaçlı filmlerin başlıca fonksiyonu, farkındalık oluşturma ve bilgilendirmedir. Bu yüzden, kanımızca sinema filmlerini, salt eğlence aracı olarak değil; başlıca özelliği eğlendirme olmakla birlikte, bilgi sağlayan yönüyle konumlandırmak isabetli olacaktır.

Basılmış eserler için ise durum bunun tersinedir. Basılmış eserlerin en temel fonksiyonu haber ve bilgi sağlamalarıdır. Yazı, icadından beri haber ve bilgilerin kaydedilmesi, saklanması ve iletilmesinin başlıca aracıdır. Yazılı metinler aracılığıyla toplumlar geçmişleriyle bağ, geleceğe köprü kurmaktadır. Yaşadıkları coğrafyanın da ötesinde, farklı toplumlardan haberdar olmakta, yaşanmış ve yaşanan olayları öğrenmektedir. Yine bu metinler sayesinde, düşünme ve aydınlanma fırsatını yakalamış, temel hak ve hürriyetlerini temin için ideal devlet ve sistemin mücadelesini vermiş ve vermeye devam etmektedir. Bu zeminde, günümüzde süreli ve süresiz yayınların temel fonksiyonu düşünüldüğünde akla ilk gelen, haber verme ve bilgilendirmedir. Bu yüzden, bu skalada, basılmış eserleri “bilgilendirme” kısmında konumlandırmak isabetli olmaktadır.

Kanımızca, başlıca diğer kitle iletişim araçları olan radyo, televizyon ve interneti, eğlendirme ve bilgilendirme skalasının ortasında konumlandırmak gerekmektedir. Çünkü bu araçlar, kişinin amacına bağlı olarak hem bilgi edinme hem de eğlenme ihtiyaçlarının teminini yaklaşık olarak eşit oranda haizdirler. Örneğin, isteyen, haber, ekonomi ve belgesel kanallarını seçerek haber ve bilgi sahibi olabilmekte; isteyen spor, eğlence ve film kanallarında hoş zaman geçirebilmektedir. Yine internet aracılığıyla kişi, hem istediği bilgiye ve haberlere anında ulaşabilirken; hem de, sayısız oyun ve eğlence araçlarına erişebilmektedir.

Konu “haber verme” olunca, basın ve yayın organlarının kamuoyu ile paylaştıkları haberlerde aranan bazı önemli kriterler vardır. Bunlara “haber hukuka uygunluk unsurları” denir. Doktrinde bu unsurlar; “gerçeklik”, “kamu yararı ve toplumsal ilgi”, “güncellik”, “konu ile ifade arasında düşünsel bağlılık”, ve “ölçülülük” olarak sıralanmaktadır.²¹⁴ Sözelimi basın, mümkün olduğunca, haber verdiği olayların doğruluğunu araştırmakla yükümlüdür. Aksi durumda, gerçek dışı haberlerle yapılan saldırı, sorumluluğu gerektirmektedir.²¹⁵ Oysa bir sinema filminin, gerçek dışı olduğu, güncel olmadığı ya da ölçülülük sınırlarını aştığı gibi gerekçelerle hukuka aykırı bulunduğu değerlendirilmesi yapılamaz. Bilakis, filmin hammaddesi, gerçek ve gerçek dışı olayların, kabiliyet, teknik, ekonomik, hukukî ve sosyolojik temelli iç ve dış etmenlere bağlı olarak kurgulanmasından (fictionalise) ibarettir.

Ancak, sinemanın bir eğlendirme aracı olması ve doğası gereği hayalî öğeler barındırması (belgesel hariç), herhangi bir kişisel varlığı ihlâl etmeyeceği anlamına gelmemektedir. Böyle bir durum, ifade hürriyeti ile kişilik hakkı çatışmasının sinemadaki tezahürüdür.

Üstün kamu yararı, kişi karşısında toplumun menfaatlerinin gözetilmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla sinema filminde bir kişilik hakkı ihlâlî söz konusu olduğunda, sinemanın “kamusal yarar ve ilgi barındıran konularda eğitim-öğretim ya da kamuoyu oluşturma”²¹⁶ gibi görevleri ifa ettiği sabit görüldüğü takdirde, ifade hürriyeti kişilik hakkına tercih edilecektir.

---

²¹⁴ İçel, K.,(2017)., A.g.e., s.327.

²¹⁵ Özsunay, E., (1979)., A.g.e., s.120-121.

²¹⁶ Kılıçoğlu, A.,(1982)., A.g.e.,s.132,133.

2.3. Manevî Bir Varlık (Değer) Olarak Şeref ve Haysiyet

Bu çalışmanın ana teması, “sinema filmleri yoluyla şeref ve haysiyetin ihlâli” olduğundan, kişilik hakkını oluşturan değerlerden “şeref ve haysiyet (insan onuru) (human dignity) üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir.

Kişilik hakkı ve özgürlükleri kişiye verilmiş, kişiden ayrı düşünölemeyecek değerlerdir. Bu değerler bireyin kişiliğinin bütünleyicisi ve koruyucusu durumundadır. Bunlardan bir tanesi de kuşkusuz kişi şeref ve haysiyetinin korunmasıdır. Ancak şeref ve haysiyetin yeri ve önemi konusunda literatürde farklı görüşler mevcuttur. Ovidiu, doktrinden bazı yazarlara atıfta bulunarak manevî bir değer olan şeref ve haysiyetin kişisel varlıklar arasında en önemlisi olduğunu ve öyle ki bazı yazarların tek büyük kişilik hakkının şeref ve haysiyete saygı olduğunu savduklarını ifade etmektedir.²¹⁷ Öte yandan Schopenhauer, kişinin değerinin başkalarının kanılarıyla belirlenmesi düşüncesinin sorunlu yapısına dikkat çekmektedir. Çünkü o, insan varlığının ve bunun sonucu olarak mutluluğun temelini hayvansal doğamız olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden esenliğimiz açısından en önemlisi sağlıktır. Bunun hemen ardından ise varlığımızı sürdürmemiz için gereken geçinme ihtiyacı gelir. Şan, rütbe, ihtişam ve onura kim ne kadar değer atfederse atfetsin, bunlar ne asıl mülkleri tamamlayabilir ne de onların yerine geçebilir. Hatta bunlar asıl değerler için zaruret hallerinde feda edilebilirler. Bu yüzden, başkalarının bizim hakkımızdaki yargıları yerine bizim kendi gerçek ve kişisel durumumuzun yüz kat daha önemli olduğunu kavramamızın mutluluğumuza katkı sağlayacağı düşüncesindedir. “Onur yaşamın üstündedir” ifadesinin karşılığının aslında “var olmak ve esenlik içinde olmak bir hiçtir; asıl önemlisi başkalarının bizim hakkımızdaki değerleridir” anlamına gelen sorunlu bir düşünce olduğunu ifade etmektedir.²¹⁸

Hukuka uygunluk sebeplerinden biri olarak ileride “üstün kamu yararı ya da özel yarar” bahsinde ele alınacak olan “değerlerin niteliksel olarak tartılması” ilkesi, Schopenhauer’u haklı çıkarmaktadır. Nitekim kişinin varlığı ve sağlığı değerler

²¹⁷ Ovidiu, U., (2005)., The Right to Honor and the Riht to Dignity, *ACTA Universitatis Lucian Blaga* , Vol. Supplement, pp. 1-20, s.3, (footnote).

²¹⁸ Schopenhauer, A. (2009). Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar, (Çev: İlhan, H.). Alter Yayıncılık, Ankara, 2009. S. 52-53.

hiyerarşisinde en üste yer almaktadır. Buna göre esas olan kişinin yaşamı ve sağlığıdır ve kişinin bu varlıklarına bir saldırı söz konusu olduğunda şüphesiz tercih bunlardan yana kullanılmaktadır.

Yukarıdaki durum, şeref ve haysiyetin önemsiz olduğu değil, kişisel varlıklar hiyerarşisinde kişinin hayatı ve sağlığından daha az önemli olduğu anlamına gelmektedir. Kaldı ki kişinin varlığı ve sağlığı üzerinde şeref ve haysiyetin doğrudan bir rolü olduğu yadsınamaz. Konunun daha doğru ve net bir şekilde anlaşılması için şeref ve haysiyet kavramının detaylı olarak ele alınması isabetli olacaktır.

2.3.1. Genel Olarak

Şeref ve haysiyet (honor and dignity) kavramının yanında, doktrinde ve mevzuatta, bunu ifade eden farklı nosyonlara rastlanmaktadır. *İnsan onuru, onur ve saygınlık, şöhrət, saygınlık, itibar* ve *özsaygı* en sık kullanılan kavramlardan bazılarıdır. İfadeler farklı olsa da, esasen tüm bu kavramların konu edindiği değer, işbu çalışmada tercih edilen şekliyle ve genellikle kabul edildiği üzere *şeref ve haysiyettir*.

Bu kavramların net bir tanımını yapmak mümkün değildir. Kaldı ki bunların, farklı dil ve kültürlerde farklı anlamları ifade etme durumu söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında kavrama evrensel bir tanım geliştirmek pek olası görünmemektedir. Örneğin, *itibar, haysiyet, onur* gibi anlamlara gelen *dignity* kelimesinin Oxford sözlüğündeki ilk anlamı, “saygıyı hak eden sakin ve ağırbaşlı davranış”tır. Kavramın ikinci ve üçüncü anlamları bizdeki anlamlarına daha yakın durmaktadır. Zira ikinci anlamı, insanlar tarafından onur ve saygı duyulması durumu; üçüncü anlamı ise, kişinin kendini değerli hissetmesi durumudur.²¹⁹ Öte yandan, *honour* (AEn: honor) kavramının ilk karşılığı, bir kimse için büyük bir saygı ve hayranlık duyma anlamında *respect* kelimesiyle anlamdaş olarak kullanılmaktadır. Kavramın diğer karşılıkları, *hak, imtiyaz, ahlâkî davranış* ve *nâmdır*.²²⁰ Son olarak *ün* ve *itibar* manasındaki

²¹⁹ Hornby, A. S., (2004). Oxford Advanced Learner's Dictionary, 6 edition, Oxford University Press, China, s. 368.

²²⁰ Hornby, A. S., (2004). A.g.e. s. 652-653.

reputation kavramı, geçmiş tecrübelerle bağılı olarak insanların neyi ya da kimi sevip sevmeyecekleri hakkındaki düşünceleri anlamına gelmektedir.²²¹

Şeref ve haysiyet, doktrinde, kişilik hakkı ve kişisel varlıkların sınıflandırılmasında farklı değerler altında ele alınmaktadır. Kılıçoğlu, “maddî kişisel varlıklar” ve “manevî kişisel varlıklar” ayırımında şeref ve haysiyeti, manevî bir değer olarak konumlandırmaktadır. Buna paralel olarak Egger, kişisel varlıkları “iç kişisel varlıklar” ve “dış kişisel varlıklar” olmak üzere ikiye ayırmakta ve şeref ve haysiyeti, kişinin sosyal bir varlık olması neticesinde toplum içerisinde sahip olduğu değerlerin oluşturduğu “dış kişisel varlıklar”dan bir tanesi olarak benimsemektedir.²²² Eren, kişilik hakkını hukukî korumanın konusuna göre “fizik (maddî)”, “duygusal” ve “sosyal” kişilik değerleri olarak üçe ayırmakta ve şeref ve haysiyeti sosyal kişilik değerlerinden biri olarak kabul etmektedir.²²³ Diğer bir sınıflandırmada ise kişisel varlıklar kişinin “psişik alanı”, “fizik alanı” ve “sosyal alanı” olarak üç ayrı başlık altında ele alınmaktadır. Burada, şeref ve haysiyetin korunması sosyal alana dahil olan bir temel hak olarak kabul edilmektedir.²²⁴ Son olarak, bazı yazarlar kişilik hakkını “maddî bedensel haklar”, “manevî haklar” ve “meslekî ve ekonomik haklar” olmak üzere üç başlık altında ele almakta ve şeref ve haysiyeti manevî hakların içerisine dahil etmektedir.²²⁵ Bu çalışmada şeref ve haysiyet, “manevî değerler” diğer bir deyişle “manevî haklar”dan biri olarak ele alınmaktadır.

2.3.2. Şeref Ve Haysiyet Kavramı

Şeref ve haysiyet, özü itibarıyla soyut bir kavramdır. Kavramın bu soyut yapısının yanında, varlık olarak evrensel, içerik olarak kültürel ve toplumsal boyutu, onun ortak paydada anlaşılmasının önüne geçmektedir. Eberle, modern toplumlarda kişi şeref ve haysiyetini (insan onuru) araştırmanın ulvî fakat ulaşılması güç bir amaç olduğunu savunmaktadır. Fakat kavramı, kişisel ve toplumsal olarak anlamak ve tanımlamak güç olsa da, onurun, insan karakterinin belirleyici bir özelliği ve batı

²²¹ Hornby, A. S., (2004). A.g.e. s. 1129.

²²² Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 18,19; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 6; Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.98.

²²³ Eren, F., (1986). A.g.e., s.36.

²²⁴ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 6.

²²⁵ Doğan, P.B., (2014). A.g.e., s. 480,481; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.30-42.

toplumlarının büyük bir ideali olduğunu düşüncelerine eklemektedir.²²⁶ Glensy ise, şeref ve haysiyetin pek çok şey ifade edebilen soyut bir kavram olduğunu ve bu yüzden özünde, doğasındaki belirsizlikten mustarip olduğunu ifade etmektedir.²²⁷

Soyut bir kavramı, somut olgular isnat ederek açıklamak, kavramın anlaşılabilirliğini ve genel çerçevesini görmeyi sağlayabilir. Buna göre, temelde, şeref ve haysiyetin *sine qua nonu, kişi ve içerisinde yaşadığı toplumdur*. Çünkü, şeref ve haysiyetten bahsedebilmek için ilk olarak bir özel ya da tüzel kişinin varlığı şarttır. Varlığından kimsenin haberdar olmadığı birisi için şeref ve haysiyetin ihlâl edilmesini ya da korunmasını gerektirecek bir durum söz konusu olamayacağından ikinci şart, kişinin içerisinde yaşadığı ya da kişinin varlığından haberdar olanların bulunduğu toplumdur. Doktrinde, şeref ve haysiyet kavramına getirilen tanımlar işte bu, kişi-toplum varlığı ve ilişkileri bağlamında yapılmaktadır.

En genel ifadeyle şeref ve haysiyet, bir kimseye toplum tarafından verilen manevî değerlerin toplamı olarak tanımlanmaktadır.²²⁸ Eren, şeref ve haysiyeti, “bir kişiye, mensup olduğu toplum tarafından zorunlu sayılan ahlâkî niteliklere sahip olduğu veya sahip görüldüğü için verilen değerler” olarak tanımlamaktadır.”²²⁹ Schopenhauer, onuru, başkalarının bizim değerlerimiz hakkındaki düşünceleri (objektif olarak) ve subjektif olarak bizim bu düşüncelerden kaygımız olarak tanımlamıştır.²³⁰ Kant için ise onur, bir kişiye değerini ve önemini göstermenin başka bir yoludur ve kişinin değeri onuruyla doğrudan ilişkilidir.²³¹ Çolak’a göre onur ve saygınlık, “kendimizi değerli hissetmemizi ve vicdanımızda dik durmamızı sağlayan içsel dengenin adıdır”.²³² Tüfek²³³ ve Tokbaş²³⁴ ise, şeref ve haysiyeti, bireyin

²²⁶ Eberle, E. J., (1997). Human Dignity, Privacy, and Personality in German and American Constitutional Law, *Utah Law Review*, Vol., Issue 4 pp. 963-1056, p. 964.

²²⁷ Glensy, Rex D., (2011). A.g.e., s.67.

²²⁸ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 61; Özel, S., (2004). A.g.e., s.35.

²²⁹ Eren, F., (1986). A.g.e., s.38.

²³⁰ Schopenhauer, A. (2009). Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar, (Çev: İlhan, H.). Alter Yayıncılık, Ankara, 2009. S. 59.

²³¹ Bracey, C. A., (2005), Dignity in Race Jurisprudence, *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law*, Vol. 7, Issue 3 (February 2005), 7 U. Pa. J. Const. L., pp. 669-720, s. 677.

²³² Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 231.

²³³ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 92.

²³⁴ Tokbaş, H., (2009)., A.g.e., s.48.

doğumla elde ettiği ve toplum içerisinde çevreye karşı zamanla kazandığı değerlerinin toplamı olarak değerlendirmektedirler.

Kavramın tam olarak tanımlanması için, kişinin doğumu tek başına yeterli değildir. Ayrıca bireyin içerisinde yaşadığı çevredeki kazanımları ile toplumun kişiye atfettiği değerler birlikte kişinin şeref ve haysiyetini şekillendirmektedir. Kılıçoğlu şeref ve haysiyeti, toplumun objektif olarak bir değer süzgecinden geçirmesi sonucunda, kişinin elde ettiği tüm manevî değerler olarak tanımlamaktadır.²³⁵

Burada objektiflikten kasıt, toplumun kişi hakkındaki genel kanısıdır. Aksi hâlde, kesinlik, doğruluk ve tarafsızlığı içinde barındıran bir nesnellikten bahsedilemez. Çünkü, burada toplumu tam anlamıyla genel bir doğruya götürecek değerlere rastlanmaz. Kişinin etkileşimde bulunduğu grupların değer yargıları ve değer yargılarını etkileyen sosyo-ekonomik ve kültürel parametrelerle, kişinin ilişki boyutu ve araçları gibi varyasyonlar, ortaya çıkan değer yargılarında belirleyici olacaktır. Nihayetinde, tüm bunların ortaya çıkaracağı değer yargıları, objektif değil ama belirleyiciliği ve niteleyiciliği olan “genel kanı”yı oluşturacaktır. Bu kanıyı şekillendiren ise, yukarıda bahsedildiği üzere, kişi ile toplumun etkileşimidir. Kanımızca bu etkileşim, dolaylı ve doğrudan olarak iki kısımda incelenebilir. Doğrudan etkileşim, kişi ile, yaşadığı nispeten sınırlı alan ve grup içerisindeki, araya herhangi bir kitle iletişim aracının girmediği, kişinin kendisi, ailesi ve sosyal çevresiyle olan etkileşimidir. Bu çevrede toplumun kişi hakkındaki kanısı, doğrudan tanımaya bağlı olarak daha objektif olacaktır. Kişinin, kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha geniş ve büyük bir alanda kurduğu bağ ise dolaylı etkileşimdir. Burada kişi, toplum tarafından kitle iletişim araçları vasıtasıyla tanınır ve toplum kişiyi orada gördüğü kadarıyla değerlendirir. Dolayısıyla burada, toplumsal kanıyı şekillendiren faktörler çok daha karmaşık, farklı ve çeşitlidir.

Son olarak, şeref ve haysiyeti tanımlarken, “mensup olduğu toplum tarafından” ibaresi, özellikle küreselleşmenin getirdiği sonuçlara bağlı olarak bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. İletişim, ulaşım ve teknolojinin kazandığı ivme, dünyayı, küresel köy (global village) olarak tabir edilen fizikî ve coğrafi sınırların önemini

²³⁵ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 61.

yitirmeye başladığı, ortak kültürün hızla şekillendiği ve insanları şekillendirdiği bir çağa taşımıştır. Günümüzde kişi, internet başta olmak üzere sair kitle iletişim araçları vasıtasıyla sınırlar ötesine ulaşabilmekte ve farklı toplumlarla etkileşim kurabilmekte, dolayısıyla o toplumlar üzerinde kendisiyle alâkalı olarak genel bir kanı oluşturabilmektedir. Bu yüzden, “mensup olduğu toplum tarafından” ibaresi yerine “etkileşim hâlinde olduğu toplum tarafından” ifadesinin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

2.3.3. Şeref ve Haysiyetin Kapsamı

Kılıçoğlu, toplumun bir kimse hakkındaki değer yargılarının şeref ve haysiyeti oluşturduğunu, doğmuş olandan ölmüş kimseye, eğitilmiden eğitimsiz olana kadar herkesin bu değer yargılarını haiz olduğunu ifade etmektedir.²³⁶ Ayrıca şeref ve haysiyet sadece gerçek kişiler için değil tüzel kişiler için de korunması gereken bir değerdir.²³⁷ Buna göre şeref ve haysiyetin kişi olarak kapsamını, yaşayan ya da ölmüş olan tüm özel kişilerin yanı sıra tüzel kişiler oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir sinema filminde, ölmüş bir kimsenin şeref ve itibarına yapılan bir saldırı, ihlâl olabilir. Bir yönüyle, insanlar kişi olmalarından naşi, şeref ve haysiyet varlığına eşit olarak sahiptir. Öte yandan, kişilerin toplum içerisindeki konumu, toplumun kişiye sahip olduğu varlıklar nedeniyle atfettiği değer, onu bir kişi olarak diğer bireylerden ayırmaktadır.²³⁸ Kişinin toplum içindeki tüm manevî varlıklarının (değerlerinin), onun şeref ve saygınlığını oluşturduğuna²³⁹ göre, herkesin bu varlıklara eşit olarak sahip olmadığı durumu göz önüne alındığında, toplumun kişi hakkındaki değer yargılarında bir izafi durumun ortaya çıkacağı kaçınılmazdır. Bu, herhangi bir kişinin toplum nazarındaki şeref ve haysiyetinin rölatif karşılığıdır. İşte, kişinin salt kişi olmasının sağladığı kazanımlara ilâveten, herhangi bir kişi hakkında toplumun sahip olduğu tüm değer yargıları, şeref ve haysiyetin konu bakımından kapsamını oluşturmaktadır.

²³⁶ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 63.

²³⁷ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 231.

²³⁸ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 63.

²³⁹ Özel, S., (2004). A.g.e., s.35; Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.116.

2.3.4. Şeref Ve Haysiyet Türleri

2.3.4.1. Genel olarak

Doktrinde, şeref ve haysiyet varlığının farklı şekillerde sınıflandırmalarına rastlanmaktadır. Özsunay, onur ve saygınlığı “kişinin genel onur ve saygınlığı” ve “kişinin meslekî ve ticari onur ve saygınlığı” olarak iki kısımda ele almaktadır. Kişinin genel onur ve saygınlığını ise, “içsel onur ve saygınlık” ve “dışsal onur ve saygınlık” olarak iki kısımda açıklamaktadır. Buna göre içsel onur ve saygınlık, “kişinin kendisine karşı olan saygısı”dır. Kişinin dışsal onur ve saygınlığını ise, değerleri hakkında başkalarının objektif düşünceleri ve kişinin bu düşüncelere karşı tepkisi oluşturmaktadır.²⁴⁰

Doktrinde, kavram genellikle iç ve dış şeref ve haysiyet olarak iki kısımda ele alınmaktadır.²⁴¹ Bunlardan “dış şeref ve haysiyet”, kişinin etkileşimde bulunduğu toplumun, o kişi hakkındaki değer yargılarını ifade etmektedir.

İç şeref ve haysiyet” ise, kişinin bizzat kendisine olan saygısını ifade etmektedir. Burada kişi, herkesin kendisine, kendisinin kendisine verdiği kadar değer vermesini beklemektedir.²⁴² Bu, kişinin kendisi hakkındaki sübjektif değerlerini ifade ettiği için “sübjektif şeref ve haysiyet” olarak da bilinmektedir. Bu yüzden öğretilerde iç şeref ve haysiyetin hukukça korunması gerekip gerekmediği tartışmalıdır. Bazı yazarlar,²⁴³ iç şeref ve haysiyetin de hukuksal korumaya tabi olması gerektiği görüşünü savunurken; bazıları²⁴⁴, sübjektif değerlerin hukukça korunmasının mümkün olmadığını, bir kimsenin şeref ve haysiyetinin, o kimse hakkındaki toplumun genel kanılarını ifade ettiğini savunmaktadırlar. Şeref ve haysiyeti, kişinin toplum içindeki yeri üzerinden sınıflandıran Özel, kişinin iç dünyasına ait olayların zaten manevî kişisel değerler başlığı altında ele alındığını ve bu sebeple iç-dış ayrımının doğru olmadığını savunmaktadır.²⁴⁵ Kavramın tanımını buna benzer bir ayrımla yapan Bracey, şeref ve haysiyetin en az iki önemli şekli olduğunu ve bu şekilde doğru

²⁴⁰ Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.116-117.

²⁴¹ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 63.

²⁴² Özel, S., (2004). A.g.e., s.37; Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.26; Tokbaş, H., (2009). A.g.e. s.49.

²⁴³ Çiftci, 26; Özsunay, 117.

²⁴⁴ Kılıçoğlu, 64; Tüfek, 27; Belli, 34-35;

²⁴⁵ Özel, S., (2004). A.g.e., s.37.

anlaşılabilirliğini ifade etmektedir. Bunlardan ilki, kişisel ya da diğer bir ifadeyle bireyci düzeydir. Bu, insan onurunun özsaygı (self-worth) boyutudur. Kişinin bireysel itibara sahip olması, ona özsaygısını azaltan baskılara direnme gücü vererek itibarını daha da artırmasına yardımcı olur. Şeref ve haysiyetin (insan onuru) ikinci türü ise toplumsal boyutudur. Ancak Bracey'in toplumsal onur ile kastettiği şey, kişinin diğer insanlara onurluca davranması, insanların temel hak ve özgürlüklerine saygılı olması neticesinde toplum nezdinde kendi itibarını artırmasıdır ki bu bakış açısıyla onur evrenseldir ve toplumsal değerlere eşit mesafededir.²⁴⁶

Kanımızca, iç şeref ve haysiyet ile dış şeref ve haysiyet birbirlerini tamamlayan bir görünüm arz etmektedir. Bir kişinin toplumsal yaşantısını iç aleminden bağımsız olarak düşünmek makul değildir. Nihayetinde kişinin iç dünyasında yaşadıkları dış dünyasını, dış dünyasında yaşadıkları da iç dünyasını etkilemekte ve şekillendirmektedir. Söz gelimi, bir kişiye kimsenin bulunmadığı bir ortamda onur kırıcı söz ve davranışlarda bulunmak, kimse görmediği için toplum nazarında, o kişinin haysiyetine bir saldırı addedilmese dahi, kişinin kendisine verdiği değerde bir eksilmeye olacak, bunun etkilerinin de kişinin toplumsal davranışlarına yansımaları kaçınılmaz olacaktır. Tam tersi bir durumda; bir kimsenin dış onur ve saygınlığına alenen bir saldırının, o kişinin özsaygısına sirayet edeceği açıktır. Bu sebeple, şeref ve haysiyetin tam olarak korunması, iç şeref ve haysiyetin de korunmasıyla mümkün olacaktır. Bu yüzden, ayrımı doğru kabul etmekle birlikte, bu çalışmada şeref ve haysiyeti, iç ve dış ayrımına gitmeden literatürün dışında, “verilen (doğal) şeref ve haysiyet” ve “kazanılan şeref ve haysiyet” olarak iki kısımda incelemek uygun görülmüştür.

2.3.4.2. Verilen (doğal) şeref ve haysiyet

Şeref ve haysiyetin bu görünümü, toplumsal değerlerle ilişkili olarak kişiye sırf insan olması nedeniyle verilen değerlerdir. Bu değerlerin verilmesinde kişinin herhangi bir çabası söz konusu değildir. Ayrıca bu varlıkların değiştirilmesi de –“İstisnalar kaideyi bozmaz” kabilinden- mümkün değildir. Bunlar kişinin bedensel özellikleriyle birlikte, nesebi, ırkı, yaşı ve cinsiyeti gibi kişisel varlıklarıdır. Kişi, bunların edinilmesinde ve

---

²⁴⁶ Bracey, C. A., (2005), Dignity in Race Jurisprudence, *University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law*, Vol. 7, Issue 3 (February 2005), 7 U. Pa. J. Const. L., pp. 669-720, p 679-680.

değiştirilmesinde muhayyer bırakılmamıştır. Bir kişinin biyolojik anne ve babası, göz rengi, yaşı vb. varlıkları, verilen (doğal) şeref ve haysiyeti örneklendirmektedir. Ancak, bu şeref ve haysiyete bağlı olarak kişi, etkileşimde bulunduğu toplum içerisinde, zamanla farklı ve dinamik değerler kazanır. Bu değerler kişinin kazanılan şeref ve haysiyetini oluşturmaktadır.

2.3.4.3. Kazanılan şeref ve haysiyet

Hiç kimse, yalnızca doğumuyla kazandığı vasıflarla bilinmez ve hatırlanmaz. Çünkü kişi, doğumuyla kendisine verilen varlıklarıyla toplumda, zaman içerisinde farklı birikim ve kazanımlar elde eder. Bu devingen süreçte kişi, toplum içerisindeki konumuna ve toplumsal değerlere bağlı olarak müspet ya da menfi sıfatlarla vasıflandırılır. Örneğin, çok okuyan ve bilen kimse için entelektüel ya da kültürlü, bilgi düzeyi düşük kimse için cahil ya da kültürsüz, söz ve davranışlarına bağlı olarak hoşgörülü, dürüst, yalancı, art niyetli, acımasız, hırsız vb. vasıflar toplum nazarında kişinin kazandığı vasıflardır. İşte, kişinin faaliyetleri neticesinde toplum içerisinde elde ettiği bu değerler kişinin kazanılan şeref ve haysiyetini oluşturmaktadır. Bu değerler, kişinin farklı toplumsal dinamikler karşısındaki tutumuna bağlı olarak, aşağıdaki gibi temel başlıklar altında ele alınabilir.

2.3.4.3.1. Hukuksal şeref ve haysiyet

Hukuksal şeref ve haysiyet kişinin hukuk kuralları karşısındaki tutum ve davranışları neticesinde kazandığı toplumsal değerlerdir.²⁴⁷ Hukuksal şeref ve haysiyet, geniş anlamda ahlâkî şeref ve haysiyetin bir parçası olarak kabul edilmektedir.²⁴⁸ Örneğin, hakaret (TCK: 125), hırsızlık (TCK: 141), yağma (TCK:148), dolandırıcılık (TCK: 157) gibi fiiller kanunen suç sayılmıştır. Bu fiilleri işleyen kimse, hukuk ve toplum nezdinde o fiille vasıflandırılır. Bir başkasına bu suçları isnat eden ise, o kimsenin şeref ve haysiyetine saldırmış olur.

²⁴⁷ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.26; Tokbaş, H., (2009). A.g.e. s.49; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 64.

²⁴⁸ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 64.

2.3.4.3.2. Ahlâkî şeref ve haysiyet

Özsunay, kişinin onuru, şerefi ve saygınlığını oluşturan değerlerin tamamının, aslında kişinin ahlâkî değerlerini oluşturduğunu ifade etmektedir.²⁴⁹ Buradaki anlamıyla ahlâkî şeref ve haysiyet, toplumun ahlâkî değerlerine karşı kişinin ortaya koyduğu tutumu ifade etmektedir. Hukuksal şeref ve haysiyetten farklı olarak, hukukî bir müeyyideye tabi olmamakla birlikte, toplumda dışlanma, horlanma, kınanma gibi yaptırımlara maruz kalma durumu söz konusu olmaktadır. Örneğin bir kimsenin, kendisinden yaşça ya da mevkice büyük birisinin yanında bacak bacak üstüne atması, toplumumuzda hoş karşılanmayan ve saygısızlık olarak kabul edilen bir davranış şeklidir. Bu davranışın hukuksal bir karşılığı olmasa dahi, toplumda saygısızlık olarak addedildiğinden, o kişi en azından o toplumda yadırganacaktır. Bir kimseye, toplumda gayriahlâkî kabul edilen bir fiil isnat etmek, o kişinin şeref ve haysiyetine saldırı anlamını ifade etmektedir.

Ahlâksal şeref ve haysiyeti oluşturan değerler toplumun tamamını kapsadığı gibi, yalnızca belli bir kesimini de kapsayabilir. Toplumun tamamını içerisine alan değerlerin oluşturduğu şeref ve haysiyete “genel şeref ve haysiyet”, yalnızca sınırlı bir kesimin değer yargıları ise “özel şeref ve haysiyet”i ifade etmektedir. Özel şeref ve haysiyet, kişinin şahsiyetine bağlı (yaşı, cinsiyeti, medeni hâli vb.) özel hâllerinin neticesinde kazanılan şeref ve haysiyeti ifade ettiği için tüzel kişilerin özel şeref ve haysiyeti söz konusu değildir.²⁵⁰

2.3.4.3.3. Meslekî ve ekonomik şeref ve haysiyet

Meslekî ve ekonomik varlıklar, kişinin olmazsa olmaz toplumsal değerlerindedir. Kişi, işi ve unvanıyla toplum içerisinde konumlanır ve bu varlıklarının gereklerini yerine getirip getirmemesine bağlı olarak toplum o kimseye değer verir. Ziya Paşa da, darb-ı mesel olan “Ânesi iştir kişinin lafa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde” dizelerinde kişinin işinin kişiyi yansıttığına vurgu yapılmaktadır.

Kişinin sahip olduğu meslekî ve ekonomik itibar, çok fazla saldırıya maruz kalmaktadır. Örneğin bir öğretmenin öğrencileriyle adının çıkması, bir doktorun aynı

²⁴⁹ Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.116.

²⁵⁰ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 64.

ilaçla tedavi önermesine bağlı olarak ilaç firmasıyla gizlice anlaşmasının; ya da bir gıda firmasının ürünlerinde zararlı maddeler kullandığının; veyahut bir siyasetçinin ya da kamu görevlisinin rüşvet aldığı gibi saldırılar hemen her gün karşılaşılan bazı vakalardır. Bu tarz saldırılar genelde kişinin şeref ve haysiyetine, özelde meslekî ve ekonomik itibarına saldırı anlamı taşımaktadır.

2.3.4.3.4. Toplumsal şeref ve haysiyet

Toplumsal şeref ve haysiyet, kişinin sahip olduğu bir takım yetenek ve niteliklerin toplum tarafından değerlendirilmesi o kişinin toplumsal şeref ve haysiyetini oluşturur. Bunlar, faaliyet alanlarına (siyaset, meslek, ticaret vb.) doğuma, zekâya fizikî görünüme, yeteneğe, siyasi düşünceye, dinî hassasiyetlere, kültüre, ırka vs. ilişkin olabilir. Söz gelimi, bir kimseye zekasından, dinî inancından, fiziksel görüntüsünden, mesleğinden vb. ötürü hakaret eden, küçümseyen, rencide eden söz ve davranışlar, o kişinin toplumsal şeref ve haysiyetine saldırı teşkil etmektedir.²⁵¹

2.3.5. Şeref ve Haysiyete Saldırısı İşaret Eden Durumlar

Çolak, şeref ve saygınlığa tecavüzün, kişilik haklarına tecavüz hâlleri arasında en sık karşılaşılan ihlâller olduğunu ifade etmektedir.²⁵² Anayasa Mahkemesi, bir kararında, kişinin onur ve saygınlığının korunmasının önemine vurgu yapmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne ilgili kararı şöyledir: "İnsan haysiyeti kavramı, insanın ne durumda, hangi şartlar altında bulunursa bulunsun sırf insan oluşunun kazandırdığı değerlerin tanınmasını ve sayılmasını anlatır. Bu öyle bir davranış çizgisidir ki, ondan aşağı düşünce, (yapılan) muamele ona muhatap olanı insan olmaktan çıkarır".²⁵³

Kişinin şeref ve haysiyeti, onun toplum içindeki manevî ve ahlâkî değerleridir. Kişinin şeref ve haysiyetinin ihlâli de, onun bu değerlerini zedeleyecek (onu gülünç ya da

²⁵¹ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.27-28; Tokbaş, H., (2009). A.g.e. s.49; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 68-71.

²⁵² Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 231.

²⁵³ Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.116; 28/06/1966 tarihli, E.963/132; K. 966/29.

zor duruma sokan, küçük düşüren, hor gören, kin ve düşmanlık duyguları uyandıran, saygınlığını zedeleyen veya üçüncü kişilerle temasını engelleyen vb.)²⁵⁴ davranışlarda bulunulmasının neticesidir.²⁵⁵

Şeref ve haysiyete bir saldırı olup olmadığının tespiti, her olayın özelliğine ve kişinin toplum içerisindeki konumuna, çevrenin değer yargılarına ve inançlarına göre yani mümkün olduğunca objektif ölçütler ve toplumun değer yargıları baz alınarak belirlenir. Şayet eylem, kişiyi olumsuz olarak etkilemiş olsa bile, toplum nazarında bir saldırı anlamına gelmiyorsa şeref ve haysiyet ihlâli söz konusu olmayacaktır.²⁵⁶

Şeref ve haysiyet, eleştiri, hakaret, doğru ya da yanlış iddialar isnat etmek suretiyle ihlâl edilebilir. Yalan yanlış suçlamalar, hakaret, iftira, küfür ve dedikoduların hedefindeki kişinin ismi belirtilmemiş ve isnat üstü kapalı olarak yapılmış dahi olsa hedefteki kişi tespit edilebilir ise hukuka aykırılık söz konusudur.²⁵⁷

Bir fiilin şeref ve haysiyete saldırı anlamına gelip gelmediğine ilişkin temel ölçüt “değer cetveli”dir.²⁵⁸ Burada baz alınan değer “normal vatandaş” modelidir. Şayet bir davranış, normal bir vatandaşın şeref ve haysiyetini zedeliyorsa saldırı var demektir.²⁵⁹

Mevzuat ve doktrin metinleri ışığında şeref ve haysiyet ihlâl eden, hukuka aykırı davranışlar şu şekilde toparlanabilir:

Kanunda düzenlenen ve hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hâller²⁶⁰ dışında, kişinin sosyal imajında bir eksilme olması kaydıyla, toplum tarafından hoş karşılanmayan

²⁵⁴ Tokbaş, H., (2009). A.g.e. s.48.

²⁵⁵ Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.116.

²⁵⁶ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 28; Tokbaş, H., (2009). A.g.e. s.50.

²⁵⁷ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 231, 252.

²⁵⁸ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 28.

²⁵⁹ Tüfek, Ö.F.,(2007). A.g.e., s. 28; Tokbaş, H., (2009). A.g.e. s.50.

²⁶⁰ Hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hâller MK m. 24/2 ve BK m. 63'te düzenlenmektedir.

1. MK'nın ilgili maddesi şudur:

Madde 24- Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.

(R.G., 08.12.2001, No.: 24607).

2. BK'nın ilgili maddesi ise şudur:

fikir ve davranışları aleniyetle ifa etmeyen, gerçek –ki kamu yararı olmaksızın yapılan açıklamalar gerçek dahi olsa – ya da gerçek dışı olarak kendisi ve çevresi için olumsuz anlam ifade eden değerler itham ve isnat ederek²⁶¹ kişiyi (özel ya da tüzel²⁶²), ailesini, sosyal çevresini, işini, nesebini, inancını, benimsediği ideolojiyi veya siyasî, idarî ve sosyal otorite, kurum, kuruluş, topluluk ve bunların mesul ve mümessillerini tahkir ve tezyif eden her türlü söz, tutum, davranış ile yine bu maksadı sembolize eden yazı, resim, görüntü, müzik, film, karikatür vb. materyaller kişi şeref ve haysiyetine saldırı anlamı taşımaktadır.

2.3.6. Şeref ve Haysiyetin İhlâlinde Hukuka Uygunluk Sebepleri

2.3.6.1. Genel olarak

Mevzuat, hiçbir hukuksal varlığı mutlak bir varlık olarak, hiçbir hakkı da mutlak bir hak olarak düzenlememiştir. Yani, bir başkasının hukuksal varlığına ya da hakkına yapılan her saldırı mutlak suretle ihlâl değildir. Aynı durum genelde kişilik hakkı ve özelde şeref ve haysiyet için de geçerlidir. Bazı durumlarda bunlara karşı gerçekleşen saldırılar hukuka uygun olarak kabul edilir.²⁶³ Bu durum, MK m. 24'te "Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse..." ve BK m. 49'da "Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren,..." ibarelerinde açıkça kendini göstermektedir. Nitekim burada kanun koyucu, yalnızca "kişilik hakkına saldırılan ..." ya da "başkasına zarar veren ..." olarak saptasaydı her saldırı mutlak olarak hukuka aykırı kabul edilecekti. Buradaki şerhlerle kişilik hakkının bazı durumlarda, kanuna uygun olarak ihlâl edilmesinin yolu açılmıştır. Nitekim saldırıyı haklı kılacak ve daha üstün bir yararı barındıracak durumlar söz konusu olduğunda saldırı hukuka uygun kabul edilecektir.

Madde 63- Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile hukuka aykırı sayılmaz.

Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz.

(R.G., 4.02.2011, No.: 27836).

²⁶¹ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.64-70.

²⁶² Özek, Ç., (1978)., A.g.e.,s.144; Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.118.

²⁶³ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.105.

Hukuka uygunluk sebepleri, birbiriyle çatışan iki değer ya da haktan birinin diğerine üstün tutulması nedeniyle diğer hakka saldırıyı meşru hâle getirmektedir.²⁶⁴ Bu çalışmada çatışan iki değer, ifade hürriyeti ile kişilik hakkıdır.

Kişilik hakkı ile ifade hürriyeti karşı karşıya geldiği zaman, genelde kişilik hakkının, özelde ise şeref ve haysiyetin ihlâlini hukuka uygun hâle getirecek sebepler MK 24/2 ve BK 63'te öngörülmektedir. Bunlar; “kişinin rızası”, “daha üstün bir kamu yararı veya özel yarar” ve “kanunun verdiği yetkidir. Ayrıca, BK 63/2'de, “zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması”, “yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması” ve “zaruret hâli” (ıztırar) de kanuna aykırılığı ortadan kaldıran sebepler arasında gösterilmektedir.

2.3.6.2. Mağdurun rızası

MK 24/2 ve BK 63/2'de kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızasının, hukuka aykırılığı ortadan kaldırdığı görülmektedir. Ancak buradaki rıza kavramının kapsamı ve hukuka uygunluk şartları doktrinde açıklanmaktadır.

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rıza göstermesinin hukuka uygunluğunun ilk şartı ihlâlin tasarruf sahibi olunan haklar üzerinde olmasıdır. Bir başka ifadeyle, vazgeçilebilir haklar üzerindeki ihlâllerde kişinin rızası hukuka uygun olarak kabul edilmektedir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden şeref ve haysiyet; mutlak, devredilmez ve vazgeçilmez bir hak olduğu için kişinin bundan vazgeçmesi hukuken geçerli değildir.²⁶⁵ Fakat rıza, özel hayatın ifşası bakımından söz konusu olabilir.

Rızanın hukuka uygunluğunun ikinci şartı, rızanın zamanıdır. Şayet söz konusu rıza, tasarruf edilebilen haklar üzerinde olmak kaydıyla, ihlâlden önce ve en geç ihlâl sırasında gösterilmişse hukuka uygun olacaktır.²⁶⁶

Rızanın hukuka uygunluğunun bir diğer şartı ise rızanın kapsamıdır. Buradaki rızanın kapsamına, rıza gösterilen fiilin hukuk ve ahlâk normlarına uygun olması ve

²⁶⁴ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.111.

²⁶⁵ Özel, S., (2004). A.g.e., s.39; Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.112; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.182.

²⁶⁶ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.112-113; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.179-180.

rıza gösterenin rıza gösterdiği sınırlar dahilinde gerçekleşmesinin yanı sıra, rızanın zaman olarak sınırsız olmaması girmektedir. Yani bir kimsenin bir konuda bir defa rıza göstermesi, o konuda sürekli rıza gösterdiği anlamını ifade etmemektedir. Zaten rıza gösterenin sürekli rızası da hukuken uygun değildir.²⁶⁷

Ayrıca, rıza gösteren kişinin ehliyeti açısından hukukî durumu, rızanın hukuka uygunluğunun bir diğer şartıdır. Yukarıdaki şartlar altında, tam ehliyetliler için rıza göstermede herhangi bir beis yokken, tam ehliyetsizler ve sınırlı ehliyetlilerin rızaları söz konusu olduğunda durum farklılaşmaktadır. Nitekim tam ehliyetsizlerin rızaları geçerli olmadığı gibi, kanunî temsilcilerinin de onlar adına rıza göstermeleri mümkün değildir. Çünkü şeref ve haysiyet kişiye sıkı sıkıya bağlı mutlak bir haktır.

Sınırlı ehliyetsizler ise, MK m.16'ya göre, şahsa sıkı sıkıya bağlı olan hakları kullanma hususunda yasal temsilcilerinin rızasına ihtiyaç duymadan bizzat kendileri bu haklar üzerinde söz sahibi olarak kabul edilmektedirler.²⁶⁸

Rızanın hukuka uygunluk şartlarından sonra üzerinde durulması gereken bir diğer husus, rızanın verilmiş şeklidir. Doktrine göre rıza, "sarih" ya da "zımnî" olarak iki şekilde verilebilmektedir. Sarih rıza, kişinin bizzat açık beyanıyla vermiş olduğu rızayı ifade etmektedir. Zımnî rıza ise, rıza gösterme anlamı taşıyacak davranışlarla, imalı bir şekilde verilmiş olan rızadır.²⁶⁹

Son olarak belirtmek gerekir ki; kişi, bir ihlâl rıza göstermekle, kendisini koruyan haklardan feragat etmiş ve zararı kabul etmiş demektir.²⁷⁰

2.3.6.3. Üstün kamu yararı ya da özel yarar

Kişilik hakkı ihlâlinde hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilebilecek ikinci ilke "üstün kamu yararı ya da özel yarar"dır. Kişinin rızasında olduğu gibi üstün yarar da MK 24/2 ve BK 63/2'de kabul edilen istisnalar arasında yer almaktadır.

²⁶⁷ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.113.

²⁶⁸ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.182; Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.113-114.

²⁶⁹ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.181.

²⁷⁰ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.112.

Hukuk düzeni, ifade hürriyeti ile kişilik hakkı çatıştığı zaman ikisini birden ve aynı anda koruması mümkün olmadığı için bunlardan birini diğerine tercih edecektir. Bu tercih, varlıklardan birinin lehine olurken, diğerinin aleyhine neticelenecektir. Çatışan yararlıardan hangisinin tercih edileceği bazı durumlar için kanunda öngörölmüştür. Böyle bir durumun tartışılacak bir yönü yoktur. Ancak, değerlerin çatışmasında varılacak çözüm için bazı durumlarda kanunda hiçbir hüküm yer almaz. Böyle durumlarda hâkim, MK'nın 1. maddesi gereğince takdir yetkisini kullanır. Hâkim, takdir yetkisini kullanırken değerlerin tartılması ilkesini göz önünde bulundurur.²⁷¹

Genel olarak değerlerin tartılması ilkesi, hukuk düzeni tarafından korunan iki yararın karşılıklı tartılmasını ifade etmektedir. Burada, terazinin bir kefesine kişilik hakkı, diğer kefesine ise ifade hürriyeti konacak, her bir münferit olay bütün yönleriyle değerlendirilip, hukuka uygunluk ve aykırılıkları tartılacak ve nicelik ve nitelik itibarı ile ağır olanın lehine bir karar verilecektir. Buradaki nitelik ölçüsü, yararların değerler hiyerarşisi içerisindeki konumuna göre saptanmaktadır. Örneğin kişinin yaşam varlığı ve vücut bütünlüğü bu hiyerarşide en üstte yer alırken, şeref ve haysiyet daha altta yer alacaktır. Yine doktrinde, yararlar hiyerarşisinin düzenlenmesinde ceza kanunlarınca öngörölen cezaların ağırlıklarının da baz alınabileceği belirtilmektedir. Nicelik ölçüsü ise, değerlerin niteliksel olarak tartılması sonucu eşit çıkması durumunda yararların niceliksel ağırlıklarının baz alınmasını ifade etmektedir. Burada niceliksel ağırlık tayin edilirken, saldırının ağırlığı, kişisel varlığın zedelenme düzeyi, yararların sıklığı, fert karşısında toplum yararı (toplum yararının fert yararından daima üstün tutulacağına dair bir kural yoktur.) ve yararın ilgiliye yakınlığı gibi kıstaslar göz önünde bulundurulur.²⁷²

2.3.6.4. Kanunun verdiği yetki

MK m. 24/2 ve BK m. 63/1'e göre, bir fiilin hukuka uygunluğunun bir başka sebebi ise, kanunun verdiği yetkinin kullanılmasıdır. Doktrinde bu yetkinin kullanılması; bir görevin ifası, meşru müdafaa ve zorunluluk hâli (zaruret hâli) olarak üç kısımda incelenmektedir.

²⁷¹ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.110-112.

²⁷² Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.111-117.

2.3.6.4.1. Bir görevin ifası

Özellikle basın yoluyla, kişilik hakkının ihlâl edilmesine hukukî dayanaklardan biri de bir kamu görevinin ifasıdır. Memuriyet görevinin ifası, yetkili makamın emrini ifa ve genel bir yasal yükümlülüğün ifası hukuka uygunluk sebepleri arasında gösterilmektedir. Yetkili bir makamın emrini ifa nedeniyle bir kişilik hakkı ihlâlinin hukuksal sorumluluğu söz konusu değildir.²⁷³ Ayrıca bununla alâkalı, MK m. 24/2 de “... kanunun verdiği yetkinin kullanılması...” ve BK m.63/1’de “Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı sayılmaz” ibareleri, kanunun verdiği emirlerin hukuka uygunluğunu düzenlenmektedir.

2.3.6.4.2. Meşru müdafaa

Bir basın-yayın ortamında, kişinin özel yaşamı yahut şeref ve haysiyetini ihlâl edici bir yayın ya da yayımın hazırlığı veya devam etmesi durumunda, kişinin buna karşı meşru müdafaa bir hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilmektedir. Kişi, muhteviyatını henüz görmese bile öncesinde yapılan sansasyonel açıklamalarla özel yaşamın ya da şeref ve haysiyetinin ihlâl edileceğini düşündüğü habere karşı, Basın Kanunu’na göre (m. 14) henüz ortada bir yayın olmadığından dolayı cevap ve düzeltme hakkını kullanamayacağı için, başka hukuksal yollarla da önleme imkânı olmadığı durumda, başka bir mecra, tekzip yayımlamak suretiyle meşru müdafaa hakkını kullanabilir.²⁷⁴

2.3.6.4.3. Zorunluluk hâlleri

Kanun koyucu, BK m. 63/2’de zorunluluk hâlinin, normal şartlarda hukuka aykırı kabul edilen bir fiilin, aykırılığını ortadan kaldıracak sebeplerden olduğunu öngörmektedir.

Zorunluluk hâli (zaruret hâli), bir kimsenin kendisini veya başkasını bir zarardan korumak için, üçüncü bir tarafa zarar vermesi olarak kabul edilmektedir. Bu zarar hukukî olarak yalnızca malvarlığı üzerindeki haklar için öngörülmüş olsa da, bazı

²⁷³ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.112; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.121.

²⁷⁴ Çiftci, A., (1986). A.g.e., s.117-118; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.120-121.

durumlarda şahıs varlığı haklarına yönelik saldırıları da kapsayabileceği savunulmaktadır. Bir annenin yaşaması için karnındaki ceninin alınması buna örnektir. Ancak böyle bir durum, üçüncü tarafa da zorunluluk hâlini kullanma hakkı vermektedir.²⁷⁵

2.4. Şeref ve Haysiyetin Sinema Filmleri Yoluyla İhlâline Karşı Hukukî Koruma

2.4.1. Genel Olarak

Kitle iletişim araçları yoluyla kişilik hakkının, bu çalışma bakımından şeref ve haysiyetin ihlâli halinde saldırıya maruz kalan kişinin hakkının korunması gerekir. Diğer bir deyişle, bu konuda yargı yoluna başvurulabilmelidir.

5187 sayılı Basın Kanununda basın yoluyla kişilik hakkı ihlâlinde kişinin hangi sürede ve hangi mahkemede dava açabileceği öngörülmüştür. Keza radyo ve televizyon yayıncılığı bakımından 2954 ve 6112 sayılı kanunlarda da hukukî sorumluluk açısından kısmî düzenlemeler öngörülmüştür. Bu kanunlar gibi özel bir kanun niteliğinde olan 5224 sayılı kanunda hukukî sorumluluk bakımından bir düzeltme öngörülmemiştir. Bununla birlikte kişilik hakkının, şeref ve haysiyetin sinema filmleri yoluyla ihlâli halinde ihlâle maruz kalan kişinin genel hukuka göre (MK ve BK) hangi hukukî koruma yollarına başvurabileceğinin de incelenmesi gerekir. Aşağıda bu bahis üzerinde durulacaktır.

2.4.2. Kendi Hakkını Koruma

Esasen haklar devletin yetkili makamlarınca korunmaktadır. Bir hakkı ihlâl edilen kişinin dava yoluyla bu hakkını koruması gerekmektedir. Kişinin kendi hakkını kendisinin koruması yasaktır ve buna ihkâkî hak yasağı denir. Ancak bu kuralın bazı istisnaları vardır. Bunlar, meşru müdafaa hâli, zaruret hali ve kendi hakkını korumak için kuvvet kullanma hâlidir. BK'nin 63/2. maddesinde, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle aramasının hukuka aykırı sayılmayacağı, 64. maddesinde ise haklı savunmada bulunanın, saldıranın şahsına veya malına verdiği zarardan sorumlu

---

²⁷⁵ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e.,s.121.

tutulamayacağı öngörülmüştür. Kişinin saldırılara karşı kendi hakkını korumasında bazı şartlar aranmaktadır. Bunlar; bir hakkın korunması durumunun söz konusu olması, devletin yetkili organlarının zamanında müdahalesinin mümkün olmaması, hakkın korunması için tek yolun bu olması ve orantılı (dengeli) kuvvet kullanılmasıdır. Bu şartların varlığı halinde, kişinin kuvvet kullanarak kendi hakkını korumasında tazminat sorumluluğu bulunmamaktadır.²⁷⁶

2.4.3. İhtiyatî Tedbirler

Basın yoluyla kişilik hakkı ihlâlinde ihtiyatî tedbirin önemli bir yeri vardır. Çünkü basın açıklamaları çok süratli bir şekilde yayılmakta ve etkisini göstermektedir. Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırıda bulunulan kişilerin açtıkları önleme ve durdurma davalarının karara bağlanması uzun zaman almaktadır. En kısa sürede, kişinin kişilik haklarına saldırıların önüne geçmek için ihtiyatî tedbir kararı alınarak saldırıların önlenmesi ve durdurulması amaçlanmaktadır. Kılıçoğlu, şeref ve haysiyetin ve özel yaşamın basın yoluyla ihlâline sebep olan veya sebep olma tehlikesi arz eden açıklamalarla ilgili olarak hakimden ihtiyatî tedbir olarak açıklamayı yasaklaması gerektiği görüşündedir.²⁷⁷

Durum, sinema yoluyla şeref ve haysiyeti saldırıya uğrayan kişi için de düşünülebilir. Kişinin, filmin şeref ve haysiyetini ihlâl edeceğini çekim öncesinde ya da çekim sırasında öğrenmesi zordur. Öte yandan, şeref ve itibarına saldırı olacağı şüphesiyle hakimden ihtiyatî tedbir uygulanmasını talep edemez. Aksi halde bu, ortaya çıkmamış bir eserin sansür edilmesi anlamına gelir. Ancak, sinema filmi gösterime girmeden önce filmin fragmanı yayınlanmaktadır. Burada bir saldırı durumu ya da ihtimali söz konusu olursa mağdur, mahkemeden ihtiyati tedbir talep edebilir.

2.4.4. Düzeltme ve Cevap Hakkı (Tekzip Hakkı)

Düzeltme ve cevap hakkı, kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleşen kişilik hakkı ihlallerini asgari düzeye çekmek ve güçlü medya karşısında zayıf durumda bulunan

²⁷⁶ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s. 76.

²⁷⁷ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.190-192.

kişileri korumak amacıyla tanınan koruma yollarından biridir. Bu hak, aktif süje olarak tanımlanan ve kişilik hakkı ihlâl edilen kişiye, hakkını koruma yetkisi verirken, pasif süje olarak adlandırılan ve saldırıda bulunan yayın kuruluşuna düzeltme sorumluluğu vermektedir.

Düzeltilme ve cevap hakkı, Anayasanın 32. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre iki şekilde düzeltme ve cevap hakkı kullanılabilir:

- 1) Yayın yoluyla kişilerin şeref ve haysiyetlerine dokunulması,
- 2) Kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması.

Düzeltilme ve cevap hakkı, 5187 sayılı Basın Kanununun 14., 2954 sayılı TRT Kanununun 27., 6112 sayılı özel medya hizmet sağlayıcıları ve RTÜK'ü düzenleyen kanunun 18. ve 5651 sayılı internet ortamında yapılan yayınları düzenleyen kanunun 9. maddeleriyle düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere bu hak, süreli yayınlara, radyo ve televizyon yayınlarına ve internet yayınlarına karşı kullanılabilirken sinema filmlerine ve süreli olmayan yayınlara karşı kullanılamamaktadır. Ancak Sırbistan ve Yunanistan gibi bazı ülkelerde sinema filmlerine karşı da cevap ve düzeltme hakkı kullanılabilir.²⁷⁸

Anayasanın 32. Maddesinde düzenlenen düzeltme ve cevap hakkının, sinema filmlerinde kullanılmasını engelleyen bir hüküm yoktur. Kaldı ki sair kitle iletişim araçları üzerinden yapılan ihlâllerde demokratik bir hak olarak düzeltme ve cevap hakkının tanınıp sinema filmleri yoluyla yapılan ihlâllerde kullanılamaması bir eksiklik. Esasen sinema filmlerinde bu hususta düzenleme yapmayı engelleyen bir problem de söz konusu değildir. Dolayısıyla Türkiye'de üretilip ya da ithal edilip Sinema Genel Müdürlüğü'nce kayıt ve tescile tabi tutulan tüm filmlere karşı düzeltme ve cevap hakkı sağlanabilmelidir.

Kanımızca, Anayasada öngörülen şartlar çerçevesinde düzeltme ve cevap hakkının kullanılması 5224 sayılı Kanunda yapılacak bir değişiklikle sağlanabilir. Başvuru

---

²⁷⁸ Çiftci, A., (2009). İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda Cevap ve Düzeltme Hakkı (Bildiri), XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı, Bilgi Üniversitesi ve İnternet Teknolojileri Derneği, İstanbul. s. 1.

merci eserin tüm haklarını elinde bulunduran dağıtımçı şirket olabileceği gibi²⁷⁹ SVMEK'in 8/3. maddesinde sinema filmlerinde eser sahipleri olarak belirtilen yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı, diyalog yazarı ve canlandırma tekniği kullanılmışsa animatör müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulabilir. Bunlara ulaşmanın zor olması ya da mümkün olmaması durumunda bir alternatif olarak Sinema Genel Müdürlüğüne başvuru yapılabilir. Buradan bir sonuç alınamaması halinde kişi yerleşim adresinin bulunduğu yerin Sulh Ceza Hakimliğine şikayette bulunabilir. Buraya yapılan şikayetlere karşı itiraz yolu açık olacağından davanın olumsuz sonuçlanması durumunda Asliye Hukuk Mahkemesine başvurulabilir.

Düzeltilme ve cevap hakkının kullanımında aktif ve pasif süjelere tanınan süreler de önemlidir. Filmin gösterimde kalma süresinin kısa olması durumu göz önünde bulundurulduğunda aktif süjeye tanınan süre 7 gün olabilir. Aynı şekilde pasif süje düzeltmenin eline geçtiği tarihten itibaren 7 gün içerisinde düzeltme metnini masraflar kendisince karşılanmak üzere tirajı yüzbinin üzerindeki iki gazetede yahut en fazla ziyaret edilen haber sitelerinden iki tanesinde duyuru metni olarak yayınlatabilir.

2.4.5. Dava Yolları

2.4.5.1. Kusuru Şart Koşmayan Davalar

2.4.5.1.1. Tespit Davası

Tespit davası, devam etmekte olan bir fiilin kişilik hakkına bir saldırı anlamına gelip gelmediğinin belirlenmesi amacıyla açılan davadır. Tespit davasının açılabilmesinin temel şartı, diğer dava yollarına başvuru imkânının diğer bir ifadeyle eda davası olanağının olmamasıdır. Çünkü dava açmanın şartlarından birisi davacının hukukî yararının bulunmasıdır. Örneğin kişinin, durdurma davası açma hakkı varken tespit davası açmasında bir yarar yoktur. Çünkü durdurma davası açıldığında mahkeme, ilk olarak kişilik haklarına bir saldırı olup olmadığını tespit edecek ve ona göre bir

---

²⁷⁹ Coşkun, S., (2006). Cevap ve Düzeltme Hakkı ve Yeni Boyutları, (Yayınlanmış Y.L. Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, s.121.

karar verecektir. Hukukî yarar bir dava şartıdır ve eksikliğinde mahkeme davayı reddeder.²⁸⁰

Tespit davası, davalının bulunduğu yer mahkemesine açılabileceği gibi davacının ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesine de açılabilir. Yetkili mahkeme Asliye Hukuk Mahkemesidir.²⁸¹

2.4.5.1.2. Önleme Davası (Saldırının Önlenmesi)

Önleme davası, kişisel varlıklara yönelik bir saldırının başlamasının engellenmesi için açılan saldırının durdurulması davasıdır. Bu dava ile amaçlanan, kişinin kişisel değerlerine yönelik olası tehditlerin başlamadan bertaraf edilmesidir.²⁸²

Önleme davasının ilk şartı, kişisel değerlere yönelik bir saldırı olacağı konusunda ciddi emarelerin olmasıdır. Bu ihtimallerin varlığını ispat etmek davacının yükümlülüğündedir (BK: m. 50). İkinci şart ise, saldırının hukuka aykırı olmasıdır. Yani, yukarıda belirtilen hukuka aykırılığı ortadan kaldıran durumlardan herhangi birinin saldırıya konu olmaması gerekmektedir.²⁸³

Önleme davaları, genel yetki kuralı gereği, davalının ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesinde açılabileceği gibi kişilik haklarına saldırıya yönelik bir dava olduğundan davacının ikametgâhının bulunduğu mahallin mahkemesinde de açılabilir. Görevli mahkeme Asliye Hukuk Mahkemesidir.²⁸⁴

2.4.5.1.3. Durdurma Davası (Saldırının Durdurulması)

Durdurma davası, hukuka aykırı bir saldırının devam etmesi ya da saldırının tekrar gerçekleşme ihtimalinin kuvvetle muhtemel olması halinde, bunun durdurulması amacıyla açılan davadır.²⁸⁵ Bu dava saldırıdan kaynaklanan hukuka aykırı durumu

²⁸⁰ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 245-256; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.141; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.195-197; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.84;

²⁸¹ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s. 84.

²⁸² Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.199, 201; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.80; Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.138; Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 245.

²⁸³ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 245.

²⁸⁴ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.82.

²⁸⁵ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.138; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.80; Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 245.

ortadan kaldırmaya yöneliktir. İşlem bir fiilin değil, fiil nedeniyle ortaya çıkan hukuka aykırı durumun izale edilmesine yöneliktir.²⁸⁶

Saldırıya son verilmesi davasının bazı şartları vardır. Bunlar:²⁸⁷

- 1) Saldırının kişilik haklarına yönelik olması gerekmektedir.
- 2) Saldırının MK 24/2 de öngörülen ve yukarıda bahsettiğimiz hukuka aykırılığı ortadan kaldıran şartlar kapsamında değerlendirilmemesi gerekmektedir.
- 3) Saldırının devam ediyor olması gerekmektedir. Nitekim dava bir durdurma davasıdır. Devam etmeyen ya da bitmiş bir saldırının durdurulması söz konusu değildir.

Önleme davalarında olduğu gibi durdurma davalarında da kişilik hakkı saldırıya uğrayan kişi, saldırıyı ve saldırının halen devam ettiğini ispatla yükümlü tutulmaktadır.

Durdurma davasında, davacı kişilik hakkı saldırıya uğrayan kişidir. Davalı ise bu saldırıyı gerçekleştiren kişi ya da kuruluş ya da bunların temsilcisidir. Dava, davalının bulunduğu yer mahkemesine açılabileceği gibi davacının ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesine de açılabilir. Yetkili mahkeme Asliye Hukuk Mahkemesidir.²⁸⁸

2.4.5.1.4. Düzeltmenin Bildirilmesini veya Yayınlanmasını İsteme Davası

Kişilik hakkı ihlâl edilen kişiye tanınan haklardan biri de, MK'nin 25. maddesinde düzenlenen düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesini veya yayınlanmasını isteme davasıdır. Bu davanın amacı, saldırının üçüncü kişilerin zihninde yarattığı olumsuz algıyı tamamen ortadan kaldırmaktır. Nitekim, saldırının önlenmesi, devam eden saldırının durdurulması ve saldırının tespiti davaları, üçüncü kişilerin zihnindeki yanlış kanıyı silmeye yetmeyebilir. İşte bu durumda davacı, yanlış kanının ortadan kalkması için, mahkemeden düzeltmenin bildirilmesini ve kararın yayınlanmasını talep edebilir. Süreli yayınlar, TRT, radyo ve televizyon yayınları ve internet ortamında yapılan yayınlarla ilgili olarak düzeltme ve

²⁸⁶ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s.199, 207.

²⁸⁷ Çolak, N.İ., (2010). A.g.e., s. 244.

²⁸⁸ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.83-84.

cevap hakkı mevzuatta düzenlediği için, açıklamanın düzeltilmesini ve yayınlanmasını istemenin hukukî yararı yoktur. Ancak, Belli, süresiz yayınlar için MK'deki düzenleme gereğince açıklamanın düzeltilmesinin talep edilebileceğini ifade etmektedir.²⁸⁹ MK'deki bu düzenlemenin çalışmamızın konusunu teşkil eden sinema filmleri için de söz konusu olabileceği kanaatindeyiz.

2.4.5.1.5. Sebepsiz Zenginleşme Davası

Bir fiilin ya da açıklamanın taraflardan birini zenginleştirirken diğerini fakirleştirilmesi nedeniyle, fakirleşenin zenginleşen aleyhine açtığı davayı ifade etmektedir. Sebepsiz zenginleşme davasının açılması için, kişilik haklarına saldırılan kişinin fakirleşmesi gerekmektedir. Zenginleşmenin ise, diğer tarafın fakirleşmesine bağlı olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, sebepsiz zenginleşme davasında taraflar arasında illiyet bağının varlığı şarttır. Sebepsiz zenginleşme davası kusurun ispatı yönüyle maddî tazminat davasından ayrılmaktadır. Sebepsiz zenginleşme davasında, kusurun ispatı ya çok güçtür ya da imkansızdır.²⁹⁰ Örneğin bir yarış filminde bir markanın fazlaca ön plana çıkarılıp övülmesi ve diğer bir markanın kötülenmesinden dolayı övülen markanın zenginleşmesi ve kötülenen markanın fakirleşmesi neticesinde fakirleşenin açtığı dava sebepsiz zenginleşme davasıdır.

2.4.5.1.6. Gerçek Olmayan Anlamda Vekaletsiz İş Görmeden Doğan Dava

Kişinin rızası dışında kendisine ait varlıkların izinsiz olarak maddî çıkarlar için kullanılması nedeniyle, kişilik hakkı saldırıya uğrayan tarafın açabileceği bir davadır. Davacı, bu dava ile davalının kendisi üzerinden elde ettiği kazançların iade edilmesini talep edebilir.

Böyle bir davanın açılabilmesi için ilk şart, başkasına ait olan ve bizzat o kişinin de yapabileceği bir işin ondan habersiz yapılmış olması gerekmektedir. Ayrıca, izinsiz iş yapanın mal varlığında bir artışın olması diğer koşuldur. Ancak burada vekaletsiz iş gören zenginleşirken saldırıya maruz kalanın fakirleşmesi şart değildir. Zira vekaletsiz iş görmeden doğan dava, bu yönüyle sebepsiz zenginleşme davasından

²⁸⁹ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.85.

²⁹⁰ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 217-218; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.85-86.

ayrılmaktadır. Davalı ile davacı arasında uygun illiyet bağının bulunması yeterlidir.²⁹¹ Bir sinema filminde, kârı artırmak için sevilen güzel bir aktrisin çıplak görüntülerinin izinsiz olarak kullanılması, ya da çok sevilen bir müziğin izin almadan filmde kullanılması buna verilecek örneklerdir. Böyle bir durumda, aktris ve müzik eserinin sahibi, saldırıda bulunanlar aleyhine vekaletsiz iş görme davası açıp söz konusu kazançları talep edebilirler.

2.4.5.2. Kusuru Şart Koşan Davalar

Tazminat, hukuka aykırı olarak başkasına verilen zararın ödetilmesini ifade etmektedir. Yani bir kimse bir başkasına, kanuna aykırı olarak görülen kusurlu bir fiille zarar verdiyse, bu zararın tazmin edilmesine tazminat denmektedir. Zarar ise, kişinin maddî ve manevî haklarında, iradesi dışında meydana gelen değer kaybı ya da eksilme olarak tanımlanmaktadır. Bu eksiklik kişinin malvarlığında (mamelekinde) meydana gelirse *maddî zarar*, kişisel varlıklarına yönelik saldırı neticesi parayla ölçülemeyen bir azalmaya neden olursa manevî zarar olarak nitelendirilmektedir. Eksilmeye neden olan kişilerin, zararın giderilmesi için ödemek zorunda oldukları bedele tazminat denmektedir. “Maddî zararın giderilmesi için istenen tazminata *maddî tazminat*, manevî zararın tazmini için istenen tazminata ise *manevî tazminat*” denir.²⁹²

2.4.5.2.1. Maddî Tazminat Davası

Maddî tazminat davası, kişisel varlıklara kusurlu ve hukuka aykırı bir saldırının olması durumunda ortaya çıkan zararın tazmin edilmesi amacıyla açılan davadır. MK. m. 25/3'te kişilik hakları zarar gören kişinin maddî ve manevî dava açma hakkının saklı olduğunu öngörmüştür. Maddî tazminat davasında BK. m. 49'da düzenlenen kusur sorumluluğunu gerektiren şartlara bakılmaktadır. Bu dava türünde, yalnızca maddî bir zararın tazmini söz konusudur. Bu davanın açılabilmesi için, mağdurun malvarlığında mutlaka bir azalmanın olması gerekmektedir.²⁹³

²⁹¹ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 219-221; Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s.87-88.

²⁹² Atay, E.E., (2013). A.g.e., s. 268.

²⁹³ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.142; Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 223.

Maddî tazminat davasının açılabilmesinde ilk koşul, kişiliğe yönelik hukuka aykırı bir saldırının vukuudur. İkinci koşul ise, sonucu ifade eden zarar koşuludur. Maddî bir koşulu ifade eden zarar malvarlığındaki eksilmeyi ya da malvarlığından mahrumiyeti ifade etmektedir.²⁹⁴

BK.'nın 50/1. maddesine göre, zarar gören zararını ispatla yükümlü tutulmaktadır.

2.4.5.2.2. Manevî Tazminat Davası

Saldırının maddî değerlerle ölçülemeyen kişisel varlıklara yönelik olması durumunda, tecavüze uğrayan tarafın, his yaşamındaki olumsuz duyguları izale etmek amacıyla açtığı davadır. Saldırının manevî varlıklara yönelik olması maddî bir zarar da oluşturmuş olabilir. Bu dava ile bu zararın da tazmini mümkündür. Ancak kişisel varlıklara yönelik zarardan ötürü dava açmak için saldırının hukuka aykırı bir fiille işlenmiş olması gerekmektedir.²⁹⁵

Manevî tazminatın amacı içsel huzurdur. Parasal tazmin kişiye göre değişebilen bir tatmin aracıdır. Örneğin, kişisel varlıklarına tecavüz edilen zengin birisi için maddî tazminat istemi bir anlam ifade etmeyebilir. Bunun yerine hakim, diğer bir tazmin sureti ikame veya ilâve, tecavüzü kınayan bir hüküm, yahut davalıyı özür dilemeye mahkum edebilir. Zaten parayla manevî tazminatın giderilmesinde hukukî imkansızlıklar söz konusu olabilir.²⁹⁶ Örneğin, İslamî değerlere saldıran bir film için eser sahiplerini parasal bir tazmine hükmetmek mümkün değildir. Zira tüm Müslümanlar kişisel değerlerine saldırı söz konusu olduğu için parasal bir talepte bulunursa, davalının bunu ödemesi imkansız olacaktır. Hakim, bunun yerine özür dileme ve kınama gibi Müslümanların içsel huzurunu sağlayacak bir hüküm verecektir.

---

²⁹⁴ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.142-143.

²⁹⁵ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.143-145.

²⁹⁶ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.144-145.

2.4.6. Hukuksal Korumada Taraflar

2.4.6.1. Sinema Filminde Şeref ve Haysiyeti İhlâl Edilen Kişi

Sinema filminde şeref ve itibarı ihlâl edilen kişi açıkça veya örtülü bir şekilde belirtilebilir.²⁹⁷ Bu, gerçek kişi olabileceği gibi tüzel bir kişi de olabilir.²⁹⁸ Bu saldırı, bir insana olabileceği gibi insanlığa, bir kadına olabileceği gibi kadınlığa, bir anneye olabileceği gibi anneliğe, bir Budist'e olabileceği gibi Budistliğe de olabilir.

Sinema filmlerinde şeref ve haysiyeti saldırıya uğrayan kişi davacı taraftır. Davacı olabilmek için saldırının MK. 24. maddesinde öngörülen şartları taşıması gerekmektedir. Esasında, davayı açma hakkı münhasıran şahsa bağlı olduğundan temlik edilemez ve mirasçılara geçmez. Bir başkasının o kişi yerine dava açma hakkı yoktur.²⁹⁹ Şeref ve haysiyet için durum farklıdır. Şayet şeref ve haysiyetine saldırılan kişi ölmüş bile olsa ona yapılan saldırı varislerinin his yaşamlarını etkileyebilir. Bu durumda, varislerine manevî tazminat davası açma hakkı tanınmaktadır.

2.4.6.2. Sorumlu Kişiler

Sinema filmlerinde sorumlu kişiler eser sahipleridir. Bunlar FSEK. 8/3. maddesinde sıralanmaktadır. Buna göre sinema filminde eser sahipleri şunlardır:

- 1) Yönetmen,
- 2) Özgün müzik bestecisi,
- 3) Senaryo yazarı,
- 4) Diyalog yazarı,
- 5) Filmde canlandırma tekniği kullanılmışsa animatör dahil

tamamı birlikte sinema eserinin sahipleridir. Bu kişiler, şeref ve itibara yönelik bir saldırıda, saldırının mahiyetine göre hukukî olarak sorumludurlar.

²⁹⁷ Kılıçoğlu, A., (1982). A.g.e., s. 263.

²⁹⁸ Belli, D.B., (2008)., A.g.e., s. 95.

²⁹⁹ Tüfek, Ö.F.,(2007)., s.145-146.

2.5. Uluslararası ve Ulusal Mevzuatta Şeref ve Haysiyetin Korunması

2.5.1. Genel Olarak

Şeref ve haysiyetin korunması, demokratik yapı içerisinde, insanca yaşamının bir gereğidir. Başta ifade hürriyeti olmak üzere hiçbir hak veya hürriyet, kişinin şeref ve haysiyetine haksız ve hukuk dışı saldırı hakkı ve yetkisi vermez. Bu yüzden bütün demokratik sistemlerin ifade hürriyeti konusunda hemfikir olduğu husus, bu hürriyet ne şekilde ve hangi araçla kullanılırsa kullanılsın şeref ve haysiyetin ihlâl edilemeyeceğidir.³⁰⁰ Alman Temel Yasası'nın ilk maddesi de insan onurunu korumayı amaçlamaktadır. Buna göre, "insan onuruna dokunulamaz. ona saygı göstermek ve onu korumak, tüm eyalet otoritelerinin görevidir. (1/1)"³⁰¹

Kişi şeref ve haysiyeti, uluslararası ve ulusal mevzuatta temel bir değer olarak korunmaktadır. Kişi temel hak ve hürriyetleri konusunda, başta Birleşmiş Milletler (United Nations) (BM) olmak üzere Avrupa Konseyi (Council of Europe) (AK) ve Avrupa Birliği (European Union) (AB) gibi uluslararası kuruluşların yaptıkları çalışmalar, şeref ve haysiyetin korunması hususunda da temel referanslardır. Buna paralel olarak ulusal mevzuatımız da kişi şeref ve haysiyetinin korunmasında, başta Anayasa olmak üzere, kamu ve özel hukukta düzenlemeler yapmıştır. Çalışmanın bu kısmında, uluslararası ve ulusal mevzuatta kişi şeref ve haysiyetinin korunmasını düzenleyen hükümler açıklanacaktır.

2.5.2. Uluslararası Mevzuat

2.5.2.1. Birleşmiş Milletler bünyesinde

"Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi, insan haklarının korunması, insanî yardımların ulaştırılması, sürdürülebilir kalkınmanın güçlendirilmesi"³⁰²ni görev ve misyon edinen BM, kurucu Antlaşması (Founding Charter) dahil birçok sözleşme ve belgede insan onurunun korunmasına yönelik düzenlemeler yapmıştır.

³⁰⁰ Özek, Ç., (1978). A.g.e., s.141.

³⁰¹ Jeremy, W., (2011). Dignity, Rights, and Responsibilities, *Arizona State Law Journal*, Vol. 43, Issue 4, pp., 43 Ariz. St. L.J., 1107-1136, p.1118.

³⁰² BM Resmî İnternet Sitesi: <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/index.html>, (Alındığı tarih: 12.01.2017).

2.5.2.1.1. Birleşmiş Milletler Antlaşması³⁰³

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın Dibace bölümünde ırk, dil, din ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların temel haklar hususunda eşit olduklarına ve kişinin şeref, haysiyet ve değerlerinin korunması gerektiği inancına vurgu yapılmaktadır:

“Bir insanın yaşamı içinde iki kez insanlığa tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden, gelecek kuşakları korumaya, temel insan haklarına, insan kişiliğinin onur ve değerine, erkeklerle kadınların ve büyük uluslarla küçük ulusların hak eşitliğine olan inancımızı yeniden ilan etmeye ... karar verdik.”

2.5.2.1.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi³⁰⁴ (İHEB)'nin pek çok maddesinde kişinin şeref ve haysiyetinin korunması doğrultusunda hükümler mevcuttur. Sözleşme'nin ilk maddesi, bütün insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit eşit olarak doğduklarını; 5. maddesi, hiç kimseye işkence yapılamayacağını, zalimce ve insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamayacağını ve bu şartlarda ceza verilemeyeceğini öngörmektedir.

12. maddesinde, kimsenin özel ve aile yaşamına ve haberleşmesine keyfi olarak karışılmayacağı, şeref ve adına saldırılmayacağını ve herkesin bu gibi saldırılara karşı yasalarla korunmaya hakkı olduğunu; 22. maddesinde, “ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahip olduğu”; 23. maddenin 3. bendinde sosyal ve ekonomik refah ortamının tesis edilmesiyle alâkalı olarak

³⁰³ Birleşmiş Milletler Antlaşması BM'nin kurucu Antlaşması'dır. 26 Haziran 1945 tarihinde, San Francisco'da BM Uluslararası Organizasyon Konferansı, diğer adıyla, BM San Francisco Konferansı'nda imzalanan bu Antlaşma ile BM resmen kurulmuştur.³⁰³ 26 Haziran 1945 tarihinde, San Francisco'da imzalanış ve 110. maddeye uygun olarak 24 Kasım 1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Antlaşmayı Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 14 Ağustos 1945'te onaylamıştır. R.G., 24.08.1945, S.6092.

³⁰⁴ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmî Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması" kararlaştırılmıştır. R.G., 27.05.1949, S.7217.

“herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı olduğu” belirtilmektedir.

2.5.2.1.3. Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi,³⁰⁵ BM tarafından düzenlenen temel insan hakları belgelerindedir. Sözleşmenin Giriş bölümünde Sözleşmeye Taraf Devletlerin, “Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilmiş olan ilkelere uygun olarak, insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan sahip oldukları onurun ve eşit ve devredilmez haklarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu göz önünde bulundurmaya” ve “bu hakların, kişinin doğuştan sahip olduğu onurundan kaynaklandığını kabul ettiklerini” beyan etmişlerdir.

Ayrıca Sözleşmenin 7. maddesinde, “Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılmayacağı”, 10/1. maddesinde, “Özgürlüklerinden yoksun bırakılan herkese insanca ve kişinin doğuştan sahip olduğu onura saygı gösterilerek davranılacağı” ve İHEB'in 12. maddesine paralel olarak, 17. maddenin 1. bendine göre, kimsenin özel ve aile hayatına ya da haberleşmesine keyfi ya da yasadışı olarak müdahale edilemeyeceği ve kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan tecavüzlerde bulunulamayacağını, 2. bendine göre ise, herkesin bu gibi müdahale ve saldırılara karşı yasalarca korunma hakkı olduğunu öngörmektedir.

2.5.2.1.4. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi³⁰⁶, BM'nin temel insan hakları belgelerinden olup, Giriş kısmında, Sözleşmeye taraf olmakla,

³⁰⁵ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. Sözleşme 49. maddeye uygun olarak 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylamamıştır.
Web: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>.

³⁰⁶ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, BM Genel Kurulunun 2200 A (XXI) sayılı kararı uyarınca 16 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 35 ülkenin onay belgelerini BM Genel Sekreterine tevdi etmesi üzerine 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemiz Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. Sözleşmeye, BM üyesi olan 191*

“Birleşmiş Milletler Antlaşmasına uygun olarak, insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan sahip olduğu onurun ve eşit ve devredilmez hakların tanınmasını” ve “bu hakların, kişinin doğuştan sahip olduğu onurundan kaynaklandığını” kabul ettikleri beyan etmişlerdir.

Ayrıca sözleşmenin 13. maddesinin ilk bendinde, Bu Sözleşme’ye Taraf Devletlerin, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederek, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabık olduklarını öngörmektedir.

2.5.2.1.5. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme³⁰⁷, BM’nin insan hakları konusunda düzenlediği önemli belgelerdendir. Bu Sözleşme, tarihte en geniş kabul gören insan hakları belgesi olarak bilinmektedir.³⁰⁸

Sözleşmenin Giriş metninde, Sözleşmeye Taraf Devletlerin, “Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek, Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırd tutarak” bu Belgedeki kurallar üzerinde anlaştıklarını beyan etmişler.

ülkeden 145'i taraf olmuştur. Bu 145 ülkeye, tüm AB üyesi ülkeler ile Türkiye'nin dışındaki tüm AB aday ülkeler ve tüm Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dahildir. Alındığı yer: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0148.pdf>.

*Günümüzde BM'ye üye olan ülke sayısı 193 olmuştur.

³⁰⁷ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir. R.G., 27.01.1995.

³⁰⁸ <http://cocuk.basbakanlik.gov.tr/cocuk.html>

Sözleşmenin 16. maddesinin ilk bendinde “Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamayacağı”, ikinci bendinde ise “Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı olduğu öngörülmektedir.

2.5.2.1.6. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme³⁰⁹ Giriş bölümünün a bendinde, önceki sözleşmelerde olduğu gibi, Birleşmiş Milletler Şartı'na atıfla, tüm insanların doğuştan sahip olduğu onuru, değeri, eşit ve devredilmez haklarının, dünyada özgürlüğün, adalet ve barışın temeli olduğuna; h bendinde, “kişinin kişinin engelli olduğu için ayrımcılığa maruz kalmasının her bireyin doğuştan sahip olduğu insanlık onuru ve değerinin de ihlâl edilmesi anlamına geldiğine” ve son olarak y bendinde engellilerin haklarını ve onurunu güçlendiren ve koruyan kapsamlı bir uluslararası sözleşmenin engellilerin ağır dezavantajlarını ortadan kaldıracağına olan inançla, Taraf Devletler işbu Sözleşmeyi kabul etmişlerdir.

Ayrıca 1. maddesinde “Sözleşmenin amacı, engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmek” olarak saptanmıştır.

2.5.2.1.7. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme³¹⁰

İşbu Sözleşme'ye göre, hiçbir göçmen işçi veya aile ferdi işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye maruz bırakılamaz (m.10). Hiçbir göçmen işçinin veya aile ferdinin özel hayatına, konutuna, haberleşmesine keyfî ve kanun

³⁰⁹ 13 Aralık 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen, 30 Mart 2007 tarihinde imzaya açılan ve Ülkemiz tarafından aynı tarihte 80 ülke ile birlikte imzalanan “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme”nin onaylanması, 3/12/2008 tarihli ve 5825 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. R.G., 18.12.2008, S.27084.

³¹⁰ Türkiye tarafından 13 Ocak 1999 tarihinde imzalanan ve 26/4/2001 tarihli ve 4662 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan ekli “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme”nin ilişik bildirimler ve çekince ile onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 26/5/2004 tarihli ve KOYT/208598 sayılı yazısı üzerine 31/5/1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 18/6/2004 tarihinde kararlaştırılmıştır.

dışı müdahalelerde bulunulamaz, şeref ve haysiyetlerine saldırılamaz. Göçmen işçi ve aile ferdi, bu gibi saldırılara karşı kanunca öngörülen korumalardan yararlanabilir (m.14). Ayrıca, hürriyetlerinden mahrum kalan göçmen işçiler ve aile fertlerine temel insan haysiyeti ve kültürel kimlikleri bakımından saygılı ve insanca muamele yapılmalıdır (m.17/1).

Son olarak, Sözleşme, Taraf Devletlerce, düzenli durumdaki göçmen işçi ve ailelerine karşı tam bir eşitlik ilkesi çerçevesinde insanlık onuruna uygun önlemlerin alınacağını (m.70) öngörmektedir.

Bu Sözleşmelerden başka, BM'nin Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşmenin Başlangıç metninde, cinsiyet ayrımcılığını reddederek kadın onurunun korunması öngörülmektedir.

Ayrıca, İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde, Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacağını (m. 2/1), kendi ceza kanunlarında işkencenin her türünün suç olmasını sağlayacağını (m. 4/1) öngörmektedir. Sözleşme'ye göre savaş dahil, hiçbir hâl ve şart işkenceyi meşrulaştıramaz (m. 2/2).

2.5.2.2. Avrupa Konseyi İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme

Avrupa Konseyi İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme³¹¹ (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) (AİHS)'nin 3. maddesinde hiç kimsenin işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağı öngörülmektedir. Sözleşmenin bu maddesine istinaden "İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi"³¹² imzalanmıştır.

³¹¹ AİHS, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzalanmış, 3 Eylül 1953'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylamıştır. R.G., 19.03.1954, S.8662.

³¹² 27.02.1988, S.19738.

Sözleşmenin, ifade hürriyetini düzenleyen 10. maddesinin 2. fıkrasında geçen “başkalarının şöhret veya haklarının korunması”, ifade hürriyetinin sınırlandırılma gerekçelerinden biridir.

Ayrıca Sözleşmeye ek Ölüm Cezasının Her Durumda Kaldırılmasına Dair 13 No.lu Protokol’ün Giriş metninde, ölüm cezasının her koşulda kaldırılması, insanın sahip olduğu onurunun tanınmasının bir gereği olarak görülmektedir.

2.5.2.3. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı³¹³, AB ülkeleri arasında daha iyi bir birlik oluşturmak ve ortak değerlere dayalı barışçıl bir politikadan hareketle; insan onuru, özgürlükleri ile eşitlik, adalet ve dayanışma gibi temel ve evrensel değerleri esas alan bir Sözleşmedir. Sözleşmenin 1. maddesi, insanlık onurunun ihlâl edilemeyeceğini ve korunması gerektiğini öngörmektedir. Sözleşmede ayrıca, herkesin yaşama hakkına sahip olduğu (m. 2/1) ve kimsenin idam edilmemesi gerektiği (m.2/2), hiç kimsenin işkenceye veya insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya cezaya tabi tutulmaması gerektiği (m. 4), kimsenin kul ya da köle olarak tutulamayacağı (m. 5/1), zorla çalıştırılmayacağı (m. 5/2) düzenlemekte ve insan kaçakçılığının yasaklandığı (m. 5/3) vurgulanmaktadır.

2.5.2.4. Avrupa Konseyi Değiştirilmiş Avrupa Sınırötesi Televizyon Konvansiyonu (ASTS)

Avrupa Konseyi Değiştirilmiş Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Konvansiyonu (ASTS)’nin 7. maddesi, yayıncının sorumluluklarını düzenlemektedir. Maddenin 1. bendinde program hizmetlerinin sunuş ve içerik bakımından bütün unsurlarının, insan onuru ve temel insan haklarına saygılı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca 8. madde ile, milliyet ve ikametgâhtan bağımsız olarak her gerçek ya da tüzel kişinin, ihlâllere karşı cevap hakkını kullanmasının temin edilmesini öngörmektedir.

---

³¹³ Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, AB’de korunan temel hakları bir araya getirmiştir. Sözleşme’de, hak ve özgürlükler altı başlıkta toplanmıştır: şeref ve haysiyet, özgürlükler, eşitlik, dayanışma, yurttaş hakları ve adalet. Sözleşme, Kasım 2009’da Lizbon Antlaşması’nın yürürlüğe girmesiyle AB ülkelerinde yasal olarak bağlayıcı hale gelmiştir.

Alındığı yer: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/charter/index_en.htm

2.5.2.5. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi'nin 10 Mart 2010 Tarih ve 2010/EU Sayılı Görsel-İşitsel Medya Hizmetlerinin Sağlanması Hükmüne İlişkin ye Devletlerdeki Kanun, Düzenleme veya İdari Eylem Yoluyla Oluşturulan Belirli Hükümlerin Eşgdmleri Hakkındaki Yönerge (Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi)

Yönergenin giriş metni 59. bendinde, görsel-işitsel medya hizmetlerindeki zararlı içeriğin varlığının, yasa koyucular, medya endüstrisi ve ebeveynler için bir kaygı nedeni olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle yeni platformlar ve yeni ürünlerin yeni zorluklarının da olmasının kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple, Görsel-işitsel ticari iletişimleri de içeren tüm görsel-işitsel medya hizmetlerinde insan onurunun yanı sıra küçüklerin de fiziki, zihinsel ve ahlâkî gelişimlerini koruyan kuralların getirilmesinin gerekliliği öngörülmektedir. Dibacenin 60. bendinde ise, insan onuru ve küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlâkî gelişiminin korunması için alınan tedbirlerin temel ifade özgürlüğü hakkı ile dengelenmesine vurgu yapılmaktadır.

Ayrıca, Yönergenin 3. maddesinde, Devletlerin yayın alma özgürlüğünü güvence altına almalarını düzenlemektedir. Aynı maddenin 4/a/i alt bendinde, isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetleri açısından, Yönergenin 3. maddesinin ilk paragrafında düzenlenen yayın alma özgürlüğünün sağlanmasıdaki önleyici sebeplerden biri olarak, insan onuru ihlllerini içeren yayınlar gösterilmektedir. Ayrıca, görsel-işitsel ticari iletişimi düzenleyen 9. maddenin, b bendinin i alt bendinde ticari iletişimin "insan onuruna saygıya zarar vermemesi" ngrlmektedir.

2.5.3. Ulusal Mevzuat

2.5.3.1. 1982 Anayasası

şeref ve Haysiyet, Anayasanın 12. maddesinde betimlenen kişiliğe bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel haklardandır. Bu yüzden bu varlık Anayasanın çeşitli maddelerinde doğrudan ya da dolaylı olarak korunmaktadır.

Herkesin yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğunu (m. 17/1), kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağını ve kimsenin haysiyetiyle bağdaşmayan bir ceza ya da muameleye tâbi tutulamayacağını (m. 17/3) ve kimsenin zorla çalıştırılmayacağını (m. 18) öngören Anayasa maddeleri, kişinin şeref ve haysiyetinin korunmasını amaçlamaktadır.

“Şöhret” kavramının bir anlamı da kişinin itibarı ve saygınlığıdır. Anayasanın ifade hürriyetinin düzenlenmesini öngören 26/2 maddesinde “başkalarının şöhret veya haklarının” ibaresi, kişi şeref ve haysiyetini de içerisine almaktadır. Bu sayede, kitle iletişim araçları ve ifade hürriyeti karşısında kişinin şeref ve haysiyetinin korunması amaçlanmaktadır.

Son olarak, Anayasa madde 32’de, kişiye kitle iletişim araçları karşısında düzeltme ve cevap hakkı verilerek şeref ve haysiyetinin ihlâl edilmesinin önüne geçilmesi planlanmaktadır. Çünkü söz konusu maddede kişinin düzeltme ve cevap hakkını kullanmasını gerektiren haller; “şeref ve haysiyetlerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması” olarak düzenlenmektedir.

2.5.3.2. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu³¹⁴ (MK)

MK’nın 24. maddesinde “hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebileceğini” öngörmektedir. Saldırılı hukuka uygun hâle getiren durumlar ise, aynı maddenin ikinci paragrafında düzenlenmiştir. Buna göre, “kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel ya da kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biri ya da birkaçı” bu saldırılı hukuka uygun hâle getirebilmektedir.

2.5.3.3. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu³¹⁵ (TCK)

TCK’da, “kendisine veya başkasına yarar sağlamak maksadıyla bir kişinin şeref veya saygınlığına zarar verecek nitelikteki hususların açıklanacağı veya isnat edileceği tehdidinde bulunulması halinde” (Ek: 29/6/2005 – 5377/14 md.) (m. 107/2)

³¹⁴ R.G., 08.12.2001, S: 24607.

³¹⁵ R.G., 12.10.2004). S: 25611.

“bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacağı (m. 107/1) öngörülmektedir.

Özsunay, kişinin onurunun zedelenmesi sonucunu doğuran eylemlerin, TCK’da düzenlenen *hakaret* ve *sövme* suçları olduğunu belirtmektedir.³¹⁶ Aslında ifade hürriyeti ile kişinin şeref ve haysiyetinin korunması arasında ince gri bir çizgi vardır. Bu yüzden hakaret ve sövme fiilleri buraya sıklıkla takılmaktadır. Asliye Ceza Mahkemesi bir içtihadında bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Hakaret fiillerinin cezalandırılmasıyla korunan değer, kişilerin onur, şeref ve saygınlığı üzerindeki hakları olup, bu suçun oluşabilmesi için fiilin, gerçek bir kişinin belirtilen kişilik haklarını rencide edecek şekilde işlenmesi gerekmektedir. Hakaret suçu, Anayasanın 24 ila 30. maddeleri ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9 ve 10. maddelerinde düzenlenen ifade hürriyetinin sınırlarını oluşturmaktadır. Suçu oluşturan eylem bakımından failin ifade hürriyeti, mağdur yönünden ise onur, şeref ve saygınlığı ile din, vicdan ve kanaat hürriyetine ilişkin temel kişilik hakları çatışmaktadır. Uyuşmazlığın çözümü, sözü edilen karşılıklı hakların dengelenmesini gerektirmektedir. Ancak, ileri sürülen bir düşünceyle bağlantısı bulunmayan, esasında düşünce açıklaması vasfında da görülemeyen sövme niteliğindeki fiillerin ifade özgürlüğünden yararlanamayacağı açıktır.³¹⁷

TCK’nın 125. ve 131. arasındaki maddeleri bu suçları düzenlemektedir. Buna göre; “Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir” (m. 125/1). Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, ceza aynıdır (m. 125/2). Ayrıca, hakaret suçu (m. 125/3), kamu görevlisine karşı görevinden dolayı (m. 125/3/a) veya dinî, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı (m. 125/3/b) veya kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, işlenmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz (m. 125/3/c). Şayet hakaret alenen işlenmişse, ceza altıda bir oranında artırılır (Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.) (m. 125/4). Eğer hakaret, mağdurun ismi

³¹⁶ Özsunay, E., (1979). A.g.e., s.117, (47. Dipnot).

³¹⁷ 18. CD, 2015/22804 E., 2016/13558 K.

belirtilmeden, gıyabında ve üstü kapalı olarak işlenmiş, ancak bu durum mağdurun kimliğinin ortaya çıkmasında şüpheyeye yer bırakmıyorsa hem isim belirtilmiş hem de hakaret açıklanmış sayılır (m. 126). Görüldüğü üzere, şeref ve haysiyetin basın-yayın yoluyla ihlâl edilmiş olması, hakaret suçunun ağırlaştırıcı sebebi sayılmıştır.

Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, TCK, ölüye yapılan hakaret suçunu, ayrıyeten düzenlemektedir (Bunun nedeni kişilik hakkının özellikleri bahsinde açıklanmıştı). Buna göre; “Bir kimsenin öldükten sonra hatırasına en az üç kişiyle ihtilat ederek hakaret eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. Ceza, hakaretin alenen işlenmesi halinde, altıda biri oranında artırılır (m. 130/1).

Ayrıca, muhatabı ve mağduru Devlet olduğu için “Özel tahkir suçları” olarak isimlendirilen ve TCK’da “Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenen “Cumhurbaşkanına Hakaret” (m. 299), “Devletin egemenlik alametlerini aşağılama” (m. 300) ve “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” (m. 301) suçları, Devletin şeref ve saygınlığını korumayı amaçlamaktadır. Buna göre, “Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır” (m. 299/1). (Değişik: 29/6/2005 – 5377/35 md.) “Suçun alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır” (m. 299/2). Yine, “Türk Bayrağını yırtarak, yakarak veya sair surette ve alenen aşağılayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır” (m. 300/1). “İstiklal Marşını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır” (m. 300/2). Şayet bu suçlar yabancı bir ülkede bir tür vatandaşı tarafından yapılırsa ceza üçte bir oranında artırılır (m. 300/2). Ayrıca, (Değişik: 30/4/2008-5759/1 md.) 301/1-2. maddesinde Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve devletin yargı organlarını, Devletin askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişinin, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı öngörülmektedir.

2.5.3.4. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu³¹⁸ (BK)

BK'da, "Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlü" kılınmaktadır (m. 49/1). Ayrıca, "Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlâka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür" (m. 49/2).

BK'nın 58. maddesinde ise, "kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevî zarara karşılık manevî tazminat adı altında bir miktar para ödemesini isteyebileceği" öngörülmektedir.

2.5.3.5. 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun³¹⁹

"Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" (m. 1/1). "Atatürk'ü temsil eden heykel, büst ve abideleri veyahut Atatürk'ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten kimseye bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir" (m. 1/2). Ayrıca, "yukarıdaki fıkralarda yazılı suçları işlemeye başkalarını teşvik eden kimse asıl fail gibi cezalandırılır" (m. 1/3). Bu suçlar; "iki veya daha fazla kimseler tarafından toplu olarak veya umumi veya umuma açık mahallerde yahut basın vasıtasıyla işlenirse hükmolunacak ceza yarı nispetinde artırılır" (m. 2/1). Son olarak, "birinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlar zor kullanılarak işlenir veya bu suretle işlenmesine teşebbüs olunursa verilecek ceza bir misli artırılır" (m. 2/2).

Bu kanunda öngörülen suçlar sinema filmleri dahil her türlü kitle iletişim araçları ile işlenebilir niteliktedir. Kanun, Atatürk'ün manevî şahsiyetini ve itibarını korumayı öngörmekte olup, Atatürk'ün ölmüş olması, toplum nezdinde itibarının sona erdiği anlamı taşımaz.

³¹⁸ R.G., 04.02.2011, S: 27836.

³¹⁹ R.G., 31.07.1951, S: 7872.

2.5.3.6. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu³²⁰ (FSEK)

FSEK'te, eser sahibinin şeref ve haysiyetini koruyucu hükümler mevcuttur. Buna göre, 14/3 maddesinde “Eserin umuma arz edilmesi veya yayımlanma tarzı, sahibinin şeref ve itibarını düşürecek mahiyette ise eser sahibi, başkasına salahiyet vermiş olsa bile eserin gerek aslının ve gerek işlenmiş şeklinin umuma tanıtılmasını veya yayımlanmasını menedebileceğini” öngörmektedir.

Ayrıca Kanunda, “Eser sahibinin izni olmadıkça eserde veyahut eser sahibinin adında kısaltmalar, ekleme ve başka değiştirmeler yapılamayacağı” (m. 16/1) ve “Eser sahibi kayıtsız ve şartsız olarak izin vermiş olsa bile şeref veya itibarını yahut eserinin mahiyet ve hususiyetlerini bozan her türlü değiştirmelere muhalefet hakkının saklı olduğu” (16/3) sabit görölmektedir.

2.5.3.7. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu³²¹

TRT Kanununun 5. maddesi yayın esaslarını düzenlemektedir. Maddenin j bendine göre, yayınların, “kişilerin özel hayatlarına, şeref ve haysiyetlerine saygılı olması ve dürüstlük anlayışına bağlı kalması” beklenmektedir.

Düzeltilme ve cevap hakkını düzenleyen 27. madde ise, “yayınlarda kişinin şeref ve haysiyetine dokunulması veya kendisiyle ilgili olarak gerçeğe aykırı hususlar bulunması halinde” mağdura düzeltilme ve cevap hakkı tanımaktadır. Aynı maddenin a bendi ile, “Radyo-Televizyon Kurumu, o kişinin yayın tarihinden başlayarak yedi gün içinde göndereceği düzeltilme ve cevap metnini, Genel Müdürlükçe alınmasından başlayarak üç gün içinde yayınlamakla yükümlü” kılınmaktadır. Maddenin b bendinde ise bu düzeltilme ve cevap metninin kapsamı ve şekli açıklanmaktadır. Buna göre kişi, yayının, kendisiyle ilgili sebep olduğu ihlâlin veya gerçeğin ne olduğunu kısaca açıklar. Ancak cevap ve düzeltilme metni, cevap ve düzeltilmeye esas olan yayın süresinin ilgili bölümünün süresini aşamaz.

---

³²⁰ R.G., 13.12.1951, S: 7981.

³²¹ R.G., 14.11.1983, S: 18221.

Ayrıca Kanununun 28. maddesi, Türkiye Radyo-televizyon Kurumunun yayınları yoluyla işlenen suçlarda veya haksız fiillerde sorumluluğu düzenlemektedir. Bahsi geçen suç veya fiillerde, yayın tespit yoluyla yapılmışsa, metni yazan veya sesi tespit edilen, bu metni veya tespiti fiilen kontrol eden ve yayını fiilen yöneten ve kontrol eden kişiler sorumludurlar. Ancak “metni aynen okumakla görevli personeli o yayının yönetim ve kontrolünde özel olarak görevlendirilmiş olmamak kaydıyla, o yayın yoluyla işlenen suçtan veya haksız fiilden sorumlu tutulamazlar” (m. 28/2). Son olarak, kişi yayın yoluyla bu madde kapsamına giren suçlardan ve haksız fiillerden dolayı, yayının yapıldığı tarihten itibaren altmış gün içerisinde dava açmaz ise dinlenmez (28/6).

2.5.3.8. 5187 sayılı Basın Kanunu³²²

Basın Kanunu 3/1. maddesi ile basın özgürlüğü öngörülmekte, 3/2. maddesi ile, basın özgürlüğünün sınırlandırılmasını gerektiren durumlar düzenlenmektedir. Bu sınırlandırmalardan ilki başkalarının şöhret ve haklarının korunmasıdır. Diğer sınırlandırma sebepleri ise sırayla, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması olarak tespit edilmektedir.

Basın Kanununun 14. maddesi, süreli yayınlarda cevap ve düzeltme hakkını düzenlemektedir. Buna göre, “Süreli yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği suç unsuru içermeyen, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmayan düzeltme ve cevap yazısını; sorumlu müdür hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, günlük süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç üç gün içinde, diğer süreli yayınlarda yazıyı aldığı tarihten itibaren üç günden sonraki ilk nüshada, ilgili yayının yer aldığı sayfa ve sütunlarda, aynı puntolarla ve aynı şekilde yayımlamak zorundadır.”

³²² R.G., 26.06.2004, S: 25504.

2.5.3.9. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun³²³

Medya hizmet sağlayıcılar, ticari iletişim ile üçüncü şahıslar tarafından üretilenler de dâhil olmak üzere, yayınlanan tüm yayın hizmetlerinin içeriğinden ve sunumundan sorumlu tutulmaktadır (m. 6/4).

Kanunun 8. maddesi, yayın hizmet ilkelerini düzenlemektedir. Maddenin birinci fıkrasına göre, medya hizmet sağlayıcılar, yayın hizmetlerini kamusal sorumluluk anlayışıyla bu fıkra da yer alan ilkelere uygun olarak sunacaklardır. Söz konusu fıkranın 4 bendine göre yayın hizmetleri, “insan onuruna ve özel hayatın gizliliğine saygılı olma ilkesine aykırı olamaz, kişi ya da kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde küçük düşürücü, aşağılayıcı veya iftira niteliğinde ifadeler içeremez.” Bu husus, Tez kapsamı bakımından, sinema filmlerinin televizyonda yayınlanmasında söz konusu olabilir.

Ayrıca, 18. madde ile, gerçek ve tüzel kişilerce düzeltme ve cevap hakkının kullanılması düzenlenmektedir. Bu göre, “gerçek ve tüzel kişiler ,kendileri hakkında şeref ve haysiyetlerini ihlâl edici veya gerçeğe aykırı yayın yapılması hâlinde, yayın tarihinden itibaren altmış gün içinde, üçüncü kişilerin hukuken korunan menfaatlerine aykırı olmamak ve suç unsuru içermemek kaydıyla, düzeltme ve cevap yazısını ilgili medya hizmet sağlayıcıya gönderir. Medya hizmet sağlayıcılar, hiçbir düzeltme ve ekleme yapmaksızın, yazıyı aldığı tarihten itibaren en geç yedi gün içinde, cevap ve düzeltmeye konu yayının yapıldığı saatte ve programda, izleyiciler tarafından kolaylıkla takip edilebilecek ve açıkça anlaşılabilir biçimde düzeltme ve cevabı yayınlar. Düzeltme ve cevap hakkı doğuran programın yayından kaldırıldığı veya yayınına ara verildiği durumlarda, düzeltme ve cevap hakkı, yedi günlük süre içinde anılan programın yayın saatinde kullanılır. Düzeltme ve cevapta, buna neden olan yayın belirtilir” (m.18/1).

Ayrıca, yayından doğan sorumluluk yayını yöneten veya programı yapanla birlikte sorumlu müdüre aittir. Ancak bu hüküm, yayın kuruluşunun Kanunda öngörülen sorumluluklarını ortadan kaldırmaz (46/1).

³²³ R.G., 03.03.2011, S: 27863.

2.5.3.10. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun³²⁴

Kişilik hakkının korunması, 5651 sayılı İnternet Kanununun 9 (Değişik: 6/2/2014-6518/93 md.) ve Ek 9/A (Ek: 6/2/2014-6518/94 md.) maddelerinde düzenlenmektedir. Buna göre “İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlâl edildiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar, içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması hâlinde yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemi ile içeriğin yayından çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğe erişimin engellenmesini de isteyebilir” (m. 9/1). “Kişilik haklarının ihlâl edildiğini iddia eden kişilerin talepleri, içerik ve/veya yer sağlayıcısı tarafından en geç yirmi dört saat içinde cevaplandırılır” (m. 9/2). Hâkim, kişilik hakkı ihlâl edilen kişilerin talepleri doğrultusunda erişimin engellenmesine karar verebilir (m. 9/3). Hâkimin kararını, yalnızca kişilik hakkı ihlâlinin geçtiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) erişimin engellenmesi yöntemiyle verir. Zorunlu olmadıkça internet sitesinde yapılan tüm içerik ve yayına yönelik erişimin engellenmesi kararı vermez. Ancak belirtilen şekilde yapılan erişimin engellenmesi yöntemi ile ihlâl engellenemiyorsa tüm yayına erişimi engelleyebilir (m. 9/4). Ancak, ihlâl konu olan içeriğin çıkarılması durumunda, hâkimin kararı kendiliğinden hükümsüz kalır (m.9/7). Ayrıca, sulh ceza hâkiminin kararını belirtilen şartlara ve zamana uygun olarak yerine getirmeyen kişi, beş yüz günden üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (m. 9/10).

İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlâl edildiğini iddia eden kişiler, Kuruma doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilir (m. 9/A/1). Başkan tedbir talebini derhal Birliğe bildirir (m. 9/A/2). Erişimin engellenmesi, özel hayatın gizliliğini ihlâl eden yayın, kısım, bölüm, resim, video ile ilgili olarak (URL şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla uygulanır (m. 9/A/4). Özel hayatının ihlâl edildiği gerekçesiyle erişimin engellenmesini talep eden kişi, talebini, bu talebinden itibaren yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin kararına sunar. Hâkim kararını en geç kırk sekiz

³²⁴ R.G., 23.05.2007, S: 26530.

saat içinde açıklar. Aksi halde tedbir kendiliğinden kalkar (m. 9/A/5). Söz konusu içeriğin yayından çıkarılması durumunda hâkimin kararı hükümsüz kalır (m. 9/A/7).

Buraya kadar ifade edilen Türkiye'nin taraf olduğu ya da aday olduğu için uyumlaştırmak zorunda olduğu uluslararası medya mevzuatı ile ulusal medya mevzuatının tamamında "kişi şeref ve haysiyetinin korunması" ilkesi mevcuttur. Kaldı ki uluslararası mevzuatın vazgeçilmez iki kriteri küçükler ve gençlerin ruh ve beden sağlığı ile insan onurunun korunmasıdır. GİMHY'nin 37. madde 2. fıkrasında geçen "Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu'nun 20 Aralık 2006 tarihli Küçüklerin Ve İnsan Onurunun Korunması Ve Avrupa Görsel-İşitsel Ve Çevrimiçi Bilgi Hizmetleri Endüstrisinin Rekabet Edebilirliğine İlişkin Cevap Hakkı³²⁵ konulu Tavsiye Kararı kriterin önemine örnek teşkil etmektedir.

Bundan sonra Türkiye'nin sinema mevzuatında şeref ve haysiyetin korunması ilkesinin yeri ve önemi ile bu konuda yaşanan dönüşüm ele alınacaktır.

2.5.4. 1932'den Günümüze Sinema Mevzuatında Şeref ve Haysiyet

2.5.4.1. Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname

Türkiye'nin doğrudan sinema filmlerinin kontrolü hakkında düzenlediği ilk mevzuat metni 1932 tarihli *Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname*'dir³²⁶. Bu talimatname ile 1932 yılına kadar yerel yönetimlerin denetiminde olan sinema filmleri ilk defa merkezî bir denetim sistemine tâbi tutulmuştur. 26 Aralık 1933 tarihli "Ek Talimatname" ile "yerli film senaryolarının" da filme çekilmeden önce denetlenmesi öngörülmüştür. Talimatnamenin 5. maddesine göre film kontrol kriterleri şunlardır:

- 1- Din propagandasını istihdaf eden,
- 2- Askerlik şerefini ihlâl edici mevzuları ihtiva eden,
- 3- İçtimaî terbiye ve adaba ve umumî emniyet ve intizama sui tesiri dai olan, ve

³²⁵ R.G., L 378, 27.12.2006, s.72.

³²⁶R.G., 19.07.1932 No.: 2153

- 4- Memleketimiz aleyhine tertip edilmiş müfteriyatı havi ve dost devletlerle olan siyasî münasebetleri muhil olan filmlerin Türkiye dahilinde gösterilmesine müsaade edilmez.

Görüldüğü üzere bu Talimatnamedeki kontrol kriterleri arasında 5. maddenin 2. fıkrası haricinde şeref ve saygınlığı koruyan doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Bu fıkra ile de yalnızca askerlik mesleğinin saygınlığı korunmaktadır. Ayrıca aynı maddenin 4. fıkrasındaki “memleketimiz aleyhine tertip edilmiş müfteriyatı havi” ibaresinin de Ülkenin itibarını korumaya yönelik olduğu söylenebilir. Bunların haricinde, Talimatname ile genel anlamda şeref ve itibarın korunmasına yönelik bir kriter öngörülmemiştir.

2.5.4.2. Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname

1932 Talimatnamesi, 31 Temmuz 1939’da yürürlüğe giren *Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname*³²⁷ ile yürürlükten kaldırılmıştır. 1939’dan 1077 tarihine kadar yürürlükte kalan bu Nizamnamenin 7. maddesinde sansür ilkeleri şöyle sıralanmıştır:

- 1 - Her hangi bir devletin siyasî propagandasını yapan,
- 2 - Herhangi bir ırk veya milleti tezyif eden,
- 3 - Dost devlet ve milletlerin hislerini rencide eden,
- 4 - Din propagandası yapan,
- 5 - Milli rejime aykırı olan siyasî, iktisadî ve içtimaî ideoloji propagandası yapan,
- 6 - Umumî terbiyeye ve ahlâka ve millî duygularımıza mugayir bulunan,
- 7 - Askerlik şeref ve haysiyetini kıran, ve askerlik aleyhinde propaganda yapan,
- 8 - Memleketin inzibat ve emniyeti bakımından zararlı olan,
- 9 - Cürüm işlemeye tahrik eden,
- 10 - İçinde Türkiye aleyhinde propaganda vasıtası olacak sahneler bulunan filmlerin gösterilmesine izin verilmez.

Görüldüğü gibi bu Nizamname, ilga ettiği Talimatnameden daha ağır ve katı kuralları ihtiva etmektedir. Ayrıca şeref ve haysiyetin korunması konusunda henüz birey bazlı bir düzenleme öngörmemekle birlikte mülga Talimatnamedeki askerlik şeref ve

³²⁷ R.G.,31.7.1939, s: 4272.

haysiyeti (7/7) ile Ülkenin itibarı (7/10) da dahil sansür ilkelerine, “Herhangi bir ırk veya milleti tezyif eden” (7/2) ve “Dost devlet ve milletlerin hislerini rencide eden” (7/3), kriterleri de ilave edilerek, şeref ve haysiyetin kapsamı daha da genişletilmiştir.

2.5.4.3. Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük

1977 tarihli *Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük*³²⁸ ile, 1939 tarihli bu Nizamname yürürlükten kalmıştır. Denetleme sırasında göz önünde tutulacak esaslar Tüzüğün 18. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, yapımına, yurda sokulmasına ve gösterilmesine izin verilmeyecek filmlerin nitelikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- a) Anayasa ve Demokratik Hukuk Devleti ilkelerini veya Anayasa güvencesi altında bulunan temel hak ve özgürlükleri tehlikeye sokucu veya saygınlığını yitirici etki yapan;
- b) Sınıf, din, mezhep, tarikat veya ırk kavgasını körükleyen; Devlet veya ulus bütünlüğünü bozucu, bölücü, yıkıcı veya Ulusal duygulan incitici etki yapan;
- c) Genel ahlak ve adaba aykırı olan;
- d) Dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar eden;
- e) Askerlik onurunu kırıcı, aleyhine propaganda yapıcı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin saygınlığını zedeleyici veya yurt savunmasına zarar verici etki yapan;
- f) Güvenlik Kuvvetlerinin saygınlığını zedeleyici, aleyhine propaganda yapıcı, ülkenin huzur ve güvenliğine zarar verici etki yapan;
- g) Ulusal güvenliğe veya Kamu Düzenine veya genel sağlığın korunmasına olumsuz etki yapan;
- h) Yabancı devletlerin yurdumuz ve ulusal çıkarlarımız aleyhine olabilecek şekilde propagandasını yapan;
- ı) Dost veya müttefik Devletlerle olan ilişkilerimizi zedeleyici etki yapan;
- j) Suça imrendirici veya özendirici etki yapan;
- k) İçinde Türkiye aleyhine propaganda aracı olabilecek sahneler bulunan filmlerin çekimine, yurda sokulmasına ve gösterilmesine izin verilmez.

Tüzüğün sansür kriterlerinde, 1932 Talimatnamesi ile 1939 Nizamnamesinde düzenlenen Ülkenin itibarı (18/k) ile Askerlik ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin saygınlığı korunurken, (18/e) buna Güvenlik Kuvvetlerinin saygınlığı (18/f) da dahil edilmiştir.

³²⁸ R.G.,23.9.1977, s: 16063.

Ayrıca Anayasa güvencesi altında bulunan temel hak ve özgürlükleri tehlikeye sokucu veya saygınlığını yitirici etki yapan filmler (18/a) de sansür kriteri olarak ilk sırada yerini almıştır. Buna göre, 1961 Anayasasında³²⁹ basın ve ifade hürriyetini düzenleyen 22. maddenin 3. fıkrasında geçen “kişilerin haysiyet, şeref ve haklarını tecavüz” ilkesi, ifade ve basın hürriyetini sınırlayıcı değerlerden biri olarak öngörülmüştür. Böylece sinema mevzuatında ilk defa fakat dolaylı olarak kişilerin şeref ve haysiyeti koruma altına alınmıştır.

2.5.4.4. Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesine İlişkin Tüzük

23.08.1983 tarihinde *Filmlerin Ve Film Senaryolarının Denetlenmesine İlişkin Tüzük*'ün³³⁰ yürürlüğe girmesiyle 1977 tarihli Tüzük yürürlükten kalmıştır. Çekimine veya gösterimine izin verilmeyecek filmler ise Tüzük'ün 19. maddesinde, 15 madde halinde sıralanmıştır:

- a) Devletin ve Cumhuriyetin varlığını, Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehlikeye sokucu etki yapan,
- b) Ulusal egemenlik ilkesini, temel hak ve özgürlükleri, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti esaslarını tehlikeye sokucu etki yapan,
- c) Devletin bir kişi ya da zümre tarafından yönetilmesi ya da sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak yolunda propaganda yapan, bu amaçla bir devleti , bir partiyi , bir tüzel kişiliği, bir topluluğu ya da kişileri öven,
- d) Devletin sosyal, siyasal, hukuksal, ekonomik temel düzenini, kısmen de olsa, din duygularına dayandırma amacıyla propaganda yapan, dini, din duygularını ya da dince kutsal sayılan şeyleri istismar eden,
- e) Dil, ırk, din, mezhep ayrımı yaratarak ulusal birliği ve bütünlüğü bozma amacı güden,
- f) Atatürk ilke ve devrimleri aleyhine propaganda yapan,
- g) Cinsel konuları ahlak ve adaba aykırı biçimde işleyen,
- h) İçki, kumar ve uyuşturucu madde alışkanlıklarına özendirici ve imrendirici etki yapan,
- ı) Şiddet ve vahşeti, toplumun ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecek biçimde veren,
- i) Suç işlemeye kışkırtıcı ve özendirici etki yapan,
- j) Askerlik onurunu kıran, aleyhine propaganda yapan, Türk Silahlı Kuvvetlerinin saygınlığını zedeleyen ve Yurt savunmasına zararlı etki yapan,
- k) Güvenlik kuvvetlerinin saygınlığını zedeleyen, aleyhinde propaganda yapan, Ülkenin huzur ve güvenliğini zararlı yönde etkileyen,
- l) Yabancı devletlerin, Yurdumuz ve ulusal çıkarlarımız, aleyhine olabilecek biçimde propagandasını yapan,
- m) Devletin uluslararası ilişkilerini zedeleyici etki yapan,

³²⁹ R.G.,20.7.1961, s. 10859.

³³⁰ RG. 02.12.1983, S:18239.

n) İçinde Türkiye aleyhine propaganda aracı olabilecek sahneler bulunan filmlerin çekimine, yurda sokulmasına ve gösterilmesine izin verilmez.

1983 Tüzüğünde, şeref ve haysiyetin korunması bakımından 1977 Tüzüğünden farklı bir düzenleme öngörülmemiştir. Yalnızca 1961 Anayasasının yerini 1982 Anayasası almıştır. Tüzüğün düzenlediği kriterlerden "... temel hak ve özgürlükleri... tehlikeye sokan..." filmler (19/b) ibaresiyle yeni Anayasada, ifade hürriyetini düzenleyen 26. maddenin, 2. fıkrasıyla kişilerin şeref ve haysiyetleri yine dolaylı olarak koruma altına alınmıştır.

2.5.4.5. 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu (SVMEK)

23.01.1986 tarihinde kabul edilen 3257 sayılı *Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu*³³¹ sinema- video rejimini düzenleyen ilk kanun olmuştur.

3257 sayılı Kanununun 6. maddesinde çıkarılan *Sinema, Video ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik*³³² in 9. maddesi gösterilmesine ve icrasına İzin verilmeyecek sinema, video ve müzik eserlerini düzenlemektedir. Buna göre; "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, milli egemenlik, Cumhuriyet, milli güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak, genel sağlık açısından suç ve suça teşvik unsurunu ihtiva eden, dış siyasete aykırı, milli kültür, örf ve adetlerimize uygun olmayan film, video ve müzik eserlerinin gösterilmesine ve icrasına izin verilmeyeceği" öngörülmüştür. 1986 yılından 2004 yılına kadar yürürlükte kalan bu Kanunda, kişilerin ya da kurumların şeref ve itibarına yönelik bir düzenleme öngörülmemiş olup, sinema mevzuat tarihinde ilk defa ve yalnızca bu Kanun ile şeref ve haysiyet hukuksal olarak koruma dışı bırakılmıştır.

21 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun ile ilk defa rüzgar tersten esmeye başlamıştır.

---

³³¹ RG., 23.1.1986, No: 19012.

³³² RG., 4.9.1986, No: 19211.

2.5.5. 5224 Sayılı Kanun'a Göre Sinema Filmlerinde Denetim ve Şeref ve Haysiyet

2.5.5.1. Genel olarak

Türk medya mevzuatı, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde önemli aşamalar kat etmiştir. Öyleki bazı alanlarda Türkiye'deki deregülasyon çalışmaları AB standartlarını yakalamış, hatta bazı düzenlemelerle bu standartların da üzerine çıkmıştır. Türk sinema eserleri mevzuatı da AB'ye uyumlaştırma sürecinde önemli gelişmelerin yaşandığı alanlardan biri olmuştur. Özellikle 1939'den beri uygulanan katı sansür sistemi, 07 Şubat 1986 tarihinde yürürlüğe giren 3257 sayılı SVMEK ile yerini daha yumuşak ve ılımlı bir denetim sistemine bırakmıştır. SVMEK, 5224 sayılı *Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun*'un³³³ Resmi Gazete'de yayımlandığı 21 Temmuz 2004 tarihine kadar geçen süre içerisinde bazı önemli değişikliklerle³³⁴ yürürlükte kalmıştır.

5224 sayılı Kanun ile ilk defa sinema filmlerinin desteklenmesi öngörülmüştür (m. 1). Yine bu Kanunda "denetim" lafzının yerini "değerlendirme ve sınıflandırma" ibaresi almıştır (m. 1). Ancak, 5224 sayılı Kanunun 4. maddesi ile çıkarılan *Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*'in³³⁵ 11. maddesinden bunun bir "ön denetim"i kapsadığı açıkça görülmektedir.³³⁶ Nitekim Yönetmeliğin 11. maddesinin ilk fıkrası gereğince, "Bakanlık bünyesinde oluşturulan kurullar sinema filmlerini gösterim ve iletim biçimlerini de dikkate almak suretiyle kamu düzeni, genel ahlak, küçüklerin ve gençlerin ruh ve beden sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda değerlendireceği" ifadesi, bir ön denetimi ifade etmektedir. Ayrıca, yönetmeliğin 1. maddesinde amaç, "Ülke içinde üretilen veya ithal edilen her türlü sinema filminin, ticari dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce kayıt ve tescile de esas olacak şekilde değerlendirilmesi ve

³³³ R.G., 21.07.2004, No :25529

³³⁴ Örneğin, 4928 sayılı 15 Temmuz 2003 tarihli VI Uyum Paketi çerçevesinde yapılan değişiklikle Denetleme Kurulunda MGK'yı temsil eden üyelik kaldırılmıştır. (Bkz: Nizam, Feridun: "Türk Medya Mevzuatının Avrupa Birliği Medya Mevzuatı ile Uyumlaştırılması ve Karşılaşılan Sorunlar", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2007.)

³³⁵ R.G., 18.02.2005, No.: 25731

³³⁶ İçel, K. (2017). A.g.e., s.478.

sınıflandırılmasının yapılması ..." olarak belirtilmektedir. Burada geçen, "ticari dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce" ibaresi sinema filmlerinin, yönetmeliğin 11. maddesinde belirtilen sınırlamalar hususunda bir ön denetime tabi tutulduğunu kanıtlamaktadır.

2.5.5.2. Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu ve alt kurullar

Sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması işlemi, Kültür Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu yapmaktadır. Kurul; Bakanlık ile İçişleri ve Millî Eğitim bakanlıklarından birer üye, ilgili alan meslek birliklerince önerilecek uzman kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç üye ile Bakanlık tarafından belirlenecek, alanında doktora derecesi bulunan bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişimi uzmanı olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşmaktadır. Kurul, en az altı üyenin katılımıyla toplanır ve beş üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır (m:4).

Kurulun çalışma usul ve esasları ise yönetmeliğin 6 maddesinde belirtilmiştir. Buna göre kurul;

- a) Alt kurullarca yapılan ön değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda gerekli görülen hâllerde,
- b) Alt kurullarca filme ilişkin kısıtlayıcı tedbir uygulanması ve düzeltme yapılması kararına yapımcının veya ithalatçının itirazı üzerine,
- c) İnsan onurunun, kamu düzeninin, genel ahlâkın, çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla; şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve etkiler içermesi nedeniyle Bakanlıkça yeniden değerlendirilmek üzere resen,

sevk edilen sinema filmlerinin Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde değerlendirme ve sınıflandırmasını yapar. Değerlendirme ve sınıflandırma sonucu; filmin gösterim ve ticari dolaşıma sunulmasının uygun olup olmadığı, filmle ilgili kısıtlayıcı tedbir uygulanması veya düzeltme yapılması, filme ilişkin işaret ve ibare kullanılmasının zorunlu tutulması hususlarına ilişkin karar alabilir. Gerektiği takdirde birden fazla işaret ve ibare kullanılmasına karar verilebilir. Kurul kararları gerekçesi de belirtilmek suretiyle rapora bağlanır başkan ve üyeler tarafından imzalanır.

Kurulun toplantı yeri, tarihi ve gündemi Genel Müdürlük tarafından üyelere bildirilir. Değerlendirilmesi ve sınıflandırılması yapılan filmin yapımcısı veya ithalatçısı istediği takdirde Kurula gözlemci olarak katılabilir.

Sinema filmlerinin ön değerlendirme ve sınıflandırmasının yapılması amacıyla alt kurullar oluşturulabilir. Alt kurul; Bakanlık temsilcisi, meslek birliklerince sektörden

önerilen kişiler arasında Bakanlıkça seçilecek bir temsilci ile Bakanlıkça belirlenecek bir psikolog olmak üzere üç kişiden oluşur. Üye sayısı kadar yedek üye belirlenir. Alt kurullarda görevlendirilen üyeler Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulunda görev alamaz. Bakanlık temsilcisi alt kurulun başkanıdır. Alt kurul, İstanbul'da ve üye tam sayısı ile toplanır, üçte iki çoğunlukla karar alır. Alt kurul toplantılarına üyeler dışında kimse katılamaz. (yön. m. 7).

Sinema eserlerinin ön değerlendirmesini yapan alt kurulların çalışma usul ve esasları yönetmeliğin 8. maddesinde açıklanmıştır. Buna göre alt kurul, ön değerlendirme ve sınıflandırma işlemini yaptıkları filme ilişkin;

- a) İşaret ve ibare kullanılması,
- b) Kısıtlayıcı bir tedbir uygulanması veya düzeltme yapılması,
- c) Gerekli gördüğü hallerde değerlendirilmek üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna sevk edilmesi, hususlarında karar alır. Gerektiği takdirde birden fazla işaret ve ibare kullanılmasına karar verilebilir.

Yapımcı veya ithalatçı alt kurulun kısıtlayıcı tedbir veya düzeltmeye ilişkin kararlarına karşı yedi iş günü içinde Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna itiraz edebilir.

2.5.5.3. 5224 Sayılı Kanunun Getirdiği Değerlendirme ve Sınıflandırma Esasları

Ülke içerisinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticari dolaşıma ve gösterime sunulmasından önce kayıt ve tescile de esas teşkil edecek şekilde değerlendirilmesi ve sınıflandırması yapılır. Değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda uygun bulunmayan filmler ticari dolaşıma ve gösterime sunulamaz. Değerlendirme ve sınıflandırma sonrası uygun bulunan, öngörülen kısıtlayıcı tedbirleri uygulanan veya istenilen gerekli düzeltmeleri yapılan filmler kayıt ve tescil edilir ve bu filmleri içeren taşıyıcı materyaller bandrollenir.

Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu ile Alt Kurullar; 5224 sayılı Kanunun 4. maddesinin 6. fıkrası ile Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 11. maddesinin ilk fıkrasında düzenlenen kriterlere göre değerlendirmelerini yaparlar. Nitekim değerlendirme ve sınıflandırma esaslarını beyan eden yönetmeliğin 11. maddesinin 1. fıkrasına göre Bakanlık bünyesinde oluşturulan kurullar sinema filmlerini gösterim ve iletim biçimlerini de dikkate almak suretiyle *kamu düzeni, genel ahlak, küçüklerin ve*

gençlerin ruh ve beden sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda değerlendirir. Bahsi geçen ilkelere aykırı olduğu saptanan filmler ticari dolaşıma ve gösterime sunulmaz. Ayrıca, 11. maddenin değişik 2. fıkrası³³⁷ yukarıda belirtilen değerlendirmeye bağlı olarak *cinsellik, korku veya şiddet* unsurlarının ağırlıklı olup olmadığı gibi hususları da dikkate almak suretiyle genel izleyici kitlesi tarafından izlenebilirlik ve yaş bakımından sinema filmlerini sınıflandırır.

Yaş bakımından sınıflandırılan sinema filmlerinin, radyo, televizyon gibi araçlarla veya dijital iletim de dâhil olmak üzere, işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla yayın ve/veya iletiminin günün hangi saatlerinde yapılamayacağı kurullar tarafından karara bağlanır.

Yönetmeliğin 12. maddesi, yapılan değerlendirme ve sınıflandırma sonucu kullanılması zorunlu işaret ve ibareleri açıklamaktadır. Buna göre;

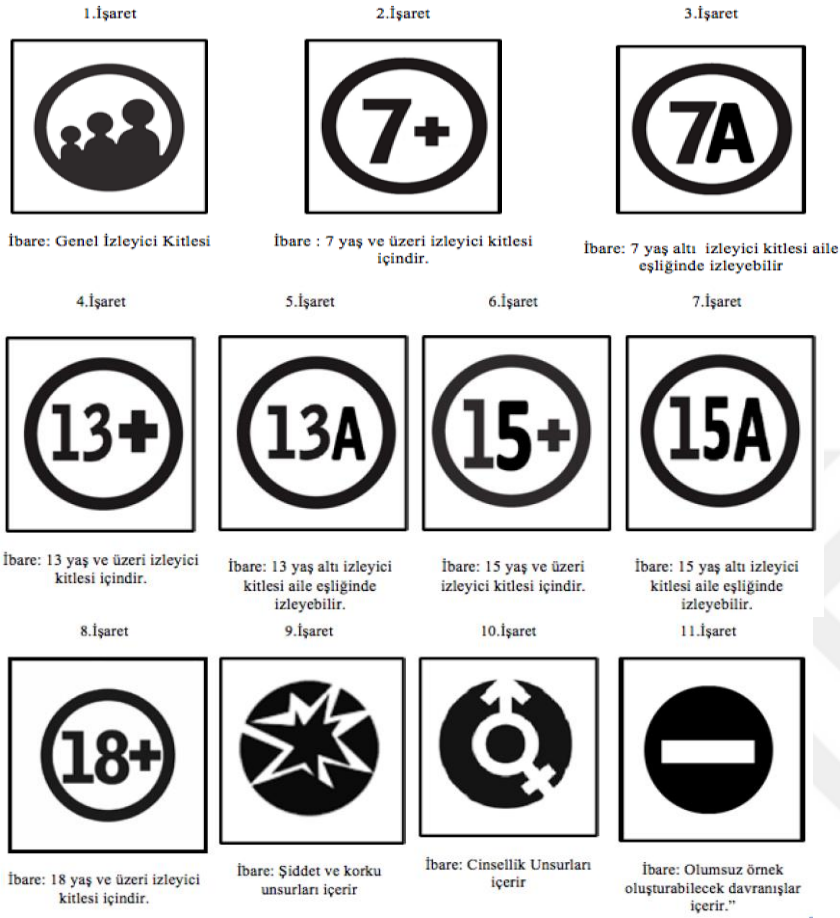
a)İçerik gösteren işaret ve ibareler: Ticari dolaşıma veya gösterime sunulması uygun bulunan ancak içerikleri nedeniyle seyircinin bilgilendirilmesi veya izleyici kitlesi için yaş sınırı uygulanması gereken filmlerde; bu yönetmelik ekinde yer alan aşağıdaki 11 adet işaret ve ibarelerden uygun olan(lar)ın kullanılması zorunlu tutulabilir.

b)Uyarıcı nitelikteki işaret ve ibareler: Ticari dolaşıma veya gösterime sunulması uygun bulunmayan filmlere bu yönetmelikte yer alan uyarıcı nitelikteki aşağıdaki işaret ve ibare verilir ve bunlar filme ilişkin rapora işlenir.

---

³³⁷ (Değişik ikinci fıkra: R.G., 8.11.2008, No.: 27048)

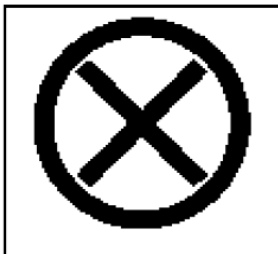
İçerik Gösteren İşaret ve İbareler

Şekil 2.4. İçerik gösteren işaret ve ibareler

Uyarıcı nitelikteki işaret ve ibare

1. İşaret

İbare: Ticari dolaşıma ve gösterime sunulması uygun bulunmamıştır

Şekil 2.5. Uyarıcı nitelikteki işaret ve ibareler

2.5.5.4. 5224 sayılı Kanun ile şeref ve haysiyetin korunması

Yukarıda açıklandığı üzere, 5224 sayılı Kanunun 4/5. maddesi ile değerlendirme ve sınıflandırma hususlarını düzenleyen Yönetmeliğin 11. maddesinde, “insan onuruna uygunluk”, sinema filmlerinin değerlendirme ve sınıflandırma esaslarından bir tanesi olarak tespit edilmiştir. Burada şeref ve haysiyet kavramı yerine daha özel olarak insan onuru kavramının tercih edilmesi, sinema mevzuatında yaşanan dönüşümü göstermesi açısından ayrıca önemlidir. Nitekim, 1932 tarihli Talimatname ile şeref ve itibarı korunan değerler askerlik mesleği ile devletin itibarı iken, 1939 tarihli Nizamnameye gelindiğinde, şeref ve itibarı korunan değerlere, “herhangi bir ırk veya milliyeti tahkir” ile “dost Devlet ve vatandaşlarının itibarının korunması” da eklenmiştir. 1977 tarihli Tüzük ile ilk defa kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin de film denetleme esaslarına dahil edilmesiyle, 1961 Anayasasının 22. maddesine atıfla kişi şeref ve haysiyeti ilk defa dolaylı olarak da olsa sinema mevzuatına girmiştir. 1983 tarihli Tüzük ile bu konuda değişen tek şey, temel hak ve özgürlüklerin yeni ana kaynağı olarak 1982 Anayasasının referans olmasıdır.

1986 tarihinde çıkarılan ve ilk sinema Kanunu olan 3257 sayılı SVMEK’in denetim usul ve esaslarında şeref ve haysiyeti koruyan bir kriter öngörülmemiştir. Bu yönüyle SVMEK, bu alandaki tek mevzuat metnidir. Ancak SVMEK ile kişi şeref ve haysiyetinin korunmuyor olması, bu varlığın hukukî korumanın dışında kaldığı anlamına gelmez. Nitekim 743 sayılı eski Medenî Kanunun³³⁸ değişik 24. maddesinde, - tıpkı yeni MK’da olduğu gibi - (Değişik madde: 04/05/1988 - 3444/1. md.) hukuka aykırı olarak şahsiyet hakkına tecavüz edilen kişinin, hakimden, tecavüzde bulunanlara karşı korunmasını isteyebileceği; maddenin devamında ise, kişilik hakkı ihlal edilenin rızasına veya üstün nitelikte bir özel ya da kamu yararına veya kanunun verdiği bir yetkiye dayanmayan her tecavüzün hukuka aykırı olduğu öngörülmüştür.

5224 sayılı Kanun ise, eski mevzuat metinlerinin aksine insan onurunun korunması ilkesini doğrudan değerlendirme esasları içerisinde saymıştır. Böylece, önceki mevzuat esaslarındaki Devlet, askerlik ve güvenlik kurumları ile başka Devlet ve

³³⁸ R.G., 4.4.1926, No.: 339.

milletlerin haysiyet ve şerefinin korunmasının yerini doğrudan kişi şeref ve haysiyeti almıştır. Diğer bir ifadeyle, kurumların, tüzel kişiliklerin ve toplulukların şeref ve haysiyetinin yerini en sade ve özel şekliyle kişinin şeref ve haysiyeti almıştır. Aslında bu durum, diğer bir deyişle şeref ve haysiyetin kişisel bir varlık olarak yeni bir Anayasal kavram olduğunu savunan Carmi'nin tezini desteklemektedir. Carmi, insan onurunun çağdaş insan hakları literatüründe nispeten yeni bir Anayasal kavram olduğunu ve modern anlamda kavramın ortaya çıkmasının 2. Dünya Savaşının sonuna rastladığını ifade etmektedir. Ayrıca, kavramın Batı demokrasilerinde gözle görülür temel bir hak ve varlık olarak ortaya çıkmasının yalnızca birkaç yıllık bir maziye sahip olduğunu savunmaktadır.³³⁹

---

³³⁹ Carmi, Guy E., (2008). Dignity Versus Liberty: The Two Western Cultures of Free Speech, *Boston University International Law Journal*, Vol. 26, Issue 2 (Fall 2008), pp. 277-374, s. 283.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİNEMA FİMLERİ YOLUYLA ŞEREF VE HAYSİYETİN İHLÂLİ: ÖRNEK FİMLER

3.1. Genel Olarak

Bu bölümde, ikinci ve üçüncü bölümdeki kuramsal bilgiler ışığında, hangi durumun şeref ve haysiyetin ihlâli olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği filmlerden alınan örneklerle somutlaştırılmaya çalışılacaktır. Çalışmanın bu bölümünde şeref ve haysiyete saldırı durumları 6 başlık altında incelenecektir. Bu başlıklar; gerçek kişilere yönelik saldırılar, din (inanç) üzerinden saldırılar, mesleğe yönelik saldırılar, Devlet ve kurumlarına karşı saldırılar, milliyet (ırk) üzerinden saldırılar ve kültürel ve ekonomik saldırılar şeklinde sıralanacaktır.

İlk bölümde ifade edildiği gibi, sinema filmleri önemli eleştiri araçlarından biridir. Bir film, diyalog ve senaryosundan, seslendirme ve müziğine kadar, gelişmiş kurgu ve montaj teknikleriyle birlikte, vermek istediği mesajı, diğer her türlü medya araçlarından çok daha etkili bir şekilde verebilir ve eleştirilerini çok daha başarılı bir şekilde ortaya koyabilir. Sinema filmleri yoluyla şeref ve haysiyet ihlâllerini değerlendirirken, ihlâllerin sıklıkla eleştiri dozajının net olmayan sınırının aşılmasından kaynaklandığını akılda tutarak, ihlâl ile eleştirinin ayrımını dikkate almak gerekmektedir.

Burada ele alınacak her bir başlık, örnek film ve filmlerden sahne ve diyaloglarla detaylı olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Film seçimi yapılırken örneklerin mümkün olduğunca başlıklara uygun olmasına özen gösterilecektir. Ayrıca, çalışma için film seçilirken her hangi bir zaman-mekân ve tür ayırımına gidilmeyecektir. Böylece, zaman, mekân ve türe göre mukayeseli olarak çok boyutlu bir şekilde değerlendirme yapmak mümkün olacaktır.

Film seçiminin mahdut bir zamanla sınırlandırılmamasının ilk nedeni, şeref ve haysiyetin sinemadan bağımsız olarak öteden beri var olan bir değer olmasıdır. İkinci neden ise, sinema filmlerinde ve mevzuatında şeref ve haysiyetin yerini ve önemini ortaya koyma amacıdır.

Mekândan bağımsız olarak film seçiminin benimsenmesinin nedeni, filmlerin evrensel yapısıdır. Bilindiği üzere sinema filmleri yalnızca yapıldığı ülke ve bölge ile sınırlı kalmayıp, dünyanın hemen her tarafındaki izleyicilere ulaşmaktadır. Diğer taraftan şeref ve haysiyet de içeriğinde kültüre ve bölgeye göre farklılıklar barındırsa da özünde evrensel bir değerdir. Bu yüzden, mekânla kayıtlamadan film seçiminin yapılmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Film seçiminde benimsenen bir diğer yaklaşım, tür ayırımına gidilmemesidir. Çünkü ihlâl, her film türünde ortaya çıkabilir. Konuyu bir tür ile sınırlandırmak, diğer türlerdeki saldırıları göz ardı etmek olacaktır.

Konuya bağlı olarak filmler çözümlenirken, başka örnek filmlerden de yararlanılacaktır. Böylece konu farklı yönleriyle, örnekler ışığında aydınlatılmaya çalışılacaktır. Bazı filmlerin yalnızca bir karesi, sahnesi ya da diyalogu örnek olarak alınırken, bazen bir film içinden çok sayıda örnek seçilecektir. Yine filmlerin bir kısmı ihlâlleri örneklendirirken, kalan kısmı, ihlâl olarak değerlendirilmeyecek hususları açıklamak için kullanılacaktır.

3.2. Gerçek Kişilere Yönelik Saldırıları

Bu başlık altında, gerçek kişilerin şeref ve hasiyetine yönelik saldırıları örnek filmler üzerinden değerlendirilecektir. Çocuklar, gençler, kadınlar dahil tüm gerçek kişiler bu kapsamda tutulacaktır. Bunlar, tarihe ve topluma mâl olmuş kişiler olabileceği gibi sıradan insanlar da olabilirler. Burada ele alınan örnekler, kişinin etnik ya da dinî kimliği ya da bunlara bağlı olarak oluşan dili ve kültürel varlıklarını değil, sırf insan olmasını ya da insanlığını hedef alan saldırılardır. Ancak, kişinin şeref ve itibarına yapılan bir saldırının doğrudan kişiye yönelik olmasının, kişinin şeref ve haysiyetinin başka bir boyutunu tehdit etmediği anlamına gelmeyeceğini de belirtmek gerekmektedir.

3.2.1. The Interview/Diktatörle Görüşme (2014)

Ünlü talk Show programı Skylark Tonight'ın sunucusu Dave Skylark ile yapımcısı Aaron Rapoport Kuzey Kore lideri Kim Jong-Un ile bir program yapma fırsatı yakalamıştır. Ancak CIA, ikiliden Kim'i öldürmelerini istemektedir. Absürt komedi ve

kısmen aksiyon sahneleriyle zenginleştirilen film, bu ikilinin Başkan Kim'i öldürme maceralarını konu almaktadır. Filmin henüz ilk sahnesinden itibaren Kuzey Kore aleyhine propaganda yapılmaktadır. Filmin giriş sekansına, çerçevenin merkezine Kuzey Koreli bir kız çocuğunun zumlanan portresiyle başlanmaktadır. Zumun kademeli olarak düşürülmesiyle küçük kızın, bir anıtın önünde Amerika'ya ve Amerikan halkına hakaret ve beddualarıyla dolu bir şarkıyı, bir nükleer füze denemesinin hemen öncesinde büyük bir kalabalığın huzurunda seslendirdiği görülmektedir. Füzenin fırlatılmasıyla, aslında bu merasimin nükleer füze denemesi için düzenlendiği ortaya çıkmaktadır. Marş karışımı şarkının dizeleri ise şöyledir:

“Sevgili liderimiz bilgindir.

Nazik, yardımsever ve güçlüdür o.

Neşe dileriz ona, sükûnet ve sevgi dileriz.

Ancak hayatımızda bundan daha fazla istediğimiz şey ise,

Amerika'nın cehennem ateşleri içerisinde yanmasıdır.

Aç kalıp muhtaç duruma düşsünler,

Hastalıktan kırılıp geçsinler.

Biçare kalıp, acınası, üzgün ve soğukta kalsınlar.

Onlar ki kibirli ve şişkolar!

Onlar ki aptal ve kötü niyetliler.

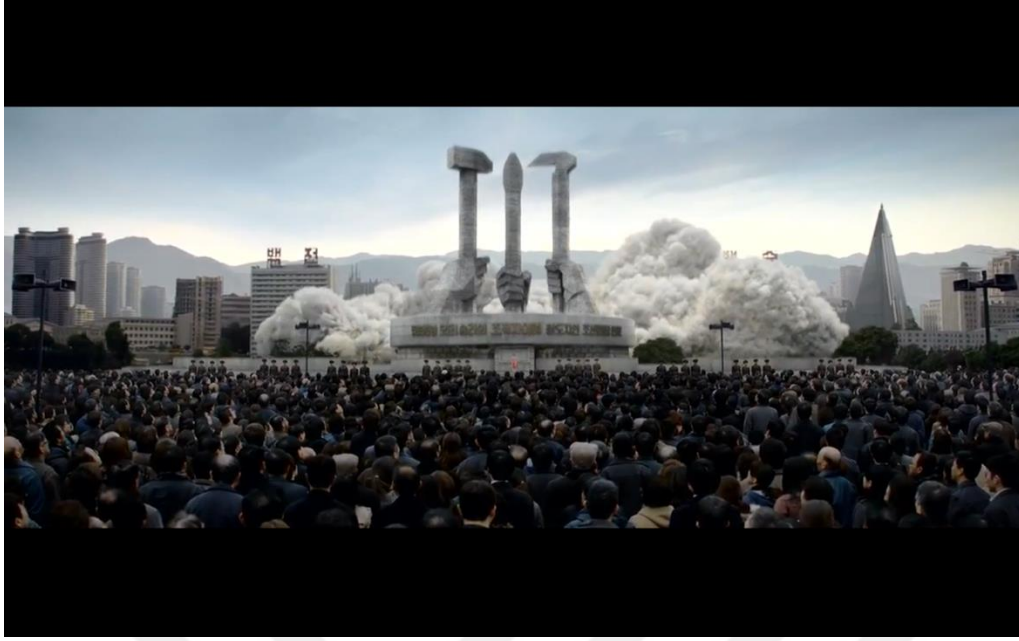
Kendi kan ve pisliklerinde boğulasıcalar!

Geber Amerika geber!

Öl git işte!

Bu doldururdu benim kalbimi sevinçle!

Çocuklarınız izlemek zorunda bırakılırken kadınlarınız orman yaratıkları tarafından tecavüze uğrasın.”

Resim 3.1. Füzenin fırlatıldığı andan bir kare

Küçük kızın şarkısı bitince kamera mekânı gören bir açıyla çekim yapmaktadır. Anıtın arkasında henüz ateşlenmiş bir nükleer füzenin oluşturduğu dumanlar görülmektedir (Resim 3.1.). Bu çekimle artık sözün yerini büyük bir eylemin aldığı izlenimi verilmektedir. Kamera olayın boyutunu geniş arka plan çekimiyle gösterince izleyicinin zihninde “bu mesafeden dahi bu kadar alanı kaplayan devasa bir füze”, “devasa bir tehdit” “birileri buna dur demeli” gibi Kuzey Kore’yi tehdit olarak kabul eden düşünceler uyanacaktır. Küçük kızın Amerikan halkına hakaret ve tehditler savuran sözleri de, sözlerin bizzat muhatabının müdahalesinin meşruiyetini tüm dünyaya gösterecektir.

Görüldüğü gibi dizelerde bol miktarda hakaret ve aşağılama bildiren ifadeler yer almaktadır. Durum şeref ve haysiyetin korunması zemininde değerlendirildiğinde, bu dizelerle ABD’nin yanı sıra vatandaşlarının da itibarlarına saldırı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak filmin bir saldırı olarak değerlendirilebilmesi için, Hollywood menşeli değil, Kuzey Kore ya da başka bir devletin eseri olması gerekir. Çünkü bu dizelerin kurgulanması ya da filmde kullanılması Kuzey Kore’nin değil eser sahibinin işidir. Kaldı ki bu şarkı Kuzey Kore’nin eseri bile olsa, onu bir Hollywood filminde kullanan Kuzey Kore olmadığı için, sinema üzerinden ihlâl anlamına gelemez. Dolayısıyla burada bir fail aranacaksa bunun Kuzey Kore olmayacağı açıktır.

Filmin ilerleyen dakikalarında Aaron, magazin programlarından sıkılmaktadır ve halkın ihtiyaç duyduğu daha önemli işler yapmak istemektedir. Dave, Aaron'un bu isteğine kayıtsız kalmaz. Bir sekansta, bu doğrultuda arayışa giren Aaron, programa çıkarmak için ABD Dışişleri Bakanı John Kerry (Dışişleri eski Bakanı) ile irtibat kurmaya çalışmaktadır. Tam o esnada heyecanlı bir şekilde Dave içeri girer. Aaron telefonda konuşurken telefonu Aaron'dan alır ve atar. Çünkü Kim Jong-un'un en sevdiği programlardan birinin kendi programları *Skylark Tonight* olduğu öğrenmiştir. Dave bunu Başkan Kim ile program yapmak için önemli bir fırsat olarak görmektedir. Bu sekansta Dave ile Aaron'un diyalogundan bir kesit şöyledir:

Aaron:

“Ne yapıyorsun lan? John Kerry'nin ofisiyle konuşuyordum.”

Dave:

“Siktir et şimdi o meşe ağacı suratlı yavşağı.”

Burada Dave'in John Kerry için sarf ettiği ifadeler şeref ve haysiyete saldırıdır. Çünkü gerçekten John Kerry diye birisi vardır ve bu kişi o dönem ABD Dışişleri Bakanı'dır. Bu kişinin hem gerçek kişi olması hem de önemli bir konumda olması üç türden saldırıyı ortaya çıkarmaktadır. Birincisi, kişinin fiziksel özelliklerinin aşağılanması (meşe suratlı), ikincisi hakaret içeren ifadelerle itibarına saldırı (meşe suratlı yavşak), üçüncüsü de devletin önemli bir kademesinde görevli olan birinin küçümsenmesi (siktir et) ve ona hakaret edilmesi, onun meslekî şeref ve itibarına saldırı anlamına gelir.

Bir başka sekansta, stüdyo ekibi ile Dave mülakatı kabul eden Başkan Kim ile gerçekleştirilecek program üzerine stüdyoda konuşmaktadırlar. Tam o esnada Dave televizyonda Başkan Kim'i görür. Aaron'a işaret eder. Kamera ikisinin arasından karşıdaki televizyon ekranlarını netler. Oluşan alan derinliğinde televizyonda Başkan Kim ve ardından nükleer silahları görünür. Bu sırada Dave,

“Bak! Şu (buttfuck) orospu çocuğuna bak! Herifin nükleerden konvoyu var ve kullanmaya hazır.”

Bu sözlerin muhatabı Başkan Kim'dir. Bu hakaret Başkan'ın onuruna açıkça bir saldırıdır. Dave yine aynı hakareti, Başkan Kim'i öldürmek istediğinde Aaron'a hitaben söylemektedir. "Hadi şu orospu çocuğunu alaşağı edelim."

Filmin ilerleyen dakikalarında Dave, Başkan Kim'in turistlerin gözünü boyamak, ülkesini zengin ve güçlü göstermek için yaptığı hileleri öğrenmiştir. Bundan dolayı kırgın ve öfkeli olan Dave, Başkan Kim'in oyunlarını ve halkı tarafından, sıradan insanlardan farklı, üstün meziyetleri olan kutsal bir lider olarak kabul edilen bu kişinin hastalıklı ruh halini, tüm dünyanın gözleri önünde canlı olarak gerçekleştirecek programda ortaya dökcektir.

Dave ile Başkan Kim canlı yayın için kamera karşısındadırlar. Yayını tüm dünya canlı olarak izlemektedir. Ancak Kuzey Koreli yetkililer Dave'e mülakat sırasında sorması gereken soruları önceden hazırlayıp vermişlerdir. Dave'in tek yapması gereken elindeki sorular üzerinden konu dışına sapmadan programı başarılı bir şekilde gerçekleştirmesidir. Başkan Kim, hem kendisinin hem de ülkesinin dünyaya yayılmış kötü şöhretinden kurtarmak için bu programı bir fırsat olarak görmektedir. Bir süre Dave, mülakata kendisine verilen sorularla devam eder. Ancak Dave tüm dünyanın gözleri önünde Başkanın politikalarını ve ülkesindeki adaletsizlik ve yoksulluğu ortaya çıkarmaya kararlıdır.

"Ülkenizin başından bütün geçenleri düşününce, savaşlar olsun, seller olsun. Sizce halkınız gücü ve direnci için ödüllendirilmeyi hak ediyor mu?"

"Tabi ki, Dave."

Dave, Başkanın beklemediği soruyu bir kurtarıcı sorumluluğu ve hissiyatı görüntüsü içerisinde sorar:

"O zaman neden yemek vermiyorsunuz?"

Bu soruyu sorarken kompozisyonda yalnızca Dave vardır ve çerçevenin merkezini kaplamaktadır. Böylece bir Amerikalının cesareti ve insaniyeti gibi meziyetleri Dave'in duruşu ve bakışı üzerinden dünyaya gösterilmektedir. Sorunun ardından kamera sağa pan yapar. Başkanın profili çerçevenin merkezine doğru kaymaya başlar. Başkanın yüz ifadesinden zor durumda kaldığı ve afalladığı okunmaktadır.

Yalnızca “aaayyy” gibi anlamsız bir ifadeyle soruya çaresizce cevap verme arayışı kendini gösterir. “Anlamadım?” der şaşkın bir şekilde. Dave soruyu açar.

“Halkınızı neden beslemiyorsunuz? Aç kalıyorlar. Neredeyse üçte ikisi hem de. Sizin elinize bakıp sizi tanrı olarak gördükleri de düşünülürse bu biraz utanç verici değil mi?”

Dave hayatı pahasına da olsa soruyu sorarken artık kendinden daha emindir. Devam eder.

“Sizde 16 milyon insan açken, yılda 800 milyon dolar nükleere harcıyorsunuz.”

Başkanın tepkisi gülünçtür:

“Bana patates üretimi hakkında soru sormak istemediğine emin misin?”

Bundan sonraki bölümde Dave, Başkanın eşcinsel yatkınlıklarına, özgüven eksikliğine, ve sıradan insanlardan bir farkının olmadığına vurgu yapar. Dave konuştuğu Başkan tüm halkının gözleri önünde bir çocuk gibi ağlamaktadır. Başkanı rencide edebilecek her şey bu sahnede gerçekleşmektedir. Dave, Başkana alaycı bir şekilde sorar,

“Altına mı yaptın sen?”

Başkan bir çocuk gibi ağlayarak konuşmaktadır ve kameramanı suçlar,

“Hayır ben yapmadım. Kameraman yaptı.”

Dave kameraya döner ve,

“Bayanlar ve baylar, Kim Jong-un az önce altına yaptı.”

Askerler arasında homurdanmalar başlar. “Göt deliği varmış, tanrı falan değil bu!”

Dave inanılanın aksini tüm Kuzey Kore halkının gözü önünde söyler.

“Kocaman pörsümüş bir göt deliği olan kusurlu bir adamsın sadece.”

Film, Dave ve arkadaşlarının, Başkan Kim’i vurarak Kuzey Kore’den kaçmaları ve bu Ülkeye demokrasiyi getiren Amerikan kahramanları olarak kabul edilmeleri ile sonlanmaktadır.

Kim Jong-un bir devlet başkanıdır ve ülkesinde adeta bir tanrı gibi kabul edilmektedir. Filme, Başkan’ın bu sıra dışı konumunu ve bir ülkenin siyasî lideri olması vasıflarını bir tarafa bırakıp yalnızca insan olması yönüyle şeref ve haysiyet

ihlâli olup olmadığına bakılabilir. Şayet bir insan olarak değerlendirilip, önceki bölümde ifade edilen “normal vatandaş” kriteri³⁴⁰ baz alındığında ortalama bir vatandaşın bu hakaretlerle rencide olacağı açıktır. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken iki husus daha vardır ki, bunlar da kamuya mâl olmuş kişilerin özel hayatları ve onlara yapılan eleştirilerin dozunun ağırlığıdır. Bir önceki bölümde açıklandığı üzere kamuya mâl olmuş kişilerin özel yaşam alanları normal insanlara kıyasla daha küçük ve şeffaftır.³⁴¹ Yine bu kimselerin eleştiri tahammül sınırlarının konumlarına bağlı olarak daha yüksek olması beklenmektedir. Ancak hakaret ile eleştiri birbirinden farklı olup, söz konusu, toplum huzurunda alenen tahkir ve tezyif olduğu zaman, kişilerinin sosyal statüleri ile hassasiyetlerinin paralellik arz etmesi mümkündür. Bu doğrultuda, topluma mâl olmuş bir insana karşı –filmdeki karakter kendisi olmasa bile muhatap kendisi olduğu için– alenen “orospu çocuğu”, “altına mı kaçırdın sen?”, “Kocaman pörsümüş bir göt deliği olan kusurlu bir adamsın sadece.” gibi ifadeler kullanmak, onu açıkça rencide eden diğer bir deyişle şeref ve haysiyetini ihlâl eden ifadelerdir. Kaldı ki, hakaret ve küfür, muhatabı belli olduğu zaman, her durumda şeref ve haysiyete saldırı anlamı taşımaktadır.³⁴²

Sinemanın bir propaganda aracı olarak yaygın bir şekilde kullanıldığına ikinci bölümde değinilmişti.³⁴³ Yukarıdaki filmde bu durum açıkça görülmektedir. Aynı zamanda sinemanın kurgusal yapısı, onun olayları gerçeklerden bağımsız olarak ve istediği şekilde canlandırabilmesini mümkün kılmaktadır. Söz gelimi sinema, tarihte kaybedilen bir savaşı zafer, bir ölüyü ölümsüz ilan edebilir. Bunun bir örneği de *Dracula Untold/Dracula: Başlangıç (2014)* filminde canlandırılan Kazıklı Voyvoda lakaplı III. Vlad Tepeş’in hikâyesidir.

III. Vlad, Romenlerce bir kahraman, Türkler ve Bulgarlar tarafından ise, aklî dengesi yerinde olmayan ve on binlerce masumu kazıklara geçirerek acımasızca öldüren bir zalim olarak bilinmektedir. III. Vlad, öldürdüğü insanların kanını içtiği için bir vampir olduğu efsanesi yayılmış, hatta bu durum hikâyelere ve filmlere bile “Drakula”

³⁴⁰ Bkz: 3: Bölüm, Şeref ve Haysiyete Saldırısı İşaret Eden Durumlar, s. 44.

³⁴¹ Bkz: 3: Bölüm, Manevî Haklar, s. 17.

³⁴² Bkz: 3: Bölüm, Şeref ve Haysiyete Saldırısı İşaret Eden Durumlar, s. 44;

³⁴³ Bkz: 2. Bölüm: Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Sinema, s.30.

(Dracula) ismiyle geçmiştir. İşte bu film, yarı tarih ve yarı efsanelere dayalı olarak, vampirleşen Voyvoda'nın hikâyesini beyazperdeye taşımaktadır.

Filmde, Türkler acımasız ve istilacı olarak gösterilirken, Kazıklı Voyvoda, ailesine ve milletine sadık, asil ve fedakar bir lider olarak anlatılmaktadır. Henüz giriş sekansında, Türk sultanınca bin kadar çocuğun esir alındığı, bu çocuk kölelere acımasızca eziyet edildiği ve bunların merhametsizce öldürmek üzere eğitildiği anlatılmaktadır. Film, vampirleşen III. Vlad'ın (Dracula) Fatih Sultan Mehmet'i öldürmesiyle sona ermektedir.

Resim 3.2. Drakula: Başlangıç filminde, Osmanlı Devleti'nin çocuklara yaptığı zulm anlatılırken ekrana yansıyan görüntülerden bir kare

Filmin geneline bakıldığında, Türkler çocukları esir alıp onlara zulmeden acımasız ve barbar bir millet; tarihimizdeki önemli figürlerden biri olan Fatih Sultan Mehmet ise merhametsiz bir insan olarak gösterilmektedir. Şeref ve itibarımıza saygısızlık olarak değerlendirip sansürlemek kolaylık olacaktır. Bunun yerine daha başarılı projelerle daha kaliteli filmler yapmaya çalışarak kendi tarihimizi kendi gerçeklerimiz üzerinden anlatmanın daha iyi bir mücadele ve savunma yöntemi olacağı kanaatindeyiz.

3.2.2. İstanbul Kanatlarımın Altında (1996)

Film, Sultan 4. Murat zamanında Hazarfennam Ahmet Çelebi'nin uçuş maceralarını konu almaktadır. Filmde Sultan 4. Murat, iradesi ve siyasi kabiliyeti zayıf, eşcinsel bir padişah olarak tasvir edilmektedir.

Sultan'ın ilişki yaşadığı kişi, Musa adında, sürekli çevresinde olan birisidir. Filmin bu ilişkiye vurgu yaptığı sahnelerinde Sultan ile Musa yarı çıplak ve ıslak bir vaziyette kapalı bir mekândan çıkarlar. Kamara, sekansa genel plan bir tanıtıcı çekimle girdiği için kahramanlar uzaktadır ve onlara zum yapıncaya kadar aslında kim oldukları seçilmemektedir. Loş mumlarla aydınlatılan mekâna romantik bir müzik eşlik etmektedir. Mekân, yeşil ile suyun buluştuğu açık bir doğal ortamdır. Kamera yakın plan çekim yapınca, artık kahramanların kimliği ortaya çıkmaktadır. Güzel bir mezenin başında kendileri için hazırlanan yere yan yana otururlar. Yüz ifadelerinden, güzel bir zaferden çıkmış olmanın (başarılı bir cinsel birliktelikten) verdiği mutluluk okunur. Birbirlerine duygu dolu ve romantik bakışlar gönderirler. Tüm bu detaylar, bu iki karakter arasındaki romantizmin varlığını hissettirmek için kurgulanmıştır.

Resim 3.3. 4. Murat ile Musa'nın birlikte geçirdikleri romantik geceden bir kare

Geniş plan çekim tekniği ile mekân ve olay hakkında ön bilgi verilmektedir (Resim 3.3). Dingin suyun başında, mum ışıklarıyla süslenen mekânda yarı çıplak iki silüet kamera açısının merkezinde konumlandırmıştır. Mekânın, romantik bir ilişkinin varlığına işaret etmek için dizayn edildiği anlaşılmaktadır.

Resim 3.4. Romantik geceyi anlatan sahneden yakın plan bir kare

Yakın plan ile artık karakterler tanınır hâle gelmiştir (Resim 3.4). Sultan 4. Murat, ile Musa'nın arasındaki sıra dışı ilişki, karşılıklı jest ve mimikleriyle beraber sözlü ifadelerine de yansımaktadır.

Şeref ve haysiyetin yalnızca yaşayan ya da var olan özel ve tüzel kişilerle sınırlı olmayıp, ölmüş kişileri de kapsadığı, üçüncü bölümde ifade edilmişti.³⁴⁴ Ayrıca, toplum içerisinde saygın bir konumdaki tarihî bir şahsiyete eşcinsellik isnadında bulunmak o kişinin şeref ve haysiyetine bir saldırı olarak nitelendirilir. Çünkü eşcinsellik toplumumuzda hoş karşılanmayan bir yönelim olarak değerlendirilmektedir. Veleve ki 4. Murat, gerçekten eşcinsel dahi olmuş olsa, bunu alenen ilan edip müspet anlamda savunmadığı takdirde, ona yapılan bu yakıştıрма saldırı olarak kabul edilecektir.³⁴⁵

³⁴⁴ Bkz: 3. Bölüm, Şeref ve Haysiyetin Kapsamı, s. 35.

³⁴⁵ Bkz: 3. Bölüm, Şeref ve Haysiyete Saldırısı İşaret Eden Durumlar, s. 44-45.

Burada göz önünde tutulması gereken husus, saldırının gerçek bir muhatabının olması durumudur. Bununla ilgili olarak ayrıca *İftarlık Gazoz (2016)* filmine bakılabilir.

Film, bir ege sahil kasabasında geçmektedir. Filmdeki “Cibar Kemal” karakteri dava konusu olmuştur. Yusuf Kanat isimli bir vatandaş filmde geçen Cibar Kemal’in babası olduğunu iddia edip, babasının gerçeğe aykırı bir şekilde anlatılıp rencide edildiğini ileri sürmüştü ve şikayet dilekçesinde filmin tedbiren durdurulmasının yanı sıra 150 bin lira maneî tazminat talep etmiştir. Dilekçesinde, filme konu olan Cibar Kemal karakterinin babası olduğunu ve babasının alkol kullanan, orucunu bozan ve küfür eden bir kişi olarak canlandırıldığını beyan etmiştir.³⁴⁶ Konuyla ilgili açıklama yapan yönetmen Yüksel Aksu, şahsın dava talebini mahkemenin reddettiğini, filmde adı geçen “Cibar Kemal” karakterinin onun babasıyla bir ilgisi olmayan hayalî bir kahraman olduğunu, zaten söz konusu karakterinin bir oğlunun da olmadığını ifade etmiştir.³⁴⁷

Filmdeki Cibar Kemal karakteri, ilçede sevilen, herhangi bir olumsuz yönü göze batmayan sıradan bir vatandaş olarak tasvir edilmiştir. Filmde, iddia edildiği gibi rakı içme, sıcağa ve açlığa dayanamayıp orucunu bozma, plajda kızlara bakma gibi zaafı vardır. Bunlar, muhafazakâr bir toplumda hoş karşılanmayan davranışlardır. Hoş karşılanmayan bir fiilin ya da sözün alenen bir kişiye yüklenmesiyle o kişinin toplum nezdinde onurunu zedelemesi mümkündür ve bu durum kişi şeref ve haysiyetine saldırı anlamı ifade eder. Ancak mahkeme kararına göre, karakterin iddia edilen kişi olmaması, söz konusu saldırıyı, diğer bir ifadeyle bu davayı geçersiz kılmaktadır.

Gerçekte yaşanmış bir ihlâlin, bir sinema filmi ile canlandırılması şeref ve haysiyete saldırı anlamı teşkil etmez. *The Man Who Knew Infinity/Sonsuzluk Teorisi (2015)* filminden bir sahne bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Film, dâhi bir matematikçi olan Hindistanlı Srinivasa Ramanujan’ın hayat hikayesinden esinlenilerek kurgulanmıştır.

³⁴⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/cem-yilmaz-rol-aldigi-iftarlik-gazoz-filmi-davalik-oldu-40052109>

³⁴⁷ <http://www.cnnurk.com/kultur-sanat/sinema/iftarlik-gazoz-davasi-sonuclandi?page=5>

Filmde, Ramanujan, Madras bölgesinde yaşayan gariban bir matematik dehasıdır. Herhangi bir eğitimi olmamasına karşın ortaya koyduğu teoriler başvurduğu yerlerde takdir edilmek bir yana hiç anlaşılammıştır. Cambridge Üniversitesi'nden ünlü matematik profesörü G.H. Hardy'e gönderdiği mektupla hayatı değişir. Profesör Hardy tarafından İngiltere'ye çağrılır. Fakat burada, bir Hintli olmasının yanı sıra, hiçbir eğitimi olmadığı için okuldaki diğer hocalar tarafından pek sevilmez. Takip eden yıllarda 1. Dünya Savaşı başlamış, Ramanujan verem hastalığına yakalanmış ve İngiltere'de faşist saldırılara maruz kalmıştır. Bu şartlar altında Profesör Hardy ile çalışmalarını tamamlar. Savaşın bitmesini takiben ülkesine döner ve burada bir yıl sonra ölür.

Resim 3.5. Ramanujan, İngiliz askerlerince darp edilirken ekrana yansıyan sahneden bir kare

Yukarıdaki resim (Resim 3.5.) Ramanujan'ın postane çıkışında bir grup İngiliz askerinin sözlü ve fiilî tacizlerine maruz kaldığı bir sahneden alınmıştır. Bu saldırının sebebi bir Hintlinin İngiltere'de rahat ve konfor içinde yaşarken kendilerinin savaşa gitmeleridir. Askerlerden bir tanesi Ramanujan'ı işaret ederek,

Şuna baksana dâhi Hindistanlı. İnanabiliyor musun, o burda lüks içinde yaşarken bizi savaşa gönderiyorlar. (Ramanujan'a seslenerek) Hey! nereye gittiğini sanıyorsun! Seni işe yaramaz beleşçi! Hey, hey! Sana söylüyorum... Hey, Dur!

Sonrasında Ramanujan'ı yere düşürüp tartaklarlar.

Gerçek hayatta bu söz ve hareketlere maruz kalmanın, kişinin onuruna saldırı anlamına geleceği açıktır. Ramanujan'ın yaşamında bu saldırılara maruz kalması söz konusu olabilir. Ancak filmde Ramanujan'ın maruz kaldığı bu sahnelerin gösterimi bir onura saldırı olarak düşünülemez. Çünkü Ramanujan'ın onurunu zedeleyen davranış bu sahnelerin çekimi değil, İngiltere'de yaşadığı yıllarda gerçekten maruz kaldığı bu tarz saldırılardır.

Kimi zaman sinema filmi ile ihlâl edilen kişi bir çocuk ya da genç olabilir. Bu tür ihlâller iki şekilde ele alınabilir. Bunlardan ilki, 5224 sayılı Kanunda öngörülmektedir. Nitekim, Kanununun 4/5. maddesi "Bakanlık... çocukların ve gençlerin korunması amacıyla; şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve etkiler içeren filmleri yeniden değerlendirilmek üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna gönderebilir." ibaresiyle izleyici konumunda olan çocukların bu olumsuz etkiler içeren filmlerden korunması amaçlanmaktadır.

Sinema filmlerinde çocukların ve gençlerin ihlâlinin ikinci şekli ise, filmlerde çocuklara verilen rollerle ya da onların maruz kaldıkları sahnelerle ortaya çıkmaktadır. Özellikle erotizm, müstehcenlik ve şiddet barındıran sahnelerde çocukların kullanılması, onların fiziksel, ruhsal ve sosyolojik açıdan suistimallerine de zemin hazırlamaktadır. Burada ele alınan filmler, çocukların sinema filmlerinde maruz kaldıkları özellikle bu ikinci tür ihlâllere örnek teşkil etmektedir.

3.2.3. A Serbian Film (Bir Sırp Filmi) (2010)

Sırbistan'da, emekli bir porno yıldızı olan Milos'un (Srdjan 'Zika' Todoroviç), eşi Marija (Jelena Gavriloviç) ve oğlu Peter ile mutlu bir evliliği vardır. Aile için ekonomik sıkıntılar baş gösterdiği bir sırada yaşlı porno yıldızı bir film teklifi alır. Maddî koşullarından dolayı filmi kabul eder. Bir sanat filmi olarak anlaştığı film, gerçekte pedofili ve nekrofilinin had safhada olduğu şiddet içerikli bir porno filmidir.

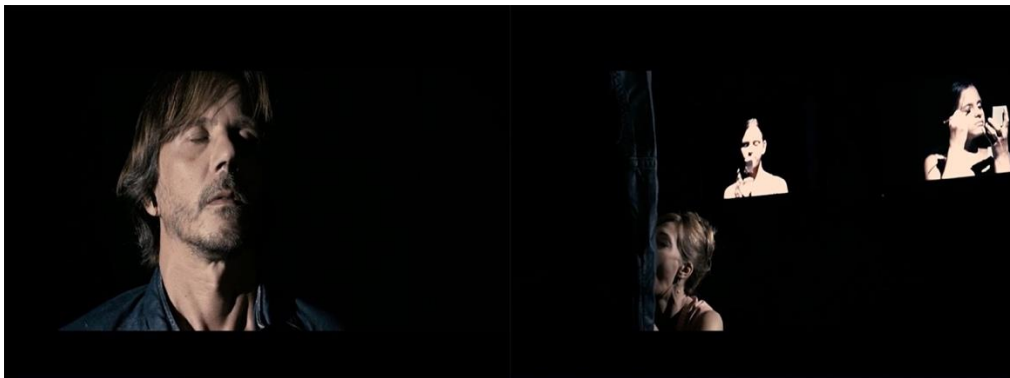
Film, gerilim ortamı oluşturulan kötü bir mekânda içeri giren çiftin şehvetle seks yapmaları ile başlamaktadır. Aslında bu görüntünün, çok küçük bir çocuğun (Peter) televizyondan izlediği bir porno filminden alındığı, sahnenin devamında ortaya çıkmaktadır. Çocuk televizyonun karşısında porno izlerken kamera çocuğun

elindeki DVD kapağına odaklanıyor. Aslında çocuğun televizyonda izlediği film, porno yıldızı olan babasının görüntüleridir.

Resim 3.6. A Serbian Film filminde küçük çocuk babasının porno filmlerini izlerken Filmin giriş sahnesi küçük bir çocuğun bir mekânda seks yapan babasını izlemesi üzerine kurgulanmaktadır (Resim 3.6). Çocuk televizyonun hemen karşısına oturtulmuş ve eline DVD filmin kapağı verilmiştir. (Not: Görüntü, anlam bütünlüğü sağlamak için, filmin aynı sahnesindeki iki karenin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur.)

Yine filmin ilerleyen sahnelerinde Milos, film çekimi için kamera karşısındadır. Burası yalnızca oyuncuların aydınlatıldığı karanlık bir mekândır. Milos, bir kadın porno yıldızı ile oral seks yapmaktadır. Ancak Milos'a haz veren şey, karşısındaki ekranda dondurma yalayan bir kız çocuğudur. Çocuğun görevi, adeta adamı erekte tutmeme gibi zevkle dondurmasını yalamaktadır.

Resim 3.7. Milos, ekrandaki küçük kıza bakarak erekte olurken

Milos, karşısında bir kız çocuğu varken başlangıçta tedirgin olsa da bir süre sonra kendini bırakıyor. Çocuk ise, dondurma yiyip makyaj yaparak Milos'u tahrik etmek için karşısına oturtulmuş (Resim 3.7). (Not: Görüntü, filmin aynı sahnesindeki iki karenin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur.)

Aynı kız çocuğu, başka bir sahnede, kadın porno yıldızının maruz kaldığı şiddet dolu seksin canlı şahidi olarak karşılarında bir sandalyeye oturmuş vaziyette onları gülümseyerek izlemektedir. Filmden son bir örnek daha verilecek olursa şayet, bir mahzende kadını doğurtan sadist ruhlu bir adamın çocuğa tecavüz etmesi toplumun tahammül sınırı açısından kesinlikle ağır bir görüntüdür. Bir yanda kadının, alenen ve özensizce doğum yaptırılarak cinsel bir fantezi ve seks objesine dönüştürülmesiyle kadınlığın ve anneliğin onuru; diğer yanda doğan bebeğe yapılan cinsel taciz ile çocuğun onuru zedelenmektedir. Aslında yapılan iş her ne kadar kurgusal bir filmde ibaret de olsa, söz konusu sahnelerle başta çocuklar olmak üzere kadınlar suistimal edilmiştir.

Resim 3.8. Bir pedofili, alenen doğum yaptırdığı kadının çocuğuna cinsel tacizde bulunurken

Yukarıdaki (Resim 3.8) sahne, hamile bir kadının rastgele doğurmasına yardım edip, sonra o çocuğa cinsel muamelede bulunan bir pedofilinin film içinde ekrana yansıtılmış görüntüsüdür (Not: Görüntü, filmin aynı sahnesindeki iki karenin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur.).

Film, İngiltere,³⁴⁸ Norveç³⁴⁹, Avustralya³⁵⁰ Yeni Zelanda³⁵¹ ve Brezilya³⁵² gibi pek çok ülkede, çocukları suistimal ettiği gerekçesiyle yasaklanmış ya da pek çok sahne filminden çıkarılmak suretiyle gösterimine ve satışına izin verilmiştir. Yönetmen Srđan Spasojević bu filmi ile aslında toplumda oldukça rahatsız edici pedofili, neknofili, sadist ve mazoşist gibi insanların içerisinde yaşayan sorunlu tiplerin de varlığına işaret edip, bunu gerçekçi bir şekilde ortaya koymayı amaçlamış olabilir. Böyle dahi bakıldığı zaman, sorunları yansıtmaya çalışan sorunlu, diğer bir ifadeyle ihlallerle dolu bir film olduğu gerçeğini yadsımak mümkün değildir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu filmin tek ya da öncelikli amacının, içerisinde yaşadığımız toplumda bu tarz olaylara karşı duyulan rahatsızlığı ele almak şeklindeki iyimser bir yorum için gereken masumiyeti kaybetmiştir. Şayet öncelikli amaç bu olsaydı, filmin pek çok yerine serpiştirilmiş konu dışı seks görüntü ve diyaloglarını bu kadar kullanılma ihtiyacı hissedilmezdi. Buradan filmin o kadar da masumane duygularla çekilmediği sonucu da rahatlıkla çıkarılabilir.

Split (Parçalanmış) (2016), benzer konuya (çocuk tacizi) farklı açıdan yaklaşan bir filmidir. Film, kişilik bölünmesi konusu üzerine kurgulanmıştır. Filmde Casey (Anne Taylor-Joy), babası ve amcasıyla ava çıkan küçük bir kızdır. Amcası, Casey'e başlangıçta kur yaparak ona cinsel tacizde bulunmak istemektedir. Filmin işlediği ana konulardan biri, kişinin geçmişte yaşadıkların asla yok olup gitmediği, aksine tüm hayatına yön verdiği tezidir. Casey de, erken yaşta babasını kaybedip kendisine cinsel tacizde bulunan amcasıyla yaşayan genç bir kızdır ve yaşadıkları Casey'i insanlara karşı mesafeli ve sorunlu bir kız yapmıştır. Yönetmen (M. Night Shyamalan), artık genç bir kız olan Casey'nin bu sorunlu yaşamını, geçmişte başından geçen problemlerle ilgili anılarından kesitler sunarak anlatmaya çalışmaktadır. Ancak bunu yaparken, doğrudan Casey'in çocukluk yıllarında uğradığı cinsel tacizle ilgili bir görüntü vermeye ihtiyaç duymamıştır. Böylece, amcanın tacizlerini, çocuğun suistimaline mahal vermeden ortaya koymaktadır.

³⁴⁸ <http://www.bbfc.co.uk/releases/srpski-film-serbian-film-film>

³⁴⁹ <http://www.vg.no/rampelys/verdens-verste-film-forbudt-i-norge-forbudet-virker-mot-sin-hensikt/a/10080537/>

³⁵⁰ <http://www.abc.net.au/pm/content/2011/s3296780.htm>

³⁵¹ http://www.nzherald.co.nz/entertainment/news/article.cfm?c_id=1501119&objectid=11171374

³⁵² http://tribunadonorte.com.br/news.php?not_id=190156

Yönetmen bu şekilde, hem çocukların suistimal edilmesinin önüne geçip hem de mesajını daha etkili bir şekilde ön plana çıkarmaktadır.

3.3. Din Üzerinden Saldırıları

Özek'e göre şerefe karşı suçlardan bir tanesi de dinî inançların tahkiridir.³⁵³ Din üzerinden saldırıların tarihi Türk sinemasının emekleme dönemine kadar gitmektedir. 1922 yapımı "*Nur Baba*" Yakup kadri Karaosmanoğlu'nun aynı adlı romanından Muhsin Ertuğrul tarafından sinemaya uyarlanmıştır. Film şehvet düşkününü bir Bektaşî şeyhi ile onun genç bir muhibbesi arasındaki aşkı konu edinmektedir. Kendileri aleyhinde bir film çekildiğini duyan Bektaşîler işliğı basmış, oyuncu ve set ekibinin çoğunu tartaklamışlardır.³⁵⁴ İşgal kuvvetleri, yeni bir olaya mahal vermemesi için filmin çekimini yasaklamıştır. Film İstanbul'un kurtuluşundan sonra 1923'te Boğaziçi Esrarı adıyla gösterilebilmiştir. Ancak, filme ulaşamadığımız için yalnızca roman üzerinden şeref ve haysiyet ihlâli konusunda bir değerlendirme yapmanın objektif olmayacağı kanaatindeyiz.

3.3.1. This Is the End (Buraya Kadar) (2013)

Evan Goldberg ile Seth Rogen'ın yönetmenliğini yaptığı filmde, pek çok ünlü Hollywood yıldızı birlikte rol almıştır. Film, James Franco'nun evinde bir parti verdiği sırada İncil'deki kıyametin gerçekleşmesini mizahî olarak konu almaktadır.

---

³⁵³ Özek, Ç., (1978)., A.g.e., s.152.

³⁵⁴ Özgüç, A. (1990). Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlkler, Yılmaz Yayınları, İstanbul, s. 30-33; Özön, N., (1985). A.g.e., s. 344.

Resim 3.9. Franco ve arkadaşları, yaşananları değerlendirirken

Yerin yarılp ateşlerin ve canavarların çıktığı, insanların bu oluşan devasa çukurlara düştüğü ve canavarlara yem olduğu bir ortamda, Franco ve bir kaç arkadaşı evde mahsur kalır. Tüm bu olanlar hakkında aralarında şu konuşma geçer:

Seth Rogan;

“Olaylar zıvanadan çıktı beyler. Gerçekten kıyameti yaşıyoruz. Vahiylerde geçtiği gibi yani. O zaman Tanrı var yani değil mi? Bilsem Tanrı var gibi yaşadım. Kim bilebilirdi ki?”

Jay Baruchel;

“Gezegenin yüzde 95'i biliyordu.”

Seth Rogan;

“Sokayım dinine kitabına.”

Craig Robinson;

“Artık deme öyle bence.”

Seth Rogan;

“Sokayım dinine kitabına” yı mı? Niye söylemeyeceğim?”

Craig Robinson;

“On Emir’de Tanrı “Size bahsettiğim dine kötü söz sarf etmeyin” diyor.”

Seth Rogan;

“Dine kitaba küfrediyorum ben. Tanrı neden alınıyor?”

Craig Robinson;

“Din, iman, Tanrı. Hepsi aynı kapıya varıyor.”

Jay Baruchel;

“Bir üçlem gibi.”

Jay Baruchel;

“Baba, Oğul, Kutsal Ruh.”

James Franco;

“Üç toplu dondurma gibi.”

Jay Baruchel;

“Hiç bilmiyorum o lanet emirleri.”

...

Seth Rogan;

“Tanrı her şeyi eline yüzüne bulaştırdı bence. Bir hata etti ve bizi geride bıraktı. Meşguldür sonuçta.”

Dinin ve Tanrının mizah konusu yapılmak suretiyle toplumsal imajının zedelenmesi şerefi ihlâldir. Nitekim diyalogda görüldüğü üzere Tanrı hatalar yapan, duygusal bir kişilik olarak tasvir edilip alay konusu yapılmakta, Dinine ve Kitabına küfredilmektedir. Bunun gibi The Last Teptation of Christ filmi de Hz. İsa'yı duygularının ve nefsinin esiri olan bir peygamber olarak göstermektedir.

Jason Reitman'ın 2005 yapımı *Thank You for Smoking (Sigara İçtiğiniz İçin Teşekkürler)* filminden bir diyalog bu tür ihlâllere bir başka örnektir. Filmde, ana karakter Nick Naylor, Tütün Araştırmaları Akademisi'nde bir lobicidir. Görevi sigara konusundaki kötü algıyı en aza indirmek ve müşteri potansiyelini olduğunca yükseğe çekmektir. Filmlerle sigarayı özendirme projesi kapsamında Hollywood'a gider. Patronu, Nick'e bir görev daha verir. Bu görev, Kovboy filmlerinde sigarayla tanınan ilk Marlboro adama rüşvet vermesidir. Amaç sigaranın aleyhine konuşmasının önüne geçmektir. Patronuyla arasındaki diyalogdan bir kesit:

Patron,

“Hey Nick. Lorne Lutch kim biliyor musun?”

“Tabiki. O ilk Marlboro adam. Kanserden ölüyor. Geçen hafta Sally’e çıktı. Bir hayranımız olduğu söylenemez.”

“Kaliforniya’da bir çiftliği var. (Bir çanta dolusu parayı kastederek) Bunu ona götürmeni istiyorum.”

“O bir kovboy efendim ve kovboylar rüşveti sevmezler.”

“Bu bir rüşvet değil. Hayır efendim. Oraya meleklerin kollarında gideceksin.”

“Yani biz bu parayı karşılıksız mı vereceğiz?”

“Evet. İsa’nın kendisi bile gerçekten çok iyisiniz derdi.”

Aslında Lorne Lutch’a teklif edilen şey sus payıdır. Para karşılığında, sigara kullanmaktan kanser olan bir kimsenin, sigara aleyhine konuşmasının önüne geçilmesi beklenmektedir. Hz. İsa’nın dahi, para karşılığı minnettar olacağını ve yanlış bir eylemi örtbas edeceğini vurgulayan ifade, Hristiyanların tanrı olarak kabul ettiği, Müslümanlarca inanılıp hürmet edilen Hz. İsa’nın imajının toplum nezdinde zedelenmesine sebep olmaktadır. Nitekim bir kimseye toplum nazarında hoş karşılanmayan etik ve ahlâk dışı fiiller isnat etmenin, o kimsenin şeref ve haysiyetine saldırı anlamı taşıdığı önceki bölümde ifade edilmiştir.³⁵⁵

3.3.2. The Last Temptation of Christ (Günaha Son Çağrı) (1988)

Film, Nikos Kazantzakis’in aynı adlı eserinden Martin Scorsese tarafından sinemaya aktarılmıştır. Hz. İsa’yı, bilinenlerin tamamen dışında, zaafı olan sıradan birinin haleti ruhiyesinde tasvir eden film, Meksika, Şili, Arjantin, Filipinler, Singapur, İsrail, ABD ve Türkiye’de yasaklanmıştır.³⁵⁶ Hz. İsa’nın İncil’de anlatılanlardan tamamen

³⁵⁵ Bkz: 3. Bölüm: 1.3.5. Şeref ve haysiyete saldırıyı işaret eden durumlar.

³⁵⁶ Meksika, Şili, Arjantin, Filipinler, Singapur, ABD ve Türkiye için bkz: <https://www.criterion.com/lists/170366-banned-criterion-s-forbidden-films>
İsrail için bkz: <https://news.google.com/newspapers?id=VHEfAAAAIABAJ&sjid=YGYFAAAAIAAJ&pg=1756,2456153&dq=israel+bans+film&hl=en>

farklı; zaafı olan bir insan olarak tasvir edilmesi başta Hristiyan gruplar olmak üzere pek çok kesimin tepkisini çekmiştir.³⁵⁷

Resim 3.10. Yehuda, Hz. İsa'yı döverken

Hz. İsa, Romalılarca suçlu bulunanların cezalandırılması için çarmıh yapmaktadır. Arkadaşı Yehuda dâhil Yahudiler bundan hoşlanmıyorlar. Çünkü çarmıha gerilenler Yahudilerdir. Yehuda kızgın: “Romalılar çarmıh yapacak kimse bulamıyor sen yapıyorsun. Romalılardan da kütüsün. Yahudileri öldüren bir Yahudi'sin, ödleksin!” İsa'yı tartaklıyor (Resim 3.10). Mecdelli Meryem bu yaptıklarından ötürü İsa'nın yüzüne tükürüyor. Yahudiler İsa'yı taşıyor.

Hz. İsa sürekli acı çekmektedir ve iç dünyasında büyük bir mücadele hâkimdir:

“Tanrı beni seviyor. Beni sevdiğini biliyorum. Artık durmasını istiyorum. Bu acıya dayanamayacağım. Seslere... Acıya... Benden nefret etmesini istiyorum. Bu yüzden çarmıh yapıyorum ve ona karşı koyuyorum. Başka birini seçmesini istiyorum. Bütün Mesihlerini çarmıha germek istiyorum.”

İsa çölde karşılaştığı bir adamla konuşuyor. Adama,

“Tanrının ne istediğini bilmek bir lütuf mu sence? Sana onun ne istediğini söyleyeyim. Beni uçurumdan aşağı yuvarlamak istiyor. İçimdekileri göremiyor mu? Günahlarımı...”

“Hepimiz günah işleriz.” Hz. İsa;

³⁵⁷ Bkz: <http://www.nytimes.com/1988/08/13/movies/the-last-temptation-of-christ-opens-to-protests-but-good-sales.html>

“Benim gibi değil. Ben yalancıyım. İkiyüzlüyüm. Her şeyden korkuyorum. Asla gerçeği söylemiyorum. Buna cesaretim yok. Bir kadın gördüğüm zaman kızarıp kafamı çeviriyorum. Onu arzuluyorum ama elimi sürmüyorum. Efendimiz için. Ve bu bana gurur veriyor. Çalmıyorum, dövüşmüyorum, adam öldürmüyorum. İstemediğimden değil korktuğum için. Size karşı isyan etmek istiyorum. Her şeye karşı. Tanrıya karşı. Ama korkuyorum. Annem babam kim bilmek ister misin? Tanrım kim bilmek ister misin? Korkum. Yüreğime bakarsan sadece bunu görürsün.”

“Ama içimizdeki kötülükler ne kadar çoksa tövbemiz de o kadar güçlü olur.”

“Şeytan benim içimde. Şeytan bana, “sen Kral Davud’un oğlu değilsin. Sen bir insan değilsin. Ondan öte Tanrının oğlusun. Ondan da öte Tanrısın” diyor.

Resim 3.11. Mecdelli Meryem bir genelevde diğer müşterilerin gözleri önünde fahişelik yaparken Hz. İsa’da onu izleyenler arasında

İsa çarmıha gerilir. Tanrının ondan istediği budur. Ancak koruyucu meleği gelir ve Tanrının oğlunu sınıdığını ve onun da başarılı olduğunu söyler. İsa’yı kurtarır. Artık arzu ettiği dünya zevklerinden bir insan gibi tatma lütfuna erişir. Mecdelli Meryem ile evlenir. Meryem ölünce isyan eder. Koruyucu meleği ona başka Meryem bulmuştur. Onunla evlenir ve çocukları olur. Yaşlanır ve sıradan bir insan gibi ölmesi gerektiği vakit gelmiştir. O sırada eski arkadaşları girerler. Yehuda İsa’ya kızgındır. Çünkü, yaptıkları ahde göre İsa çarmıha gerilip ölecek, üç gün sonra dirilecek ve birlikte yeni öğretilerini dünyaya yayacaklardır. Oysa İsa, koruyucu melek sandığı şeytanın oyununa gelmiş evlenmiş ve dünya zevkleriyle dolu bir hayat yaşamıştır. İsa yaptığı hatayı fark edip hemen tövbe eder. Gözlerini açtığında hâlâ çarmıhtadır ve gerekenin olduğunu düşünür. Aslında tüm bu yaşadıkları çarmıhtayken iç alemine yaptığı bir yolculuktur.

Resim 3.12. İsa ile Meryem'in cinsel ilişki sahnesi. Sözde koruyucu melek her an İsa'ya eşlik etmektedir

Peygamberler dinlerin temsilcileridir. Bu yüzden peygamberlere yapılan saldırılar aynı zamanda onlar üzerinden o dinlere ve o dinlere mensup olanlara yapılmış hükmündedir. Filmde Hz. İsa'nın, içinde bulunduğu duruma lanet okuyan ve arzularının peşine düşen bir günahkâr olarak tasvir edilmesi, bir peygamberin şeref ve haysiyetine saldırıdır. Ayrıca Peygamberin uzun sevişme sahnelerinin gösterilmesi de yine başta peygamber olmak üzere temsil ettiği din ve inananlarının itibarına saldırı anlamı taşımaktadır.

3.3.3. Noah (Nuh: Büyük Tufan) (2014)

Film, İslami öğretilere zıt olduğu ve Müslümanları provoke ettiği gerekçesiyle Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Bahreyn, Endonezya ve Malezya gibi İslamî ülkelerin yanında Çin'de bile yasaklanmıştır.³⁵⁸

Peygamberlerin onlara inananların dünyasında dokunulmaz bir yeri vardır. İslam inancına göre peygamberlerin tümünün sıdk, emanet, tebliğ, fetanet ve ismet gibi

³⁵⁸Çin için bkz: <http://www.telegraph.co.uk/culture/film/film-news/10818624/Noah-denied-release-in-China.html>

Endonezya ve Malezya için bkz: <http://www.telegraph.co.uk/culture/film/10751254/Malaysia-and-Indonesia-ban-Noah-film.html>

Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar için bkz: <http://www1.cbn.com/cbnnews/us/2014/March/Noah-Banned-in-Most-of-the-Muslim-World>
Suudi Arabistan v.d. için bkz: <http://berlinfilmjournal.com/2014/09/controversial-cinema-top-10-banned-films/>

ortak ve değişmez vasıfları vardır. Buradaki İsmet masum olduklarını, günah işlemeye ve hataya karşı korunduklarını ifade etmektedir.³⁵⁹ Filmde Hz. Nuh, duygusallıkla alâkalı hatalar yapan ve bu hatalarını daha büyük yanlışlar yaparak telafi etme yolunu seçen biri olarak gösterilmektedir. Hz. Peygamber, yaptığı hatalardan dolayı kendinden vazgeçmiş, alkolik ve perişan bir karakter olarak tasvir edilmektedir.

Resim 3.13. Hz. Nuh, duygusal davranıp Tanrının emrini yerine getirmediği için hayatından vazgeçmiş sürekli içip sızan bir ayyaş olarak tasvir edilmekte

Kanımızca, bir filmde gerçek bir karakterin hayatı ya da hayatından bir kesit gösteriliyorsa, yönetmen salt kendi kurgu ve düşünceleriyle hareket etmemelidir. Bu gibi durumlarda, gerçeğe sadık kalması ve herhangi bir kişilik hakkı ihlâline sebebiyet verecek fiillerden kaçınması beklenir. Kaldı ki bahsi geçen kişi toplum nezdinde büyük öneme sahip bir kimse ise, daha da fazla ihtimamı gerektirir. Şayet kişinin önemi, dinî ve manevî konumuyla ilişkiliyse, ona yapılacak bir saldırının ortaya çıkaracağı tahribat çok daha ciddi olabilir. Nakoula Basseley Nakoula isimli bir şahsın, İslam Peygamberine karşı provoke amaçlı hakaret ve yalanlarla dolu amatör yapımı *Innocence of Muslims (Müslümanların Masumiyeti)* (2012) adlı film bu hassasiyetin gereğini göstermesi açısından önemlidir. Film nedeniyle Libya, Mısır, Yemen, Tunus gibi pek çok İslam ülkesinde kanlı ayaklanmalar çıkmıştır.³⁶⁰

³⁵⁹ Bilmen, Ö.N. (2008). Büyük İslam ilmi-hali, Ailem Yayınları, İstanbul, s.36.

³⁶⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/iste-hz-muhammed-i-asagilayan-filmi-yapan-ve-yayan-provokator-cetesi-21459522>

Bunlardan Libya'nın Bingazi'deki ABD Konsoloslugu basilmis, ABD Buyukelçisi dâhil dört kişi bu saldırıda hayatını kaybetmiştir.³⁶¹

3.4. Mesleğe (Mesleki Şeref ve Haysiyete) Yönelik Saldırılar

3.4.1. Sümela'nın Şifresi: Temel (2011)

Türkiye'de din adamlarının tepkisini çeken film,³⁶² bir meslek üzerinden itibarın zedelenmesine örnek teşkil etmektedir. Adem Kılıç'ın yönetmenliğini yaptığı film, Karadeniz'in mizahî karakterlerinden olan Temel (Alper Kul) isimli kahramanın, aşkı Zuhal (Aslıhan Güner) için Sümela'da define arama maceralarını konu almaktadır. Filmde, Temel'in babası rolündeki Necati (Altan Erkekli), imamdır. Ancak imamın, bir din adamından beklenenin aksine oldukça küfürbaz ve saldırgan bir kişiliği vardır. Filmin henüz ilk dakikalarında, çocuklar sokak arasında oyun oynarken top üzerine gelir. İmamın tepkisi oldukça aşırıdır. Yerli şiveyle:

“Hangi anasını avradını sikduğum vurdu o topa? Hee?”

Çocuklardan biri;

“Necati hoca ayıp oluyo. Niye küfür ediyosun?”

Hoca;

“Siktirin gidin lan burdan.”

Bir başka çocuk;

“Necati hoca bak bir daha anamıza küfredersen bozuşuruz ha!”

Bir başkası;

“Yaşlı başlı demez girişiriz ha!”

Hoca;

“Avradınızı siktirmeyin başa.”

İmamın karısı müdahil olmak ister;

“Bırak uşaklar oynasın daa.

³⁶¹ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/libyada-abd-buyukelcisi-olduruldu>

³⁶² <http://www.muftununsitesi.com/?Syf=18&Hbr=258676>

Hoca;

“Sen gir içeri karışma işime.” Çocuklara dönüp;

“Siktirin gidin başka yerde oynayın! İt oğlu itler.” ifadelerini kullanmaktadır.

Hakaret ve küfür şerefi ihlâldir ve TCK'nın 125 ile 131 arası maddeleri bu suçu düzenlemektedir. Ancak, söz konusu Kanunla korunmak istenen, hakaret ve küfürle şeref ve saygınlığı zedelene kişi. Bu yönüyle bakıldığında, bu hakaret ve küfürlerin, muhatabı olan çocukların şeref ve haysiyetini ihlâl ettiği söylenemez. Çünkü hatip, hitap ve muhatap gerçek değil kurgudur. Sözlerin hakaret ve küfür içermesi, bir diğer değerlendirme kriteri olan “genel ahlâkın korunması” bağlamında değerlendirilebilir. Öte yandan, hakaret ve küfürün men edildiği bir dinin temsilcilerinin bu şekilde kurgulanması, o dinin ve mesleğin itibarına ve imajına zarar vermektedir. Nitekim, din adamlığı toplumda saygınlığı olan bir meslektir ve mesleğin doğası gereği bu tarz söz ve fiiller uygun kabul edilmemektedir. Filmde din adamlığının yanlış temsiliyle toplum nazarında itibarının, diğer bir deyişle imajının zedelene söz konusudur ve bu yüzden saldırı, şerefi ihlâldir.

Bazen ihlâller hiç beklenmedik anlarda ve belli belirsiz bir ifade ya da görüntüyle ortaya çıkmaktadır. Martin Scorsese'nin *The Wolf of Wall Street/Para Avcısı* (2013) filminde, ekip yeni iş fikri konusunda tartışırken Otter'in (Henry Zebrowski) “Bütün rahibeler lezbiyendir.” şeklindeki yersiz çıkışı buna bir örnektir. Hristiyanlıkta cinsel sapkınlık ve büyük günah olarak kabul edilen lezbiyenliği³⁶³ tüm rahibelere isnat etmek rahibelerin onuruna bir saldırıdır.

3.4.2. Dönerse Senindir (2016)

Erol Özlevi'nin Dönerse Senindir adlı filmi ise, hemşirelik mesleğinin imajını zedelediği gerekçesiyle tepki çekmiştir. Filmde, Mehmet (Murat Boz) sevgilisi Selin (İrem Sak) ile ayrılığa dayanamayarak olduğu yere yığılıp kalmıştır. Bu sırada halüsinasyonlar gören Mehmet, eski bir ambulandan üç sarışın ve mini etekli hemşirenin geldiğini sanmaktadır. Mehmet ile ilgilenen hemşireler cezbedici görüntüler vermektedirler. Filmde tepki çeken sahne de budur. Acil Tıp Teknisyenleri ve Teknikerleri Derneği, filmin ilgili sahnesinin kabul edilemez

³⁶³ <http://www.hristiyan.net/hristiyanahlaki/5.htm>

olduğunu ve filmde çıkarılması gerektiğini ifade etmiştir. Hemşireler ise, sosyal medya aracılığıyla, “Hangi hastanede bu kıyafetle çalışan bir hemşire var? sitemiyle tepkilerini ortaya koymuşlardır.³⁶⁴

“a”

“b”

“c”

Resim 3.14. "a", "b", "c": Mini etekli hemşireler, eski bir ambulans ile gelip Mehmet'e ilk müdahaleyi yaparken (Görüntüler ntv.com.tr'den alınmıştır.)

³⁶⁴ <http://www.ntv.com.tr/saglik/donerse-senindir-filmine-ve-murat-boza-hemsirelerden-tepki,yMOKRSsKE2Lz3a073hYWQ>

Hemşirelik mesleğinin cinselliğe alet edilmesi erotik ve porno filmlerinde yaygın başvurulan bir konudur. İnsan sağlığı gibi çok önemli bir alanda hizmet eden hemşirelerin sıklıkla cinsel bir objeye dönüştürülmesi, hemşirelere olan algının değişmesine sebep olabilir. Bu film de, işte o yaygın erotik ve porno filmleriyle yerleşen algının yumuşatılmış yerli bir versiyonudur. Kanımızca, bu şekilde, önemli bir mesleğin toplum nazarında imajını yıpratmak sahneler, hemşireliğin itibarına saldırı olarak nitelendirilebilir.

Buna benzer bir algı da sekreterlik (büro memurluğu) mesleğinde göze çarpmaktadır. Pek çok filmde sekreterlerin, patronlarının metresi olan, yuva yıkan, para ve makam için vücudunu satan, seksapalitesi yüksek ahlâksız kadınlar olarak gösterilmesi sekreterlik mesleğine olan algının değişmesine sebep olmaktadır. Öztürk, medya ve magazin haberleri ile birlikte sinema filmlerinin toplumda bu mesleğe karşı olumsuz bakışın oluşmasında ve sekreterlik mesleğinin toplumun nazarında saygınlığının kaybolmasında oldukça önemli bir rol oynadığını ifade etmektedir.³⁶⁵

Konuya, Atif Yılmaz'ın *Ne Olacak Şimdi?* (1979) adlı filmi örnek olarak gösterilebilir. Sahne şöyledir: Kocasının kendisini aldattığını düşünen Nuran (Perran Kutman) onu takip eder. Kapıyı zorlayarak içeri dalar ve kocası Şakir (Şener Şen) sekreterin yanı başındadır ve ikisi de yarı çıplak bir vaziyettedir. Şakir ve sekreterin giyinmeye fırsatları olmamıştır ancak Şakir, çalışıyorlarmış izlenimi verip kurtulmanın derdindedir. Nuran içeri girdiğinde Şakir, Kalorifer peteğinin üzerinden sekreterine talimatlar vermektedir. Şakir;

“Yaz kızım. 200 torba çimento, yirmi kamyon çakıl, 15 tane kapı.”

Nuran;

“Şakir!”

“Aaa hoş geldin karıcım”, der ve sözde işine devam eder;

“30 kamyon ince kum”

³⁶⁵ Kule, H.& Demirkaya H., (2014). Öğrencilerin Gözüyle Sekreterlik Mesleğine Genel Bakış, Electronic Journal of Vocational Colleges- Ağustos 2014 BÜROKON Özel Sayısı, S.277. Web: (2.3.2017). <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ejovoc/article/view/5000085245>

Nuran;

“Alçak, namussuz, rezil herif!”

“Noldu, ne bağıırıyorsun?”

“Pis zampara. Ulan zampara nasıl yaparsın bunu ha?”

“Aaa, rica ederim. Çalışıyorum ya görmüyor musun?”

Nuran oğluna hitaben;

“Tükür ulan babanın suratına.” Sonra sekreteri yakalar;

“Alçak orospu! Benim elimden kocamı alacak kadın daha çıktı mı?”

Sekreter;

“Kocana sahip olsaydın.”

Resim 3.15. Ne Olacak Şimdi? filmindeki efsaneleşmiş sahne

Nuran kapıyı zorlayıp içeri girdiğinde Şakir ile sekreterini yarı çıplak bir vaziyette yakalar (Resim 3.15). İzleyici, sahnenin öncesini görmese bile görüntünün bir kaçamağa işaret ettiğini anlamaktadır.

Temel Gürsu'nun 1985 yapımı *Sekreter* adlı film, bu mesleğe yönelik saldırıya bir başka örnektir. Liseyi bitirmiş genç ve güzel bir kız olan Hülya (Hülya Avşar), bir

şirkette sekreterlik yapmaktadır. Zengin bir ailenin çocuğu olan Erkut (Tolga Savacı) Hülya'yı sevmektedir. Ailesi ise Erkut'u kuzeniyle evlendirmek istemektedir. Baba, oğlunun sevdiği kızın kim olduğunu öğrenmek için Erkut'u takip etmiştir. Bu kız, önceden tanıdığı bir sekreterdir. Şaşkın babanın dilinden şu ifadeler dökülmektedir: "Olamaz hem de bir fahişeyle". Oysa Hülya, namuslu ve dürüst bir sekreterdir. Bu ifadeyle, sekreterlik ile fahişelik eşdeğer kabul edilmiştir. Bir önceki filmde olduğu gibi bu filmde de sekreterlik ve büro memurluğunun itibarı zedelenmektedir ve bu yüzden saldırılar şerefi ihlâldir.

Bir düşüncenin ya da yargının pek çok filmde vurgulanmasının oluşturduğu etki, bir filme kıyasla çok daha yüksek olacaktır. Etkililik düzeyi yüksek olunca, olumsuz bir durumda kişinin şeref ve itibarın zedelenme oranı ve olasılığı da artacaktır. Örneğin, yalnızca bir filmde sekreterin gayri ahlâkî vasıfları olan bir kadın şekilde tasvir edilmesi çok fazla rahatsız etmeyecektir. Sorun, pek çok filmde sekreterliğin o şekilde sunulmasıdır. Çünkü artık meslek, magazinleşmekte ve mesleğe olan algı olumsuz bir şekilde tahavvül etmektedir. Bu yüzden, sekreterlik üzerinde olumsuz algı oluşturan diğer filmleri göz ardı ederek yalnızca bir film üzerinden yargıda bulunmak adilane bir tutum olmayacaktır. Bu yüzden, kanımızca bir konuda olumsuz algı oluşturan tüm filmler ya da sahneler birlikte o şeyin itibarını zedelemektedir.

Ancak bu durum her zaman böyle değildir. Şayet saldırı, bir alandaki tüm kişileri hedef alıyorsa, doğrudan şeref ve haysiyete saldırı olarak değerlendirilebilir. Nitekim ilerde detaylı olarak üzerinde durulacak olan *Midnight Express* isimli filmde Türk avukatların tamamı hedef alınmıştır. Filmde, Billy Hayes, hapishanede başka bir Amerikalı olan Max'ten avukat konusunda fikir almaktadır. Max, "Türkiye'de dürüst avukat yoktur, hepsi kıvırgandır. Dansöz gibi kıvırtırlar. Meslekî bir gereklilik. Gece okullarında rüşvetle ilgili özel dersler alıyorlar. Eğer dürüst olursan barodan atılırsın." ifadelerini kullanmakta ve Nejdet Yeşil isimli birini çok başarılı bir avukat olarak tavsiye etmektedir.

Resim 3.16. Geceyarısı Expressi filminde en başarılı avukatlardan biri olarak gösterilen Nejdete Yeşil

Avukat Nejdete Yeşil (Resim 3.16) sözde en başarılı avukatlardan biridir. Ama Billy, dava sonunda en az 30 yıl hapse mahkum edilmiştir. Başarılı bir avukat olarak gösterilen bu kişi ise oldukça pasif ve etkisiz kalmıştır. Bu kişi üzerinden Türkiye'deki tüm avukatlara saldırılmaktadır. Alaycı bir şekilde, izleyicinin zihninden "başarılı avukatınız bu mu?" düşüncesi geçmektedir. Ayrıca kamera açısı da dikkate alınmalıdır. Göz hizasından değil kamerayı alttan tutarak o sırada övülen kişiyi daha çirkin, menfaatçi ve kötü karakterli göstermeye gayret edilmiştir.

Bu ifadelerle bir mesleğin tüm bireyleri hedef gösterilmektedir. Ayrıca başarılı olarak işaret edilen avukatın imajı da göz önünde bulundurulunca Türkiye'de avukatlığın tam bir fiyasko olduğu izlenimi ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden, bu sahne ve diyalogların toplum nazarında önemli bir yeri olan söz konusu müesseseler ve çalışanlarının şeref ve haysiyetlerine saldırı anlamına geldiği söylenebilir.

Bazı meslekler için belli argo tabirlerin kullanılmasının, o meslek için onur kırıcı bir durum olup olmadığı, anlamına, kullanıldığı yere ve zamana göre değişebilir. Bunlardan en yaygın olanı, polisler için kullanılan "aynasız" ifadesidir. Sinema filmlerinde bu ifade, kimi filmlerin diyaloglarında geçerken kimilerinin ise doğrudan isimlerinde geçmektedir. Örneğin Natuk Baytan'ın 1983 yapımı Tokatçı filminde, aynasız tabiri diyalogda geçmektedir. Osman (Kemal Sunal) ile birlikte, yasadışı

işler yapan zenginleri dolandıran Şevket (Şevket Altuğ), Kara Erol lakaplı bir mafya babasını telefonda ikna etmeye çalışırken “Erol abi. Ben aynasız falan değilim korkma!” ifadelerini kullanır. Burada polisliğin argo karşılığının kullanılması, aslında anlamsal bir uyum sağlamıştır. Nitekim argo ifadeler bu tarz durumlarda yaygın olarak kullanılmaktadır.

Aşağıdaki filmler ise adında aynasız ifadesi geçen ya da Türkçeye bu ifadeyle çevrilen filmlere örnek oluşturmaktadır:

1. Ateşli Aynasızlar (The Heat)2013
2. Aynasızlar (Cops) (1922)
3. Sıkı Aynasızlar (Hot Fuzz) (2007)
4. Afili Aynasızlar (Starsky & Hutch) (2004)

3.5. Devlet ve Kurumlarına Karşı Saldırıları

3.5.1. Midnight Express/Gece yarısı Ekspresi (1978)

Midnight Express, kurumlarıyla birlikte Türkiye’yi, Türk kültürünü ve Türkleri aşağılayan başlıca filmlerdendir. Filmde, şeref ve itibara saldırıya örnek olarak alınan sahne, diyalog ya da görüntülerin pek çoğu için, salt bir değere saldırı anlamı taşıdığı şeklinde bir değerlendirme yapılamaz. Zaten şeref ve itibarı oluşturan değerler arasında keskin ayırmadan söz edilemez. Söz gelimi filmde Devlet’in itibarına saldırı anlamı taşıyan bir sahne, aynı zamanda milletin itibarına ya da bu vesileyle ekonomik ve sosyal değerlere de saldırı anlamına gelebilir. Bu yüzden filmde, başlıkla paralel olarak Devlet ve kurumlarına karşı saldırıların ağır bastığı örnekler burada ele alınacaktır.

Film, Alan Parker tarafından, Türkiye’den dönüşünde küçük paketler haline getirip vücuduna sardığı 2.3 kg uyuşturucu ile havalimanında yakalanan ve hapse atılan Billy Hayes’in yaşadığı olaylardan yola çıkarak sinemaya uyarlanmıştır.³⁶⁶

Filmin senaryosunu yazan ve bununla akademi ödülü kazanan Oliver Stone, filmde olayları fazla dramatize edip, çarpıttığını itiraf ederek özür dilemiştir.³⁶⁷ Benzer şekilde gerçek Billy Hayes de filmin Türkiye’yi ve Türkleri çok kötü göstermesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.³⁶⁸

Hayes’in tutuklanması sırasında orada bulunan ve İngilizce bildiği için bizzat olaya dâhil olan polis memuru Engin Elçin, filmde gösterildiği gibi Hayes’e karşı kötü bir muamelenin söz konusu olmadığını bilakis mümkün olduğunca nazik davranıldığını ifade etmektedir.³⁶⁹

Resim 3.17. Hayes uçağa binmeden önce sakinleşmek için lavabodayken

Hayes, vücuduna sardığı esrarla uçağa binmeden önce son kez lavaboya girer. Lavaboda Türk bayraklı Atatürk’ün afişleri yırtık, yıpranmış ve kirletilmiş bir şekilde duvarlara yapıştırılmıştır (Resim 3.17). Oysa Türk kültüründe saygı duyulan

³⁶⁶ http://www.imdb.com/title/tt0077928/?ref_=ttloc_loc_tt

³⁶⁷ <https://www.theguardian.com/world/2004/dec/16/turkey.film>

³⁶⁸ <http://www.seattlepi.com/ae/movies/article/The-real-Billy-Hayes-regrets-Midnight-Express-1134196.php>

³⁶⁹ Yalçın, S. (Yapımcı), Yıldız, E (Yönetmen), Oradaydım Belgeseli, 5. Bölüm: Geceyarısı Expressi İtirafı.

değerlerle ilgi herhangi bir şey tuvalet ve banyo gibi kerih görülen yerlere sokulmaz ve bunların temizliğine ve bakımına ayrıca ihtimam gösterilir.

Bir film karesindeki hemen hemen her şey kurgusal olarak tasarlanıp planlanarak kompozisyona yerleştirilmektedir.³⁷⁰ Bu açıdan, filmin ilk dakikalarından alınan, yukarıdaki (Resim 3.17.) gibi sade bir kompozisyonda rastlantısal bir nesnenin bulunması olası değildir. Zaten bazı dış mekân çekimleri hariç filmin tamamı Malta'da çekilmiştir.³⁷¹ Bu yüzden Malta'da bir tuvalette Türkiye'ye ait simgelerin bulunmasının mantıklı bir izahatının olamayacağı da bu savı kanıtlamaktadır. Türk kültürü açısından bakıldığında, önemli simgelerin kerih mekânlarda bulundurulması hem o değerlere ve hem de Devlete ve millete saygısızlıktır. Esasen, 2893 sayılı Türk Bayrağı Kanunu (m. 7/1) ile 2865 sayılı Türk Bayrağı Tüzüğü Madde (m. 26/1)'e göre, Bayrak, yırtık, sökük, yamalı, delik, kirli, soluk, buruşuk olarak veya taşıdığı manevî değeri zedeleyecek herhangi bir biçimde kullanılamaz. Ayrıca, TCK'da Devletin egemenlik alametlerini aşağılamak, özel tahkir suçu olarak düzenlenmiştir (TCK: m. 300).

Filmde tüm Türk halkına hakaret, küfür ve karalamaların yanı sıra, filme konu polisler, gardiyanlar, avukatlar ve hakimler kötü gösterilmektedir. Polisler acımasız, anlayışsız ve beceriksiz olarak; tüm avukatlar “dansöz gibi kıvrıgan”, başarısız ve rüşvet yiyen kişiler olarak; hakimler sorumsuz, düşüncesiz ve sapık; gardiyanlar tecavüzcü, homoseksüel, acımasız ve rüşvet düşkünü kimseler olarak temsil edilmektedir.

³⁷⁰ Michael, R. & Melissa L. (2012). Film Çözümlemesine Giriş, (Çev: Emrah, S. O.), De Ki Basım Yayın, Ankara, s.49.

³⁷¹ <http://www.imdb.com/title/tt0077928/locations>

Resim 3.18. Duruşma sırasında Türk hakim bir kadının bacaklarına bakarken

Hayes'in duruşması esnasında, savcı Türk kültürünü ve Türklerin örf-adet ve ahlâkını yücelten sözler sarf ederken hakim bir kadının bacaklarına odaklanmış şekilde gösterilmektedir (Resim 3.18). (Burada aynı sahnedeki iki kare, kompozisyonun bütünlüğü için tek karede birleştirilmiştir.)

Resim 3.19. Gardiyanın Hayes'i falakaya yatırıp işkence ettiği sahneden bir kare

Cezaevlerinin kötü koşulları ve gardiyanların işkenceleri filmde sık sık vurgulanan olumsuzluklardandır. Yukarıda (Resim 3.19), bir gardiyanın Billy'yi acımasızca falakaya yatırdığı görülmektedir.

Filmin ilerleyen dakikalarında, cezasını tamamlamasına 53 gün kala cezasının müebbetle çevrildiğini öğrenen Billy, mahkemede agresifleşmekte ve şu ifadeleri sarf etmektedir;

“... Bir domuz milleti olduğunuz halde onları yemiyor olmanız çok komik. Sizden nefret ediyorum. Ülkenizden nefret ediyorum. Halkınızdan nefret ediyorum. Oğullarınızı ve kızlarınızı sikeyim. Çünkü hepiniz domuzsunuz. (Hakime hitaben) Sen de bir domuzsun. Hepiniz domuzsunuz.”

Muhatabı belli olduğu takdirde, hakaret ve küfrün hangi mecrada ve hangi amaçla olursa olsun kullanılmasının şeref ve itibara saldırı anlamına geldiği açıktır. Burada sarf edilen kötü sözlerin muhatabı bilindiği için, muhatabın şeref ve itibarına saldırı olduğu açıktır. Ayrıca hakaret ve küfür içermese dahi başından itibaren kurumlarıyla birlikte Türkiye’yi menfi olarak tanıtan görüntüler Türkiye ve Türk halkının hem manevî hem de ekonomik ve sosyal itibarını zedelemektedir.

Yönetmen Ali Avcı’nın 15 Temmuz darbe girişimini anlatan *Uyanış* filminin fragmanı toplum tabanında rahatsızlıklara neden olmuş, Ali Avcı, Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) üyeliğinden gözaltına alınmıştır.³⁷²

Fragmanda, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın bazı aile fertlerinin vurulmuş hâldeki görüntülerine yer verilmektedir. Fragman, Erdoğan’ın namaz kıldığı esnada arka tarafından başına silah dayanması ile sona ermektedir.

Fragman, Erdoğan’ın, Sezai Karakoç’a ait *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine* isimli şiirden “Ne yapsalar boş, göklerden gelen bir karar vardır.” dizesini seslendirmesiyle başlamaktadır. Bu sözlerin ardından darbe girişiminin amacına ulaşmış bir şekilde sunumu, darbenin ilahî bir gayeye hizmet ettiği ve *hak* olanın darbenin başarıya ulaşması olduğu algısını uyandırmaktadır. Genel olarak fragman, darbe karşıtıymış izlenimi uyandırmaktadır. Ancak yukarıdaki bakış açısıyla bir değerlendirme yapıldığında bunun, filme gelecek tepkileri azaltmayı amaçladığı da düşünülebilir.

³⁷² Web: <http://www.ntv.com.tr/turkiye/uyanis-filminin-yonetmeni-ali-avciya-feto-gozaltisi%2ceWywfS7wsk-v75FpDFKrlQ> (Alındığı tarih: 14.07.2017); Ayrıca bkz: Web: <http://www.sabah.com.tr/gundem/2017/07/13/ali-avci-kimdir> (Alındığı tarih: 14.07.2017).

Diğer taraftan, Cumhurbaşkanının aile efradının vurulmuş bir şekilde gösterilmesi, onların öldürüldükleri anlamına gelmeyecektir. Benzer şekilde Cumhurbaşkanının başına silah dayanması da onun öldürüldüğü anlamına gelmez. Belirtmek gerekir ki, bu sahneler, darbe girişiminin başarılı olduğu şeklinde bir çıkarımda bulunmak için yetersizdir. Fragmanlarla amaç filmin tanıtımını yapmak ve olabildiğince fazla dikkat çekmektir. Nitekim bir fragmandaki sahne ve diyaloglarla izleyiciye aksettirilen görüntü, filmin olay örgüsü ve kurgusundan tamamen farklı olabilir.

Filmler, tamamen kurgudan ibaret olabileceği gibi gerçeğin yeniden kurgulanmasıyla da oluşturulabilir. Bu özelliğiyle, basından beklenen gerçeklik ve doğruluk ilkesinin sinemadan beklenmemesi gerektiğini belirtmek gerekir.³⁷³ *Uyanış* filminin 15 Temmuz darbe kalkışmasını konu aldığı açıktır. Filmdeki bazı karakterlerin de gerçekten Cumhurbaşkanı ve ailesini canlandırdığı görülmektedir. Bu hususiyetiyle, muhatabın ismi açıkça belirtilmese de kim olduğunun anlaşılabilmesi halinde o kişiye yapılan saldırı şerefi ihlâl olarak değerlendirilecektir. Nitekim Ülkenin en üst konumunda bulunan temsilcisinin ve onun ailesinin hedef alınması, Devletin itibarına saygısızlık olarak da değerlendirilebilir. Buna kamuoyunun bu konudaki hassasiyeti de eklenince rahatsızlık daha da belirginleşmektedir.

Son olarak, bir filmi yalnızca fragman üzerinden değerlendirmenin sakıncalı olduğu kanaatindeyiz. Daha objektif analiz için, filmin tamamına bakıp, senaryonun detaylıca incelenmesi gerekmektedir. Aksi hâlde ortaya konan savlar sağlam temellere dayandırılmayacaktır.

3.5.2. Snowden (2016)

Bir kitle iletişim aracı olan sinema filminin denetim ve eleştiri görevi, devlete ait gizli bilgilerin ifşa edilmesi yetkisini sağlamaz. Kaldı ki TCK 326 – 339 arası maddeleri Devlet sırlarına karşı suçları ve casusluk hükümlerini düzenlemektedir. İfade edilen suçlarla Devletin uluslararası itibarının zarar görmesi mümkündür. Ancak bazen durum Devlet sırlarının ifşasından öteye gidebilir. Snowden filmi buna bir örnektir. Çünkü burada terazinin bir kefesinde gizli devlet bilgilerinin ifşası, diğer kefesinde

---

³⁷³ Bkz: “2.2.10.: İfade hürriyeti ile kişilik hakkının karşı karşıya gelmesi”.

ise Amerikan hükümetinin, kendi siyasî ve ekonomik çıkarları için tüm milletlerin özel hayatlarını ve kişisel bilgilerini dosyalaması suçu söz konusudur.

Kısaca filmde söz edilecek olursa, Edward J. Snowden, NSA belgelerini tüm dünyaya ifşa eden eski bir CIA ve NSA çalışanıdır. Film, Snowden'ın NSA'nın yasadışı bir şekilde tüm ülke ve insanları dosyalamasından duyduğu rahatsızlık sonucu bu verileri gizlice kaçırap ifşa etmesini konu almaktadır. Oliver Stone'un, Luke Harding'in The Snowden Files: The Inside Story of the World's Most Wanted Man ve Anatoly Kucherena'nın Time of the Octopus kitaplarından yararlanarak yazıp yönettiği film, Amerikan Hükümeti ve bazı kurumlarını yasadışı faaliyetleri üzerinden eleştirmektedir. Snowden'ın, Honk Hong'da belgeselci Laura Poitras'a ifade ettiği aşağıdaki sözler filmin genel temasını özetlemektedir:

“Günün ilk bölümünde Epic Shelter adında bir yedekleme sistemi üzerinde çalışıyordum. Yani bir felaket olduğunda ne bileyim diyelim ki teröristler tüm Ortadoğu'daki elçiliklerini ve NSA merkezlerini yakıp yıktığında bu program sayesinde oradaki verileri kaybetmeyecektik. Ama sonra ziyaretçiler gelince bu programı bir kenara bırakmam gerekti. NSA Japonları etkileyip onlara erişimimizi göstermek istiyordu. Japonlar canlı drone görüntülerine bayılıyorlardı... Japon halkını gözetlememize yardım etmelerini istemek pek hoşlarına gitmedi. Bunun yasalarına aykırı olduğunu söylediler. Ama biz yine de tüm ülkeyi dinlemeye başladık ve orda da durmadık. İletişim sistemlerini ele geçirince fiziksel altyapıyı hedef aldık. Enerji nakil hatlarının, barajların, hastanelerin ağlarına gizli yazılımlar yükledik ki bir gün gelir de Japonya müttefikimiz olmaktan çıkarsa sistemi çökertecektik. Bu kötücül yazılımları sadece Japonlarda kullanmadık: Meksika, Almanya, Brezilya, Avusturya... Tamam Çin'i anlıyorum. Rusya'yı, İran'ı, Venezüella'yı da tamam. Ama Avusturya? Ayrıca dünya liderlerinin ve sanayi kodamanlarının da çoğunu izlememiz emredilmişti. Ve biz de ticari anlaşmalarını, seks skandallarını, diplomatik yazışmalarını takip ettik. Amaç G8'deki pazarlıklarda ya da petrol şirketleri konusunda Amerikan şirketlerinin avantajlı konumda olmasını ya da denileni yapmayan üçüncü dünya ülkesi liderlerinin ayağını kaydırmaya yardım etmektir. Ve sonuçta kendini kandırmaya çalışsan da olayın terörizmle ilgili olmadığı gerçeğini anlıyorsun. Terörizm sadece bahane. Burada mesele ekonomik ve sosyal kontrol. Ve burada koruduğumuz asıl şey de hükümetimizin üstünlüğü...”

Toplumun kişiye verdiği değer, onun toplum içindeki itibarını belirlemektedir. Bu itibarı sekteye uğratabilecek herhangi bir müdahale ihlâl olarak değerlendirilmektedir. Snowden'ın bu açıklaması devlet bazında yorumlandığında, kişinin yerini devlet, toplumun yerini diğer devletler alacaktır. Yani ABD'nin imajı, diğer Devletler nazarında zedelenmektedir. Ancak, medyanın üstün kamu yararı gereğince haber vermek, bilgilendirmek, eleştirmek ve kamuoyu oluşturmak hak ve görevleri olduğu

göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yüzden, hükümete ve söz konusu kurumlara yönelik eleştirilerin ifade hürriyeti çerçevesinde değerlendirilmesi kanımızca uygundur. Burada geçen gizli Devlet bilgilerinin ifşası da bu sinema filmi ile değil, çok daha önce gerçekleşmiştir. Bu film, gerçekleşen bu ifşa faaliyetinin yeniden yorumlanmasından ibarettir. Son olarak filmde, şeref ve haysiyete saldırı olarak değerlendirilecek bir hakaret ve küfür de bulunmamaktadır. Buna benzer bir eleştiri getiren başka bir film de Andrew Niccol'ün Lord of War filmidir.

Lord of War/Savaş Tanrısı (2005) filminin kısa hikayesi şöyledir: Yuri Orlov dünyanın en büyük silah kaçakçısı konumuna gelmiş bir Amerikan vatandaşıdır. Bu işte o kadar profesyonelleşmiştir ki soğuk savaşın bitmesi, barış müzakerelerinin başlaması gibi silah ihtiyacının olmadığı dönemleri bile fırsata çevirebilmektedir. Silah pazarı konusundaki düşüncesini filmin giriş sekansında, binlerce boş mermi kovani arasında, savaşın harap ettiği bir mekânda şöyle ifade eder: “Şu anda dünyada dolaşan 550 milyon ateşli silah var. Bu da her 12 kişiden birinin silahlı olduğunu gösterir. Şimdi sorulması gereken: Geri kalan 11 kişiyi nasıl silahlandırabiliriz?”

Film, Ukrayna'da, Balkanlar'da, Orta Asya'da, ve özellikle Sierra Leone gibi yoksul Afrika ülkelerindeki iç savaşlara yasal ya dayasa dışı yollarla silah sevkiyatı yaparak, buralardaki savaşları tetikleyen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin faaliyetleri eleştirmektedir. Orlov, kendisini tutuklayan İnterpol komiserine bu karanlık dünyanın yalnızca Birleşik Devletler'ce kullanılan küçük bir maşası olduğunu söylemektedir. Aralarındaki diyalog şöyledir:

Orlow;

“Tadını çıkar. Nefret ettiğin her şey olduğumu söyle. Kötülüğün vücut bulmuş hali olduğumu söyle. Öyleki toplumun dokusunun bozulmasının ve dünyadaki bu karmaşanın tek nedeni sensin de. Tek kişilik bir soykırımın... söylemek istediğin her şeyi şimdi söyle. Çünkü fazla zamanım yok.”

Resim 3.20. Savaş Tanrısı filminde on binlerce boş mermi kovanı üzerinde Orlov

Zemin boyunca ilerleyen kamera önce yerdeki boş mermi kovanlarını ardından mekânı geniş açıyla göstermektedir. Arka planda silah ve çatışma sesleri duyulmaktadır. Orlov, başarılı bir sanatçı edasıyla eserini seyretmektedir (Resim 3.20).

Komiser,

“Beni hiç dinlemedin mi? Yoksa hayal mi görüyorsun? Sen yazılmış her silah ambargosunu ihlâl ettin. Burda seni defalarca ömür boyu hapis cezasına çarptırmalarına yetecek kadar kanıt var. Hayatının 10 yılını hücrenden mahkeme salonuna gidip gelerek geçireceksin ki bu daha cezayı çekmeye başlamadan geçecek zaman. Şuanda bulunduğun durumun ciddiyetini tam olarak anlayabildiğini sanmıyorum.”

Orlov gayet kendinden emin ve rahattır;

“Ailem beni reddetti. Karım ve oğlum beni terk etti. Kardeşim öldü. Güven bana bulunduğum durumun ciddiyetinin fazlasıyla farkındayım. Ama emin ol mahkeme salonunda bir saniye bile geçirmeyeceğim.”

Komiser alaylı bir edayla yanıtlar;

“Hayal görüyorsun.”

“Seni seviyorum Jack. Tamam belki sevmiyorum. Ama anlıyorum. Şimdi sana neler olacağını anlatayım. Bu şekilde sen de kendini hazırlamış olursun.”

Jack alaylı bir gülümsemeyle,

“Tamam.”

“Birazdan Şu kapı alınacak ve dıŐarı ağrılacaksın. Koridorda rütbece üstün olan bir adam göreceksin. Önce yaptığın iyi işler için sana iltifatlarda bulunacak. Dünyayı daha güvenli bir yer yaptığından söz edecek. Hatta ödöl ya da terfi bile alacaksın diyecek. Ve sonra sana serbest bırakılacağımı söyleyecek. İtiraz edeceksin. Hatta istifa etmekle bile tehdit edeceksin. Ama sonunda ben serbest kalacağım. Serbest bırakılma sebebim, senin mahkum olmam gerektiğini düşünme sebebinle aynı. Gerçekten günümüzde yaşayan ve kendine lider diyen en iğrenç ve acımasız insanlarla çok iyi ilişkilerim var. Ama o adamların bazıları senin düşmanlarının düşmanlarıdır. Ve dünyanın en büyük silah taciriysen ki kendisi patronun olan Birleşik Devletler Başkanındır ve kendisi her gün benim bir yılda yaptığımdan fazla satış yapar. Bazen silah üstünde parmak izinin olması utanç verici olur. Bazen silah satmanın hoş olmayacağı güçlere silah satarken benim gibi serbest çalışan kişilere ihtiyaç duyar. Yani, sen bana kötü diyorsun ama ne yazık ki dostum ben gerekli bir kötüyüm.”

Kapı alar ve Orlov ıkar. Kendisini üniformalı üst düzey bir asker bir çanta dolusu para ile yolcu eder.

Film, başta kendi Ülkesi ABD olmak üzere en büyük silah üreticisi ve satıcısı olan ülkelerin dünyadaki bu silahlanmaya sebep olan politikalarını eleştirmektedir. Doğrudan hedef göstererek Beyaz Sarayı ve Başkanı dünyanın en büyük silah taciri ve katili olarak itham etmektedir. Filmin sonunda, filmde anlatılanların gerçeklere dayandığı ifade edilmektedir. Gerçekten de Stocholm International Peace Research Institute (SIPRI)'nin verilerine göre, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, barışın garantörü konumundaki beş daimi üyesi olan ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve Çin dünyanın en büyük silah üreticisi ve satıcısı konumundadırlar.³⁷⁴ Bu yönüyle filmin, önemli fonksiyonlarından biri olan eleştiri işlevini yerine getirdiği söylenebilir. Burada, doğrudan bir isim telaffuz ederek diğer bir deyişle hedef göstererek eleştirmek yerine Devletin politikaları üzerinden genel bir eleştiri yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, bir tüzel kişilik olan Devlet, hakikat sınırları çerçevesinde ve hakarete varmadan kamuya mâl olmuş bir kişi seviyesinde eleştirilmektedir.

---

³⁷⁴ <http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/toplist.php>

Resim 3.21. Orlov ile resmî üniformalı bir kişinin diyalog sahnesi

Orlov resmî üniformalı bir asker tarafından içeriden çıkarılır. Üniformalı kişi “Sizinle iş yapmak güzeldi” der ve bir çanta uzatır. Bu kişinin kim olduğu gizlenmiştir (Resim 3.21). İzleyiciye bu kişi ön profilden ya da yeterli pozlama ile gösterilmemiştir. İzleyiciye gösterilmek istenen yalnızca bu kişinin resmî üniformalı bir aracı olduğudur. Bu kişiye askerî üniforma giydirilerek, Orlov’un ifadesi kanıtlanmaktadır. Böylece bu karakter, Devletin gizli ve karanlık yüzünü temsil etmektedir.

Eleştiri ile ihlâl sınırlarının daha belirginleşmesi için Spike Lee’nin biyografik çalışması *Malcolm X* (1992) filminin açılış sekansına da bakılabilir. Amerikan tarihinin en önemli siyahî insan hakları savunucularından biri olan Malcolm X (El Hacc Malik el Şahbaz)’ın hayatını anlatan filmin açılış sekansı ekranı kaplayan bir Amerikan bayrağının yanması ile başlamaktadır. Bizde bayrağın yakılması şerefi ihlâlken ABD için bu durum farklıdır. ABD Anayasası, bayrağı koruma altına almadığı gibi bayrağın yakılmasını da ifade hürriyeti çerçevesinde değerlendirmektedir.³⁷⁵ Bu da şeref ve haysiyetin evrensel boyutunun aksine kültürel ve bölgesel yönüne bir örnektir.

³⁷⁵ <http://www.amerikaninsesi.com/a/amerikan-bayragi-yakmak-ifade-ozgurlugu-mu-hakaret-mi/1940702.html> Buna bir örnek, ünlü Hard rock şarkıcısı Marilyn Manson sahnede kendi ülkesinin bayrağını yakması ve dinleyicilerin daha fazla çoşması. Bunun için bkz: <http://blog.milliyet.com.tr/kendi-ulkesinin-bayragini-yakmak-/Blog/?BlogNo=397788>

“a”

“b”

Resim 3.22. "a", "b": Filmin açılış sekansında ABD bayrağı yanarken

Açılış sekansında ekranı ABD bayrağı kaplar. Sahneye Malcolm X çağrılır. Malcolm X konuşmaya başlarken ekrandaki ABD bayrağı tüm ekranı kaplar. Konuşma ilerledikçe araya zulüm gören siyahilerin görüntüleri yerleştirilmektedir. Konuşmanın sonuna doğru bayrak alev almaya başlar ve “X” görünümü alana kadar yanar. Burada semboller Malcolm X’in konuşmasına paralel anlamlar üstlenmektedir. Konuşmanın başında tüm ekranı kaplayan Amerikan bayrağı, bir yandan beyaz Amerikalıların baskın gücünü ve egemenliğini sembolize ederken diğer taraftan

Malcolm X'in sık sık tekrarladığı "beyaz adam" olarak ABD'ye işaret etmektedir. Daha sonra bayrağın yanması ve bayraktan X şeklinde bir kalıtın ortaya çıkması ise, beyaz adama baş kaldırmayı ve bu direnişin Malcolm X'in önderliğinde zafere ulaşacağını sembolize etmektedir.

Sinema filmleriyle eleştiri bazen devletin bir mekanizmasındaki aksaklıklara yönelik de olabilir. Sinema filmlerinde bunun en yaygın görüldüğü yerlerden biri hukuk ve adalet sistemidir. 1962 yapımı *The Trial/Dava* filmi buna örnektir. Film, Franz Kafka'nın aynı adlı eserinden Orson Welles tarafından sinemaya uyarlanmıştır. Filmde, bir ofis memuru sabah uyandığında tutuklandığını öğrenir. Neden tutuklandığını ise yargıç dahil kimse bilmemektedir. Devletin bürokratik yapısının sorunlu işleyişini, adalet sistemindeki aksaklıkları ağır şekilde eleştiren film için herhangi bir devletin onurunu zedelediği kanısında bulunmak doğru değildir. Kaldı ki filmin eleştiri odağında belirli bir ülke yoktur. Öyle bile olmuş olsa, hakaret ve karalama amacı gütmeyip, eleştiri sınırları dahilinde kaldığı müddetçe şeref ve haysiyete saldırı olduğu yargısı doğru kabul edilemez. Yeşilçam filmlerinden 1986 yapımı *Davacı* buna başka bir örnektir. Filmde Türkiye'nin hukuk sisteminin oldukça ağır işleyen yapısı trajikomik bir şekilde beyazperdeye aktarılmıştır. Bu, aynı zamanda sorunlu bir yapının sinema kanalıyla etkili bir şekilde eleştirilmesidir. Buna benzer bir örnek de Hollywood sinemasından verilebilir. Filmin adı *Law Abiding Citizen/Adaletin Peşinde (2009)*'dir. Filmde, baş kahramanın karısı, gözü önünde tecavüze uğrayıp çocuğuyla birlikte öldürülmüştür. Mahkemenin verdiği karar ise suçlulardan birinin kısa süre sonra salıverilmesi olur. Kendi adaletini kendisi sağlamaya karar veren davacı, hukuk sistemine savaş açar. Yozlaşan adalet anlayışını ciddi şekilde eleştiri konusu yapan film, şeref ve haysiyete saldırı yerine eleştiri hakkının usulünce kullanılmasına bir örnektir.

3.5.3. No Escape

Su arıtma tesislerinin sömürgeci devletlerin kontrolüne geçmesini protesto eden halk ayaklanır. Başbakanı öldürür. Ülkedeki tüm sömürgeci ülke vatandaşları öldürülmektedirler. Jack Dwyer de su arıtma tesisini yenilemek için Cardiff isimli firmanın görevlendirdiği bir mühendistir. Film, bu iş için bir süreliğine Kamboçya'ya taşınan Jack ve ailesinin başından geçen macera dolu olayları anlatan Amerikan

yapımı bir kurgu hikayedir. Filmde, Kamboçya'nın imajını zedeleyen bolca sahneler bulunmaktadır. Bu yüzden film bu ülkede yasaklanmıştır.³⁷⁶

Filme görsel açıdan bakıldığında, Kamboçya'ya insanların kesinlikle seyahat etmemeleri gereken bir ülke imajı verildiği görülmektedir. Filmde ülke, insanların acımasızca birbirini öldürdüğü, ülkede iç savaş ve kaosun hakim olduğu, kontrol ve düzenin sağlanamadığı bir dördüncü dünya ülkesi olarak kurgulanmıştır. Detaya inildiği zaman, Ülkenin en lüks otellerinde bile elektrik, televizyon ve telefon arızalıdır. Ülke kadınları sekse açtır. Dolandırıcılar hemen her yerde cirit atmaktadır. İnsan hayatı değersizdir ve yabancılar tehdit altındadır.

Filmin giriş sekansı, Kamboçya Başbakanının bir suikast sonucu yaşamını yitirmesini göstermektedir. Ardından hikayenin kahramanları Jack ve ailesi henüz uçaktan indiklerinde uluslararası aramalara açık olduğu halde telefonlarının çekememesi sürprizi ile karşılaşmışlardır. Onları, fark ettirmeden korumakla görevli olan ajan Hammond, Jack'e dikkatli olmalarını her tarafta soyguncuların olduğunu söylemektedir. Ardından kamera bindikleri araçta geçtikleri yerleri tanıtmaktadır. Burada, pek çok yerde askerî büstlerin vardır. İnsanların genel olarak gergin ve bakımsız olduğu hissedilmektedir.

Otel odasına vardıklarında ilk olarak Jack'in kızı Lucy ışığın çalışmadığını söyler. Ardından Jack, televizyon kanallarının çekmediğini vurgularlar ve "Üçüncü dünya ülkesine hoş geldik" der. Jack'in eşi Annie aslında bir kitapta gördüğünü, ve buranın dördüncü dünya ülkesi olduğunu söyler. Jack öyle bir terim olduğunu dahi bilmediğini söyler. Annie de ilk defa duyduğunu ifade eder. Garsondan bilgi almaya inen Jack, tüm ülkede aynı sorunların olduğunu öğrenir.

Filmin ilerleyen bölümlerinde Hammond, Jack'e Kamboçya'yı anlatırken şu ifadeleri kullanır: "... Kadınlarına bayılıyorum. Her zaman memnun edilmeye açlar. Anladın sen onu..." ve başka bir sekansta Hammond'un bu ülkeyi çok seveceğini söyleyip yanlarından geçen bir kızı işaret ederek "yapacak o kadar çok var ki" demesi, o ülkenin kadınlarının haysiyetini zedeleyici bir ifadedir. Bu ifadeler, ayrıca o ülkenin

---

³⁷⁶ <http://aa.com.tr/en/world/cambodia-bans-screening-of-hollywood-movie-no-escape/9618> ; Ayrıca Bkz: <http://edition.cnn.com/2015/09/30/travel/movie-no-escape-opinion/>

erkeklerini de küçük düşürme ve yetersiz gösterme anlamına geleceğinden erkekleri için de bir saygısızlık olarak değerlendirilebilir.

Resim 3.23. Kamboçya'daki kaos ve karmaşalardan görüntüler

Filmin pek çok sahnesi kaos, kan ve göz yaşının yanında yakaladıkları yabancıları acımasızca katleden öfkeli kalabalıklarla doludur (Resim 2.23). (Görüntüler ayrı sahnelerden alınıp tek karede birleştirilmiştir.)

Bu örnek resim ve diyaloglar genel olarak Kamboçya'nın uluslararası alanda imajını zedeleyen, ülkeyi karalayan bir portre çizmektedir. Hiçbir ülke, dünyaya kötü tanıtılmak istemez. Ülkenin imajında, başka bir ifadeyle itibarında azalmaya yol açan her türlü söz ve eylem ülkenin şeref ve haysiyetine saldırı anlamına geleceğinden kanımızca, filmde başta bir tüzel kişilik olan Kamboçya olmak üzere insanların imajını olumsuz etkileyen bu görüntü ve ifadelerle onların şeref ve itibarına saldırı söz konusudur.

3.6. Milliyet (İrk) Üzerinden Saldırıları

Mürebbiye (1919), Türk sinema tarihinde, ırk üzerinden saldırılar gerekçesiyle maruz kalınan sansürün ilk örneklerinden biridir. Filmi, Ahmet Fehim Efendi yazıp yönetmiş ve başrolde Behri Efendi karakterini canlandırmıştır. Mürebbiye, Türk bir

aileye mürebbiye olarak giren ve ailedeki erkekleri yoldan çıkararak fettan bir kadın olan Anjel (Mme Kaletia)'in hikâyesidir. Film, o yıllar İstanbul'da işgalci konumunda olan Fransızlar tarafından, kendi milletlerini aşağılayıcı ve onur kırıcı bir şekilde gösterdiği için yasaklanmıştır. Kanımızca bir Fransız kadınına fettan bir şekilde göstermesi bu filmin sansürlenmesinin haklı ve doğru bir gerekçesi olamaz. Çünkü bir kişi tüm Fransız kadınlara şümul olmaz. Diğer bir deyişle, Anjel'in –ki o da bir kurgudur- fettan olması tüm Fransız kadınların ara bozucu ve kışkırtıcı olduğu anlamına gelmez. Ayrıca her toplumda da bu ve benzeri mizaçta insanların bulunması tabiidir. Bu yalnızca o bir kişinin tabiatıyla ilgili bir durumdur ve tüm toplumu yansıtmaz. Eğer aynı mantıkla hareket edilecek olunursa, Polonya'da bir Türk şebekenin yetimhaneden kız çocuklarını kaçırıp açık artırma usulü satmasını konu alan Po-chic Leong'un *Out of Reach* (2004) filminin de sansürlenmesi gerekir. Yine *The Quest (Özgürlük Savaşçısı)* (1996) filminde, kötü karakterli bir Türk dövüşçü tasviriyle birlikte, Jean-Claude Van Dame'ı kaçıranların Türk korsanlar olarak kurgulanması Türkleri korsan, yamyam ya da kötü yapmaz. Ancak, şu belirtilmelidir ki, sinema filmine konu olan milletin sempatisinin kazanılması, o milletle ilgili kurgunun müspet yorumuyla yakından ilişkilidir.

3.6.1. Kahpe Bizans (1999)

Sinema filmleri, kültürler ve devletlerarası ilişkilerin olumlu ya da olumsuz seyrinde etkili bir kitle iletişim aracıdır. Bu yüzden sinemadan beklenen sorumluluk, bu ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunmaya çalışması yönünde olacaktır. Bunun başlıca yolu, başka Devlet, millet ve kültürlerin değer ve hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak, onların şeref ve itibarlarına saldırı anlamına gelecek fiillerden kaçınmaya çalışmaktır. Böyle olduğu takdirde, toplumlar arasında karşılıklı saygı ve muhabbet gelişir ve zamanla toplumsal bir kaynaşma ortamı oluşabilir. Gani Müjde'nin Kahpe Bizans filminde bunun tam aksine bir politika izlenmiştir. Bir milletin atasına “kahpe” ifadesiyle hakaret eden bir başlığın, ilişkilere darbe vurmak bir yana, ifade ve sanat hürriyeti ile izah edilecek bir tarafı yoktur. Zira hiçbir hürriyet, bir başkasına tahkir ve tezyif hakkı sağlamaz. Burada hakaretin muhatabı bilinen bir milletin atası olduğu için, şeref ve itibara doğrudan saldırı söz konusudur.

Resim 3.24. “Kahpe Bizans” filminin afişi

Afişte “P” ve “S” harfleri Yunan alfabesinde bu harfleri karşılayan Π (Pi) (S) harfi Σ (Sigma) (S) ile değiştirilmiş olduğu görülüyor. Aslında isimde bu harflerin kullanılması da hedef kitleye bir gönderme anlamı taşıyor.

3.6.2. Recep İvedik 5 (2017)

Togan Gökbakar imzalı filmde, boks için ringe çıkan Recep İvedik’in (Şahan Gökbakar) Azerbaycanlı rakibiyle olan sahnesi Azeri Türklerin tepkilerine sebep olmuştur. Giresun Üniversitesi’nde görev yapan öğretim üyesi Prof. Dr. Aygün Attar, filmde Türkiye-Azerbaycan ilişkileri açısından talihsiz sahnelerin bulunduğu ifade edip, kardeşliğin yerini nefret dolu saldırının aldığı sahnenin basit bir komedi filmi denilip geçilemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca Attar, filmin Azeri Türkleri rencide ettiği şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.³⁷⁷

³⁷⁷<http://www.hurriyet.com.tr/recep-ivedik-5-filminin-fragmanindaki-boks-sahnesine-azeri-akademisyenden-tepki-40337263>

Söz konusu sahne şöyledir: Recep İvedik ringe çıkar. Azeri rakibine Anadolu şivesiyle, “Gardaş, birbirimize çok yüklenmeyelim tamam mı?. İki bayrak tek vatan biliyon. Azerbaycan-Türkiye gardaşlığı.” Azeri rakip, İvedik’e agresif bir ifadeyle “ben buraya cenk etmeye gelmişem...” der. İvedik, “Ya bırah şimdi cengi mengi, dövüşçüyü ya iki baryah tek vatan diyom ya” derken rakibinden art arda yumruklar gelir. Sinirlenen İvedik, “Ahh, Aha! Napıyon lan napıyosun. İnsan gardaşının suratına vurur mu? Madem öyle ben de senin ağzını burnunu gırmağa gelmişim gardaaaş!” der ve bir yumrukla rakibini ringin köşesine kadar uçurur.

Resim 3.25. Azerbaycanlı Türklerin tepkisini çeken sahneden bir kare

Gelen tepkiler üzerine Şahan Gökbağkar bir açıklama yapmış ve sahnenin kaldırıldığını ifade etmiştir. Amacının gülmek ve güldürmek olduğunu belirten Gökbağkar, “Bir tek Azerbaycan Türkü kardeşimin bile hoşnutsuzluğu benim gönlümü yaralar” diyen Gökbağkar, “Seve seve bu filmimden bu sahneyi çıkartıyorum” ifadelerini kullanmıştır.³⁷⁸

Sahne hukuksal açıdan incelendiği zaman, Azerbaycanlı Türklerin şeref ve haysiyetine bir saldırının varlığından söz edilemez. Ancak sinemanın milletler ve devletlerarası ilişkilerdeki rolü göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle Azerbaycan-Türkiye arasındaki ileri boyuttaki ilişki, hassasiyet düzeyini artırmakta, dolayısıyla sahneye tepkiler söz konusu olmaktadır.

³⁷⁸<http://www.ntv.com.tr/sanat/sahan-gokbakar-o-sahne-hakkinda-kararini-verdi-recep-ivedik-5,SaedEaT730u9mZvUuii8rA>

3.7. Kültürel ve Ekonomik Saldırıları

3.7.1. Madımak

Kanımızca, bazı durumlarda şeref ve itibara saldırı olarak nitelenebilecek sahne ve diyaloglar, filmin ifade hürriyeti doğrultusunda eleştiri hakkını kullanması potasında eritilerek göz ardı edilebilir. *Madımak: Carina'nın Günlüğü (2015)* buna bir örnektir. Türkiye'de kadının durumu üzerine bir çalışma yapmak amacıyla Ülkemize gelen Hollandalı Carina Cuanna da Madımak Otelinde yanarak hayatını kaybedenler arasındadır. Film, Carina'nın günlüğünden ve Madımak olayından esinlenilerek uyarlanmıştır. Filmde, özellikle şeref ve haysiyet açısından bir kaç diyalogun dikkate alınması gerekir. Bunlardan ilki Türkiye'ye gelmek isteyen Carina'nın, annesiyle konuştuğu sahnedir. Anne Carina'nın Türkiye'ye gitmesini istememektedir;

“Oraya gitmeni istemiyorum.”

Carina;

“Merak etme anne.”

Annesi;

“Orası çok tehlikeli. Bombalar atıyorlarmış.”

İkinci sahne ise Carina'nın Michiel ile diyalogudur. Michiel, Carina'nın Türkiye'ye gitmesinden dolayı oldukça endişelidir. Michiel;

“Türkiye'ye gidiyorsun, bunun farkındasın değil misin? Rotterdam'a gitmiyorsun!”

Filmden son örnek ise filmin ilerleyen bölümündeki bir sahneden alınmıştır. Carina'nın, Pir Sultan Abdal Şenliklerine katılmak amacıyla Sivas'ta olduğu günlerden birinde Madımak Oteline doğru yürüyüşe geçen kalabalığı görünce panikler. Korkuyla otele doğru koşarken kendisine eşlik eden Türk arkadaşına sorar;

“Neler oluyor?”

Arkadaşı da korkmaktadır. Şöyle yanıtlar;

“Türkiye'de olur böyle şeyler. Aldırma. Biter birazdan.”

Şeref ve itibara saldırılar yalnızca gerçek dışı isnat ve ithamlarla olmaz. Daha üstün bir kamu yararı ya da özel yararın söz konusu olmadığı, kişinin sosyal imajını zedeleyen zaaf ve yanlışlarının ifşası da şeref ve haysiyete saldırı anlamında değerlendirilir.³⁷⁹ Bu diyaloglarla Türkiye'nin ekonomik ve sosyal anlamda imajının zedelendiğini söylemek mümkündür. Özellikle bir yabancının, bu filmi izlediğinde Türkiye'ye gelip gelmeme konusunda bir tereddüt yaşaması söz konusudur. Çünkü bu diyaloglara göre, Türkiye'de şiddet ve karmaşa muayyen bir zaman ve mekânla tahdit olmayıp hemen her yerde günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir.

Ancak, şunu da ifade etmek gerekir ki bu ifadeler şeref ve haysiyeti zedeleyici olarak kabul edilseler bile, sansürü gerektirecek bir ihlâl olarak değerlendirilmemelidir. Kaldı ki filme konu olan Madımak olayı 1993 yılında gerçekleşmiş, fakat film 2015 yılında gösterime sunulmuştur. Zira, o zamanı anlatan film ile, şimdinin Türkiye'sini değerlendirmek önyargılı ve absürt bir bakış açısidir.

Geceyarısı Ekspresi'nde yukarıda ifade edilen Devlet ve kurumlarının yanı sıra, Türk milleti ve kültürü aleyhine de çok sayıda saldırı söz konusudur.

Resim 3.26. Geceyarısı Ekspresi filminde homoseksüel ilişkiyi örneklendiren bir kare

Billy, Susan'a yazdığı mektupta homoseksüelliğin Türk kültüründe ayıp ve suç olduğunu ancak birçoğunun bunu her fırsatta yaptığını anlatıyor. Tam o esnada

³⁷⁹ Bkz: 3. Bölüm: 3.3.5. "Şeref ve haysiyete saldırıyı işaret eden durumlar".

çerçeveye çocuklardan bir tanesinin usulca diğerinin ardından sokulduğu bu kareler giriyor (Resim 3.26).

“a”

“b”

“c”

Resim 3.27. “a”, “b”, “c”: Türk kültürü ve mutfağının aşağılandığı sahnelerden görüntüler

Her fırsatta Türk kültürünün ve mutfağının aşağılandığı ve ısrarla negatif örneklerin gösterildiği filmde, özellikle İstanbul sokaklarındaki kovalamaca sahnelerinde Türkiye'yi iyi tanıtan bir kareye rastlamak zordur. Yukarıdaki (Resim 3.27) görüntüler de o sekanslarda ekrana verilen hoş olmayan karelerden örneklerdir.

Filmin diyaloglarında da sık sık karalamalar ve hakaretler mevcuttur. Bunlardan biri, Billy ile hapishaneye ziyaretine gelen babası arasındaki diyalogdur. Billy babasına İstanbul'u nasıl bulduğunu soruyor. Babası;

“İlginç bir yer. Doğruyu söylemek gerekirse yemekler berbat. Küçük restoranlarda sattıkları iğrenç yemekler... Tuvalete koşmak zorunda kaldım. Gerçi tuvaletin halini de görmeliydin.” diyor. Yine, Billy'nin babası görüşmeden çıkarken gardiyana öfkeli bir şekilde;

“Oğluma iyi bak tamam mı? Yoksa kafanı koparırım, seni piç Türk.” şeklinde küfürler savuruyor.

Cezasını tamamlamasına 53 günü kala cezasının müebbetle çevrildiğini öğrenen Billy, mahkemede agresifleşir ve şu ifadeleri sarf eder;

“... Bir domuz milleti olduğunuz halde onları yemiyor olmanız çok komik. Sizden nefret ediyorum. Ülkenizden nefret ediyorum. Halkınızdan nefret ediyorum. Oğullarınızı ve kızlarınızı s*keyim. Çünkü hepsi domuzsunuz. (Hakime hitaben) Sen de bir domuzsun. Hepiniz domuzsunuz.

Hakaret ve küfrün hangi mecra ve hangi amaçla olursa olsun kullanılmasının şeref ve itibara saldırı teşkil ettiği bir önceki bölümde ifade edilmişti. Burada sarf edilen kötü sözlerin muhatabı bilindiği için, muhatabın şeref ve itibarına saldırı olduğu açıktır. Ayrıca hakaret ve küfür içermese dahi başından itibaren kurumlarıyla birlikte Türkiye'yi menfi olarak tanıtan görüntüler Türkiye ve Türk halkının hem manevî hem de ekonomik ve sosyal itibarını zedelemektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, literatür kıtlığına rağmen, sinema filmlerinde kişi şeref ve haysiyetinin ihlâli örnek filmler ışığında araştırılmıştır. Bir sanatsal faaliyet ve büyük bir endüstri olmasının yanında ayrıca kitle iletişim aracı olması sinemayı, diğer sanat ve kitle iletişim araçlarından farklı bir şekilde değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Nitekim, ifade aracı olması hasebiyle sinema filmleri, bir takım kişilik hakkı ihlâllerine de sebebiyet vermektedir. Bu ihlâllerden biri de Anayasanın 26/2 maddesinde öngörülen “başkalarının şöhret veya haklarının korunması” ve 5224 sayılı Kanunun 4/5. maddesinde düzenlenen “insan onuruna uygunluk” ilkesine saldırıdır. İşbu çalışma, en kapsamlı ifadeyle “şeref ve haysiyet”in sinema filmlerinde ihlâline sebep olan durumları örneklerle ortaya konmuştur.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar, Tezin varsayımları göz önünde bulundurularak açıklanmıştır.

- Günümüzde, sinema başlı başına bir faaliyet alanı bir işletme yani bir sektör haline gelmiştir. *Sinema sektörü ve film yapım teknikleri sürekli gelişmektedir. Klâsik film türlerine ilâveten yeni film türleri ortaya çıkmaktadır.*

Sinema yüz binlerce insanın çalıştığı, büyük bir sektör haline gelmiştir. Keskin'in aktardığı verilere göre sinema, küresel ölçekte 200 milyar dolarlık piyasasıyla ilaç ve silah sanayinden sonra en büyük endüstri konumundadır. MPAA'nın küresel bazdaki sinema verilerine göre, dünyada 2014 yılında yalnızca biletten elde edilen gelir 36.4 milyar dolardır.³⁸⁰

Sinemanın ilk ortaya çıktığı yıllarda çekilen filmler durağan ve belge film niteliğindeki, günümüze ulaşıncaya dek, film tekniklerinin gelişmesi ve özellikle sinemanın bir sanat olmasının neticesinde pek çok konu ve özellikle filmler ortaya çıkmıştır. Film dünyasında yaşanan bu hareketlilik, sinemanın canlı yapısını ortaya koymaktadır.

³⁸⁰ 1.4.2. *Bir Endüstri Olarak Sinema.*

- *Sinemanın toplum üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda topluma karşı sorumlu olmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.*

Bir kitle iletişim aracı olarak sinema filmlerinin öne çıkan özelliklerinden biri, ifade aracı olmasıdır. Onun ifade aracı olarak etkin ve etkili bir şekilde varlık gösterebilmelerinin ön koşulu ise, ifade hürriyetinin güvence altına alınmasıyla mümkündür. Ancak, sınırsız bir hak ve hürriyet, başkalarının kişisel varlıklarına (değerlerine) saldırıyı da beraberinde getireceğinden, bu hürriyetin toplumsal sorumluluğun bir gereği olarak düzenlenmesi ve sınırlandırılması gerekmektedir. İşbu çalışmada, kişisel bir değer olan şeref ve haysiyetin korunması için, sinema filmlerinde ifade hürriyetinin sınırlandırılmasının gerekliliğine ulaşılmıştır.

- *Şeref ve haysiyet kavramının kapsamı evrensel değil bölgesel ve kültürel bir yapıya sahiptir. Bu yüzden bir millet ya da toplum için normal kabul edilen bir tutum ve davranış, bir başkası için ihlâl sayılabilir.*

Çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlardan biri şeref ve haysiyetin evrensel bir değer olduğu, fakat bölgesel değerlerle şekillendiğidir. Detaya inildiğinde, şeref ve haysiyetin başta batı medeniyetleri olmak üzere pek çok ülke tarafından korunan bir değer olduğu ortaya çıkmaktadır. Farklılık, bu değerlerin muhteviyatında yaşanmaktadır. Örneğin, ABD’de bayrak yakmak bir protesto ve ifade hürriyeti olarak değerlendirilirken, bu fiil Türkiye’de, bayrağa hakaret olarak addedilmektedir ve şerefi ihlâldir. Bu farklılık, sinema filmleri yoluyla yaşanan şeref ve haysiyete bağlı ihlâllerin değerlendirilmesini de zorlaştırmaktadır.

- *Filmlerin değerlendirilmesi hususunda, 5225 sayılı Kanunda öngörülen değerlendirilme esasları ile kurulların uygulamalarında farklılıklar söz konusudur.*

Şeref ve haysiyet soyut ve geniş kapsamlı bir kavramdır. Film değerlendirme esaslarından olmasına rağmen, çok kez şerefi ihlâl olarak değerlendirilecek bir durum, kurullar tarafından göz ardı edilmektedir. Örneğin, *Dönerse Senindir (2016)* filminde hemşireliğin itibarına saldırı olarak değerlendirilebilecek bir sahne, olduğu şekliyle bırakılmıştır. Bunda ifade hürriyetinin korunması ve sansürün asgariye indirilmesinin payı vardır. Ayrıca, kurulların bir itiraz ve şikayet gelmediği müddetçe

kişilerin şeref ve itibarına yapılan saldırıyı belli düzeyde tolere etmeleri bunun bir diğer sebebidir.

- *Sinema mevzuatı tarihinde, şeref ve haysiyetin korunması bağlamında bir dönüşüm yaşanmıştır.*

5224 sayılı Kanununun 4/5. maddesi ile değerlendirme ve sınıflandırma hususlarını düzenleyen Yönetmeliğin 11. maddesinde, “insan onuruna uygunluk”, sinema filmlerinin değerlendirme ve sınıflandırma esaslarından bir tanesi olarak tespit edilmiştir. Burada şeref ve haysiyet kavramı yerine daha özel olarak insan onuru kavramının tercih edilmesi, sinema mevzuatında yaşanan dönüşümü göstermesi açısından ayrıca önemlidir. Nitekim, 1932 tarihli Talimatname ile şeref ve itibarı korunan değerler askerlik mesleği ile devletin itibarı iken, 1939 tarihli Nizamnameye gelindiğinde, şeref ve itibarı korunan değerlere, “herhangi bir ırk veya milliyeti tahkir” ile “dost Devlet ve vatandaşlarının itibarının korunması” da eklenmiştir. 1977 tarihli Tüzük ile ilk defa kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin de film denetleme esaslarına dahil edilmesiyle, 1961 Anayasasının 22. maddesine atıfla kişi şeref ve haysiyeti ilk defa dolaylı olarak da olsa sinema mevzuatına girmiştir. 1983 tarihli Tüzük ile bu konuda değişen tek şey, temel hak ve özgürlüklerin yeni ana kaynağı olarak 1982 Anayasasının referans olmasıdır.

1986 tarihinde çıkarılan ve ilk sinema Kanunu olan 3257 sayılı SVMEK’in denetim usul ve esaslarında şeref ve haysiyeti koruyan bir kriter öngörülmemiştir. Bu yönüyle SVMEK, bu alandaki tek mevzuat metnidir. Ancak SVMEK ile kişi şeref ve haysiyetinin korunmuyor olması, bu varlığın hukukî korumanın dışında kaldığı anlamına gelmez. Nitekim 743 sayılı eski Medenî Kanunun³⁸¹ değişik 24. maddesinde, - tıpkı yeni MK’da olduğu gibi - (Değişik madde: 04/05/1988 - 3444/1. md.) hukuka aykırı olarak şahsiyet hakkına tecavüz edilen kişinin, hakimden, tecavüzde bulunanlara karşı korunmasını isteyebileceği; maddenin devamında ise, kişilik hakkı ihlal edilenin rızasına veya üstün nitelikte bir özel ya da kamu yararına veya kanunun verdiği bir yetkiye dayanmayan her tecavüzün hukuka aykırı olduğu öngörülmüştür.

³⁸¹ R.G., 4.4.1926, No.: 339.

5224 sayılı Kanun ise, eski mevzuat metinlerinin aksine insan onurunun korunması ilkesini doğrudan değerlendirme esasları içerisinde saymıştır. Böylece, önceki mevzuat esaslarındaki Devlet, askerlik ve güvenlik kurumları ile başka Devlet ve milletlerin haysiyet ve şerefine korunmasının yerini doğrudan kişi şeref ve haysiyeti almıştır. Diğer bir ifadeyle, kurumların, tüzel kişiliklerin ve toplulukların şeref ve haysiyetinin yerini en sade ve özel şekliyle insan onuru almıştır.

- *Basının kişilik hakkıyla çatışması durumunda kamusal fayda söz konusu olursa, ihlâl hukuka uygun kabul edilmektedir. Bu hak sinema için de söz konusudur.*

Basına, kamusal faaliyet görevi ve hakkı verilmiştir. Bu nedenle, toplumu ilgilendiren konularda, basından toplumun gözü, kulağı ve dili olması beklenmektedir. Basın toplum adına araştırır, denetler, eleştirir ve haber değeri olan olayları kamunun bilgisine sunarak kamuoyunun oluşmasına öncülük eder. Şayet bu hakkın kullanımında bir kişilik hakkı ihlâli söz konusu olursa, kamusal yararın ağır basması durumunda, ihlâl hukuka uygun kabul edilmektedir. Aynı hak sinema filmleri için de geçerlidir. Çünkü bu hakkın özünde, ifade hürriyeti vardır. Yani araçlar semboldür. Asıl olan ifade hürriyetinin mevzuatta öngörülen şekilde sağlanabilmesidir. Eğer toplumu ilgilendiren bir haber sinema filmi yoluyla veriliyorsa, sinema basının kamusal faaliyet görevini üstlenmiş demektir.

KAYNAKÇA

- Acabey, M.B.,(2013). “*Basın Özgürlüğü ve Bu Özgürlüğün Bir Sınırı Olarak Kişilik Hakkı*”, **Journal of Yasar University**, Sayı: 1(8), 1-54.
- Akbulut, H., (2013). **Medya Ekonomisi ve İşletmeciliği**, Anadolu Üniversitesi.
- Akıntürk, T.& Ateş Karaman, D. (2013). **Medenî Hukuk 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanununa Uyarlanmış**, (18. Baskı), Beta Basım, İstanbul.
- Alarслан, B., **Bir Kaynak Olarak Sinema**, Sinematek.
- Arnheim, R., (2002). **Sanat Olarak Sinema**, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Atay, E. E., (2013). **Hukuk Başlangıcı**, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Baykal, K.C. (2015). “*Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde 5224 Sayılı Kanun Çerçevesinde Sinema Filmlerinin Denetlenmesi ve Ortaya Çıkan Sorunlar*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, 2015.
- Bazin, A. (2011). **Sinema Nedir?**, (çev: Şener, İ.), Doruk Yayınları.
- Belli, D.B., (2008). **Basın Yoluyla Kişilik Hakkına Saldırından Doğan Hukukî Sorumluluk**, Yetkin Yayınevi, Ankara.
- Benjamin, W. (2012). **Fotoğrafın Kısa Tarihi: Teknik Araçlarla Yeniden-Üretim (Çoğaltma) Çağında Sanat Eseri**, (Çev: Akınbay, O.), Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Betton, G. (1986). **Sinema Tarihi**, Yeni Yüzyıl kitaplığı.
- Bilmen, Ö.N. (2008). **Büyük İslam ilmihalî**, Ailem Yayınları, İstanbul.
- Bordwell. D. Thopson, K. (2012). **Film Sanatı**, (Çev: Yılmaz, E., Onat, S.E.), Deki, 9. Baskı.
- Bozkurt, E., (2004). **Hukukun Temel Kavramları**, (Gözden geçirilmiş 3. Baskı), Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Bracey, C. A., (2005), “Dignity in Race Jurisprudence”, **University of Pennsylvania Journal of Constitutional Law**, 7(3), 669-720.
- Butler, A.M., (2011). **Film Çalışmaları**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- Carmi, Guy E., (2008).”Dignity Versus Liberty: The Two Western Cultures of Free Speech”, **Boston University International Law Journal**, 26,(2), 277-374.
- Coşkun, S., (2006). “*Cevap ve Düzeltme Hakkı ve Yeni Boyutları*”, (Yayımlanmış Y.L. Tezi), Gazi üniversitesi, Ankara, s.121.
- Çankaya, Ö., Yamaner, M. B., (2006). **Kitle İletişim Özgürlüğü**, Turhan Kitabevi, Ankara.

- Çetin, E. (2008). **Son Değişikliklerle Basın Hukuku**, (4. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Çiftci, A. (2001). "Mukayeseli Hukuk Açısından Film Denetim Sistemleri ve 3257 Sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununun Getirdiği Sistem", **Selçuk İletişim**, 2(1), 16-35.
- Çiftci, A., (1986). "*Kişilik Hakkının Basın Yoluyla İhlâlinde Doğan Sorumluluk ve Özellikle Manevî Tazminat Davası*", (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi.
- Çiftci, A., (2009). "*İnternet Ortamında Yapılan Yayınlarda Cevap ve Düzeltme Hakkı*" (Bildiri), XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı, Bilgi Üniversitesi ve İnternet Teknolojileri Derneği, İstanbul.
- Çiftci, A., (2015). **Vatandaşlık Bilgisi Demokrasi ve İnsan Hakları**, (Geliştirilmiş 4. Baskı), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Çolak, N.İ., (2010). **Kitle İletişim Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, (2. Baskı), İstanbul.
- Danesi, M. (2009). *Dictionary of Media and Communications*, M.E. Sharpe.
- Darıcı, S. (2014). *Medya Terimleri Sözlüğü*, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demers, D. (2005). *Dictionary of Mass Communication & Media Research*, Marquette Books.
- Doğan, P.B., (2014). "*Çatışan İki Değer: Haber Verme Hakkı ve Kişilik Hakkı*", Ankara Barosu Dergileri.
- Dönmezer, S. ve Bayraktar, K. (2013). **Basın Hukuku** (5. Baskı), Beta, İstanbul.
- Eberle, E. J., (1997). "*Human Dignity, Privacy, and Personality in German and American Constitutional Law*", *Utah Law Review*, Vol., Issue 4 pp. 963-1056.
- Erdoğan, İ., Alemdar, K., (2002). **Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, Erk Yayınları, Ankara.
- Eren, F., (1986). **Türk Basınının Sorunları Sempozyumu**, "*Basında Hukukî Sorumluluk*", Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara.
- Esmer, H., (2011). **Kültür Tarihi**, Anadolu Üniversitesi.
- Gönen, D. (2011). **Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Gunther, G., (1985). **Constitutional Law**, The Foundation Press, (11. Basım), New York.
- Güngör, N., (2013). **İletişim/Kuramlar ve Yaklaşımlar**, Siyasal Kitabevi.
- Güriz, A., (2003). **Hukuk Başlangıcı**, 9. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

- Hatemi, H., (1992). **Kişiler Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Hornby, A S. (Ed: Wehmeier, S.). (2000). *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Sixth Edition, Oxford University Press.
- İçel, K., (2013). **Kitle İletişim Hukuku**, 10.Baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- İçel, K., (2017). **Kitle İletişim Hukuku**, 12. Baskı, Beta Basım Yayın, İstanbul.
- Jenkins, T., (2009). "Get Smart: A Look at the Current Relationship between Hollywood and the CAI", **Historical Journal of Film, Radio and Television**.
- Jeremy, W., (2011). "Dignity, Rights, and Responsibilities", **Arizona State Law Journal**, 43(4), 1107-1136.
- Kelly, K. A., (1994). "Moral Rights and the First Amendment: Putting Honor before Free Speech", **University of Miami Entertainment And Sports Law Review**, 11(2), 211-250.
- Keskin, S., (2008). "Türk Sinemasının Mali Yapısı ve Problemleri", (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kılıçoğlu, A., (1982). **Şeref Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk**, Çağ Matbaası, Ankara.
- Klarke, J., (2011). **Sinema Akımları**, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- Kocaman, A., (2003). **Temel Hukuk Bilgisi**, (Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 7. Baskı), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Kule, H.& Demirkaya H., (2014). "Öğrencilerin Gözüyle Sekreterlik Mesleğine Genel Bakış", **Electronic Journal of Vocational Colleges**, BÜROKON Özel Sayısı.
- Lo Duca, J.M. (1993). **Sinema Tarihi**, (Çev: Sarıdoğan, N.), Remzi Kitabevi.
- Michael, R. & Melissa L. (2012). **Film Çözümlemesine Giriş**, (Çev: Emrah, S. O.), De Ki Basım Yayın, Ankara.
- Nizam, F. (2007). "Türk Medya Mevzuatının Avrupa Birliği Medya Mevzuatı ile Uyumlaştırılması ve Karşılaşılan Sorunlar", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Oğuzman, K. & Barlas, N., (2012). **Medenî Hukuk** (18. Baskı), Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Onaran, A.Ş. (1986). **Sinemaya Giriş**, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Onaran, A.Ş. (1994). **Türk Sineması I**, Kitle Yayınları, İstanbul.
- Ovidiu, U., (2005)., "The Right to Honor and the Right to Dignity", **ACTA Universitatis Lucian Blaga**, 1-20.

- Özdemir, A., (2009). “*Ülke Tanıtımında Sinema Filmlerinin Etkisi: Çağdaş Türk Sinemasında Türkiye İmgesinin Değerlendirilmesi*”, (Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özek, Ç., (1978). **Türk Basın Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Özel, S., (2004). **Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması**, (2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özgüç, A. (1990). **Başlangıcından Bugüne Türk Sinemasında İlkler**, Yılmaz Yayınları, İstanbul.
- Özkan, Z. Ç., (2014). “*Kültürlerarası Etkileşimde Sinemanın Rolü: Ferzan Özpetek ve Fatih Akın Filmlerinde Kültürlerarasılık*”, **International Journal of Science Culture and Sport**, Special issue 1, 340-349.
- Özonur, D., (2005). “*Değişen Kültür Politikaları Değişen Film Denetleme Sistemleri*”, Selçuk İletişim. 4(1), 21-30.
- Özön, N. (1963). *Sinema Terimleri Sözlüğü*, (Sayı 210), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özön, N. (2008). **Sinema Sanatına Giriş**, Agora Kitaplığı.
- Özön, N., (1985). **Sinema Uygulayımı Sanatı Tarihi**, Hil Yayın.
- Özsunay, E., (1979). **Gerçek Kişilerin Hukukî Durumu**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Postman, N., (1985). **Televizyon: Öldüren Eğlence** (4.basım),Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Pullman, D., (1996). “*Dying with Dignity and the Death of Dignity*”, **Health Law Journal**, 4(4), 197-220.
- Rauf, M. (1924). **Sinema Yıldızı**, Yedinci Sanat, n.1.
- Schopenhauer, A. (2009). **Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar**, (Çev: İlhan, H.). Alter Yayıncılık, Ankara.
- Serozan, R., (2014). **Medenî Hukuk Genel Bölüm/Kişiler Hukuku**, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Sırabaşı, V., (2003). **İnternet ve Radyo Televizyon Aracılığıyla Kişilik Haklarına Tecavüz (İnternet Rejimi)**, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Singleton, R.S. (1969). *Amerikan Film Terimleri Sözlüğü*, (çev: Taylaner, S.), Es yayınları.
- Tamer, Ü. (1989). **Sinema Dedi ki...**, Afa Yayınları.
- Tokbaş, H., (2009). **Türkiye Mevzuatında Şerefi İhlâl**, Adalet Yayınevi, Ankara.

Tüfek, Ö.F.,(2007). **Basın Yoluyla Kişilik Haklarının İhlâli ve Bu İhlâle Karşı Özel Hukuk Ceza Hukuku ve İ.H.A.S. Koruması**, (2. Basım), Adalet Yayınevi, Ankara.

Türk Hukuk Kurumu, (1998)., *Türk Hukuk Lûgatı*, 4. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Wayne, M., (2011). **Politik Film Üçüncü Sinema'nın Diyalektiği**, Yordam Kitap, İstanbul.

Yalçın, S. (Yapımcı), Yıldız, E (Yönetmen), **Oradaydım Belgeseli**, 5. Bölüm: *Geceyarısı Expressi İtirafı*.

Zevkliler, A. & Havutçu, A. & Gürpınar, D., (2008). **Medenî Hukuk** (Temel Bilgiler), 6. Baskı, Turhan Kitabevi, 6. Baskı, Ankara.

İNTERNET

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sx9R5k5o>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxAEMRLH>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxAvLtsP>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxBQs322>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxBeumMj>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxBoXXpr>

“İnternet:” URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxCT2ENI>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxCd0JPL>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxCIVIO6>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxCr25ky>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxCxkzSM>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxD4VXeR>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDGdKYR>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDJuPOe>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDfyxtz>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDVMknu>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDqdyDR>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDpA11J>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDvDdhf>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxDxnIva>

“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxE1PNyg>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxE3vW6E>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEDQQQA>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxE8XUSo>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEMLfN9>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEkoYRX>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEWholj>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxElhEmM>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEhFTDC>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEsxGEh>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEoVyVo>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxExlFqa>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxEzLuSE>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxF3FJXV>
“İnternet:” URL: <http://www.webcitation.org/6sxF5nJli>

MEVZUAT

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun R.G., 03.03.2011, Sayı: 27863.

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu R.G., 04.02.2011, Sayı: 27836.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu R.G., 08.12.2001, Sayı: 24607.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme R.G., 11.12.1994, Sayı: 22138.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu R.G., 12.10.2004). Sayı: 25611.

Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik R.G., 13.11.2004, Sayı: 25642.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu R.G., 13.12.1951, Sayı: 7981.

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu R.G., 14.11.1983, Sayı: 18221.

Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik R.G., 18.02.2005, Sayı: 25731

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme R.G., 18.12.2008, Sayı:27084.

Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme R.G., 19.03.1954, Sayı: 8662.

Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname R.G., 19.07.1932, Sayı: 2153

5224 sayılı *Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun* R.G., 21.07.2004, Sayı: 25529

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun R.G., 23.05.2007, Sayı: 26530.

Birleşmiş Milletler Antlaşması R.G., 24.08.1945, Sayı: 6092.

5187 sayılı Basın Kanunu R.G., 26.06.2004, Sayı: 25504.

İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi R.G., 27.02.1988, Sayı:19738.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi R.G., 27.05.1949, Sayı: 7217

5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun R.G., 31.07.1951, Sayı: 7872.

Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (Değişik İkinci Fıkra) R.G., 8.11.2008, Sayı: 27048

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu'nun 20 Aralık 2006 tarihli Küçüklerin Ve İnsan Onurunun Korunması Ve Avrupa Görsel-İşitsel Ve Çevrimiçi Bilgi Hizmetleri Endüstrisinin Rekabet Edebilirliğine İlişkin Cevap Hakkı R.G., L 378, 27.12.2006, Sayı:72.

1961 Anayasası R.G.,20.7.1961, Sayı: 10859.

Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük R.G.,23.9.1977, Sayı: 16063.

Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname R.G.,31.7.1939, Sayı: 4272.

Avrupa Konseyi Değiştirilmiş Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi R.G.,4.09.1993, Sayı: 3915.

Filmlerin Ve Film Senaryolarının Denetlenmesine İlişkin Tüzük RG. 02.12.1983, Sayı:18239.

Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu RG., 23.1.1986, Sayı: 19012.

Sinema, Video ve Müzik Eserlerinin Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik RG., 4.9.1986, Sayı: 19211.

FİLMLER

- Ökten, Z. (Yöneten). (1986). *Davacı* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Özlevi, E. (Yöneten). (2016). *Dönerse Senindir* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Aksu, Y. (Yöneten). (2015). *İftarlık Gazoz* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Altıoklar, M. (Yöneten). (1996). *Istanbul Kanatlarımın Altında* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Aranda, V. (Yöneten). (1994). *La Pasión Turca/Türk Tutkusu* [Sinema Filmi]. İspanya.
- Aronofsky, D. (Yöneten). (2014). *Noah* [Sinema Filmi]. ABD.
- Bahadır, U. (Yöneten). (2015). *Madımak: Carina'nın Günlüğü* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Barzman, P. (Yöneten). (2009). *The Last Templar* [Sinema Filmi]. Kanada.
- Baytan, N. (Yöneten). (1983). *Tokatçı* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Bertolucci, B. (Yöneten). (1972). *Ultimo tango a Parigi/Pariste Son Tango* [Sinema Filmi]. Fransa.
- Brown, M. (Yöneten). (2015). *The Man Who Knew Infinity* [Sinema Filmi]. Birleşik Krallık, ABD.
- Cline, E. F. (Yöneten). (1922). *Cops* [Sinema Filmi]. ABD.
- Damme, J.-C. V. (Yöneten). (1996). *The Quest* [Sinema Filmi]. ABD.
- Dowdle, J. E. (Yöneten). (2015). *No Escape* [Sinema Filmi]. ABD.
- Ertuğrul, M. (Yöneten). (1922). *Nur Baba* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Evan Goldberg, S. R. (Yöneten). (2014). *The Interview/Diktatörle Görüşme* [Sinema Filmi].
- Evan Goldberg, S. R. (Yöneten). (2013). *This Is the End* [Sinema Filmi]. ABD.
- Fehim, A. (Yöneten). (1919). *Mürebbiye* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Feig, P. (Yöneten). (2013). *The Heat* [Sinema Filmi]. ABD.
- Gökbakar, T. (Yöneten). (2017). *Recep İvedik 5* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Gürsu, T. (Yöneten). (1985). *Sekreter* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Gray, F. G. (Yöneten). (2009). *Law Abiding Citizen* [Sinema Filmi]. ABD.

- Kılıç, A. (Yöneten). (2011). *Sümela'nın Şifresi: Temel* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Lee, S. (Yöneten). (1992). *Macolm X* [Sinema Filmi]. ABD.
- Leong, P.-C. (Yöneten). (2004). *Out of Reach* [Sinema Filmi]. ABD.
- Müjde, G. (Yöneten). (1999). *Kahpe Bizans* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Müjde, G. (Yöneten). (1999). *Kahpe Bizans* [Sinema Filmi]. Türkiye.
- Murgia, P. G. (Yöneten). (1977). *Maladolescenza* [Sinema Filmi]. İtalya.
- Niccol, A. (Yöneten). (2005). *Lord of War* [Sinema Filmi]. ABD.
- Parker, A. (Yöneten). (1978). *Midnight Experess* [Sinema Filmi]. Birleşik Krallık, ABD.
- Phillips, T. (Yöneten). (2004). *Starsky & Hutch* [Sinema Filmi]. ABD.
- Reitman, J. (Yöneten). (2005). *Thank You for Smoking* [Sinema Filmi]. ABD.
- Scorsese, M. (Yöneten). (1988). *The Last Temptation of Christ* [Sinema Filmi]. Kanada, ABD.
- Scorsese, M. (Yöneten). (2013). *The Wolf of Wall Street* [Sinema Filmi]. ABD.
- Shore, G. (Yöneten). (2014). *Dracula Untold/Dracula: Başlangıç* [Sinema Filmi]. ABD.
- Shyamalan, M. N. (Yöneten). (2016). *Split* [Sinema Filmi]. ABD.
- Spasojevic, S. (Yöneten). (2010). *A Serbian Film* [Sinema Filmi]. Sırbistan.
- Stone, O. (Yöneten). (2016). *Snowden* [Sinema Filmi]. Fransa.
- Welles, O. (Yöneten). (1962). *The Trial* [Sinema Filmi]. ABD.
- Wright, E. (Yöneten). (2007). *Hot Fuzz* [Sinema Filmi]. Birleşik Krallık.
- Yılmaz, A. (Yöneten). (1979). *Ne Olacak Şimdi?* [Sinema Filmi]. Türkiye.

EK-1. İlgili Mevzuat

ANAYASA

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

Madde 12 – Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

Madde 13 – (Değişik: 3/10/2001-4709/2 md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması

Madde 14 – (Değişik: 3/10/2001-4709/3 md.)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Madde 15 – Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...)dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe

yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz. ⁽¹⁾

V. Yabancıların durumu

Madde 16 – Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

A. Özel hayatın gizliliği

Madde 20 – Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

(Mülga üçüncü cümle: 3/10/2001-4709/5 md.)(...)

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/2 md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

C. Haberleşme hürriyeti

Madde 22 – (Değişik: 3/10/2001-4709/7 md.)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde

görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

VI. Din ve vicdan hürriyeti

Madde 24 – Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altındadır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

Madde 25 – Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

Madde 26 – Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının

korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

Madde 27 – Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

Madde 28 – Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001-4709/10 md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırıcılar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayımlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelili veya süresiz yayımların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayımlanan sürelili yayımlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, milli güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelili yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayım yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

B. Sürelili ve süresiz yayım hakkı

Madde 29 – Sürelili veya süresiz yayım önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelili yayım çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tesbiti halinde yetkili merci, yayımın durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelili yayımların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelili yayımlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanır.

C. Basın araçlarının korunması

Madde 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4 md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

Madde 32 – Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

A. Hak arama hürriyeti

Madde 36 – Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.⁽¹⁾

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanuni hakim güvencesi

Madde 37 – Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

Madde 38 – Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md; Mülga fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)

(Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Madde 40 – Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

Madde 64 – Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları⁽¹⁾

Madde 133 - (Değişik: 8/7/1993-3913/1 md.)

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek fıkra: 21/6/2005-5370/1 md.) Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikişer katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet

Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

EK-2. Mevzuat

5224 SAYILI SİNEMA FİLMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE
SINIFLANDIRILMASI İLE DESTEKLENMESİ
HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 5224
Kabul Tarihi : 14/7/2004
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 21/7/2004 Sayı :25529
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 43

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı, bireyin ve toplumun sinema sanatı ürünlerinden verimli bir biçimde yararlanabilmesi ve sinema sanatının sunduğu olanaklardan yararlanarak çağdaş ve etkin bir kültürel iletişim ortamının yaratılması için sinema sektörünün eğitim, yatırım, girişim, yapım, dağıtım ve gösterim alanlarında geliştirilmesi ve güçlendirilmesi ile kayıt ve tescile de esas olacak şekilde sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılmasını ve bu alanda yerli ve yabancı yatırım ve girişimlerin desteklenmesini sağlamaktır.

Kapsam

Madde 2- Bu Kanun sinema sektörünün güçlendirilmesi, desteklenmesi, kayıt ve tescile de esas olacak şekilde sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması ile Bakanlığın görev, yetki ve sorumluluğuna ilişkin hükümleri kapsar.

Tanımlar

Madde 3- Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,
- b) Sinema filmi: Sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen belgesel, kurgu, animasyon ve benzeri türlerde; konulu veya konusuz, uzun veya kısa metrajlı, tespit edildiği materyale bakılmaksızın elektronik, mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisinden ibaret filmleri,
- c) Kurgu film: Yaratıcı bir fikre dayalı olarak, sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen konulu filmleri,

d) Belgesel film: Bilimsel, güncel, tarihî, doğal ve benzeri olgu veya düşüncenin sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile araştırıldığı, anlatıldığı ve kurgulandığı filmleri,

e) Animasyon film: Ağırlıklı olarak canlandırma tekniğinin kullanıldığı, sinema sanatına özgü dil ve diğer teknik ve yöntemlerle meydana getirilen filmleri,

f) Değerlendirme ve sınıflandırma: Ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin ticarî dolaşıma ve gösterime sunulmadan önce, gösterim ve iletim biçimleri dikkate alınarak kayıt ve tescile de esas olacak şekilde kamu düzeni, genel ahlâk ile küçüklerin ve gençlerin ruh sağlığının korunması, insan onuruna uygunluk ve Anayasada öngörülen diğer ilkeler doğrultusunda denetlenmesi, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması,

g) Destekleme: Sinema sektöründe yapım, senaryo yazımı, arşiv, belgeleme, teknik alt yapı, eğitim, araştırma, geliştirme, tanıtım, dağıtım, pazarlama, gösterim alanlarına ilişkin projelerin değerlendirilerek uygun görülenlerin desteklenmesini,

h) Meslek birlikleri: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında kurulan tüzel kişiliği haiz kuruluşları,

ı) Sektörel sivil toplum kuruluşları: Sinema sektöründe faaliyet gösteren dernek, vakıf, birlik ve sendika gibi kuruluşları, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Sürekli Kurullar

Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu

Madde 4- Sinema filmlerinin değerlendirilmesi ve sınıflandırılması, Bakanlık bünyesinde oluşturulan Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulunca yapılır.

Kurul; Bakanlık ile İçişleri ve Millî Eğitim bakanlıklarından birer üye, ilgili alan meslek birliklerince önerilecek uzman kişiler arasından Bakanlıkça seçilecek üç üye ile Bakanlık tarafından belirlenecek, alanında doktora derecesi bulunan bir sosyolog, bir psikolog ve bir çocuk gelişimi uzmanı olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşur. Kurul, en az altı üyenin katılımıyla toplanır ve beş üyenin aynı yöndeki oyuyla karar alır.

Değerlendirilmesi ve sınıflandırılması yapılan filmin yapımcısı istediği takdirde Kurula gözlemci olarak katılabilir.

Kurul, ön değerlendirme ve sınıflandırma yapılması amacıyla alt kurullar oluşturarak çalışabilir. Alt kurul, Bakanlık temsilcisi, meslek birliklerince önerilenler arasından Bakanlıkça seçilecek sektörden bir temsilci ile bir psikolog olmak üzere üç kişiden oluşur. Alt kurul, yapılan ön değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda, gerekli görülen hallerde veya filme ilişkin öngörülen kısıtlayıcı tedbire yapımının muvafakat etmemesi halinde, filmi bir kez daha değerlendirilmek ve karara bağlanmak üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna gönderir.

Bakanlık, insan onurunun, kamu düzeninin, genel ahlakın, çocukların ve gençlerin ruh sağlığının korunması amacıyla; şiddet, pornografi ve insan onuruyla bağdaşmayan görüntü ve etkiler içeren filmleri yeniden değerlendirilmek üzere Değerlendirme ve Sınıflandırma Kuruluna sevk edebilir.

Kurul üyelerine yılda oniki toplantıdan fazla olmamak üzere her toplantı için (3000), alt kurulda görev yapan üyelere ise ayda yirmi toplantıdan fazla olmamak üzere her toplantı günü için (1000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutar üzerinden toplantı ücreti ödenir.

Değerlendirme ve sınıflandırma işlemleri ile kurullara ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Danışma Kurulu

Madde 5- Sinema sanatına ilişkin temel yaklaşımların, sektörel eğilim ve yönelimlerin araştırılması ve etkin bir iletişim kurulması amacıyla, Bakanlık bünyesinde bir Danışma Kurulu oluşturulur. Kurul yılda bir kez toplanır ve tavsiye niteliğinde kararlar alır.

Kurul; ilgili alan meslek birlikleri, sektörel sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile üniversitelerin ilgili bölümlerinde görevli öğretim elemanlarından oluşur. Kurulun sekreterlik hizmetleri Bakanlık tarafından yürütülür.

Kurulun oluşumu ile çalışma usul ve esasları Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Destekleme Kurulu

Madde 6- Destekleme başvurusunda bulunan projeleri değerlendirmek ve desteklenecek olanları belirlemek üzere, Bakanlık bünyesinde Destekleme Kurulu oluşturulur. Kurul, Bakanlık temsilcisi ile ilgili alan meslek birliklerinin üyeleri arasından seçtiği birer üye ve sinema ile ilişkili alanlarda temayüz etmiş uzman kişilerden Bakanlıkça belirlenecek üç üyeden oluşur. Bakanlık gerekli gördüğü takdirde kendi belirlediği üyeleri değiştirebilir veya meslek birliklerinden, seçtikleri

üyelerin değiştirilmesini isteyebilir. Kurul üye sayısı onbeş kişiyi geçemez. Kurulun oluşturulmasında üye bildirimini açısından ortaya çıkan eksiklikler Bakanlıkça giderilir. Kurul üyelerinin görev süresi iki yıldır. Bakanlık temsilcisi dışındaki üyeler iki dönem üst üste seçilemezler.

Bakanlık temsilcisi Kurulun başkanıdır. Kurul, üye tam sayısının en az üçte ikisi ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla karar verir. Kurulun iki defa üst üste toplanamadığı veya karar veremediği durumlarda Bakanlık re'sen karar verir. Kurul kararları Bakan onayı ile yürürlük kazanır. Onaylanmayan kararlar otuz gün içinde yazılı gerekçesi ile birlikte yeniden gözden geçirilmek üzere Kurula iade edilir. Kurulun son kararı Bakan onayına tekrar sunulur, bu durumda da onaylanmayan kararlar geçersiz sayılır.

Kurulun sekreterlik hizmetleri Bakanlık tarafından yürütülür. Bu çerçevede Bakanlık, destekleme başvurusunda bulunan projelere ilişkin ön incelemeleri yapmak üzere Bakanlık içerisinde yeterli sayıda raportör görevlendirir.

Kurul üyelerine, yılda on toplantıdan fazla olmamak üzere her toplantı için (3000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutar üzerinden toplantı ücreti ödenir.

Destekleme Kurulunun oluşumu ile çalışma usul ve esasları Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Değerlendirme ve Sınıflandırma ile Destekleme

Değerlendirme ve sınıflandırma

Madde 7- Ülke içinde üretilen veya ithal edilen sinema filmlerinin, ticarî dolaşıma ve gösterime sunulmasından önce kayıt ve tescile de esas teşkil edecek şekilde değerlendirilmesi ve sınıflandırılması yapılır. Değerlendirme ve sınıflandırma sonucunda uygun bulunmayan filmler, ticarî dolaşıma ve gösterime sunulamaz. Değerlendirme ve sınıflandırma sonrası uygun bulunan veya istenilen gerekli düzeltmeleri yapılan filmler kayıt ve tescil edilir ve bu filmleri içeren taşıyıcı materyaller bandrollenir.

Filmlerin, değerlendirme ve sınıflandırma sonucunu gösterir işaret veya ibareleri taşıması zorunlu tutulduğu takdirde, bu işaret veya ibarelerin her türlü tanıtım ve gösterim alanında ve taşıyıcı materyal üzerinde kullanılması zorunludur.

Değerlendirme ve sınıflandırma sonuçları ile gerekli görülen işaret veya ibarelere ilişkin bilgiler, kayıt ve tescil belgesi ve malî hakları kullanma yetkilerinin belirtildiği diğer belgelere de işlenir.

Destekleme

Madde 8- Destekleme Kurulunca başvurusu uygun bulunan sinema filmleri, 3 üncü maddenin (g) bendinde belirtilen destekleme alanlarından, bu maddede belirtilen usul ve esaslara göre yararlandırılır.

Destekleme Kurulu, Bakanlıkça her yıl sinema filmlerinin desteklenmesi amacıyla ayrılan kaynakların hangi destekleme biçimlerinde ve hangi oran ve limitler içerisinde kullanılacağına ilişkin ilke kararları alır ve bu kararları Bakanlık ve ilgili diğer taraflara bildirir.

Destekleme;

a) Proje desteği: Araştırma, geliştirme, senaryo ve diyalog yazımı, çeviri, tasarım ve benzerleri gibi yapım öncesi aşamaların desteklenmesi amacıyla doğrudan ve geri ödemesiz,

b) Yapım desteği: Sinema filminin yapım öncesi hazırlık aşamasından, gösteriminin yapılabileceği hale getirilmesine kadar geçen tüm yapım aşamalarının desteklenmesi amacıyla doğrudan veya dolaylı geri ödemeli,

c) Yapım sonrası desteği: Sinema filminin izleyiciye ulaştırılabilmesi amacıyla tanıtım, dağıtım ve gösterim aşamalarının desteklenmesine yönelik doğrudan veya dolaylı geri ödemeli veya geri ödemesiz,

Olarak yapılır.

Destekleme, ödemesi Bakanlıkça sağlanan doğrudan destek şeklinde olabileceği gibi, banka ve finans kuruluşlarından sağlanan kredilerin anaparası dışında kalan olağan ödemelerinin Bakanlıkça karşılanması biçiminde dolaylı destekleme şeklinde de olabilir.

Yapım destekleri ancak geri ödemeli olarak sağlanır. Kurgu filmler için bu destek, yönetmen ve yapımcının ortak başvurusunun bulunması, yapımın sinema versiyonunun üretilmesi ve sinema salonu gösteriminin önce yapılması koşullarına bağlıdır. Ancak, belgesel, canlandırma ve kısa filmler için bu koşullar aranmaz ve bu filmlere geri ödemesiz destek sağlanabilir.

Geri ödemeli yapım desteği olarak sağlanan destekler, yapım maliyeti karşılandıktan sonra elde edilen gelirlere Bakanlıkça belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, yapımcı tarafından geri ödenir. **(Ek cümleler:28/12/2006-5571/25**

md.) Yapımın gösterime girdiği yılı takip eden takvim yılı sonu itibarıyla, yapımdan elde edilen toplam hasıllattan, bu yapım için yapılan giderler düşüldükten sonra kalan net tutardan, toplam proje giderlerine yapılan destek oranında ve bu desteği geçmeyecek miktarda geri ödeme yapılır. Yapımın gösterime girmemesi veya tarihinin tespit edilememesi halinde, en geç desteğin yapıldığı yılı takip eden takvim yılı sonu itibarıyla gösterime girmiş sayılır. Filmin, yapım giderlerini karşılayacak miktarda gelir elde edememesi halinde geri ödemeli destekler geri ödemesiz sayılır. Ancak, Destekleme Kurulunca belirlenen uluslararası festivallere davet edilen veya bunlardan birinde ödül kazanan filmler hariç olmak üzere, geri ödemesi tamamlanamayan filmlerin yapımcısı üç yıl süreyle bu Kanunda yer alan desteklerden faydalanamaz. Geri ödemesiz sayılan miktarın yapımcı tarafından yasal faizi ile birlikte Bakanlığa geri ödenmesi halinde, yapımcı, desteklerden faydalanmak üzere tekrar başvuruda bulunabilir. ⁽¹⁾

Gerçek ödemesini tamamlayan filmin yapımcısına, sonraki başvurusunun kabul edilmesi halinde, Destekleme Kurulunca verilmesi kararlaştırılan destek miktarı Bakanlıkça % 50'sine kadar artırılabilir.

Destekleme Kurulunca kararlaştırılan destek miktarı, toplam proje giderlerinin % 50'sini aşamaz. Kurul, senaryo yazım projelerinde proje giderlerinin tamamının desteklenmesine de karar verebilir. ⁽¹⁾

---

(1) 28/12/2006 tarihli ve 5571 sayılı Kanununun 25 inci maddesiyle altıncı fıkranın birinci cümlesinden sonra gelmek üzere "Yapımın gösterime girdiği yılı takip eden takvim yılı sonu itibarıyla, yapımdan elde edilen toplam hasıllattan, bu yapım için yapılan giderler düşüldükten sonra kalan net tutardan, toplam proje giderlerine yapılan destek oranında ve bu desteği geçmeyecek miktarda geri ödeme yapılır. Yapımın gösterime girmemesi veya tarihinin tespit edilememesi halinde, en geç desteğin yapıldığı yılı takip eden takvim yılı sonu itibarıyla gösterime girmiş sayılır." cümleleri eklenmiş, aynı fıkranın üçüncü cümlesinde yer alan "yönetmeni üç yıl süreyle, yapımcısı ise bir daha," ibaresi "yapımcısı üç yıl süreyle" olarak değiştirilmiş ve sekizinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan "yapım ve yapım sonrası destekler için toplam giderlerinin % 30'unu, proje destekleri için" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.

Bakanlık, gerekli gördüğü takdirde desteklenen projelere ilişkin yeminli mali müşavir raporu ile diğer tüm bilgi ve belgeleri proje sahiplerinden isteyebilir.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Tanıtıcı faaliyetlerin desteklenmesi

Madde 9- Bakanlık; uluslararası alanda ülke tanıtımına yönelik özel nitelikteki proje ve yapımlar ile ulusal ve uluslararası film festivallerini, film hafta ve günlerini, sinema alanına ilişkin kültürel ve sosyal amaçlı etkinlikleri ve sinema sektörü çalışanlarını, 8 inci maddenin ikinci fıkrası uyarınca Destekleme Kuruluna bildirilen meblağ dışındaki kaynaklardan doğrudan destekleyebilir. Bakanlık döner sermaye bütçesi ile Bakanlık bütçesinde yer alan diğer ödenekler de bu amaçla kullanılabilir.

Arşiv ve belgeleme

Madde 10- Sinema envanteri oluşturulmasını teminen, sinema filmlerinin yanı sıra gerekli görülen bilgi ve belgelerin Bakanlığa verilmesi zorunludur.

Bakanlık, sinema alanında çeşitli araştırma, geliştirme ve yayın faaliyetlerinde bulunmak, sektörel bilgilere ilişkin belgeleme hizmetleri sunmak ve bilgilendirme ve bilinçlendirmeye yönelik organizasyonlar düzenlemek amacıyla bir arşiv ve belgeleme birimi oluşturabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Gelirler ve Kullanımı

Gelirler ve kullanımı

Madde 11- Bu Kanunun amacı doğrultusunda kullanılmak üzere;

- a) Bandrol ücretleri,
- b) 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 21 inci maddesinin (I) numaralı bendinin (1) ve (2) numaralı alt bentleri uyarınca ayrılan paylar,
- c) Geri ödemeler,
- d) Bu Kanun kapsamında Bakanlıkça gerçekleştirilecek iş ve işlemlerden alınacak ücretler,

Bakanlık Merkez Saymanlık Müdürlüğü hesabına yatırılır. Yatırılan bu tutarlar bütçeye gelir kaydedilir. Bakanlık bütçesine her yıl bir önceki yıl bütçeye gelir kaydedilen bu tutardan az olmamak üzere yeni açılacak tertiplere ayrıca ödenek konur. Bu ödenekten kullanılmayan tutarlar, ertesi yıl Bakanlık bütçesine devren gelir ve ödenek kaydedilir.

(Ek fıkra:28/12/2006-5571/26 md.) Kültür ve Turizm Bakanlığı, film yapım destekleri için yılı ödeneğinin % 50'sini geçmemek ve Maliye Bakanlığının uygun

görüşünü almak kaydıyla gelecek yıllara sari taahhüt ve sözleşmeler yapmaya yetkilidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Müeyyideler

Geri ödeme

Madde 12- Desteklenen yapım projelerinin gerçekleştirilmesinden sonra meydana getirilen filmlerde değerlendirme ve sınıflandırma sonucu uyarı niteliğindeki işaret ve ibare kullanılmasının zorunlu tutulması halinde bu projelere sağlanan destek geri alınır.

Birinci fıkrada bahsi geçen hallerde veya destek sağlanan projelerin geçerli bir sebep olmaksızın; süresinde gerçekleştirilmemesi veya geri ödemelerin yapılmaması halinde, sağlanan destekler ve alacaklar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir.

İşaret ve ibarelerin kullanılmaması

Madde 13- Değerlendirme ve sınıflandırma sonucu zorunlu tutulan işaret ve ibarelerin kullanılmaması halinde, Bakanlığın talebi veya üçüncü kişilerin ihbarı üzerine mülkî idare amirlerince filmlerin gösterim ve dağıtımını durdurulur.

(Değişik ikinci fıkra: 23/1/2008 – 5728/555 md.) Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak;

- a) Zorunlu tutulduğu hâlde gerekli işaret ve ibareleri taşımayan filmlerin dağıtım ve gösterimini yapanlara onbin Türk Lirası,
  - b) Zorunlu tutulduğu hâlde gerekli işaret ve ibareleri kullanmayan filmlerin yapımcılarına ellibin Türk Lirası,
  - c) Üzerindeki işaret ve ibarelere rağmen, bu işaret ve ibarelere uyulmaksızın dağıtım ve gösterim yapanlara ellibin Türk Lirası,
- idarî para cezası verilir.

(Değişik üçüncü fıkra: 23/1/2008 – 5728/555 md.) Bu maddede öngörülen idarî para cezaları mahallî mülkî amir tarafından verilir. İdarî para cezasının ödenmiş olması, yükümlülükleri ortadan kaldırmaz.

ALTINCI BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Yapım ve ithalat

Madde 14- Sinema filmlerinin yapımı veya ithalatı ile toptan dağıtımını yapacak gerçek ve tüzel kişiler, Bakanlıktan faaliyet alanlarını gösterir bir belge alırlar.

Sinema filmi yapımcılığı ve amatör çalışmalar ile Türkiye'de ticarî amaçla ya da Bakanlığın görev alanına giren konularda bilimsel araştırma veya inceleme amacıyla film çekmek isteyen yabancı gerçek ve tüzel kişiler veya bunlar adına faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin tabi olacağı esaslar ile ortak yapım esasları, Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Yapımcı belgeleri ve diğer belgeler

Madde 15- Sinema ve müzik eseri yapımcılarına verilecek yapımcı belgeleri ile kayıt ve tescil ve bandrol işlemlerine esas teşkil eden diğer belgeler, 5846 sayılı Kanunun 13 üncü maddesi hükümlerine göre verilir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 16- 23.1.1986 tarihli ve 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1- Bu Kanunda öngörülen sürekli kurullar Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde oluşturulur.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 3257 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi gereğince kurulmuş Denetleme Kurulu ve alt komisyonlar, bu Kanun gereğince Değerlendirme ve Sınıflandırma Kurulu ve bu Kurula bağlı alt kurullar oluşturuluncaya kadar, bu Kanuna göre değerlendirme ve sınıflandırma yapılmasına yönelik işlemleri yürütürler.

Geçici Madde 2- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, sinema ve müzik eserlerine ilişkin verilmiş yapımcı, kayıt ve tescil, eser işletme ve bandrol belgeleri bu Kanun yürürlüğe girdikten sonra da geçerliliklerini muhafaza ederler.

Geçici Madde 3- Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yürürlüğe konulur. Bu yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar, 3257 sayılı Kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Yürürlük

Madde 17- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 18- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek-3. İlgili Mevzuat**TÜRK BORÇLAR KANUNU**

Kanun Numarası : 6098
Kabul Tarihi : 11/1/2011
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih: 4/2/2011 Sayı : 27836

A. Sorumluluk**I. Genel olarak**

MADDE 49- Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.

Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.

II. Zararın ve kusurun ispatı

MADDE 50- Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat yükü altındadır. Uğranılan zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler.

III. Tazminat**1. Belirlenmesi**

MADDE 51- Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler.

Tazminatın irat biçiminde ödenmesine hükmedilirse, borçlu güvence göstermekle yükümlüdür.

2. İndirilmesi

MADDE 52- Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir.

Zarara hafif kusuruyla sebep olan tazminat yükümlüsü, tazminatı ödediğinde yoksulluğa düşecek olur ve hakkaniyet de gerektirirse hâkim, tazminatı indirebilir.

IV. Özel durumlar**1. Ölüm ve bedensel zarar**

a. Ölüm

MADDE 53- Ölüm hâlinde uğranılan zararlar özellikle şunlardır:

1. Cenaze giderleri.
2. Ölüm hemen gerçekleşmemişse tedavi giderleri ile çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar.
3. Ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıplar.

b. Bedensel zarar

MADDE 54- Bedensel zararlar özellikle şunlardır:

1. Tedavi giderleri.
2. Kazanç kaybı.
3. Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar.
4. Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar.

c. Belirlenmesi

MADDE 55- Destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararlar, bu Kanun hükümlerine ve sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanır. Kısmen veya tamamen rücu edilemeyen sosyal güvenlik ödemeleri ile ifa amacını taşımayan ödemeler, bu tür zararların belirlenmesinde gözetilemez; zarar veya tazminattan indirilemez. Hesaplanan tazminat, miktar esas alınarak hakkaniyet düşüncesi ile artırılmaz veya azaltılamaz.

Bu Kanun hükümleri, her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine ya da kişinin ölümüne bağlı zararlara ilişkin istem ve davalarda da uygulanır.

d. Manevi tazminat

MADDE 56- Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir.

Ağır bedensel zarar veya ölüm hâlinde, zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verilebilir.

Kişilik hakkının zedelenmesi

MADDE 58- Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir.

Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir.

VI. Hukuka aykırılığı kaldıran hâller

1. Genel olarak

MADDE 63- Kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı sayılmaz.

Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya zorunluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz.

2. Sorumluluk

MADDE 64- Haklı savunmada bulunan, saldıranın şahsına veya mallarına verdiği zarardan sorumlu tutulamaz.

Kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak için diğer bir kişinin mallarına zarar verenin, bu zararı giderim yükümlülüğünü hâkim hakkaniyete göre belirler.

Hakkını kendi gücüyle koruma durumunda kalan kişi, durum ve koşullara göre o sırada kolluk gücünün yardımını zamanında sağlayamayacak ise ve hakkının kayba uğramasını ya da kullanılmasının önemli ölçüde zorlaşmasını önleyecek başka bir yol da yoksa, verdiği zarardan sorumlu tutulamaz.

B. Kusursuz sorumluluk

I. Hakkaniyet sorumluluğu

MADDE 65- Hakkaniyet gerektiriyorsa; hâkim, ayırt etme gücü bulunmayan kişinin verdiği zararın, tamamen veya kısmen giderilmesine karar verir.

MADDE 77- Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür.

Bu yükümlülük, özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur.

Ek-4. İlgili Mevzuat

TÜRK CEZA KANUNU

Kanun Numarası : 5237
Kabul Tarihi : 26/9/2004
Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 12/10/2004 Sayı :25611
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 43

SEKİZİNCİ BÖLÜM

*Şerefe Karşı Suçlar**Hakaret*

Madde 125- (1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) ⁽¹⁾ veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.

(2) Fiilin, mağduru muhatap alan sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkrada belirtilen cezaya hükmolunur.

(3) Hakaret suçunun;

a) Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı,

b) Dini, siyasi, sosyal, felsefi inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamasından, değiştirmesinden, yaymaya çalışmasından, mensup olduğu dinin emir ve yasaklarına uygun davranmasından dolayı,

c) Kişinin mensup bulunduğu dine göre kutsal sayılan değerlerden bahisle, işlenmesi halinde, cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

(4) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.)** Hakaretin alenen işlenmesi halinde ceza altıda biri oranında artırılır.

(5) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/15 md.)** Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.

Mağdurun belirlenmesi

Madde 126- (1) Hakaret suçunun işlenmesinde mağdurun ismi açıkça belirtilmemiş veya isnat üstü kapalı geçirtilmiş olsa bile, eğer niteliğinde ve mağdurun şahsına

yönelik bulunduğu duraksanmayacak bir durum varsa, hem ismi belirtilmiş ve hem de hakaret açıklanmış sayılır.

İsnadın ispatı

Madde 127- (1) İsnat edilen ve suç oluşturan fiilin ispat edilmiş olması halinde kişiye ceza verilmez. Bu suç nedeniyle hakaret edilen hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı verilmesi halinde, isnat ispatlanmış sayılır. Bunun dışındaki hallerde isnadın ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

(1) İspat edilmiş fiilden söz edilerek kişiye hakaret edilmesi halinde, cezaya hükmedilir.

İddia ve savunma dokunulmazlığı

Madde 128- (1) Yargı mercileri veya idari makamlar nezdinde yapılan yazılı veya sözlü başvuru, iddia ve savunmalar kapsamında, kişilerle ilgili olarak somut isnadlarda ya da olumsuz değerlendirmelerde bulunulması halinde, ceza verilmez. Ancak, bunun için isnat ve değerlendirmelerin, gerçek ve somut vakıalara dayanması ve uyuşmazlıkla bağlantılı olması gerekir.

Haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret

Madde 129- (1) Hakaret suçunun haksız bir fiile tepki olarak işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte birine kadar indirilebileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.

(2) Bu suçun, kasten yaralama suçuna tepki olarak işlenmesi halinde, kişiye ceza verilmez.

(3) Hakaret suçunun karşılıklı olarak işlenmesi halinde, olayın mahiyetine göre, taraflardan her ikisi veya biri hakkında verilecek ceza üçte birine kadar indirilebileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.

Kişinin hatırasına hakaret

Madde 130- (1) Bir kimsenin öldükten sonra hatırasına en az üç kişiyle ihtilat ederek hakaret eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adlî para cezası ile cezalandırılır. Ceza, hakaretin alenen işlenmesi halinde, altıda biri oranında artırılır.

(2) Bir ölünün kısmen veya tamamen ceset veya kemiklerini alan veya ceset veya kemikler hakkında tahkir edici fiillerde bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Soruşturma ve kovuşturma koşulu

Madde 131- (1) Kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hariç; hakaret suçunun soruşturulması ve kovuşturulması, mağdurun şikayetine bağlıdır.

(2) Mağdur, şikayet etmeden önce ölürse, veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş veya kardeşleri tarafından şikayette bulunulabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar

Cumhurbaşkanına hakaret

Madde 299- (1) Cumhurbaşkanına hakaret eden kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) **(Değişik: 29/6/2005 – 5377/35 md.)** Suçun alenen işlenmesi hâlinde, verilecek ceza altıda biri oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı kovuşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

Devletin egemenlik alametlerini aşağılama

Madde 300- (1) Türk Bayrağını yırtarak, yakarak veya sair surette ve alenen aşağılayan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu hüküm, Anayasada belirlenen beyaz ay yıldızlı al bayrak özelliklerini taşıyan ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik alameti olarak kullanılan her türlü işaret hakkında uygulanır.

(2) İstiklal Marşını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.

Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama ⁽¹⁾

Madde 301- (Değişik: 30/4/2008-5759/1 md.)

(1) Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Devletin askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

(4) Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

Ek-5 İlgili Mevzuat

TÜRK MEDENİ KANUNU

Kanun Numarası	: 4721
Kabul Tarihi	: 22/11/2001
Yayımlandığı R.Gazete Tarihi	: 8/12/2001 Sayı : 24607
Yayımlandığı Düstur	: Tertip:5 Cilt, 41

B. Kişiliğin korunması

I. Vazgeçme ve aşırı sınırlamaya karşı

Madde 23- Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez.

Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz.

Yazılı rıza üzerine insan kökenli biyolojik Maddelerin alınması, aşılması ve nakli mümkündür. Ancak, biyolojik Madde verme borcu altına girmiş olandan edimini yerine getirmesi istenemez; maddî ve manevî tazminat isteminde bulunulamaz.

II. Saldırıya karşı

1. İlke

Madde 24- Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.

2. Davalar

Madde 25- Davacı, hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir.

Davacı bunlarla birlikte, düzeltmenin veya kararın üçüncü kişilere bildirilmesi ya da yayımlanması isteminde de bulunabilir.

Davacının, maddî ve manevî tazminat istemleri ile hukuka aykırı saldırı dolayısıyla elde edilmiş olan kazancın vekâletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine verilmesine ilişkin istemde bulunma hakkı saklıdır.

Manevî tazminat istemi, karşı tarafça kabul edilmiş olmadıkça devredilemez; mirasbırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça mirasçılara geçmez.

Davacı, kişilik haklarının korunması için kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabilir.

III. Ad üzerindeki hak

1. Adın korunması

Madde 26- Adının kullanılması çekişmeli olan kişi, hakkının tespitini dava edebilir. Adı haksız olarak kullanılan kişi buna son verilmesini; haksız kullanan kusurlu ise ayrıca maddî zararının giderilmesini ve uğradığı haksızlığın niteliği gerektiriyorsa manevî tazminat ödenmesini isteyebilir.

C. Kişiliğin başlangıcı ve sonu

I. Doğum ve ölüm

Madde 28- Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer.

Çocuk hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Bingöl, Mahmut
 Uyuğu : TC
 Doğum tarihi ve yeri : 1987 – Mesudiye
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 0544.502 22 24
 Faks :
 e-mail : mhmt.bngl@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans		
Lisans	Anadolu Üniversitesi	12.06.2010
Lise	Mehmet Kavala Ç.P.Lisesi	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014	Zonguldak	Araştırma Görevlisi
2014	Eskişehir	Halk Eğitim Merkezi – Eğitimci
2013	İstanbul	Yurtdışı Eğitim Danışmanı

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Yeni Medya: Kullanıcının Yükselişi

Hobiler

Yürüyüş yapmak, okumak, araştırma yapmak, film izlemek, küçük ahşap sanatlarıyla meşgul olmak, sevdiğime vakit ayırmak.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

